

АЛЬМАНАХ ПРОВИДІННЯ

НА РІК

1968

АЛЬМАНАХ

КАЛЕНДАР

Союзу Українців Католиків Америки

„ПРОВИДІННЯ“

НА РІК БОЖИЙ

1 9 6 8

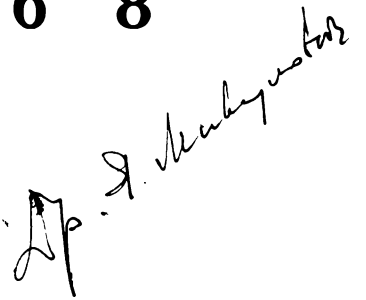

ВИДАВНИЦТВО „АМЕРИКА“ ФІЛЯДЕЛЬФІЯ — 1968

Заголовні рисунки для календарної частини **роботи**
арт.-маляра Миколи Бутовича

Обкладинка роботи
арт.-маляра Петра Андрусева

Зредагував **Ігнат Білинський**

Друкарня В-ва „Америка", 817 Норт Френклин Ст., Филаделфія 23, Па.

Непорочне Зачаття Пречистої Діви Марії
Патронки СУК „Провидіння“

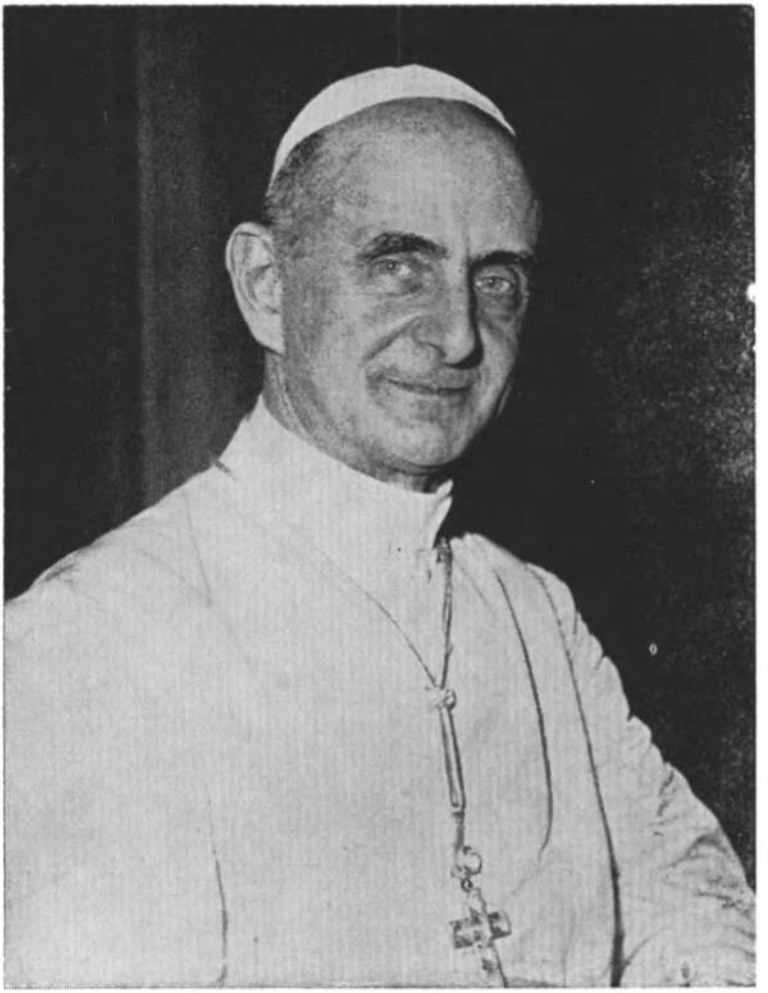

СВЯТІШИЙ ОТЕЦЬ ПАПА ПАВЛО VI

БЛАЖЕННІШИЙ КАРДИНАЛ ЙОСИФ СЛІПИЙ
Верховний Архиепископ

ВПРЕОСВ. АРХИЄПИСКОП КИР АМВРОЗІЙ СЕНИШИН, ЧСВВ
Митрополит ЗДА
Верховний Покровитель СУК „Провидіння“

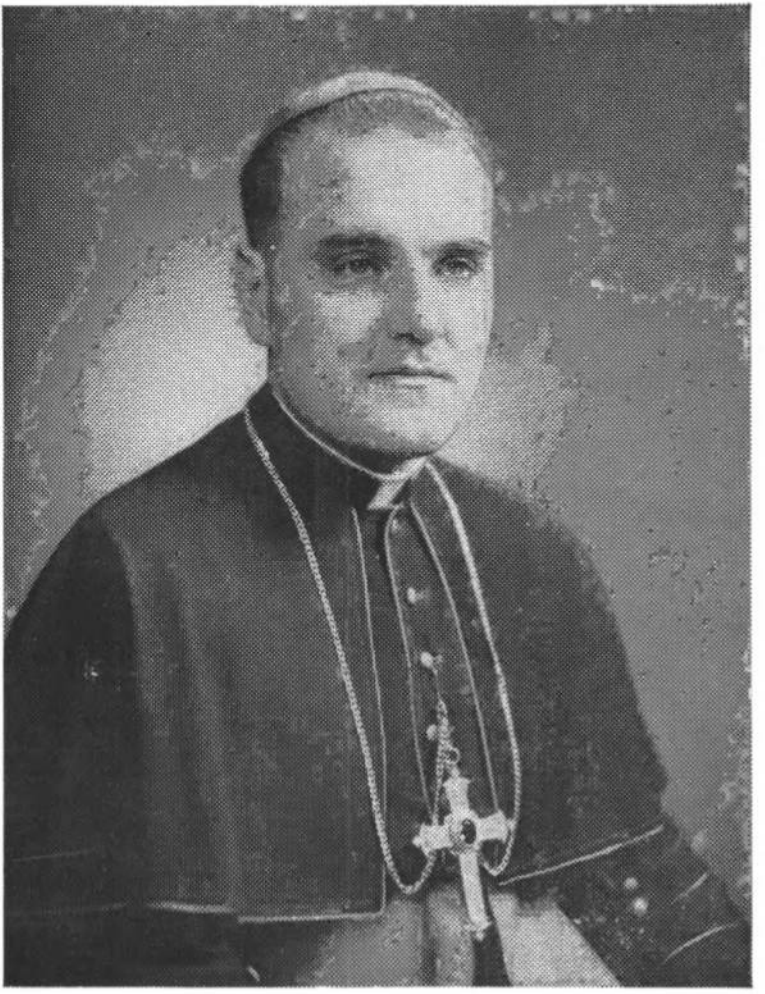

ПРЕОСВ. КИР ЙОСИФ ШМОНДЮК +
Єпископ Стемфорду, Конн.

помер ЛК Філядельфійський
Архиєпископ у відносно молодому віці

ПРЕОСВ. КИР ЯРОСЛАВ ҐАБРО
Єпископ Шикаґа, Ілл.

†
↓
Згадать номер

Фрагмент із Торжественної Божественної Літургії Подяки з нагоди 25-річчя Єпископських свячень ВПреосв. Кир Амврозія Сенишина, ЧСВВ, в Соборі Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії у Філядельфії, Па., 3-го грудня 1967 р. — Зліва: о. В. Лостин, о. шамб. С. Тиханський, о. пралат В. Паска, Преосв. Кир Ярослав, ВПреосв. Кир Амврозій, Преосв. Кир Йосиф, о. декан М. Харина і о. декан Я. Данильчук.

На почесних місцях, біля престолу, під час Торжественної Божественної Літургії Подяки, в Соборі Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії, 3 грудня 1967 року, сиділи Його Еміненція Кардинал Джан Крол (зліва) і Апостольський Делегат ВПреосв. Люїджі Раймонді.

СІЧЕНЬ — JANUARY

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	**19**	**П**	**Н. Р. 1968. Обр. Г. Вас, Вел,**	**Грудень 1967.** Боніфатія
2	20	В	Сильвестра папи	Ігнатія священномученика
3	21	С	Малахії прор.	Юліяни муч.
4	22	Ч	Собор 70 Апостолів	Анастасія, св.
5	23	П	Навіч. Богоявлення	10 муч. в Криті
6	**24**	**С**	**Богоявлення Господнє**	Навеч. Різдва. Евгенії
7	**25**	**Н**	**По Просв.** Соб. Івана Хрест.	**Різдво Христове**
8	26	П	Юрія і Еміліяна	**Соб. Пр. Бог. Йосифа**
9	27	В	Полієвкта прп.	**Стефана первомуч.**
10	28	С	Григорія Нисійського	Муч. в Нікомидії
11	29	Ч	† Теодосія преп.	Діти вбиті у Вифл.
12	30	П	Татіяни мученици	Анисії, муч.
13	31	С	Єрмила й Стратоніка мч.	Меланії прп.
14	**1**	**Н**	**30 по Сош.** Отців у Синаї	**Новий Рік. Св. Вас. В.**
15	2	П	Павла Т. і Ів.	Сильвестра св.
16	3	В	Покл. оковам Ап. Петра	Малахії пророка
17	4	С	† Антонія Вел. преп.	Соб. 70 Ап.
18	5	Ч	Атаназія і Кирила св.	Навеч. Богоявл.
19	6	П	Макарія прп.	**Богоявлення Госп.**
20	7	С	† Євтимія Вел. прп.	Соб. Ів. Хрест.
21	**8**	**Н**	**31 по Сош.** Максима ісп.	**По Просв.** Юрія прп.
22	9	П	Тимотея ап.	Полієвкта м.
23	10	В	Климента Анк. сщмч.	Григорія Нисійського
24	11	С	Ксенії прп.	Теодосія прп.
25	12	Ч	† Григорія Богослова	Татіяни муч.
26	13	П	Ксенофонта і др.	Єрмила, муч.
27	14	С	† Пер. м. св. Івана Золот.	Отців в Синаї
28	**15**	**Н**	**Закхея.** Єфрема прп.	**31 по Сош.** Павла прп.
29	16	П	П. м. Ігнатія Б.	Покл. Оковам
30	**17**	**В**	**Трьох Святителів**	† Антонія Великого
31	18	С	Кира й Івана безсребр.	Атанасія і Кирила св.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб усі християни зрозуміли, що „немає справжнього екуменізму без внутрішньої обнови духа“ (Декр. про Еуменізм, § 7).

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: За всіх, що через злий приклад християн стоять осторонь від Церкви.

Історичний календар

1. 1. 1880. Появилося у Львові перше число щоденника „Діло", що виходив до 1939 р.
3. 1. 1871. Народився український вчений Агатангел Кримський.
3. 1. 1919. Національна Рада ЗУНР ухвалила в Станиславові приєднати Галичину до УНР.
5. 1. 1585. Закладено Ставропігійське Братство у Львові.
6. 1. 1742. † гетьман Пилип Орлик.
6. 1. 1846. У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство.
6. 1. 1961. † ВПреосв. Митрополит Кир Константин Богачевський — Архиєпископ Филаделфії.
6. 1. 1834. Народився поет Степан Руданський.
7. 1. 1675. Запорожці, під проводом Сірка, погромили Турків під Січчю.
8. 1. 1953. † актор і режисер Володимир Блавацький.
9. 1. 1803. † останній гетьман Кирило Розумовський.
9. 1. 1875. Народився історик, творець державницького напрямку в українській історіографії — Степан Томашівський.
10. 1. 1647. † Петро Могила, митрополит Київський.
11. 1. 1888. † співець Буковини Осип Юрій Федькович.
11. 1. 1916. † письменник-сатирик Лесь Мартович.
12. 1. 1938. † президент Державного Секретаріяту ЗОУНР у 1919 р. д-р Сидір Голубович.
13. 1. 1906. В Києві став виходити перший український щоденник на Наддніпрянщині, „Громадська Думка".
14. 1. 1858. † Галицький митрополит — кардинал Мих. Левицький.
14. 1. 1649. Тріюмфальний вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва після перемоги над Поляками.
17. 1. 1947. † у больш. тюрмі Станиславівський Єпископ-ісповідник Григорій Хомишин.
18. 1. 1654. Переяславська умова Богдана Хмельницького з Московщиною.
20. 1. 1921. † письменник Панас Мирний (Рудченко)
21. 1. 1919. Карпатська Україна схвалила прилучитися до Української Народньої Республики.
22. 1. 1918. У Києві Центральна Рада проголосила IV Універсал про самостійну і незалежну Українську Народню Республику.
22. 1. 1919. Директорія УНР проголосила обєднання всіх українських земель.
22. 1. 1920. † письменниця Наталія Кобринська.
23. 1. 1667. Андрусівська умова. Поділ України між Польщею і Московщиною.
23. 1. 1921. Згинув від скритовбивчої руки композитор Микола Леонтович.
25. 1. 1965. Папа Павло VI іменував Верховного Архиєпископа Блаженнішого Кир Йосифа Сліпого Кардиналом.
26. 1. 1866. Народився Преосв. Кир Сотер Ортинський, в Ортиничах, Західна Україна.
28. 1. 1929. Перший Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН.
29. 1. 1633. † Архиєпископ Мелетій Смотрицький.
29. 1. 1805. Засновано університет у Харкові.
29. 1. 1918. Бій під Крутами.
30. 1. 1111. Похід на Половців.
31. 1. 1883. Народився Перемиський Єпископ-помічник, ісповідник — Григорій Лакота.
31. 1. 1949. Згинув у Львові полк. Олекса Гасин-Лицар, шеф Головного Штабу УПА.

ЛЮТИЙ — FEBRUARY

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	19	Ч	Трифона мч.	Макарія прп.
2	**20**	**П**	**Стрітення Господнє**	† Евтимія Вел.
3	21	С	Симеона і Анни прор.	Максима ісп.
4	**22**	**Н**	**Мит. і Фар.** Ісидора прп.	**Н. Закхея 32 по Сош.**
5	23	П	Агафії пр.	Климента см.
6	24	В	Вукола прп.	Ксенії прп.
7	25	С	Партенія й Луки прп.	Григорія Богослова
8	26	Ч	Теодора Стратилата вмч.	Ксенофонта прп.
9	27	П	Никифора мч.	Пер. м. Ів. Золот.
10	28	С	Харалампія мч.	Ефрема Сир.
11	**29**	**Н**	**Блуд. Сина.** Власія свщм.	**Мит. і Фар.** Ігнатія Б.
12	30	П	Мелетія св.	**Трьох Святителів**
13	31	В	Мартиніяна прп.	Кира й Івана безсребр.
14	1	С	† Пам. смерти св. Кирила	Трифона муч.
15	2	Ч	Онисима ап.	**Стрітення Господне**
16	3	П	Памфила мч.	Симеона і Анни
17	4	С	Теодора Т. вмч.	Ісидора прп.
18	**5**	**Н**	**Мясопусна.** Льва папи	**Блудного Сина.** Агафії муч.
19	6	П	Архипа ап.	Вукола прп.
20	7	В	Льва, еп. катанського	Партенія і Луки прп.
21	8	С	Тимотея прп., Евстахія св.	Теодора Тир.
22	9	Ч	Найд. мощ. муч. в Євгенії	Никифора муч.
23	10	П	Полікарпа свщм	Харлампія, муч.
24	11	С	† 1 і 2 Найд. Г. Івана Хр.	Власія свмч.
25	**12**	**Н**	**Сиропусна.** Тарасія св.	**Мясопусна.** Мелетія св.
26	13	П	Порфірія св.	Мартиніяна прп.
27	14	В	Прокопія прп. ісп.	† Кирила Ан. слов.
28	15	С	Василія прп. ісп.	Онисима ап.
29	16	Ч	Касіяна св.	Касіяна прп.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб усі визнавали, шанували і належно обороняли основні права людини.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб „вірні співпрацювали з усіми іншими людьми для справедливого наладнання справ економічних і соціяльних“.

Історичний календар

2. 2. 1883. † письменник, публіцист і основник-редактор „Діла“ Володимир Барвінський.

3. 2. 1812. Народився байкар Євген Гребінка.

5. 2. 1637. † великий подвижник унії та релігійного замирення між Українцями, Київський митрополит Йосиф Венямин Рутський.

7. 2. 1957. † на засланні Ап. Візитатор для Українців у Німеччині, ісповідник о. Петро Вергун.

8. 2. 1918. Центральні держави визнали незалежність Української Народньої Республики.

9. 2. 1918. У Бересті представники чотирьох держав — Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії й Туреччини підписали мирний договір з представниками Української Центральної Ради. Українська Народня Республика вперше визнана як самостійна держава важливим міжнароднім актом.

9. 2. 1963. Приїзд до Риму по 17-літнім больш. засланні Льв. Архиеп. Митрополита-Ісповідника Високопреосвященнішого Кир Йосифа Сліпого.

10. 2. 1900. Засновано з ініціятиви Миколи Міхновського першу політичну партію в Україні (Р. У. П.).

10. 2. 1918. Початок походу УСС проти большевицьких військ.

12. 2. 1939. Перші вибори до Сойму Карпатської України

12. 2. 1924. Поляки замучили членку УВО Ольгу Басараб.

12. 2. 1957. Встановлення Української Католицької Митрополії в Канаді.

14. 2. 1897. † поет і письменник Пантелеймон Куліш.

17. 2. 1892. Народився галицький Митрополит-ісповідник Йосиф Сліпий.

20. 2. 1054. † великий князь київський Ярослав Мудрий.

21. 2. 1942. Німці розстріляли в Києві письменницю Олену Телігу, членку ОУН.

23. 2. 1903. Народився другий Архиепископ-Митрополит у ЗДА — ВПреосв. Амврозій Сенишин, ЧСВВ, у Старім Самборі, Західня Україна.

24. 2. 1574. Вийшла в світ в Україні перша друкована книжка „Апостол“.

24. 2. 1608. † князь Константин Острозький, покровитель української культури.

24. 2. 1807. Папа Пій VII відновив по 400 роках перерви історичну Галицьку Митрополію.

24. 2. 1842. Народився галицький громадський і політичний діяч проф. Юліян Романчук.

25. 2. 1871. Народилася поетка Леся Українка (Лариса Косач).

25. 2. 1964. Помер світової слави скульптор Олександер Архипенко.

26. 2. 1886. Народився графік Юрій Нарбут.

27. 2. 1664. Поляки під Новгород-Сіверським розстріляли полковника Івана Богуна.

З А П И С К И

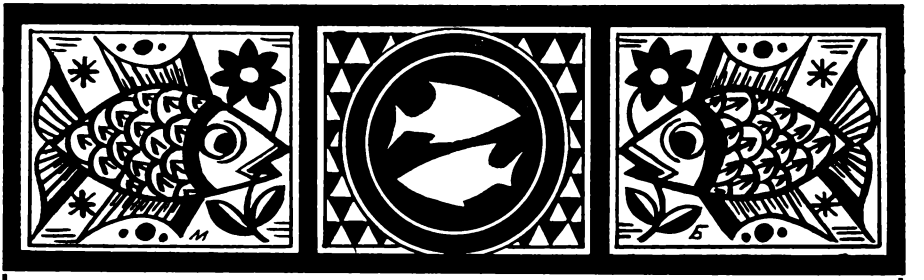

БЕРЕЗЕНЬ — MARCH

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	17	П	Євдокії прмч.	Памфила муч.
2	18	С	Теодота єщм.	Теодора Тир. вмч.
3	**19**	**Н**	**1 Вел. Посту.** Євтропія єщм.	**Сиропусна.** Лева Папи
4	20	П	Герасима прп.	Архиппа Ап.
5	21	В	Конона мч.	Ліва сп. катан.
6	22	С	42 мч. в Аморії	Тимотея прп. і Євстатія св
7	23	Ч	Василія і ін. єщмч.	Евгенії муч.
8	24	П	Теофілакта ієп.	Полікарпа свщмч.
9	25	С	† 40 Муч. у Севастії	† Пайд. ч. гл. Ів. Хрест.
10	**26**	**Н**	**2 Посту.** Кондрата мч.	**1 Посту.** Тарасія св.
11	27	П	Софронія патріярха Єр.	Порфірія св.
12	28	В	Теофана ієп.	Прокопія прп.
13	29	С	Пер. м. св. Никифора	Василія ієп.
14	1	Ч	Венедикта прп.	Євдокії пр.
15	2	П	Агапія й ін. мч.	Теодота. свщмч.
16	3	С	Савина папи	Евтропія муч.
17	**4**	**Н**	**3 Посту. Хрестопокл.**	**2 Посту.** Герасима п.
18	5	П	Кирила сп.	Конона муч.
19	6	В	Хризанта і Дарії	42 мч. в Аморії
20	7	С	ОО. уб. в об. Сави	Василія й ін. єщм. у Корсуні
21	8	Ч	Якова ієп.	Теофілакта прп.
22	9	П	Василія єщм.	† 40 муч. в Сев.
23	10	С	Нікона пм.	Кондрата муч.
24	**11**	**Н**	**4 Посту**	**3 Посту.** Н. Хрестопоклонна
25	**12**	**П**	**Благовіщення Пр. Діви**	Григорія Двоєслова
26	13	В	Арх. Гавриїла	11 мщ. св. Пкф.
27	14	С	Матрони прп. **Поклони**	Венедикта прп.
28	15	Ч	Ілляріона прп.	Агапія муч.
29	16	П	Марка свщм.	Савина. папи Рим.
30	17	С	Івана Літв. прп.	Олексія Бож. Чол.
31	**18**	**Н**	**5 Посту.** Ігатія прп.	**4 Посту.** Кирила св.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

За визнання і введення в діло покути та здержливости (аскетизму) як основних частин християнського життя.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб пошана до посвяченого дівицтва сильно закоренилася серед молоді в африканській Церкві.

Історичний календар

1. 3. 1918. Війська Української Центральної Ради зайняли Київ.
2. 3. 1861. Скасовано в Україні кріпацтво.
3. 3. 1811. Народився поет о. Антін Любич Могильницький.
3. 3. 1827. Народився байкар Леонід Іванович Глібів.
3. 3. 1888. Народилася письменниця Наталена Королева.
3. 3. 1947. † проф. Філарет Колесса, учений, композитор, етнограф.
4. 3. 1750. Кирила Розумовського обрано гетьманом.
5. 3. 1860. Народився галицький громадський і політичний діяч д-р Євген Олесницький.
5. 3. 1947. † поетка Уляна Кравченко (Юлія Шнайдер).
5. 3. 1950. Загинув Головний Командир УПА, провідник ОУН і Генеральний Секретар УГВР, ген. хор. Тарас Чупринка (Роман Шухевич).
8. 3. 1169. Суздальський князь Андрій Боголюбський зруйнував Київ.
8. 3. 1917. Початок революції в Петрограді, що довела до абдикації царя Миколи II. (17. 3.)
8.—10. 3. 1945. Большевики ввели насильним способом московське православія в Галичині.
9. 3. 1814. Народився поет Тарас Шевченко.
9. 3. 1922. Помер оперний співак Олександер Мишуґа.
10. 3. 1861. † Тарас Шевченко.
14. 3. 1822. Перша вистава українською мовою в Київському театрі.
14. 3. 1923. Рада Амбасадорів у Парижі віддала Зах. Україну Польщі.
15. 3. 1939. Проголошено самостійність Карпатської України.
16. 3. 1664. Поляки розстріляли гетьмана Івана Виговського під Ольхівцем.
17. 3. 1874. Народився президент Закарпатської України о. д-р Августин Волошин.
17. 3. 1919. Мирова конференція в Парижі признала Закарпаття ЧСР.
18. 3. 1921. Мировий трактат між Польщею і большевиками в Ризі признав українські землі на захід від лінії Збруч-Острїг-Сарни Польщі, а на схід від цієї лінії Совєтському Союзові.
20. 3. 1917. Створено Українську Центральну Раду в Києві.
20. 3. 1632. Народився гетьман Іван Мазепа.
20. 3. 1921. † автор історичних повістей Андрій Кащенко.
21. 3. 1942. † Ольга Кобилянська, видатна українська письменниця.
22. 3. 1842. Народився композитор Микола Віталієвич Лисенко.
24. 3. 1916. † Преосв. Кир Сотер Ортинський, перший Єпископ для Українців католиків у ЗДА.
25. 3. 1867. Народився Станиславівський Єпископ-ісповідник Григорій Хомишин.
26. 3. 1908. † історик Володимир Антонович.
26. 3. 1909. † історик і композитор Микола Аркас.
27. 3. 1865. † письменник на Закарпатті о. Олександер Духнович.
29. 3. 1956. † письменниця, журналістка і громадська діячка Олена Кисілевська.
29. 3. 1864. Перша вистава українського театру „Руської Бесіди" у Львові.
31. 3. 1653. Перемога І. Богуна над Поляками під Вінницею.
31. 3. 1858. Народився письменник Адріян Кащенко.

З А П И С К И

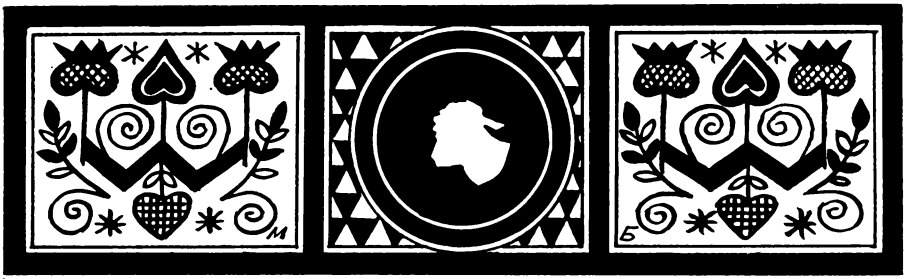

КВІТЕНЬ — APRIL

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	19	П	Марії Єгипетської преп.	Хризанта и Дарії
2	20	В	Тима чдт.	Зб. в мон. с. С.
3	21	С	Никити ісп.	Якова ісп. **Поклони**
4	22	Ч	Йосифа й Георгія преп.	Василія свщмч.
5	23	П	Теодула і др. мч.	Ікона, прп.
6	24	С	† Преп. Методія	Захарії прор.
7	**25**	**Н**	**Квітна.** Георгія прп.	**5 Посту. Благовіщення**
8	26	П	Іродіона і ін. ап.	Собор Гавриїла Архангела
9	27	В	Евпсихія мч.	Магнони прп.
10	28	С	Терентія й ін. мч.	Іларіона мч.
11	29	Ч	Вел. Четвер	Марка и Кирила
12	**30**	**П**	**Вел. Пятниця**	Івана Ліств. прп.
13	31	С	Вел. Субота	Іпатія прп.
14	**1**	**Н**	**Воскресення Г.Н.І.Х.**	**Квітна.** Марії Єгипет.
15	**2**	**П**	**Св. Понеділок**	Тита прп.
16	**3**	**В**	**Св. Вівторок**	Никити ісп.
17	4	С	Симеона й Акакія прп.	Йосифа и Георгія прп.
18	5	Ч	Івана прп.	Великий Четвер
19	6	П	Івана Старопечерського	**Велика Пятниця**
20	7	С	Теодора Тріх.	Велика Субота
21	**8**	**Н**	**1. Томина.** Янурія см.	**Воскресення Христове**
22	9	П	Теодора Сик.	**Світлий Понеділок**
23	10	В	† Юрія вм.	**Світлий Вівторок**
24	11	С	Сави Стр. мч.	Литнии свщм.
25	12	Ч	† Марка апост. і еванг.	Василія прп.
26	13	П	Василія свщмч.	Артемона, свщмч.
27	14	С	Симеона свщмч.	Мартина, папи Р.
28	**15**	**Н**	**2 Миронос.** Ясона ап.	**1 Томина.** Аристарха ап.
29	16	П	9 муч. у Кизиці	Агапії муч.
30	17	В	† Якова ап.	Симеона прп.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб виховування молодців до священичого стану було вповні достосоване до вимог II Ватиканського Собору.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: За правильну установу дияконату та його розвиток у місійних країнах.

Історичний календар

1. 4. 1917. Українська Центральна Рада організувала в Києві маніфестаційний похід під гаслом „Перший День Свободи" України.
2. 4. 1111. Перемога над Половцями під Сольницею.
2. 4. 1959. † Єпископ-ісповідник, Ап. Візитатор для Волині, Николай Чарнецький.
5. 4. 1847. Арештування Т. Шевченка.
5. 4. 1882. Народився Вячеслав Липинський.
7. 4. 1340. Помер Юрій II., останній князь у галицькій Україні.
8. 4. 1912. Помер композитор о. Віктор Матюк.
11. 4. 1945. Увязнення большевиками у Львові Митрополита Йосифа Сліпого й інших галицьких єпископів. Початок ліквідації Української Катол. Церкви в Галичині.
14. 4. 1911. Народився Ужгородський Єпископ - ісповідник Теодор Ромжа.
15. 4. 1918. † український повістяр Іван Нечуй-Левицький.
18. 4. 1860. Народилася поетка Уляна Кравченко.
18. 4. 1885. † історик Микола Костомарів.
19. 4. 1917. Почався в Києві Всеукраїнський Національний Конґрес.
20. 4. 1622. † Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.
20. 4. 1922. † композитор Кирило Стеценко.
21. 4. 1785. Катерина II. завела кріпацький устрій в Україні.
21. 4. 1904. Народився Пряшівський Єпископ-помічник, ісповідник Василь Гопко. Від 1950 року в большевицькім концтаборі.
22. 4. 1910. † Марко Кропивницький, „батько українського театру".
22. 4. 1920. Варшавський договір от. С. Петлюри.
22. 4. 1932. Помер на девятдесятому році життя довголітній провідник галицьких Українців, віцепрезидент австрійського парляменту, проф. Юліян Романчук.
23. 4. 1185. Похід князя Ігоря на Половців.
25. 4. 1913. † письменник Михайло Коцюбинський.
25. 4. 1927. † письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк).
26. 4. 1648. Гетьман Богдан Хмельницький здобуває твердиню Кодак.
26. 4. 1945. † гетьман Павло Скоропадський.
27. 4. 1469. Помер один із чолових учасників Флорентійського Собору Київський митрополит, кардинал Ізидор
27. 4. 1904. † поет і драматург Михайло Старицький.
28. 4. 1915. Бої УСС на Маківці.
28. 4. 1950. Увязнення большевиками Пряшівського Єпископа Павла Ґойдича і Єпископа-помічника Василя Гопка.
29. 4. 1648. Б. Хмельницького вибрали гетьманом України.
29. 4. 1863. † Галицький митрополит, голова „Головної Руської Ради" і першої Української Парляментарної Репрезентації у Відні 1848 р. Григорій Яхимович.
29. 4. 1918. Проголошення П. Скоропадського гетьманом України. Фльота на Чорному морі підняла український прапор.

ТРАВЕНЬ — MAY

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	18	С	Єремія прор.	Івана Дек. прп.
2	19	Ч	Атанасія Вел. патр.	Івана пр.
3	20	П	† Теодосія Печ. прп.	Теодора. Гир.
4	21	С	Пелагії прп.	Януарія, муч.
5	**22**	**Н**	**3** Розслабл. Ірини мч.	**Мироносиць.**
6	23	П	Йова многострад.	† **Юрія вмуч.**
7	24	В	Акакія мч.	Сави муч.
8	25	С	† Івана ап.	† Мачка ап.
9	26	Ч	† Перен. мощ. св. Николи	Василія свщмч.
10	27	П	† Симеона Зилоти ап.	Симона З. Ап.
11	28	С	† Кирила й Методія ап. с.	Ясона. прп.
12	**29**	**Н**	**4 Самарянки.** Епіфанія св.	**Розслабл.**
13	30	П	Гликерії мч.	† Якова Ап.
14	1	В	Ісидора мч.	Єремії пр.
15	2	С	Пахомія прп.	Атанасія Вел. патр.
16	3	Ч	Теодора Осв. преп.	† Теод. Печ.
17	4	П	Андроніка ап.	Пелагії. муч.
18	5	С	Теодота мч.	Ірини муч.
19	**6**	**Н**	**5 Сліпор.** Патрикія свщм.	**Самарянки.**
20	7	П	Талалея муч.	Явл. Ч. Хреста в Єр.
21	8	В	† Константина й Єл.	† Івана Богослова
22	9	С	Василіска мч.	† Пер. мощ. св. Николая
23	**10**	**Ч**	**Вознесіння ГНІХ**	Симеона, свмч.
24	11	П	Симеона прп.	† Кирила і Методія
25	12	С	† З Найд. Г. Ів. Хр.	Епіфанія
26	**13**	**Н**	**Св. Отців.** Карпа ап.	**Сліпородженого**
27	14	П	Терапонта см.	Ісидора муч.
28	15	В	Никити прп.	Пахомія преп.
29	16	С	Теодосії прп.	Теодора Осв.
30	17	Ч	Ісаакія прп.	**Вознес. ГНІХ.**
31	18	П	Єрмія ап.	Теодота мч.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб наради у справі миру та заходи завести його в світі могли продовжуватися зусиллями й молитвами загалу.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб наука Євангелії могла перебороти соціяльні й політичні розбіжності між людьми різних рас.

Історичний календар

2. 5. 1648. Початок повстання Богдана Хмельницького.

2. 5. 1848. У Галичині створено перше українське політ. Т-во „Головна Руська Рада".

3. 5. 1074. Упокоєння Преп. Теодосія Печерського.

3. 5. 1924. Загинув Микола Міхновський, основоположник українського організованого націоналізму.

4. 5. 1838. Викуплено Тараса Шевченка з кріпацтва.

5. 5. 1836. Народився письменник і композитор Сидір Воробкевич.

5. 5. 1915. У Відні створилася Загальна Українська Рада зложена з представників галицьких і буковинських партій та Союзу Визволення України.

6. 5. 1910. † письменник і громадський діяч Борис Грінченко.

7. 5. 1840. Народився М. Л. Кропивницький.

7. 5. 1933. Величавий 100-тисячний Зїзд української молоді у Львові під кличем „Українська Молодь Христові".

8. 5. 1921. Прилучено Закарпатську Україну до Чехословаччини.

9. 5. 1920. Засновано в Ужгороді на Закарпатті Т-во „Просвіта".

11. 5. 1907. Засновано Українське Наукове Т-во в Києві.

13. 5. 1849. Народився письменник Панас Мирний (Рудченко).

14. 5. 1871. Народився письменник Василь Стефаник.

14. 5. 1856. Народився письменник Андрій Чайківський.

15. 5. 1848. У Галичині скасовано панщину.

15. 5. 1848. Почала виходити у Львові „Зоря Галицька" — перша українська газета на всіх українських землях.

16. 5. 1648. Перемога під Жовтими Водами.

16. 5. 1817. Народився видатний історик Микола Костомарів.

18. 5. 1902. † у Тобольську на Сибірі поет - революціонер Павло Грабовський.

18. 5. 1917. У Києві розпочався Перший Всеукраїнський Військовий Зїзд.

22. 5. 1861. Похорон Т. Шевченка на Чернечій Горі під Каневом.

22. 5. 1920. Поляки замучили композитора Остапа Нижанківського.

23. 5. 1920. † український графік Юрій Нарбут.

23. 5. 1938. Згинув з большевицької руки в Ротердамі полк. Євген Коновалець, Начальний Командант УВО та Голова Проводу Українських Націоналістів.

24. 5. 1125. † князь Володимир Мономах.

25. 5. 1926. Загинув Головний Отаман Військ Української Народньої Республики Симон Петлюра.

28. 5. 1913. Заснування Української Католицької Епархії у Филаделфії, Па., ЗДА., під проводом Преосв. Кир Сотера Ортинського.

28. 5. 1916. † поет Іван Франко.

30. 5. 1876. Заборона українського слова московським урядом.

31. 5. 1952. Посвячення Української Духовної Семінарії у Вашінґтоні Д. К.

ЗАПИСКИ

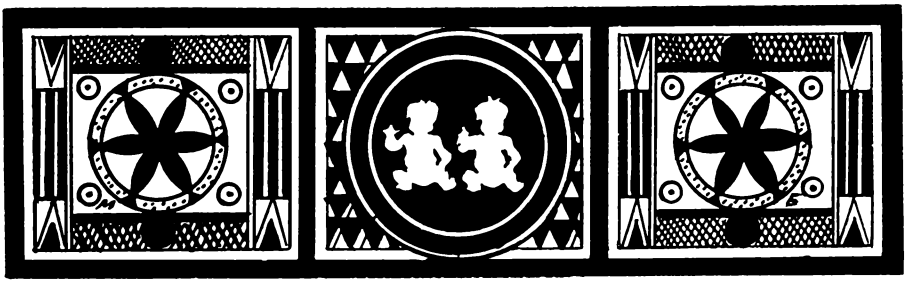

ЧЕРВЕНЬ — JUNE

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	19	С	Юстина мч.	Патрикія свщмч.
2	**20**	**Н**	**Сош. Св. Духа.** Никифора ісп.	**Св. Отців**
3	**21**	**П**	**Пресв. Трійці.** Лукиліяна м.	† Конст. і Олени
4	22	В	Митрофана св.	Василіски мч.
5	23	С	Доротія сщмч.	Михаїла ісп., Євфросиній
6	24	Ч	Висаріона прп.	Симеона прп.
7	25	П	Теодота Анк. сщм.	† Знай. ч. г. Ів. Хрест.
8	26	С	Теодора Страт. мч.	Кална Ан.
9	**27**	**Н**	**Всіх Святих.** Кирила св.	**Зіслання Свят. Духа**
10	28	П	Тимотея сщм.	**Пр. Трійці**
11	29	В	† Вартоломея й Варн.	Теодозії пм.
12	30	С	Онуфрія прп.	Ісаакія преподобного
13	31	Ч	Акилини мч. **Пр. Евх.** (на нед.)	Єремії Ан.
14	1	П	Єлисея пр., Методія патр.	Юстина муч.
15	2	С	Амоса пр. Єроніма	Никифора св.
16	**3**	**Н**	**2 по Сош.** Тихона св.	**Усіх Святих**
17	4	П	Мануїла і ін.	Митрофана св.
18	5	В	Леонтія мч.	Доротея см.
19	6	С	† Юди Тадея ап.	Висаріона прп.
20	7	Ч	Методія сщм.	Теодота см. **Пресв. Евх.**
21	8	П	**Пр. Серця Ісуса.** Юліяна м	Теодора Страт
22	9	С	† **Сост. Пр. Бог.** Євсевія сщм.	Кирила Ол.
23	**10**	**Н**	**3 по Сош.** Агрипіни мч.	**2 по Зісл. С. Духа**
24	**11**	**П**	**Різдво Івана Хрестителя**	† Покл. Т. і Кр. Хр.
25	12	В	Фівронії прпмч.	Онуфрія прп.
26	13	С	Давида прп.	Акилини мч.
27	14	Ч	Самсона прп.	Єлисея прор.
28	15	П	Пер. мощ. Кира й Івана	**Пресв. Серця Ісуса**
20	**16**	**С**	**Петра і Павла ап.**	Сострадання Пр. Бог.
30	**17**	**Н**	**4 по Сош.** Соб. 12 Апостолів	**3-тя по З. Св. Д.**

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Про зрозуміння, що набоженство до Ісуса Христа-Чоловіколюбця є джерелом єдности, спасіння і миру.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: За скору і повну свободу Церкви в Китаю.

Історичний календар

1. 6. 1933. День памяті замучених голодом Українців у 1933 році.
2. 6. 1936. † письменник Андрій Чайківський.
3. 6. 1863. Народився Президент і Диктатор ЗУНР д-р Євген Петрушевич.
3. 6. 1876. Народився Перемиський Єпископ-ісповідник Йосафат Коциловський, ЧСВВ.
5. 6. 1648. Богдан Хмельницький розбив під Корсунем польське військо.
5. 6. 1709. Договір гетьмана Івана Мазепи з шведським королем Карлом XII. про спільну війну з Московщиною.
6. 6. 1224. Татари розбили українське княже військо над Калкою.
6. 6. 1927. † Данило Щербаківський, мистецтвознавець (нар. 1877).
7. 6. 1843. † поет Маркіян Шашкевич.
7. 6. 1877. Народився перший український Єпископ у Канаді, ісповідник Никита Будка.
7. 6. 1930. † Петро Холодний, видатний маляр.
8. 6. 1652. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом.
8. 6. 1847. Народився галицький громадський і політичний діяч, основник християнсько-сусп. партії, секретар віровизнань і освіти в першім Державнім Секретаріяті проф. Олександер Барвінський.
8. 6. 1851. Народилася письменниця і творець жіночого руху в Галичині Наталія Кобринська.
8. 6. 1919. УГА почала офензиву під Чортковом.
9. 6. 1919. Д-р Євген Петрушевич проголошений диктатором ЗО УНР.
9. 6. 1963. † у Львові композитор і музиколог Василь Барвінський.
10. 6. 1917. Перший Всеукраїнський Селянський Зїзд у Киеві.
11. 6. 1876. Вийшов царський указ, яким заборонено друкувати українські книжки.
14. 6. 1931. † історик і політик В. Липинський.
14. 6. 1891. Народився Євген Коновалець, Нач. Командант УВО і перший голова Проводу Українських Націоналістів.
15. 6. 1775. Друге зруйнування Січі Запорізької.
15. 6. 1944. Німці закатували О. Ольжича (Олега Кандибу), заступника Голови ПУН, вченого і поета.
17. 6. 1884. Народився Архиепископ-Митрополит Константин Богачевський у Манаєві, Західня Україна.
18. 6. 1569. Люблинська Унія.
18. 6. 1709. Перше зруйнування Москалями Січі.
20. 6. 1920. † графік Юрій Нарбут.
20. 6. 1964. Помер скульптор і організатор українського мистецького життя Сергій Литвиненко.
22. 6. 1929. Помер на еміграції в Празі громадський діяч і меценат, фундатор української преси на Наддніпрянщині, Євген Чикаленко.
22. 6. 1941. Початок німецько-совєтської війни.
23. 6. 1870. † поет Амврозій Метлинський
23. 6. 1917. Перший Універсал Української Центральної Ради в Киеві.
25. 6. 1205. В бою з Поляками під Завихостом згинув князь Роман Галицький.
27. 6. 1964. Відслонення памятника Тараса Шевченка у Вашінгтоні.
28.—29. 6. 1659. Гетьман Іван Виговський розбив Москалів під Конотопом.
28. 6. 1914. Величавий зїзд Соколів і Січей у Львові у 100-ліття народин Тараса Шевченка.
29. 6. 1849. Народилася письменниця Олена Пчілка (Ольга Косач).
29. 6. 1918. Помер світової слави вчений-антрополог Федір Вовк.
29. 6. 1938. Помер генерал Мирон Тарнавський, Начальний Вождь УГА.
30. 6. 1941. Відновлення Української Державности у Львові.

ЗАПИСКИ

ЛИПЕНЬ — JULY

н ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	18	П Косми і Дамяна безсер.	† Юди Ап. Леонтия м.
2	19	В † Пол. Ризи Пр. Бог.	† Юди Тадея
3	20	С Якинта мученика	Методія сщм.
4	21	Ч Андрея Критського св.	Юліяна муч
5	22	П † Атанасія Атонського п.	Євсевія, свмч.
6	23	С Сісоя Великого	Агрипіни муч.
7	**24**	**Н 5 по С.** Томи ап.	**4 по Зісл. С. Духа**
8	25	П Прокопія вмч.	Февронії муч.
9	26	В Панкратія сщм.	Давида прп.
10	27	С † Антонія Печ. прп.	Самсона прп.
11	28	Ч Евфимії й Ольги кн. укр.	Пер. мощ. Кира й Івана
12	29	П Прокла й Ларія мч.	**Петра і Павла**
13	30	С Собор Гавриїла Арханг.	Соб. Св. Апост.
14	**1**	**Н 6 по С.** Акили ап.	**5 по Зісл. С. Духа**
15	2	П † Володимира Вел. кн. укр.	† Пол. ч. р. Пр. Богор.
16	3	В Атиногена сщм.	Якинта муч.
17	4	С Марини вмуч.	Андрія Критського
18	5	Ч Якинта й Еміліяна мч.	Атанасія Аф.
19	6	П Макрини прп., Дія прп.	Сісоя прп.
20	7	С † Ілії прор.	Томи прп.
21	**8**	**Н 7 по Сош.** Симеона прп.	**6 по Зісл. С. Духа**
22	9	П Марії Магдал., Фоки сщм.	Панкратія прп.
23	10	В Трофима й ін. м.	† Антонія Печ. св.
24	11	С † Бориса й Гліба мч.	Євфимії й Ольги, укр. кн.
25	12	Ч † Успення св. Анни	Прокла муч.
26	13	П Ермолая й ін. сщм.	Соб. Арх. Гавриїла
27	14	С † Пантелеймона віч.	Акили Ап.
28	**15**	**Н 8 по С.** Прохора й ін. ап.	**7-ма по З. Св. Д.**
29	16	П Калиніка мч.	Антиногена свщмч.
30	17	В Сили й ін. ап.	Марини вмч.
31	18	С Євдокима прп.	Якинта й Еміліяна мч.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Про задовільну розвязку душпастирських проблем у звязку з вакаціями та мандрами.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: За розвязку проблеми збігців в Азії й Африці.

Історичний календар

1. 7. 1910. В боротьбі за український університет у Львові згинув студент Адам Коцко.
1. 7. 1918. Засновано Український Державний Університет у Камянці Подільському.
3. 7. 1834. Народився письменник Анатоль Свидницький.
8. 7. 1709. Нещасливий для України бій під Полтавою з Москалями.
9. 7. 1651. Бій під Берестечком.
9. 7. 1961. Відслонення памятника Тараса Шевченка у Вінніпегу, Канада.
10. 7. 1073. Упокоєння Преп. Антонія Печерського.
11. 7. 969. Померла княгиня Ольга.
14. 7. 1900. Віче академічної молоді у Львові ухвалює резолюцію про необхідність змагати до державної самостійности України.
14. 7. 1925. Основано у Львові партію „Українське Національно-Демократичне Обеднання" (УНДО).
15. 7. 1015. † вел. князь Володимир Великий.
16. 7. 1917. Проголошено II. Універсал Української Центральної Ради.
16.—18. 7. 1919. Перехід УГА за Збруч.
17. 7. 1888. Народився Пряшівський Єпископ-ісповідник Павло Ґойдич.
17. 7. 1902. Почався в Галичині масовий український рільничий страйк
18. 7. 1863. Таємний наказ Валуєва цензурі не випускати друком жадної української книжки.
18. 7. 1871. † письменник Анатоль Свидницький.
19. 7. 1944. Битва 1. Української Дивізії Української Національної Армії з большевиками під Бродами.
19. 7. 1960. † у большевицькій тюрмі Єпископ-ісповідник Павло Ґойдич.
21. 7. 1941. † письменник Богдан Лепкий.
22. 7. 1944. † співець відкродження України — Олександер Олесь (Кандиба).
23. 7. 1874. Народився письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк).
27. 7. 972. Договір князя Святослава з грецьким цісарем під Царгородом.
27. 7. 1147. Клима Смолятича обрано на митрополичий престол у Києві.
27. 7. 1672. Гетьман П. Дорошенко розбив Поляків к. Четвертинівки.
27. 7. 1834. Засновано Київський університет св. Володимира.
28. 7. 1649. Згинув під Збаражем легендарний козацький полковник Морозенко (Станіслав Мрозовицький).
29. 7. 1865. Народився галицький Митрополит Андрей Шептицький.
30. 7. 1649. † нак. гетьман Михайло Кричевський у бою під Лоєвом.
31. 7. 1919. Народився Епарх Шикаґа — Преосв. Ярослав Ґабро.

ЗАПИСКИ

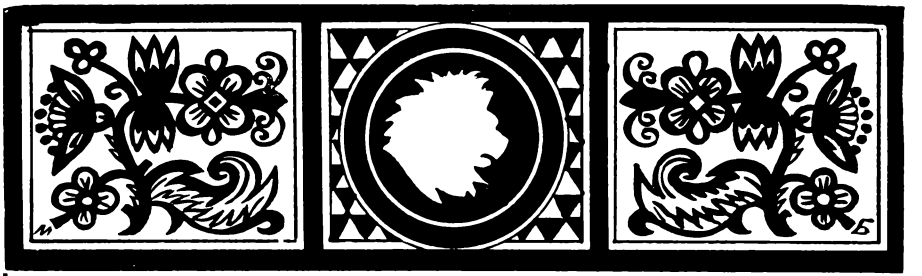

СЕРПЕНЬ — AUGUST

м	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	19	Ч	Проісх. Ч. Хр., 7 бр. Мак.	Макрини прп.
2	20	П	Пер. мощів св. Стефана	† Іллі, прор.
3	21	С	Ісаакія і ін. мч.	Симеона прп.
4	22	**Н**	**9 по С.** 7 молодців у Ефезі мч.	**8 по Зісл. С. Духа**
5	23	П	Євсигнія ісп.	Трофима муч.
6	24	**В**	**Преображення Господнє**	Бориса і Гліба
7	25	С	Тометія прп., Пасива мч.	† Успіння св. Анни
8	26	Ч	Еміліяна **ісп.**	Єрмолая свщмч.
9	27	П	† Матія ап.	† Пантелеймона
10	28	С	Лаврентія мч.	Прохора Ап.
11	29	**Н**	**10 по Сош.** Евпла муч.	**9 по Зісл. С. Духа**
12	30	П	Фотія й Анікити мч.	Сили Ап.
13	31	В	Максима ісп.	Евдокима св.
14	1	С	Міхея пр. † Пер. м. Теод.	Проісх. Ч. Хреста
15	**2**	**Ч**	**Успіння Пр. Богородиці**	П. м. Стефана Арх
16	3	П	Перен. Нерукот. Образа	Ісаакія. прп.
17	4	С	Мирона мч.	7 молодців в Ефесі
18	5	**Н**	**11 по Сош.** Флора й Лавра мч.	**10 по Зісл. Св. Духа**
19	6	П	Андрея Стратилата мч.	**Переображення ГНІХ**
20	7	В	Самуїла пророка	Дометія прп.
21	8	С	Тадея ап., Васси мч.	Еміліяна сп.
22	9	Ч	Агатоніка мч.	† Матія Ап.
23	10	П	Іринея свщ., Луна мч.	Лаврентія, мч.
24	11	С	Евтиха свщм.	Евпла муч.
25	12	**Н**	**12 по Сош.** Вартоломея	**11 по Зісл. С. Дух**
26	13	П	Адріяна й Наталії мч.	Максима ісп.
27	14	В	Німена прп.	† Пер. мощі Теодора
28	15	С	Мойсея Мурина, Август.	**Успення Пр. Богородиці**
29	16	Ч	† Усіки. Гол. Ів. Хр.	Пе ен. Нерукотв. Образа
30	17	П	Олександра й ін. патр.	Минона мч.
31	18	С	† Полож. пояса Пр. Богор.	Флора й Лаври муч.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб віра у Пресв. Евхаристію причинилася до введення релігійної єдности серед усіх Христових учнів.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб започатковані в місійних країнах спроби усунути недуги й голод дістали підтримку віруючих та поступали вперед.

Історичний календар

1. 8. 1913. † Леся Українка, славетна українська поетка.
1. 8. 1914. У Львові створилася Головна Українська Рада.
1. 8. 1941. Німці прилучили Галичину до польського Генерал-Губернаторства.
2. 8. 1914. Початок І. світової війни.
3. 8. 1914. Головна Українська Рада в своїм маніфесті до українського народу взиває до боротьби проти російської імперії, як найбільшого ворога України.
4. 8. 1687. Обрано Івана Мазепу гетьманом України.
4. 8. 1898. † Галицький митрополит кардинал Сильвестер Сембратович.
4. 8. 1914. Засновано у Львові „Союз Визволення України".
5. 8. 1911. † письменниця Ганна Барвінок (Олександра Кулішева).
6. 8. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький.
6. 8. 1912. Народився Епарх Стемфорду Преосв. Йосиф Шмондюк.
6. 8. 1914. Мобілізаційний заклик Головної Української Ради і Бойової Управи УСС.
6. 8. 1958. Створення Митрополії для Українців Католиків у ЗДА з Архиєпископом-Митрополитом Кир Константином Богачевським у проводі.
8. 8. 1919. В летунській катастрофі згинув полк. Дм. Вітовський.
8. 8. 1956. Створення Стемфордської Екзархії для Українців католиків, з Преосв. Кир Амвросієм Сенишином у проводі.
8. 8. 1819. Народився письменник Пантелеймон Куліш.
8. 8. 1834. Народився поет Осип Юрій Федькович.
10. 8. 1907. † письменниця Марко Вовчок.
12. 8. 1925. † поет Волод. Самійленко.
13. 8. 1873. † поет о. Антін Любич Могильницький.
14. 8. 988. Хрещення України-Русі.
14. 8. 1581. Перша друкована Біблія церковно-словянською мовою („Острозька Біблія").
14. 8. 1961. Апостольська Столиця іменувала ВПреосв. Амвросія Сенишина, ЧСВВ, Архиєпископом-Митрополитом Филаделфії.
14. 8. 1961. Створення Шикагівської Епархії для Українців католиків, під проводом Преосв. Кир Ярослава Габра.
15. 8. 1856. Народився Іван Франко.
15. 8. 1924. Прибув до ЗДА Преосв. Кир Константин Богачевський.
16. 8. 1649. Перемога гетьмана Б. Хмельницького під Зборовом.
17. 8. 1245. Перемога короля Данила над Мадярами.
17. 8. 1772. Прилучення Галичини до Австро-Угорщини.
17. 8. 1938. † Степан Смаль-Стоцький, видатний український лінгвіст, автор наукової граматики української мови, довголітній провідник буковинських Українців.
18. 8. 1649. Зборівська угода гетьмана Хмельницького з Польщею.
18. 8. 1836. Народився письменник Олександер Конiський.
20. 8. 1843. † письменник Квітка-Основяненко.
20. 8. 1920. Договір у Севр під Парижем визнав Східню Галичину окремою державною територією й означив її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією.
21. 8. 1627. Вийшов у Києві один із перших словників української мови „Лексикон Памви Беринди".
21. 8. 1925. † поет і письменник Осип Маковей.
21. 8. 1947. † на засланні Перемиський Єпископ-ісповідник Йосафат Коциловський, ЧСВВ.
25. 8. 1963. † визначний літературознавець і бібліограф Володимир Дорошенко.
27. 8. 1907. Прибув до ЗДА Преосв. Кир Сотер Ортинський.
27. 8. 1923. Згинула Маруся Тарасенко разом з 60 повстанцями.
28. 8. 1921. Большевики розстріляли у Києві поета Григорія Чупринку.
29. 8. 1845. Народився драматург Іван Тобілевич (Карпенко-Карий).
29. 8. 1875. Народилась письм. Людмила Старицька-Черняхівська.
29. 8. 1940. Помер Президент і Диктатор ЗУНР д-р Євген Петрушевич.
30. 8. 1673. Великий похід на Крим кошового Івана Сірка.
31. 8. 1919. Злучені українські армії (УНР і УГА) ввійшли переможно в Київ.
31. 8. 1945. Загинув в бою з большевиками Ю. Липа, публіцист і лікар УПА.

ВЕРЕСЕНЬ — SEPTEMBER

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	19	Н	**13 по Сош.** † Поч. ц. року	**12-та по З. Св. Д.** Андрея Стратилата
2	20	П	Маманта мч.	Самуїла прор.
3	21	В	Антима єпм.	Тадея ап.
4	22	С	Вавили єпм., Мойсея пр.	Агатоніка мч.
5	23	Ч	Захарії й Єлисавети	Луна мч.
6	24	П	Чудо св. Михаїла Арх.	Евтиха, єпм.
7	25	С	Созонта мч.	Вартоломея ап.
8	26	Н	**14 по С. Різдво Пресв. Богор.**	**13 по Зісл. С. Духа**
9	27	П	Йоакима й Анни	Андріяна й Наталії муч
10	28	В	Мінодори мч.	Німена прп.
11	29	С	Теодори прп.	† **Усіknов. Гол. Івана Хр.**
12	30	Ч	Автонома єпм.	Олександра й ін. патр.
13	31	П	Відн. храму Корнилія с.	† Пол. ч. п. ПДМ.
14	1	С	**Воздвиження Ч. Хреста**	Симеона Поч. Індикта
15	2	Н	**15 по Сош.** Никити вмч.	**14 по Зісл. С Духа.**
16	3	П	Евфимії вмч.	Антима свщмч.
17	4	В	Софії і її дітей	Вавили свщм.
18	5	С	Євменія вмч.	Захарії й Єлисавети
19	6	Ч	Трофима і ін. мч.	Чудо в Колоссі
20	7	П	Евстахія вмч.	Созонта, мч.
21	8	С	Кондрата ап.	**Різдво Пр. Богор.**
22	9	Н	**16 по Сош.** Фоки єпм.	**15 по Зісл. С. Духа**
23	10	П	Зачаття Івана Хрестителя	Мінодори муч.
24	11	В	Теклі первомуч.	Теодори прп.
25	12	С	Евфрозини прп.	Автонома єпм.
26	13	Ч	† Івана Богослова св.	Корнила єпм.
27	14	П	Калістрата мч.	**Возвдиження Ч. Хреста**
28	15	С	† Харитона прп.	Никити муч.
29	16	Н	**17 по Сош.** Кириляка прп.	**16-та по З. Св. Д.**
30	17	П	Григорія єпм.	Софії, Віри, Надії і Любови

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб усі вірні щиро й непохитно держалися правд, що їх подає навчальний уряд Церкви.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб віруючі зростали у знанні та ціненні своїх місіонерських зобовязань у Церкві.

Історичний календар

1. 9. 1722. Народився філософ Григорій Сковорода.
1. 9. 1939. Початок другої світової війни.
2. 9. 1709. † гетьман Іван Мазепа.
3.—4. 9. 1915. Криваві бої УСС на горі Лисоні коло Бережан.
4. 9. 1933. Відкриття української католицької Семінарії в Стемфорді, Конн., ЗДА.
5. 9. 1864. Народився письменник Михайло Коцюбинський.
5. 9. 911. Договір князя Олега з Греками в Царгороді.
7. 9. 1921. Згинула Віра Бабенко разом з 62 повстанцями.
9. 9. 1769. Народився Іван Котляревський, батько нового українського письменства.
9. 9. 1915. Перший бій УСС з Москалями під Сянками.
10. 9. 1919. Договір у Сан Жермен під Парижем, яким держави антанти перейняли на себе суверенність над Східньою Галичиною.
12. 9. 1875. Народився Олександер Кошиць, композитор і диригент.
12. 9. 1903. У Полтаві відкрито памятник Іванові Котляревському.
15. 9. 1907. † найбільший український драматург Іван Тобілевич (Карпенко Карий).
16. 9. 1659. Гадяцька умова: Україна — самостійна держава в союзі з Польщею.
17. 9. 1939. Совєтські війська вступили на західньо-українські землі.
18. 9. 1640. Собор у Києві приймає і одобрює „Ісповідання Православної Віри" митр. Петра Могили.
19. 9. 1903. † буковинський поет Сидір Воробкевич.
21. 9. 1944. † Олександер Кошиць.
29. 9. 1866. Народився славний історик Михайло Грушевський.
30. 9. 1930. Смерть Юліяна Головінського, Крайового Команданта УВО, з рук польської поліції.

ЗАПИСКИ

ЖОВТЕНЬ — OCTOBER

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	18	В	**Покров Пр. Бог.** (на нед.)	Евменія св.
2	19	С	Кипріяна сщм.	Трофима й ін. мч.
3	20	Ч	Дионизія Ареоп. сщм.	Євстахія вмч.
4	21	П	Єротея сщм.	Кондрата Ап.
5	22	С	Харитини мч.	Фоки свщмч.
6	**23**	**Н**	**18 по Сош.** † Томи ап.	**17 по Зісл. С. Духа**
7	24	П	Сергія й Вакха мч.	Теклі прп.
8	25	В	Пілагії й Таїсії	Евфрозини прп.
9	26	С	† Якова ап.	† **Івана Богосл.**
10	27	Ч	Евлампія і Евлампії мч.	Калістрата муч.
11	28	П	Филипа ап.	† Антонія Печ.
12	29	С	Прева і ін. мч.	Киріяка муч.
13	**30**	**Н**	**19 по Сош.** Карпа і ін. мч.	**18 по Зісл. С. Духа**
14	1	П	Параскевія прп.	**Покров М. Б.** (на нед.)
15	2	В	Евтимія прп.	Кипріяна сщм.
16	3	С	Лонгина сотн. мч.	Дионисія сщм
17	4	Ч	Осії прп., Андрія Крит. п.	Єротея свщмч.
18	5	П	† Луки ап і св.	Харитини, мч.
19	6	С	Поїла прор.	† Томи Ап.
20	**7**	**Н**	**20 по Сош.** Артемія вмч.	**19 по Зісл. св. Духа**
21	8	П	Іляріона Вел прп.	Пелагії прп.
22	9	В	Аверкія прп.	† Якова ап.
23	10	С	Якова ап.	Євлампія і Євлампії мч
24	11	Ч	Арети муч.	Пилипа Ап.
25	12	П	Маркіяна й Мартирія мч.	Прова, мч.
26	**13**	**С**	**Димитрія вмч.**	Карпа муч.
27	**14**	**Н**	**21 по Сош. Празн. Христа Ц.**	**20-та по З. Св. Духа. Пр. Христа Царя**
28	15	П	Параскевії мч.	Евтимія прп.
29	16	В	Анастасії прп.	Лонгіна мч.
30	17	С	Зиновія й Зиновії мч.	Осія прор.
31	18	Ч	Стахія і ін. ап.	† Луки Ап.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб цивільна влада успішно плекала й охоронювала духові й матеріяльні умовини, конечні до родинного життя.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Про успішний розвиток апостоляту мирян у місійних землях.

Історичний календар

1. 10. 1187. Помер князь Ярослав Осмомисл.
1. 10. 1665. Вибір гетьмана Петра Дорошенка.
1. 10. 1891. Народився Ап. Візитатор для Українців в Европі, опікун скитальців і покровитель української науки, Архиєпископ Іван Бучко.
3. 10. 1930. † письменниця Олена Пчілка.
4. 10. 1891. Народився поет Юрій Клен.
4. 10. 1930. Померла найвидатніша артистка українських театрів Марія Заньковецька.
5. 10. 1657. Вибір гетьмана Івана Виговського.
6. 10. 1918. Відкрито в Києві український університет.
6. 10. 1949. † в Караганді на Сибірі Єпископ-ісповідник Никита Будка.
7. 10. 1253. Коронація князя Данила в Дорогичині на галицького короля.
7. 10. 1926. Помер видатний етнограф, довголітній секретар НТШ у Львові, Володимир Гнатюк.
10. 10. 1893. † байкар Леонід Глібів.
12. 10. 1624. Запорожці здобули Царгород.
13. 10. 1866. † письменник Петро Гулак-Артемовський.
15. 10. 1959. Згинув трагічною смертю Степан Бандера, Голова Проводу ОУН.
16. 10. 1936. † письменник о. Тимотей Бордуляк.
17. 10. 1879. Народився Станиславівський Єпископ-помічник, ісповідник Іван Лятишевський.
18. 10. 1848. Почався у Львові „Зїзд руських ученых".
18. 10. 1876. Народився учений і громадський діяч, академік Сергій Єфремов.
18. 10. 1918. Скликано у Львові Українську Національну Раду.
19. 10. 1596. Проголошення Церковної Унії в Бересті.
19. 10. 1918. Українська Національна Рада у Львові проголосила створення на українських землях Австро-Угорщини незалежної української держави. Євген Петрушевич вибраний президентом Національної Ради.
26. 10. 1917. † визначний громадський і політичний діяч, організатор „Сільського Господаря" д-р Євген Олесницький.
26. 10.1961. Канонічна інсталяція Архиєпископа-Митрополита Филаделфії ВПреосв. Кир Амвросія Сенишина, ЧСВВ.
28. 10. 1894. † автор „Історії української літератури" О. Огоновський.
29. 10. 1794. † мандрівний філософ Григорій Сковорода.
30. 10. 1947. † поет Юрій Клен (проф. Освальд Бурггардт).

ЗАПИСКИ

ЛИСТОПАД — NOVEMBER

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	19	П	Косми й Дамяна безср.	Йоіля, прор.
2	20	С	Акиндина і ін. мч.	Артемія влмч.
3	**21**	**Н**	**22 по Сош.** Акепсима мч.	**21-ша по З. Св. Д.**
4	22	П	Йоанікія В. преп.	Аверкія св.
5	23	В	Галактіона мч.	Якова ап.
6	24	С	Павла іс.	Арети мч.
7	25	Ч	Єрона і ін. мч.	Маркіяна муч.
8	**26**	**П**	**Собор св. Михаїла Арх.**	**Димитрія Влмч.**
9	27	С	Онисифора мч.	Нестора муч.
10	**28**	**Н**	**23 по Сош.** Ераста ап.	**22 ппо Зісл. С. Духа**
11	29	П	Мини, Віктора і Вінкентія	Анастасії влмч
12	30	В	**Йосафата сщмч.** (на нед.)	Зиновії мч.
13	31	С	† Івана Золотоустого св.	Стахія і ін. ап.
14	1	Ч	† Филипа ап.	Косми й Дамяна
15	2	П	Гурія і ін. мч.	Акиндина, мч.
16	3	С	† Матея ап. і ев.	Акепсими муч.
17	**4**	**Н**	**24 по Сош.** Григорія чуд.	**23 по Зісл. С. Духа**
18	5	П	Платона і Романа мч.	Галактіона муч.
19	6	В	Авдія прор.	Павла іс.
20	7	С	Григорія прп., Прокла св.	Єрона й ін. мч.
21	**8**	**Ч**	**Введення в храм Пр. Діви**	**Архистр. Михайла**
22	9	П	Филимона й ін. ап.	Онисифора мч.
23	10	С	Амфілохія й Григорія св.	Ераста Ап.
24	**11**	**Н**	**25 по Сош.** Катерини вмч.	**24 по Зісл. С. Духа**
25	12	П	Климента папи Римського	**Йосафата сщмч.** (на нед.)
26	13	В	Алипія прп.	† Івана Зол.
27	14	С	Якова перс. мч.	† Филипа ап.
28	15	Ч	Стефана прпм.	Гурія Іс.
29	16	П	Парамона мч.	† Матея Ап.
30	17	С	† Андрія ап.	Григора св.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб проблема виховування у плюралістичній збірноті була розв'язана в духовну користь молоді.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб школи в місійних країнах причинилися до піднесення гідности людини.

Історичний календар

1. 11. 1893. Торжественне перенесення тлінних останків о. Маркіяна Шашкевича до Львова.
1. 11. 1889. Народився письменник Остап Вишня (Павло Губенко).
1. 11. 1918. Листопадовий зрив. Українські війська зайняли Львів.
1. 11. 1944. † у Львові митрополит Андрій Шептицький.
1. 11. 1947. † закатований большевиками Ужгородський Єпископ-ісповідник Теодор Ромжа.
1. 11. 1958. Встановлення першої Української Католицької Митрополії в ЗДА.
1. 11. 1964. Помер видатний військовий провідник визвольної боротьби, голова Проводу Українських Націоналістів — полк. Андрій Мельник.
3. 11. 1885. † побратим Маркіяна Шашкевича, поет і письменник о. Микола Устиянович.
3. 11. 1941. Зруйновано вибухом Велику Успенську Церкву Києво-Печерської Лаври.
3. 11. 1927. Перша Конференція Українських Націоналістів у Празі покликала до життя перший Провід Українських Націоналістів з полк. Є. Коновальцем на чолі.
4. 11. 1872. Народився поет і письменник Богдан Лепкий.
4. 11. 1921. Другий Зимовий Похід під ком. Ю. Тютюнника.
6. 11. 1912. Помер Микола Лисенко, музик і композитор.
6. 11. 1811. Народився поет Маркіян Шашкевич.
6. 11. 1953. Померла оперна співачка Соломія Крушельницька.
7. 11. (н. ст.) 1917. Большевики захопили владу в Петрограді.
9. 11. 1698. † гетьман України Петро Дорошенко.
9. 11. 1918. Українська Національна Рада іменувала перший галицький уряд — Раду Державних Секретарів.
10. 11. 1708. Москалі здобули і зруйнували Батурин, тодішню столицю України.
10. 11. 1838. † Іван Котляревський.
11. 11. 1918. Румуни зайняли Чернівці.
11. 12. 1891. Помер видатний український лінгвіст Олександер Потебня
12. 11. 1623. Згинув мученичою смертю Полоцький Архиєпископ св. Йосафат Кунцевич.
12. 11. 1950. Помер на засланні на Сибірі Перемиський Єпископ-Помічник, Ісповідник Григорій Лакота.
12. 11. 1941. Помер громадський і політичний провідник галицьких Українців, перший президент Державного Секретаріяту, д-р Кость Левицький.
13. 11. 1923. † Письменник Іван Липа.
14. 11. 1918. У Києві засновано Українську Академію Наук.
15. 11. 1878. Народився поет Грицько Чупринка.
15. 11. 1945. Засновано в Авґсбурґу Українську Вільну Академію Наук.
16. 11. 1863. Народилася письменниця Ольга Кобилянська.
17. 11. 1828. Народилася письменниця Ганна Барвінок.
18. 11. 1859. Народився громадський і політичний діяч д-р Кость Левицький.
18. 11. 1890. Народився Ап. Візитатор для Українців у Німеччині, ісповідник о. Петро Вергун.
19. 11. 1875. Народилася письменниця Катря Гриневичева.
20. 11. 1917. Третій Універсал Української Центральної Ради про самостійність Української Держави.
21. 11. 1921. Большевики розстріляли під Базаром 359 українських вояків.
23. 11. 1919. † видатний критик Микола Євшан.
24. 11. 1934. † помер історик Михайло Грушевський.
24. 11. 1918. Початок облоги Львова українськими військами.
25. 11. 1838. Народився письменник Іван Нечуй-Левицький.
25. 11. 1901. Народився поет Михайло Орест.
25. 11. 1905. Появилася в Лубнях перша українська газета під царським режимом „Хлібороб".
29. 11. 1778. Народився Григорій Квітка-Основяненко.
29. 11. 1899. Народився письменник Григорій Косинка.

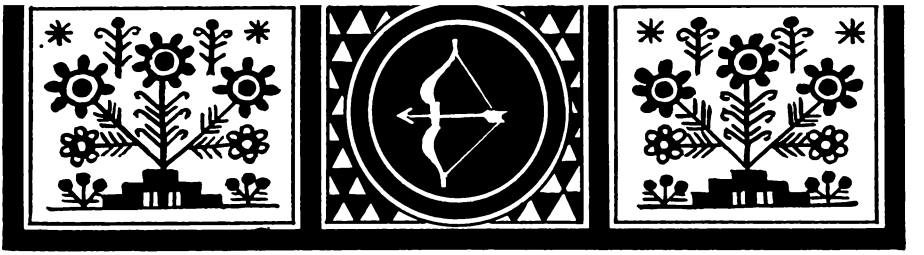

ГРУДЕНЬ — DECEMBER

н	ст	д	Григоріянський	Юліянський
1	**18**	**Н**	**26 по Сош.** Наума прор.	**25-та по З. Св. Д.**
2	19	П	Аввакума прор.	Авдія прор.
3	20	В	Софронія прор.	Григорія Дек.
4	21	С	Варвари вмч., Ів. Дамаск.	**Введення в храм Пр. Діви**
5	22	Ч	† Сави Осв. прп.	Филимона
6	**23**	**П**	**Св. Николая чудотворця**	Амфілохія св.
7	24	С	Амвросія св.	Катерини влмч.
8	**25**	**Н**	**27 по Сош. Непор. Зач. Пр. Д.**	**26 по Зісл. С. Духа**
9	26	П	† Зач. Анни	Атинія прп.
10	27	В	Міни муч.	Якова муч.
11	28	С	Даниїла прп.	Стефана мч.
12	29	Ч	Спиридіона прп.	Пагамона мч.
13	30	П	† Евстратія й ін. муч.	† Андрея Ап.
14	1	С	Тирса й Лівкія мч.	Наума прор.
15	**2**	**Н**	**Праотців.** Елевтерія сщм.	**27 по Зісл. Св. Духа**
16	3	П	Аггея прор.	Софронія прор.
17	4	В	Даниїла прор.	Варвари вмч.
18	5	С	Севастіяна і ін. мч.	† Сави мч.
19	6	Ч	Боніфатія мч.	**Отця Миколая**
20	7	П	Ігнатія Богонос. сщм.	Амвросія, св.
21	8	С	Юліяна мч.	Потапа прп.
22	**9**	**Н**	**Св.** Отців. Анастасії вмч.	**28 по С. Непор. Зач.**
23	10	П	10 муч. у Криті	Зач. св. Анни
24	11	В	Навеч. Різдв. Евгенії	Даниїла прор
25	**12**	**С**	**Різдво Христове**	Спиридона прп.
26	**13**	**Ч**	**Соб. Пр. Бог. і Йосифа О.**	† Евстратія муч.
27	**14**	**П**	**Стефана первомч.**	Тирса, мч.
28	15	С	20,000 мч. у Никомидії	Елевтерія сщмч
29	**16**	**Н**	**по Різдві.** Дітей убитих у Виф.	**Праотців**
30	17	П	Анисії мч.	Даниїла прор.
31	18	В	Меляніі прп.	Севастіяна мч.

МІСЯЧНЕ НАМІРЕННЯ ДЛЯ АПОСТОЛЬСТВА МОЛИТВИ:

Щоб визнання Бога, пошана людської гідности та соціяльна справедливість успішно боролися з матеріялістичним атеїзмом.

МІСІЙНЕ НАМІРЕННЯ: Щоб обновлене зрозуміння релігії між не-християнами вказало дорогу до Христа.

Історичний календар

2. 12. 1938. Проголошено Карпатську Україну автономною державою.
2. 12. 1957. † Станиславівський Єпископ помічник, ісповідник Іван Лятишевський.
4. 12. 1803. † на Соловецьких островах останній кошовий Запорізької Січі Петро Кальнишевський.
5. 12. 1878. Народився поет О. Олесь.
5. 12. 1917. Відкрито у Києві Українську Академію Мистецтв.
6. 12. 1919. Початок Першого Зимового Походу під ком. ген. Омеляновича-Павленка.
7. 12. 1811. Народився поет і письменник о. Микола Устиянович.
7. 12. 1936. † Василь Стефаник.
8. 12. 1868. Засновано у Львові Товариство „Просвіта".
11. 12. 1840. Народився письменник Михайло Старицький.
11. 12. 1891. Помер видатний український лінгвіст Олександер Потебня.
11. 12. 1900. Помер письменник Олександер Кониський.
12. 12. 1935. Помер оперний співак Модест Менцінський.
14. 12.1884. Народився Єпископ-ісповідник Николай Чарнецький, Ап. Візитатор для Волині.
14. 12. 1918. Війська Директорії УНР і Січові Стрільці зайняли Київ. Скоропадський зрікся влади.
15. 12. 1848. † письменник Євген Гребінка.
15. 12. 1934. Большевицький таємний суд засудив до страти 28 Українців, а між ними письменників: О. Влизька, В. Мисика, Д. Фальківського, М. Терещенка, Гр. Косинку, Ів. Крушельницького, М. Лебединця, Костя Буревія, Романа Шевченка.
16. 12. 1637. Бій козаків з Поляками під Кумейками.
18. 12. 1856. Народився артист Микола Садовський.
18. 12. 1871. Народився поет Микола Вороний.
19. 12. 1240. Татарський хан Батий зруйнував Київ і рушив на Галичину.
19. 12. 1870. Помер автор музики до національного гимну (слова Павла Чубинського) і Заповіту Шевченка, композитор о. Михайло Вербицький.
21. 12. 1764. Москва скасувала гетьманщину.
21. 12. 1930. Помер історик Степан Томашівський.
22. 12. 1834. Народилась письменниця Марко Вовчок.
22. 12. 1884. Заснування першої української католицької парафії при каплиці в Шенандоа, Па. Парох о. Іван Волянський.
23. 12. 1932. Героїчна смерть Біласа і Данилишина, членів УВО-ОУН.
23. 12. 1873. Засновано у Львові Наукове Т-во ім. Т. Шевченка.
23. 12. 1963. Папа Павло VI-ий іменував ВПреосв. Митрополита Кир Йосифа Сліпого Верховним Архиепископом.
24. 12. 1653. Перемога гетьмана Богдана Хмельницького під Жванцем.
25. 12. 1848. У Львівському університеті засновано катедру української мови і літератури.
25. 12. 1900. † закарпатський поет і письменник народнього напрямку о. Олександер Павлович.
25. 12. 1926. † громадський і політичний діяч Ол. Барвінський.
25. 12. 1947. Померла письменниця Катря Гриневичева.
26. 12. 1899. Основано у Львові національно-демокр. партію.
29. 12. 1724. У Петропавловській вязниці помер наказний гетьман Павло Полуботок.

ЗАПИСКИ

Церковний календар

ПОСТИ

Великий Піст — зачинається в понеділок по Неділі Сиропустній та триває до Великої Суботи.

Різдвяний Піст або т. зв. **Пилипівка** — триває від дня по св. Пилипі, тобто від 15. листопада до Навечеря Різдва Христового, тобто до 24. грудня (за старим стилем від 28. листопада до 6. січня включно).

Петрівка — триває від понеділка по Неділі Всіх Святих до передодня свята Верховних Апостолів св. Петра й Павла.

Спасівка — триває від 1. серпня до переддня свята Успення Матері Божої, тобто до 14. серпня (за старим стилем від 14. до 27. серпня включно).

ЗАГАЛЬНИЦІ*

1. Від Різдва Христового, тобто від 25. грудня до переддня Навечерія Богоявлення, тобто 4. січня (після горож. календаря від 7. до 17. січня включно).
2. Від Неділі Митаря і Фарисея до Неділі Блудного Сина.
3. Від Великодня до Неділі Томиної.
4. Від Зіслання св. Духа до Неділі Всіх Святих.

ОБОВЯЗУЮЧИЙ ПІСТ В УКРАЇНСЬКІЙ КАТОЛИЦЬКІЙ МИТРОПОЛІЇ У ЗЄДИНЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ

1. **Не вільно їсти мяса і набілу в таких днях:**
   а) у понеділок першого тижня Великого Посту,
   б) у Велику Пятницю,
   в) у Навечеріє Різдва Христового, хоч припало би в неділю,
   г) у Навечеріє Богоявлення, хоч припало би в неділю.
2. **Не вільно їсти мяса, але можна уживати набілу:**
   а) в усі пятниці цілого року, крім загальниць,
   б) в середу першого тижня Великого Посту, та в понеділок, в середу й суботу Страстного Тижня,
   в) в день Усікновення Чесної Голови св. Івана Хрестителя, хіба припаде в неділю,
   г) в день Воздвиження Чесного Хреста, хіба припаде в неділю.
3. **Свята, в які вільно їсти мясо, хоч припадуть у пятницю:**
   а) Різдво Матері Божої,
   б) Непорочне Зачаття Матері Божої,
   в) Стрітення Господнє, якщо випаде перед Великим Постом,
   г) Різдво св. Івана Хрестителя,
   д) св. Петра й Павла,
   е) Храмовий празник (святого Патрона церкви), хіба випаде у Великий Піст.

---

* В часі загальниць можна їсти мясо щодня.

Загальний Церковний Устав

Заввага: Для уникнення частішого повторювання в подрібному Уставі ми подаємо тут загальний устав, на який будемо покликуватися при обговорюванні поодиноких свят в цілому році.

„Блажен муж" співається на Великій Вечірні в усі неділі й свята, навіть Полиєлейні, а в Празники Господські, як випадуть в неділю або в понеділок. Як Господський празник випаде в неділю, тоді воскресна служба пропускається.

1. СВЯТИЙ БЕЗПОЛИЄЛЕЙНИЙ В НЕДІЛЮ

Вечірня Велика: Блажен муж; на Господи воззвах стихир 10: 7 воскр., 3 святому, Слава: святому, І нині: догмат рядового Гласа. Вход. По Світе тихий: Рцем всі, Сподоби, Стиховна воскресна, Слава: святому (як є), І нині: Богородичен воскр., Стиховні по гласу Наславнику. По Нині отпущаєши: троп. воскр., Слава: святому, І нині: Богородичен по гл. Наславника, Отпуст Великий.

Утреня Велика: по Бог Господь: троп. воскр. 2 рази, Слава: троп. свят., І нині: Богородичен. Сідалні воскресні. Ангельський Собор. Іпакой гласа. Степенна гласа. Євангеліє воскресне. На каноні ірмоси гласа і катавасія рядова. По третій пісні: кондак-ікос, Слава: сід. святого, І нині: Богородичен. По шостій пісні: конд.-ікос воскр. По девятій пісні: Свят Господь наш, і світилен воскр., Слава: святому (як є), І нині: Богор. світлина воскр. На Хвалітех 8 стихир воскр., Слава: Єванг. стих., І нині: Преблагословенна. По Славословію вел. троп. воскр.: як глас 1, 3, 5, 7 то Днесь спасеніє, — а як 2, 4, 6, 8 то Воскрес із гроба.

Літургія: Антифони воскр., троп. Слава кондак, І нині: Богородичен для 1, 3, 5, 7 гласів, воскресний, а для інших гласів дібраний до гласа кондак, якогось празника Богородичного, і так: до 2-го гл. „В молитвах невсипающу" (Успення), до 4 гл. „Йоаким і Анна", до 6 гл. „Заступнице християн", до 8 гл. „Воізбран. воєводі", або загальний „Заступнице християн"... Прокімен воскр., Причастен хваліте Господа, Апостол і Євангелія рядові.

2. СВЯТИЙ ПОЛИЄЛЕЙНИЙ В НЕДІЛЮ

Вечірня так як вгорі, лише на Господи воззвах воскр. стихир 4, святому 6, Слава святому, І нині: догмат рядового гласа. Прокімен і три чтенія святому.

Утреня: По сідалнах воскр.: Полиєлей і Величанія (без Слава: І нині), Ангельський Собор, Іпакой гласа і сідалні, оба перші святому, Слава: третій сід., І нині: Богор. Степенна гласа, і все до канона воскресне. На Хвалітех 4 стих. воскр., 4 святому з його припівами.

Літургія: тропар воскресний, святому, конд. воскр., Слава: святому, І нині: Богород.: по гл. Наславника. Прокімен і Прич. воскр. і свят. Апост. і Єванг. рядові й святого.

3. НЕДІЛЯ ІЗ СВЯТИМ БДІННИМ

[Святий бдінний, це святий, що має Всеночне (литію)]

Вечірня: На Господи воззв. 4 воскр. стихири, 6 святому, Слава святому, І нині: догмат рядового гласа. Вход. По прокімені 3 Чтенія. По Ісполним Литія: стихири святого, Слава: свят., І нині: Богород. із стих. воскр. по гласу Наславника. По Нині отпущаєши: Богородице Діво 2 рази, троп. Святого 1 раз. По благосл. хлібів: Буди імя Господне, пс. 33, отпуст воскр. з поминанням святого.

Утреня: По Бог Гдь: троп. воскр. 2 рази, слава: свят. І нині: Богор. воскр. по гл. Наславника. Решта як під 2. Як храм святого, то Прокімен, Єванг. і стихира святого. Канон з ірмосами воскр., Катавасія рядова. По 3, 6, 9 пісні читається як під 1. На Хвалітех 4 стих. воскресних 4 святому з його припівами, Слава: стих. єванг. (як храм, святому), І нині: Преблагосл., тропар один з двох воскресних.

Літургія: троп. воскр., святому, Конд. воскр., Слава: святому, І нині: Богор. як під 1. Все інше неділі й святого.

4. БОГОРОДИЧНИЙ ПРАЗНИК В НЕДІЛЮ

Всенішне: на Гди воззвах: стиихри: 4 воскр., 6 празника, Слава: І нині празнику, Прокімен: Гдь воцарися, Чтенія 3, Литія празнику, стиховна воскр., тропар празника 3 рази. По благосл. хлібів пс. 33, отпуст воскр. з поминанням празника.

Утреня: троп. воскр. 2 рази, Слава: І нині Богородиці. Проче як під 2. Прок. Євангеліє і по 50 пс. стихира празника. Канон воскр. Катавасія рядова. По 3 пісні конд. — ік. воскр. і сідален празника. На Хвалітех стих.: 4 воскр., 4 празн. з його припівами. Слава: празника, І нині: Преблагословенна. По Славосл. вел. тропар воскр. (один з двох) і по Отпусті Слава: І нині: Стих. Євангельська.

Літургія: до „Спаси нас Сине Божий" можна додати: Молитвами Богородици... Тропар воскр., празн., Слава: конд. воскр., І нині: празника. Все інше як в неділю.

5. СВЯТИЙ БДІННИЙ НА БУДНІ

Всенічне: „Блажен муж", на Гди воззвах 8 стихир святому, Слава: святому, І нині: догмат по Наславнику. Вход. 3 Чтення. Рцем всі. Литія святому, як під 3. Стиховна святому. По Нині отпущаєши: троп. святого 2 рази і Богородице Діво 1 раз.

Утреня: По Бог Гдь тропар святому 2 р., Слава: І нині: Богород. воскр. за гласом тропаря. Сідалні святому. Полиєлей. Величанія. Сідал. полиєл., степенна празнична. Єванг. і стихира святому. На каноні ірмоси святому, Катавасія рядова. По 3 п. сідал. святому, Слава: І нині: Богор. По 6 п. конд. — ік. святого. По 9 п. світилен святого 2 р., С. І нині Богор. На Хвалітех стих. свят. І нині: Богор. По Славосл. вел. троп. святого, Слава: І нині: Богор. воскр.

Літургія: Троп. свят. Слава: конд. свят., І нині: Богор. як під 1. Прокімен, Причастен, Апост. і Єванг. святому.

Заввага: Святий полиєлейний на будні має таку саму службу, як святий бдінний на будні, хіба без Литії, а Вечірня зачинається від „Благословен Бог наш". По Нині отпущаєши: троп. святого, Слава І нині Богор. воскр. по гласу тропаря, і відразу отпуст великий.

6. БОГОРОДИЧНИЙ ПРАЗНИК НА БУДНІ

Усе як під 5, хіба по стихирах Слава: І нині: празника, а по Нині отпущаєши тропар 3 рази.

Утреня: троп. празн. 2 рази, Св. І нині, той же. На 9 пісні канона припів празника. При кінці троп. празника.

Літургія: на 2 і 3 антиф. спів. Молитвами Богородици, троп. Слава І нині: конд. празника. Проче празника.

7. ПЕРЕД- І ПОПРАЗДЕНСТВО (Госп. або Богор.) В НЕДІЛЮ

Вечірня: Усе як під 1, лише на Вечірні: Гди воззвах, 4 стих. воскр., 3 праз., святому три. Слава: празн., І нині догмат ряд. гласа. Стиховна воскр., Слава: святому (як є), І нині: празника. По Нині отпущаєши: троп. воскр., Слава: свят., І нині: празника.

Утреня: по троп. і світил., І нині: празника. На каноні по 3 п.: конд-ік. праз. і святому, Слава: сід. святому, І нині: празника. На Хвалітех стих. воскр. 4, праз., 4 з його припівами, Слава: стих. єванг. По Славосл. вел. троп. воскр. (один з двох).

Літургія: в Попразд. Госп. 2 антиф. празника, третій з прип. праз., так само Прийдіте поклонімся. Троп. воскр. і праз., Слава: конд. воскр., І нині: празн. Прок., Апост. і Прич. неділі. Задостойник празника.

Заввага: В Предпразд. до воскр. служби додається лишень троп. і конд. Предпразденства.

8. ПОПРАЗДЕНСТВО З ПОЛИЄЛЕЄМ НА БУДНІ

Вечірня Велика: на Гди воззв. стих.: 3 празн. свят. 5, Слава: святому, І нині: празн. (в пятницю ввечері догмат уступаючого гласа). 3 Чтення святому, Стиховна святого, І нині: празника. При кінці троп. свят., Слава: І нині, празнику.

Утреня: По Бог Гдь троп. празника 2 рази, Слава: свят., І нині: празника. Дві катізми рядові, сід. святому, Слава: І нині· празнику, Полиєлей, Величанія, сідал. святому, І нині: празника. По 6 пісні на каноні: конд.—ікос святому. світилен святого 2 рази, Слава: І нині: празнику. На Хвалітех стих. 4 святому (часом празн. 3 і святому 3), Слава: Святому, І нині: празнику. По Славосл. вел. троп. свят., Слава: І нині: празника.

Літургія: антиф. в Попразд. Госп. два празнику, третій звич. празн. (в Попр. Богор. антиф. повседневні), троп. празн. і святому, Слава: конд. свят., І нині: празника. Апост., Єванг. святому. Проче празн. і свят. Задостойно празнику.

9. ВІДДАННЯ ПРАЗНИКА В НЕДІЛЮ

Служба рядового святого переноситься на інший день. Усе як під 1, тільки на **Вечірні:** на Гди воззв. воскр. стих 4, празн. 6, Слава: празн., І нині: догмат гласа. На стиховні Слава: І нині: празника.

Так само на **Утрені** на каноні по 3 пісні конд-ікос і сідал. празника. По 9 пісні світ. воскр., Слава І нині: празника. На Хвалітех 4 воскр., 4 празн. з його двома припівами. Слава: Стих. Єванг., по Славословію вел. троп. воскр.

Літургія: тропарі як в Попразд. Прокімен, Алл. і Причаст. неділі і празн. Ап. і Євanг., як в празн. Госп. то неділі, а як Богор. то неділі й празника.

10. ВІДДАННЯ ПРАЗНИКА НА БУДНІ

Вечірня: на Гди воззв. празн. 6, Сл. І нині: празн. (в пятницю ввечері: І нині: догм. уст. гласа). Входа і Чтеній нема. Стиховна празн., троп. празн. 1 раз. Отпуст серед. з поминанням праз. і святого.

Утреня: троп. празн. 2 рази, Св. І нині: празника. Канон як в день празника. На 9 пісні припіви празника. На Хвалітех стих. празн. По Славосл. вел. троп. празн. Отпуст великий.

Літургія: антифони як під 8. Інше все празн. Апост. і Євanг. у віддання Госп. празника тільки дня, а Богор. перше дня, і празнику.

11. ВІДДАННЯ СЛУЖБИ ХРАМОВОГО СВЯТОГО

Віддання служби храмового святого буває на Вечірні: до служби слідуючого дня додається на першому місці 3 стихири свят. храм., І нині: догмат по гласу Наславника, Вход, Прокімен, стиховна святого з Вел. Вечірні, троп. святого, Слава святому дня, І нині: Богор. воскр. Отпуст великий.

12. ЛІТУРГІЯ ЗА ПОМЕРЛИХ

Літургію за померлих можна відправляти в чорних ризах лиш в днях святих безполиєлейних і тоді не треба брати служби празника чи дня, а лише для „усопших". В пасх. часі береться Христос воскрес, антифони воскр. Ангел вопіяше, як на парастасі. В дні полиєлейних святих не правиться служби за „усопших" в чорних ризах, хіба при похороні, тоді вистачить збудити намірення в приписаних місцях.

Високопреосвященніший Митрополит Кир Амврозій Сенишин, ЧСВВ, уділяє вірним Папське благословення під час Торжественної Божественної Літургії Подяки з нагоди 25-річчя Єпископських свячень, 3 грудня 1967 р., в Соборі Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії у Філядельфії, Па.

Блаженніший Митрополит Іоан започатковує наради Світового Конґресу Вільних Українців в салі Готелю Ню Йорк Гілтон у Ню Йорку. в четвер, 16 листопада 1967 р.

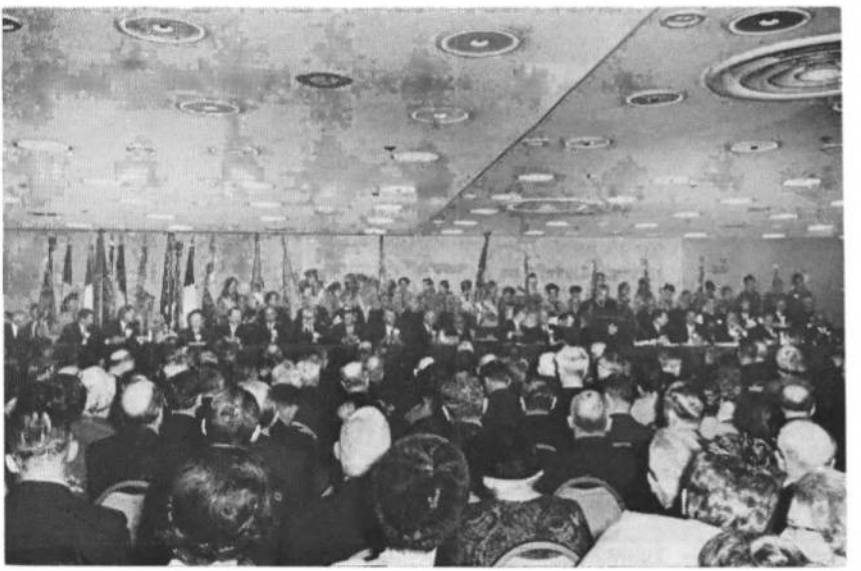

Президент ПАУК о. д-р Василь Кушнір відкриває промовою першу Сесію Світового Конґресу Вільних Українців, 16 листопада 1967 р., в салі готелю Ню Йорк Гілтон.

о. Мирослав Харина
Головний Предсідник
СУК „Провидіння"

За повноту обовязків Українця-католика

Згідно з Божим законом, ціллю життя людини є сповнити обовязки, які нормують відношення людини до її Творця, до себе самої, до родини й оточення, до своєї спільноти, до народу.

Від задовільного сповнення цих обовязків залежить майбутнє людини і її родини, як теж майбутнє спільноти і народу, до якого вона належить. Хто занедбує сповнення своїх обовязків у відношенні до свого Творця, той не сповнятиме також обовязків щодо своєї родини чи спільноти, бо всі вони так нерозривно звязані, що занедбання виконання обовязку супроти Творця, спричинює також занедбання й у відношенні до себе самого та до оточення. Хто не повинується законам Божим, той не сповнить і тих обов'язків, які Творець уклав у душу людини при її народженні.

Одним з головних обовязків Українця католика є — присвятити свої зусилля розбудові рідної Церкви, бо Церква є найважливішим і найтвердшим бастіоном нашого релігійного й національного життя. Хоч Українська Церква на рідних землях придавлена ворожим чоботом та загнана в підземелля і переслідувана, то на широких просторах вільного світу вона розгорнула свої рамена в найдальші закутини, щоб зберегти нас та прийдешні покоління для Христа й української нації. Тому основним імперативом українського національного виховання повинна бути наполеглива праця для світлого майбутнього нашої рідної Церкви.

З обовязком активної творчої праці для розвитку Української Католицької Церкви, нерозривно вяжеться приналежність до українських католицьких організацій, які є не тільки підвалинами, але й школою релігійно - національної творчої співпраці всіх її членів у розбудові та зміцненні збірних сил у змаганнях за Христа й Церкву, за високий рівень духового життя українських родин і виховання прийдешніх поколінь на добрих і прикладних синів та доньок української Церкви й народу.

Однією з таких наших католицьких організацій є Союз Українців Католиків „Провидіння", заснований першим українським католицьким Єпископом в Америці, Владикою Сотером Ортинським. Бажанням Владики Сотера було,

щоб „Провидіння“ стало заборолом української культури й української духовости та бастіоном Української Католицької Церкви в Америці. Сповняючи ці завдання, СУК „Провидіння“ став також забезпеченевою організацією, яка рівночасно допомагає своїми низькопроцентовими позиками будувати нові церкви, парохіяльні школи та громадські установи. Таким чином СУК „Провидіння“ є справжньою фінансовою базою для розбудови нашої Церкви в ЗДА та її правим рамям, виконуючи завдання Світського Апостоляту та видаючи одинокий у світі український католицький щоденник „Америка“ й інші релігійного характеру книжки та видання.

І саме при цьому насувається питання: Чи всі Українці католики усвідомлюють велике значення цієї рідної католицької організації? Здається, що з тінню сорому на обличчі треба дати заперечуючу відповідь, бо ще й досі багато вірних не розуміють цього, що сповнення обовязків у відношенні до рідної Церкви й української нації, не обмежується тільки участю в церковних Богослужбах і виконуванням церковно-релігійних практик, або більшими чи меншими пожертвами на релігійно-церковні цілі, але й обнімає широкий круг проблем релігійного і національного життя. Сповнення цих обовязків узмістовлене вирощенням армії воїнів Христа, рідної Церкви й народу, свідомих мети своїх змагань за краще завтра всього українського народу, а не тільки частини української спільноти, яка живе на еміграції.

Українці, які залишили рідні землі, мають обовязок бути перед чужим світом речником найвищої і найсвятішої ідеї поневоленого народу й переслідуваної Церкви, щоб таким чином підготовити шлях тріюмфальної перемоги над царством сатани; перемоги українського народу і його Церкви. А цю перемогу можна здобути тільки спільними зусилями усіх Українців, обєднаних біля своєї Церкви і в своїх церковних та громадських організаціях.

І саме тому не повинно бути в українській громаді ні одного католика, який стояв би осторонь СУК „Провидіння“ та відтягався б від покладеного на нього обовязку, за сповнення якого доведеться кожному з нас відповідати перед Богом і своїм народом.

„ПРОВИДІННЯ“ — ЦЕ НЕ ТІЛЬКИ ЗАБЕЗПЕЧЕНЕВА УСТАНОВА, АЛЕ Й УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ, ВІРНА ЗАПОВІТАМ ХРИСТА!

Д-р Михайло Кушнір

Засадничі ціхи католицького світогляду

Знайомість підстав католицького світогляду є річчю першорядної ваги, але, на жаль, ми постійно про це забуваємо. В нашому релігійному житті постійно спостерігаємо перевагу моральних проблем над світоглядовими, етики над догматикою. Це українське змагання до втілення релігійної ідеї в чин, було в нашій історії незвичайно вартісною позицією; шкода тільки, що воно не йшло рівнобіжно з поглиблюванням самої ідеї. В дальшій консеквенції це спричинило, що релігійне життя стало плиткішим і зведеним до зовнішніх форм.

В епохах гострої боротьби світоглядів брак рівноваги між етикою і догматикою може спричинити болісні заплутання.

В сучасному світоглядовому хаосі з особливою чіткістю унаглядніюється конечність поглиблення нашої рілігійної ідеї, щоб могти успішно протиставитися ворожим католицизмові струям, яких вплив на моральне життя виявився таким катастрофальним для цілого людства.

Як засадничі ціхи католицького світогляду можна відокремити три, а саме:

1. реалістичний обєктивізм
2. релігійний активізм
3. універсалізм.

I. Реалістичний обєктивізм

Дві великі філософічні системи античного світу створили підложжя для всяких пізніших філософічних поглядів католицизму: платонізм і аристотелізм.

В основі платонізму лежить визнання, що одинокою дійсністю, одиноким буттям є т. зв. „ідеї". Є це вічні і незмінні правзори, не матеріяллні, змислово недостежимі. Матеріяльні предмети є тільки позором, неначе тінями тих одиноко тільки насправді дійсних ідей. Пізнання дійсности основується на неначе містичному єднанні зі світом цих ідей.

На думку Арістотеля (384—322 до Хр.) і його коментатора й континуатора на філософічному полі, св. Томи з Аквіну (1225—1274), оці ідеї втілюються в пасивну матерію, формують її. Ціла дійсність змислово-видима є дійсним буттям, а не тільки тінню, витвореною різними ідеями, що надають форму дійсним предметам, і що є нематеріяльними „формами", постатями охопленої ними матерії, в якій вони торчать. В протиставленні до Платона (427—374 до Хр.) — Арістотель приймає чинну формуючу ролю ідеї дійсности, в якій вони є дані в речах, як їх матеріяльні форми, а в ментальності, що

пізнає ті речі, — як нематеріяльні зміст думки, чи пак поняття. За посередництвом понять розум входить у безпосередній контакт з речами. Розум перше пізнає речі, потім шляхом рефлексії — поняття, які представляють нам безпосередньо, що це є речі не самі в собі, але в нас. Поняття спричинюють, що підмет стає на свій спосіб — ідейно чи духово — предметом, при чому сам предмет не перестає бути тим чим є з природи: формою, ідеєю завороженою в матерію. Коли не можемо зрозуміти цього таємничого акту розуму, яким річ переформовується в ідею, то ще немає підстави відкидати заложення про глибокий звязок духа з матерією.

Прийняття протилежного заложення довело до розбрату зі здоровим розсудком. В науці номіналістів — між розумуванням, що спирається на поняттях, з дійсністю немає відповідности. Поняття є тут назвами, (nomina) — і нічим більше.

Декарт (1596—1650) — своїм твердженням, що не є можливий якийнебудь звязок між матерією і духом, з уваги на відрубність цих субстанцій, — спрямував сучасну йому мисль до досліджування явищ свідомости, як до першого, коли не єдиного, предмету філософічних досліджень. Це довело врешті до твердження про дуалізм духа і матерії в людині. Цей напрям осягнув дальший етап розвитку в філософії Канта (1724—1804), який, хоча визнавав існування предметної дійсности, але її істоту (Ding an sich) вважав непізнавальною. І тут бачимо цей самий дуалізм: свідомість як підмет і дійсність як підмет, між якими немає звязку.

Наслідком цього було відвернення від усяких філософічних досліджень і зворот до досліджень світу явищ, до матерії, яку визнано одинокою дійсністю (позитивізм, матеріялізм).

Іншим шляхом пішли епігони Канта, які перекреслили цей — неузасаднений на їх думку — дуалізм і попросту заперечили існування зовнішнього світу; цілу дійсність вони звели до змісту свідомости (субєктивізм).

Становище Церкви

На католицькій філософії перших віків заважив досить сильно вплив платонізму, якого головним речником був св. Августин (354—430). Не зважаючи на прийняття і визнання Церквою середніх віків арістотелевої доктрини, очищеної від арабських добавок, — деякі католицькі теологи тяготіли до платонських поглядів, змодифікованих св. Августином. Згідно з їх засадами роля матерії і змислів у пізнанні Бога є дуже обмежена. Вони тільки дають поштовх до звернення уваги на існування надприродних правд. Кожне пізнання самого себе є пізнавчим актом своєї невистачальности, а тим самим спрямовує думку до Абсолюту. Бог є схоплюваний інтуїтивно, безпосередньо, а умовною вможливлюючою інтуїтивне пізнання Бога є внутрішнє удосконалення пізнаючого.

У протиставленні до ідеалістично-субєктивного схоплювання дійсности, Церква, схиляючись рад-

ше до арістотелівсько-томістичного погляду, станула цим самим на реалістично-обєктивістичному ґрунті. Саме цей напрям відповідає науці Церкви, яка визнає обі дійсності — матерію і духа — в одній людській особовості, не як дві відрубні автономні ділянки, але як чинники щільно з собою повязані і гієрархічно узалежнені. У ритм релігійного життя Церкви впрягла цілу людину разом із тілом, почуваннями й обома силами душі: розумом і волею. Вона не визнає виключности чи то розуму (раціоналізм), чи почування (фідеїзм, модернізм), чи волі (волюнтаризм). Сучасна філософія природи, в звязку з досягненнями в ділянці дослідів над будовою матерії, виразно схиляється до арістотелівсько - томістичного світогляду, не тільки визнаючи і матерію, і духа як реалія, але стверджуючи також їх глибоку, взаємну повязаність.

Теорія релятивности з одного боку захитала поняттям безоглядности часу і простору, даючи тим самим ключ до зрозуміння таких властивостей духа, як понадчасовість і понадпростірність. З другого боку вона ствердила можливість існування розтяглости з більше ніж трьома вимірами, які можуть співіснувати з нашим світом змислів, не зважаючи на те, що ми не можемо пізнати їх змислово. Тим самим провалюються, наприклад, псевдонаукові аргументи проти існування неба, пекла чи чистилища, понятих як якісь матеріяльні простірно-часові околиці.

Не частиний реалізм тільки видимих речей, але і тих невидимих, недосяжних нашими змислами (visibilium omnium et invisibilium) — це було від початку аксіомою для Церкви.

Вислідом такого розуміння дійсности є моральний наказ змагання до гармонійного розвитку духових і тілесних сил людини для осягнення повноти досконалости. Спираючись на реалістичний обєктивізм, „релігійність у своєму найвищому розвитку, в своїх найчисленніших і найдосконаліших формах, потрапить перебороти навіть небезпеку односторонности і перерості духового життя, а щобільше, саме перед тією небезпекою рятує. Повна життєвладна релігійність значить те саме, що повне, багате, живе й гармонійне людство". (Петро Ліпперт: Про релігійну людину).

II. Універсалізм

Було б помилково твердити, що обговорювані ціхи католицького світогляду виникли внаслідок прийняття тієї чи іншої філософічної доктрини. Ті ціхи торчали „in nuce" в поданій Христом науці і в перших її надхненних коментарях. Арістотелівсько - томістична доктрина є тільки розумовою підбудовою обявленої науки й її універсалізму, який свій найзагальніший вираз знайшов в оцій заяві св. Павла: „Для всіх я став усім, щоб усіх рятувати" (1. Кор. 9, 22).

Ідею універсалізму можна розглядати під трьома аспектами:

1. як пізнавчу методу,
2. як ідею загальности і синтези,
3. як згармонізування в одну ці-

лість великої дійсности шляхом погодження противенств.

1. Універсалізм як пізнавча метода

Універсалізм як пізнавча метода основується на заложенні — знаному вже в середньовіччі — що здобування знання є суспільною функцією, і що правдиве знання є вислідом солідарного зусилля поколінь.

„Багато є великих філософів, але найбільшим з них є сам думаючий людський рід".

До такого підходу вельми причинився надприродний універсалізм Церкви, якого наука розгорнулася і скристалізувалася шляхом праці багатьох століть, особливо завершена постановами трієнтського і ватиканського соборів.

Метода праці „універсаліста" основується на докладному ознайомленні з існуючим в даній ділянці дорібком, а щойно потім на розгортанню і доповнюванню його працею власної мисли — у протиставленні до „партикуляриста", який ігноруючи існуючий дорібок, береться за працю на даному відтинку знання так, немов би у тій ділянці ніщо досі не було зроблене (Бекон, Декарт, Руссо).

„Універсаліст" не вважає свою працю своєю виключною власністю, але спільною річчю. Йому є чужі, такі модні сьогодні, „впливологічні" досліджування.

Правда — оце найістотніша його ціль; безоглядна, обєктивна, понадчасова правда.

„Партикулярист" змагає передусім до оригінальности — деколи свідомо коштом правди; оригінальність має бути істотним мірилом вартости праці. Підлещування моді, субєктивізм, релятивізм, скептицизм — оце засоби, якими „партикулярист" сповидно хоче осягнути правду; в дійсності йому йде про славу „оригінального" письменника чи мислителя у змаганні до запевнення собі значення у світі. Не хоче знати про це, що здобування знання є теж і моральною проблемою, про що вирішує інтенція дослідника.

„Кожна правда, хто б її не висказав, походить від св. Духа" (св. Амвросій).

2. Ідея загальности

Загальности, як ціхи католицизму, не можна утотожнювати з якимсь „інтернаціоналом", який, — не зважаючи на свою назву, — носить однак ціхи партикуляризму, бо є обмежений до певної ділянки (матеріяльної чи інтелектуальної) та основується на неґації національних звязків і повязань. А там де є обмеження, неґація — там не можна застосувати прикметника: загальний, універсальний.

Загальність католицизму виникає з самої істоти Церкви, яка — хоча постала у часі — є понадчасовим і понадпростірним твором. Вона не обмежується тільки до живучих поколінь — і це цілого без вийнятку людства — але лучить в собі „всі минулі й усі майбутні покоління", творячи однородний організм, одне тіло, через Христа, Який його оживляє і сполучує; цей організм, по часовому триванню його воюючої і страждаючої частини, буде тривати вічно, як тріюмфуюча Церква.

В Церкві міститься отже неначе ціле людство. Вона є Церквою для цілого людства. Її становлять не тільки її члени, формально приналежні до Церкви, але й усі люди доброї волі, які були, є або будуть. „Католицизм від самого початку має тенденцію стати всесвітньою релігією" (Гольцман). Впродовж цілої своєї земської історії він настійчиво боронив своєї незалежности від яких-небудь впливів партикулярних чинників. Визнаючи, а навіть плекаючи суспільні, національні, державні вартості, ніколи не став їх знаряддям, бо ціль Церкви вибігає далеко понад всякі земні цілі. Є це **зовнішня** загальність католицизму.

Внутрішню загальність — творить афірмація цілого Обявлення, отже не тільки св. Письма, але теж і традиції, що є живим викладником духа Обявлення, і то традиції не пасивної, скостенілої, як у московській православній Церкві, але живої, творчої.

У відношенні до людини — загальність висказується в афірмації цілої людини, отже тіла і душі, запрягаючи оба ті складники людської особовости до служби Найвищій Цілі (в протиставленні до лютеранізму, який релігією охопив тільки ділянку духа).

Католицизм „хоче мати людину такою, якою вона вийшла з-під руки Бога; в красі її тіла, в жарі її змислів, в стихійному розмаху її пристрастей, з розумом, який чарує мудрістю і з волею, від якої бє сила. І так її виховує, щоб ця людина, сповнена гарячости і розмаху, з ясною думкою і залізною волею, належала Богові" (Karl Adam: The Spirit of Catholicism). І дальше: „Отож це є католицизм: афірмувати вартості на цілій лінії, мати настіж відкриті брами для цього, що є на світі добре, в найширшому і найшляхетнішому значенні, сполучаючи природу з ласкою, мистецтво з релігією, науку з вірою, щоб „Бог був усім в усьому".

3. Полагодження противенств

Духовий первень людини, що є відбиттям Божества, тужить за божими атрибутами: єдністю і простотою — за єдністю системи і світогляду, думки і чинів.

Натомість матерія є чинником різнородности й індивідуалізації — і то тим більше чим вище вона є зорганізована. Погодити ті протиставності і привернути єдність в людині є ціллю, що лежить у безконечності.

Було б помилково думати, що цю атимонію можна розвязати шляхом афірмації дуалізму, який у консеквенції веде до перероcту якоїсь дійсности або до її заперечення — як це ми вже бачили на прикладі духа і матерії.

А втім цілковите усунення тих противенств унеможливило б якийнебудь поступ, досконалення людства, а це є одиноким шляхом, що веде нас до Бога.

Противенства створюють в відношенні до себе напняття, які шляхом чергових напружень і відпружень визволюють приховані сили і вможливлюють працю, як необхідну умовину досконалення. Бо де немає напняття, там немає праці, отже й поступу (тим пояс-

нюється факт, що чини заслугуючі кінчаться в моменті, коли устають противенства — отже в моменті смерти).

Не усунення цих напнять, але їх узгіднення в службі Найвищій Цілі — оце одинокий шлях.

„Чим сильніше людина є привязана до землі, тим сильніше вона водночас мусить бути привязана до неба; чим більше вона віддається завданням світської культури, тим глибше вона мусить запустити коріння в релігію. Коли людина не спирається на Бозі, вона поринає в світовість; коли вона забуває, що вона прикована до землі, вона попадає в вибуялу і безплідну містику" (Радемахер: „Релігія і життя").

(„Ніколи не відривати стіп від землі, а очей від звізд" — W. Rathenau: „Von kommenden Dingen").

Спираючися на цих засновках, католицький світогляд змагає до синтези і погодження виникаючих противенств. Ми бачили, на прикладі проблеми духа і матерії, як католицизм вирішив це питання. Залишається ще до обговорення проблема протиставности інтересів одиниці і суспільства, індивідуалізму і солідаризму.

а) Природний солідаризм

Людства не становить аритметична сума одиниць, ані теж людство не є механічним зліпком припадкових існувань, як цього хоче матеріялізм. Людство належить розуміти як одну людину. Люди внаслідок свого походження, своєї тілесної і духової природи, є найщільніше з собою повязані й узалежнені. Повною людиною, цілковитою людиною не є поодинока людина, „автономічна" людина (як собі цього бажав би субєктивізм). „Ціла людина — це повнота і єдність у багатстві тисячних індивідуальних форм, що виражують людство. З нею лучить нас спільнота буття і долі, навіть солідарність відповідальности" (К. Адам).

Щойно через людство доходимо до повного власного „я" і щойно в людстві і через людство наша істота поширюється в цілу людину, в особовості (як це схоплює персоналізм).

Згідно з дефініцією Марітена, спертою зрештою на окресленні взятому від Томи з Аквіну, особа є це „повна індивідуальна субстанція інтелектуальної природи, що рядить своїми чинами". Особовістю Марітен називає здібність підпорядковувати всі сили людини нагальній духовій владі — інтелектові; як така вона спирається на триванню людської душі, тоді, коли поняття „індивід" — спільне людині і звіряті — є сперте на підложжі матерії. Людина — одиниця є витвором могутньої гри фізичних, біологічних, економічних і історичних сил, які нею рядять (Марітен: „Три реформатори").

„Як індивідуальності підлягаємо звіздам, як особи — пануємо над ними..."

В суспільному порядку людина — **одиниця** є підпорядкована суспільному добру, гієрархічно вищому від добра одиниці і для оборони цього добра вона повинна навіть віддати своє життя.

Натомість остаточною ціллю

людської **особи** є Бог, отже вартість гіерархічно безмежно вища від добра суспільної групи, яка мусить служити людській особі і помагати їй в осягненні найвищої цілі (а вже в жадному випадку не перешкоджати).

Іншими словами, людина — одиниця повинна служити суспільству, але суспільство повинно служити людині-особі.

Таким способом католизизм вирішує таку важку деінде до погодження суперечність інтересів людини і суспільної групи.

б) Надприродний солідаризм

Природний солідаризм є природною підбудовою надприродного солідаризму, окресленого Церквою як communio sanctorum — „спільнота святих".

Фундаментом тієї комунії душ між собою є їх унія з Христом — не абстракція, не в абстрактному розумінні, але в найповнішій дійсності, внаслідок того, що Христос в кожній душі мешкає, живе і діє.

Ця глибока надприродна повязаність знаходить свій вираз в суспільності, якої найістотнішими частинами — її головою є Христос, а душею св. Дух.

„В таємниці Втілення заіснувала Церква як органічна суспільність. Всі потребуючі Відкуплення раз назавжди стали Христовим Тілом, всі почали належати до себе і до цілості, один почав бути в других, а всі в одному, з усіх створилася органічна суспільність, організм цей отримав форми видимого суспільства" (Karl Adam: The Spirit of Catholicism).

Цей глибокий солідаризм так щільно сполучує з собою всіх членів Церкви, що ані час ані простір не розривають цього звязку. Всі, які зійшли з цього світу, як члени церковного суспільства, залишаються ними і надальше, будь то як тріюмфуюча Церква в небі, або як страждаюча в чистилищі, у взаємній виміні услуг з воюючою Церквою на землі. Всі заслуги членів тієї суспільности — а передусім її Голови — становлять спільний скарб, з якого так члени на землі, як і в чистилищі можуть користати.

„Таким способом можемо пояснити собі: з одного боку оті переношення ласк з людини на людину, з народу на нарід, з другого боку зсилання страждань на невинних за винних і тим подібні таємничі закони" (о. Маріян Моравскі: Спільнота святих).

Чи в так понятому солідаризмі може заіснувати суперечність інтересів одиниці і суспільства? Очевидно, що ні. Натомість напнятя існує; воно розладовується шляхом любови, якої чинна і заслугуюча постава є власне обумовлена напняттям, існуючим між егоїзмом і альтруїмом.

Надприродний солідаризм не тільки не гальмує розвитку людської особовости, але, навпаки, дає можливість її повного розквіту через співдіяння Ласки з природою. Найліпшим і найвимовнішим доказом цього є святі Католицької Церкви, посеред яких немає жадного стандаризованого типу, натомість маємо широку скалю найбільш зрізничкованих індивідуальностей, які ніщо не втратили зі

своїх природжених властивостей. Вистачить тільки зіставити такого св. Франциска з Ассисі зі св. Єронімом, не говорячи вже про сучасних святих, як наприклад, св. Тереса з Лісю.

в) Бог і людина

Тут буде ще місце на заторкнення проблеми безпосередности стосунку між Богом і людиною. Імпозантна, сцілена і пружиста ґієрархія Католицької Церкви не тільки в нічому не порушує безпосередности цього стосунку, але, навпаки, облегшує її і змагає до цього, щоб цей стосунок мав ціху сердешної, щирої, дитячої близькости людини з її найліпшим Батьком.

Це виникає з заложення, що в Католицькій Церкві спричинною причиною всіх церковних функцій є сам Христос, і що намісник церковного уряду виконує його в імені Христа. Ані індивідуальність священика, ані теж його моральний стан немає жадного впливу на спасенну силу сакраменту, якого цей чи інший наслідок залежить виключно від внутрішньої постави примаючого сакрамент.

Оце, як пише про це К. Адам: „Християнський сакрамент власне завдяки цьому неособовому характерові, виключаючи всякі посередничі людські авторитети, становить найкращу запоруку безпосередньої свобідної виміни життя між Головою а її членами. Бо не люди христять і розгрішують, але сам Христос. Тому особиста свобода релігійного вижиття ніде не є так забезпечена як у католицькій побожности."

„In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas" — це гасло Католицької Церкви: — в конечних речах — єдність; у сумнівних — свобода; а в усіх — любов.

Але свобода — це не сваволя і анархія (як у лютеранізмі). Церква є носієм догматичних і моральних правд, правд абсолютних і безоглядних. Католицизм не знає компромісу в ділянці віри чи моральности. Це не католицизм є нетолерантний, це правда є нетолерантна. Але в тих справах, які не порушують догматики чи етики, католицизм дає повну свободу у виборі засобів, повну свободу релігійного життя.

г) Милосердя і справедливість

Милосердя і справедливість — такі важкі до погодження. Лютеранський еґоцентризм розвязує цю антиномію однобічно, змагаючи до абсолютної певности спасіння через саму віру. І тією вірою — з поминенням діл — „як плащем вкривається перед Божою справедливістю".

Католицький теоцентризм не бавиться в мозольні пошукування певности стану ласки. Для католика осередком не є його „я", але Бог, Якому він віддається з дитячим довірям. І в тій поставі Божого дитинства — католицька душа вповні погоджує милосердя і справедливість.

„Тому, що для душі католика Бог є осередком, вона нічого не потребує знати з цілою певністю, крім таємниць віри, крім цього, що Бог є любовю і що є милосердний. А коли Бог зсилає на неї

знаки своєї любови, душа послуговується тими пережиттями не так, щоб досліджувати саму себе й осуджувати свій стан супроти Бога, як щоб тим сильніше жити недосконалою певністю надії, певністю тим для неї дорожчою, чим із меншою сміливістю собі її усвідомлює" (Марітен).

III. Релігійний активізм

Обявлені правди, як теж і їх розумові підбудови, самим фактом афірмації обєктивної дійсности — силою внутрішньої логіки — вимагають чинного устосунковання до тієї дійсности.

„Не саме абстрактне мислення, не тільки розум **знаючий,** як у німецьких філософів, але розум **творчий** є підставовим певником, як і справдженням усякої доступної нам дійсности, — який співрядно і нерозлучно пізнає і **створює,** для якого нероздільними є **знання про щось** і **акт створення цього в собі".**

„Чинник творення, чинник впливу є властивістю релігійної ділянки" (Марцінковска: „Творчі вартості релігійної думки").

Чинна постава супроти життя — це одна з істотних ціх католицизму. Вона знайшла свій вираз у знаному гаслі Католицької Акції: „omnia instaurare in Christo".

Є конечною річчю — хоча б у найбільшому скороченні — усвідомити собі, як ця проблема здійснювалася в перспективі історії.

В початках християнства існувало досить чітко зарисоване противенство міх релігією і життям. Воно виникало з браку усвідомлення тієї правди, що доведення до кінця діла Відкуплення довірив Христос самому людству.

Раннє християнство з тугою вижидало на поновний прихід Чоловічого Сина і закріплення Царства Божого на землі. Супроти тієї туги за небом земські справи зійшли на останній плян.

Щойно з бігом часу — в добі середньовіччя — християнство зрозуміло своє велике завдання у світі і взялося за нього з цілим молодечим запалом і оптимізмом. Воно мужньо повернулося до світу і створило християнську культуру такого однородного характеру, якого пізніші століття не знають. Воно опануванням усіх ділянок життя і думки створило однородний світогляд. Але ця однородність була радше засаднича ніж дійсна, логічна, а не психологічна; не має ціх свідомого змагання. Середньовічня людина була фанатиком правди, логіки, діялектики і мала мало зрозуміння для психічних вартостей людини; її розумування оберталося між скрайніми антитезами правди і фальшу з поминенням індивідуальних психічних властивостей живої людини.

Ренесанс — у ранньому своєму періоді — скріпив це надто слабе поняття, яке існувало між релігією і життям, і звернувшися з довірям до людської природи, визволив у ній імпозантні творчі сили. Ті визволені сили, що торчать в людській природі, сперті на надприродні сили християнізму, виявилися в могутньому розквіті життя у всіх його ділянках, а ділянці релігійного життя дали прегарний

прототип правдивого християнського гуманіста — св. Франціска з Ассісі.

На жаль, пізніший ренесанс — гуманістичний (XV і XVI сторіччя), в дальшому своєму розвитку взяв розбрат із духовою сторінкою людської природи, став абстракцією — і відтоді людська особовість ночала підпадати трагічному роздвоєнню, якого завершенням стали в суспільній ділянці або скрайній лібералізм, або крайній соціялізм, а в ділянці мисли або яловий спіритуалізм, або грубий матеріялізм.

Бо, як слушно каже Н. Бердяєв: „людська особовість, як кожна дійсна реальність, міститься тільки в духовому конкреті, який кладе тавро божеської єдности на цілий плюралізм людини. І дальше: „абстрактний гуманізм є зірванням із Ласкою і її неґацією. А в дійсності життя є конкретне тільки в Ласці; життя поза Ласкою є абстрактним життям" (Н. Бердяєв: Нове Середньовіччя).

Це роздвоєння, якого свідком є сучасні нам дні, виникає з розділу між релігією і життям. Кожне з них жило власним життям і розвивалося незалежно від себе; і хоча релігія і життя — кожне в своєму засязі — осягнули резумовно високий рівень розвитку, однак не пронизати себе взаємно; релігія залишилася в відокремленні, неначе замкнена в ґетті, а життя перепливало оподаль. Релігія не стала тією євангельською закваскою правди, яка заквасила б тісто сучасного життя; закваска не змішана з тістом, не може виконати свого завдання, до якого є призначена.

Це роздвоєння між релігією і життям є знаменом наших часів і спричинює внутрішній розлам і забріхання так у скалі життя одиниць, як і суспільств.

Згідно з Радемахером (Heinrich Rademacher: Religion und Leben), стосунок між релігією і життям може прийняти слідуючі конкретні форми:

1. культури світу відверненої від Бога,
2. Божої культури відверненої від світу,
3. Божої культури зверненої до світу,
4. культури світу, зверненої до Бога.

Перший тип — це вже знана нам форма гуманізму; немає в ньому жадного напняття між життям і релігією, бо релігія є попросту нехтована.

Другий тип схоплює життя і релігію, світ і Бога як суперечності. Світом погорджується, тіло винищується. В тій системі немає звязку між релігією і життям. Цю систему стрічаємо у старинних азійських народів, у сучасній теософії, атропософії, необуддизмі і в вибуялій містиці всіх релігій.

Третій тип — контемпляційний, який не вважає світ і культуру злом, але вважає їх перешкодою до сполуки з Богом. Він змагає до відірвання від світу, наскільки це лише є можливе, і звертається до світу настільки, наскільки це є конечне. Знаменною рисою цього типу є виявлювання любови до Бога — прямо, без користування посередництва створінь; водночас

шукання безпосереднього керівництва Бога.

Врешті четвертий тип — релігійно-активістичний, змагає до якнайповнішого пронизання життя релігією. Знаменною рисою цього типу є виявлювання любови до Бога за посередництвом творчої праці для світу і створінь. Глибока релігійність пронизує і сповняє всі ділянки життя, кожий, хоча б тільки найдрібніший чин. Усе є тут молитвою, а внутрішня молитва і контемпляційна молитва є тільки вершковими точками життя. Стосунок до світу ціхує довіря і відвертість, позитивне наставлення до життя і культури, змисл дійсности; довіря до себе, випливаюче з почуття сили, яку дає Ласка — сили так потрібної, щоб могти боротися з брутальними силами природи в собі і поза собою; співпраця з Творцем, щоб Його ділу сотворення надати цей напрям, який Бог від початку наміряв, а саме, щоб сотворення було відбиттям Його власної Істоти. Релігія і життя не пливуть тут побіч себе, але лучаться в релігійне життя — аналогічно як матерія і життьовий первень є получені в живому організмі.

Цей релігійно-активістичний стосунок до світу є типовим для звичайного католицького життя. Щойно особливе покликання Богом, управнює і обовязує віддатись контемпляції, виключно, безпосередньо віддатись Богові з поминенням оточуючого світу.

Це не значить, щоб контемпляційний тип відвертався від світу. Він тільки покидає природні засоби, похідні, неістотні, щоб стати знаряддям надприродного діяння у світі. Позбувається дрібних, природних обтяжень, щоб брати на себе непоняті, надприродні тягарі, яких велетенський тиск роздавив би непокликаного.

Активістичний тип черпає сили з засобів нагромаджених у контемпляції, порушується і борється осяєний світом, здобутим контемпляційним типом. Є періоди — чи то в житті людства, чи окремих одиниць — коли один чи другий напрям переважає. Є це неначе чергове навантаження енергії в містицизмі і розвантаження її в чинному житті.

Марія і Марта в економії Божого Царства взаємно доповняються, беручи посередньо чи безпосередньо чинну участь у здійснюванні Божого Царства на землі.

*

Реасумуючи: Католицький світогляд приймає як дійсність — і світ духа, і світ матерії, стверджуючи існування глибокого звязку між тими ділянками, особливо сильного в людській особовості. Католицький світогляд не виключає жадних чинників, що входять в склад обох цих ділянок, схоплює всі ті чинники в певну гієрархічну цілість і запрягає до праці над реалізацією цілей, яких завершення лежить у Бозі.

Використана література:

1. Karl Adam: The Spirit of Catholicism.
2. Karl Adam: The Christ of Faith.
3. Henri de Lubac, S.J.: Catholicism (The Study of Dogma in

Relation to the Corporate Destiny of Mankind).
4. Peter Lippert: Die Kirche Christi.
5. Peter Lippert: Vom guten Menschen.
6. Heinrich Rademacher: Religion und Leben.
7. Sir James Jeans: The Mysterious Universe.
8. Gillet: Appel au bon sens.
9. J. Maritain: Humanisme integral.
10. J. Maritain: The Three Reformers.

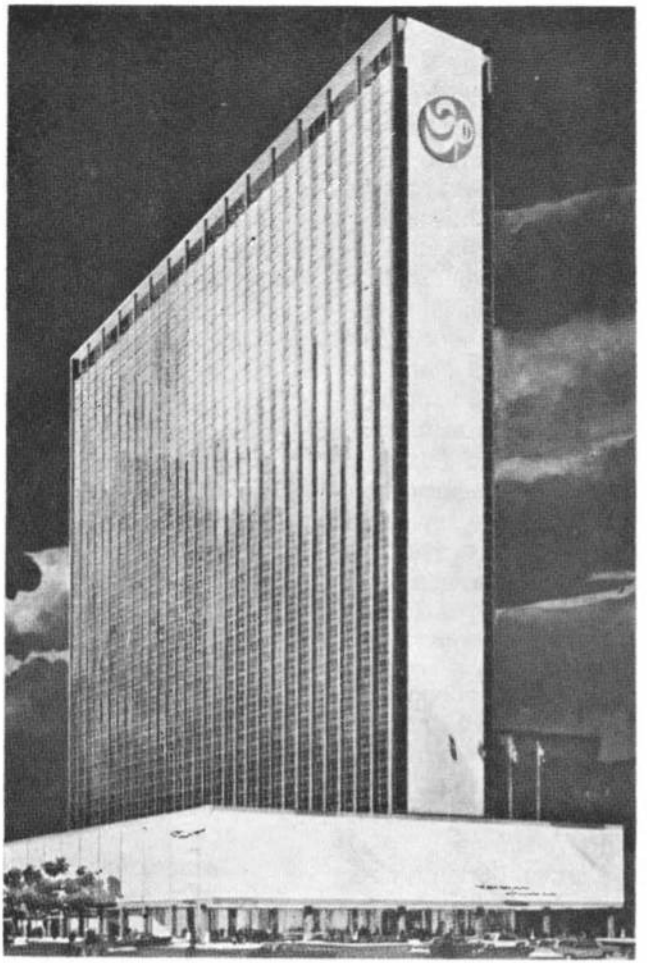

Готель Ню Йорк Гілтон у Ню Йорку, в салях якого відбувся в днях від 16 до 19 листопада 1967 р. перший Світовий Конгрес Вільних Українців.

Д-р Богдан Романенчук

Деякі питання естетики

Про відношення мистецтва до дійсности і пізнавальне значення мистецтва

„Весь розвиток світової естетичної думки, починаючи від найдавніших часів і аж до наших днів, позначений боротьбою між матеріялізмом та ідеалізмом, боротьбою, що в кінцевому рахунку зводиться до визнання чи не визнання вторинности художньої свідомости відносно до буття". Цією думкою починає один із підсов. дослідників свою працю про Ленінську естетику, повторюючи вислови К. Маркса, і має рацію тільки частинно, бо ця боротьба ведеться фактично не від найдавніших часів, тільки з 19 ст., тому й не диво, що одною з підставових проблем естетики і вічною темою естетичних теорій є проблема відношення мистецтва до дійсности або природи, бо вона є виявом тієї боротьби.

Ми це питання порушували вже принагідно в попередніх статтях на ці ж, естетичні, теми, але тут хочемо йому присвятити трохи більше уваги й обговорити докладніше, бо воно має певне значення для розуміння суті мистецтва і для пізнання його світоглядової основи. Та заки обговорювати це питання, треба насамперед знати, що таке мистецтво, яка його суть, яка природа малярства, поезії, скульптури, яке їх призначення тощо. На це питання шукають відповіді більше як дві тисячі літ, від Платона і до нинішнього дня, але сказати, що вони знайшли остаточну відповідь, було б рисковно, бо людська думка не знає обмежень і завжди знаходить нові ідеї, пояснення й відповіді, які є спонукою до дальших шукань, і в висліді відповідей є безліч, а питання і дальше залишається відкритим.

Проблемою мистецтва та його відношення до дійсности почали цікавитися ще античні греки, від яких дійшли до нас три головні концепції мистецтва, які мають спільну основу. Одним з перших, що цікавився ближче поезією й мистецтвом, був грецький мислитель Аристотель, якого концепція мистецтва є відповіддю на обидва питання — що таке мистецтво і яке його відношення до дійсности. Мистецтво і поезію він визначував дуже просто, що воно є імітацією (мімезіс) дійсности, природи, і цим забив такого клина в голову всім майбутнім теоретикам мистецтва, якого вони витягнути не можуть до сьогодні, бо якби вони не викручувались, вони за-

вжди мусять починати або бодай мати на увазі концепцію Аристотеля, якої оминути не можна. Правда, перед ним були й інші грецькі мислителі, що цікавились теорією мистецтва, але їх погляди до наших часів не збереглися. Відомо тільки, що Сократ говорив про прекрасне й корисне, а його учень, Платон, говорив у своїх діялогах (Іон, Бенкет, Республіка, Філе та ін.) про мистецтво як наслідування. З творів Аристотелевих попередників збереглися лише Платонові твори, з яких ми й довідуємось про його негативне, просто непримиренне ставлення до мистецтва й поезії. Платон був філософом, що шукав правди, тобто досліджував суть чи природу речей і в своїх дослідах прийшов до висновку, що речі в видимому світі не є правдиві й реальні і не можуть дати правдивого знання, бо вони находяться в стані постійних змін, згідно з доктриною Геракліта, який твердив, що „все пливе" („панта рей"), а змінливі речі не можуть дати певного знання. Пізніше Платон ствердив, що хоч у цьому світі все зміняється, то все таки існують такі загальні „форми", які не зміняються й існують вічно в безчасовій досконалості. Саме ці вічні і незмінні „форми" (ідеї) є для нього джерелом правдивого знання. Так постала його історія ідей, яку ми знаємо під назвою ідеалізму, але вона нам про мистецтво й поезію нічого доброго не каже.

Устійнивши, що єдино правдивими є тільки ці ідеї, тобто вічні і незмінні досконалі форми, які існують окремо від речей, Платон прийшов до висновку, що всі речі в видимому світі, які находяться в постійному русі, тобто в стані постійних змін, є тільки дуже недосконалою відбиткою тих досконалих форм, які, до речі, походять від найвищого Добра, тобто від Бога. Що ж до мистецтва й поезії, то вони, на його думку, є імітацією тих речей, які ми бачимо в природі, тому й не мають окремої вартости, і він на них дивився з призирством як на копії копій. Бо коли природа є імітацією чи копією вічних ідей (форм), то мистецтво й поезія, які наслідують природу, двічі більше віддалені від ідей і не можуть дати ніякого знання. На його думку, поети й артисти не є такі мудрі, як вони про себе думають, бо вони не показують чи не зображують речей такими, як вони є в дійсності, тільки інакше, з другої руки, і не вірно (копії копій) та й не розуміють того, що роблять, тобто тих речей, які малюють. Коли столяр робить стіл чи ліжко, то він знає його матеріял і конструкцію, а маляр, що малює то ліжко, не розуміє в тому нічого. Тому він і менше вартий від вирібника-ремісника і не заслуговує серйозної уваги. А з уваги на велику силу впливу поетів і мистців на людей, Платон волів їх тримати здалеку від своєї держави, бо вони можуть бути для неї шкідливі. Він виразно називає поезію неправдою, якою не слід кормити дітей, яких треба виховувати на добрих громадян республіки.

Варто при цій нагоді відмітити, що Платон (та й інші давні філософи) не долюблював поетів — як своїх, дуже впливових, конку-

рентів. В старовину поети мали незвичайно великий вплив на людей і мали в них великий авторитет — як виховники й пророки. Гомер і Гезіод були для античних греків найбільшими авторитетами й учителями, і греки взагалі не уявляли собі більш авторитетних людей як поети. Та що в старовину! Ще й сьогодні деякі поети мають серед свого народу, а деякі й серед інших народів, велику пошану, а в нас теж не хто інший, а поет і маляр Шевченко став нашим найбільшим учителем і пророком, і національним авторитетом (якого високо шанують, але його заповітів не виконують). Та й Франка почитає український нарід як одного з найбільших національних учителів. Більшої пошани і впливу як ці два поети в нас, мабуть, не мав ніхто.

Цієї конкуренції не любили античні філософи, бо вони думали, що лише вони можуть і повинні бути учителями й провідниками, тому й до поетів відносилися неприхильно і з почуттям власної вищости. Дослідники стерджують, що коли філософам будь-коли й доводилось писати про красу, то вони повязували її з Буттям, Добром, Правдою, але оминали мистецтво, і радше говорили про ідею краси, називаючи її відблиском правди, ніж про красу мистецтва чи поезії. А вже зовсім вони ігнорували поетів. Платон був у цьому ділі спеціялістом і прикладом негативного відношення до поетів і артистів. Поезію й мистецтво він оцінював як безвартісне наслідування з другої руки, копіювання того, що вже само було копією. Пізнавальна вартість таких копій, на його думку, ніяка, бо поет чи маляр менше знає, якщо знає, про предмет, який змальовує, ніж ремісник, що виробляє його. Платон правда не відкидав такої поезії, яка є „корисна для держави і людського життя", але спонукати чи змусити поетів і мистців працювати для держави він не наважувався. Єдиним засобом „знешкідливити" поетів було вигнання. В своїй „Республіці" він так і каже, що не любить поезії для приємности і воліє поезію, яка служить моральній і суспільній справі.

Нема дива, що Платон так ставиться до поезії й мистецтва, бо він підходив до поезії із становища **політики,** якоже він фактично був політичним філософом, а політики, великі й малі, завжди були і є охочі підчинити політиці все життя людини, всю її діяльність, а насамперед ту, яка може мати безпосередній вплив на людей — літературу й мистецтво. Так було дві і більше тисячі літ тому, так є й сьогодні, наперекір твердженням матеріялізму про змінливість людського єства; так є також і в нас, тому може й невелике диво як дехто з наших політиків прагне вивести українську літературу, мистецтво й науку на передові лінії політичної боротьби.

У змаганні за впливи з мистцями філософи перемогли і стали найбільш впливовими людьми й учителями народів чи й людства, і тільки там, де філософія не розвинулась, а чужа не прижилась, і де навіть існує певна нехіть до філософії, як от у нас, поети й далі залишаються нашими вчителями і

найбільшими авторитетами, тому ми мусимо шукати відповіді на багато питань в чужій філософії, бо наші поети не можуть нас навчити того, чого звичайно вчать філософи.

Інша причина негативного наставлення Платона до поетів і мистців, це характер його філософії. Платон шукаючи відповіді на питання, що таке реальний світ, ішов дедуктивним шляхом, від загального до окремого, від ідеї до речі, а маючи математичні схильності, бачив у кожній конкретній речі відбитку або копію загального образу чи поняття, тобто ідеї. Тому в нього завжди точкою виходу була ідея, а не конкретна річ, бо ідея була для нього саме правзором, від якої походять всі інші подібні речі.

У своєму підході до поезії Платон виходив від малярства, яке було для нього імітацією природи, а імітацію природи в малярстві він уважав мімікрією, тобто пристосувальним наслідуванням природи. Єдине вартісне, на його думку, чим людина повинна цікавитись, це правдива реальність, а правдива реальність, це ідеї. Коли маляр малює якусь річ, то він імітує її, а вона репрезентує вічну її форму (ідею), отже маляр знає ідеї тільки з другої руки і такими недосконалими він їх представляє. В світі є багато ліжок, каже Платон, але вони існують лише тому, що існує ідея ліжка, без якої вони не існували б. Коли маляр робить ліжко, то він, можна сказати, копіює оригінальне й універсальне ліжко, яке існує в уяві Бога-Творця всесвіту, а це значить, що єдино воно є реальне, тому столярство корисний і потрібний фах, але коли приходить маляр і малює ліжко, зроблене столярем, то він копіює копію універсального ліжка — а така робота нікому непотрібна. Тому малярства цілком непотрібне й безвартісне зайняття, бо його ліжко не репрезентує нічого.

Така сама справа з поезією. Маляр копіює предмети, а поет копіює поведінку людей, обидва імітують явища в видимому світі речей, але їх твори двічі віддалені від реальности (ідей), отже вони мімікрія. Тому поети непотрібні, як і їх твори, а навіть шкідливі, бо їх твори можуть збурювати людські емоції, а це дуже шкідливе для держави, тому поетів треба з держави вигнати. Вони говорять багато гарних речей, яких самі не розуміють. Маляр копіює ліжко або стіл, але не знає їх конструкції, а поет говорить гарні речі, але не знає, що вони означають. Похибка мистецтва в тому, казав він, що воно показує фальшивий образ богів і героїв, як, наприклад, маляр малює потрет, в якому й тіні подібности до оригіналу немає. А поети оповідають історії про богів, яких не знають. Він має на думці те, що каже Гезіод про Урана і те, як Хронос помстився на ньому. „Вчинки Хроноса... навіть коли вони і правдиві не повинні бути показані молодим і бездумним особам... Коли ми думаємо, щоб наші майбутні охоронці трактували сварку між собою як найгірше з усіх речей, чи маємо їм говорити про війни в небі, про інтриги й бійки між богами, хоч це не є правдиве? Ні, ми ні-

коли й згадувати не повинні про бійки великанів... і ми повині мовчати теж про інші численні суперечки богів і героїв з приятелями і кревними. Якби тільки вони нам повірили, ми сказали б їм, що сварка є гріхом і що ніколи до цього часу не було в нас ніяких суперечок між громадянами. Це повинні старі чоловіки й жінки оповідати дітям..."

На місце поетів Платон висував політичних філософів, бо вони, на його думку, знають, що є найвище Добро і найвища Краса, а поети цього не знають. Держава отже мусить репресувати всякі іновації збоку поетів і мусить підпорядкувати драму й музику моральному вихованню громадян.

Друга концепція імітації природи, позитивна, походить від Платонового учня Аристотеля, якого вплив на формування естетичних поглядів західного світу був незвичайно великий, так що ще й сьогодні дослідники античної думки ведуть дискусії про деякі його вислови, які стали основою світоглядових різниць.

Аристотель, на відміну від Платона, був реалістом, і характер його філософії був реалістичний. Він цікавився біологією, а в цій ділянці знання перша справа — конкретний факт. Дослідження окремих фактів веде до узагальнення, отже до ідей, і Аристотель ішов цим, індукційним, шляхом в дослідженні поезії й мистецтва. Аристотель був науковець, дослідник з науковими властивостями. На питання, що таке реальність, він відповідав, що це світ бачений очима. Вивчаючи окремі обєкти, він доходив до загального поняття, але це загальне поняття було для нього теж зовсім реальним, бо воно було поняттям реальних обєктів. Значить, реальні обєкти дають реальність ідеям, а в Платона навпаки, реальність ідей дає реальність обєктам. Платон засуджував поезію, а Аристотель питався, що таке поезія. Він не відкидав ідей, але ідеї були для нього важні як пояснення речей. Його не цікавило питання, чи поезія повинна чи не повинна існувати, тільки приймав факт, що вона існує, досліджував її природу і питався, чому, для чого вона існує. Дослідники кажуть, що так і постала його теорія поетики, перша в історії літератури поетика. На питання, що таке поезія, він шукав відповіді, аналізуючи окремі поетичні твори античної грецької літератури. Перше його ствердження було те, що поезія, це одна з ділянок діяльности людської природи. Що це за діяльність — він побачив щолиш після детальної аналізи її функції, яку вона виконує, бо в світі людської діяльности вона мусить якось діяти і якось „заховуватися". Порівнюючи поезію й мистецтво з реальним життям людей, він ствердив, що властиво поезія й мистецтво наслідують живих людей чи інші речі в природі, отже **мистецтво, це імітація природи.**

В цьому місці корисно буде відмітити, що для античних греків, як кажуть дослідники, людська діяльність була двояка: діяння і роблення. В діянні виявлялась якась дія (акція), а в робленні важною була річ, яка починала існу-

вати, коли її зроблено. І саме та річ, те „щось", що хтось виконав, було імітацією природи. Коли маляр малює дерево, яке бачить у природі, то він імітує його з природи, а коли малює стіл, то наслідує зроблений предмет, який теж уже існує в природі. Таке саме з поезією. Поезія наслідує природу або людей в дії. Коли Платон виходив від малярства у підході до поезії, то Аристотель виходив від музики і танку, про які ніхто не може скаазти, що це мімікрія. Цим способом Аристотель хотів, як кажуть дослідники, звільнитися від Платонових сугестій, що малярство — це мімікрія. Музика й танок не можуть бути мімікрією.

Для ближчого пояснення Аристотель ставив собі ще дальші питання, нпр., в чому полягає імітація, що вона імітує і як? І відповідає на це питання, що поезія імітує людей в дії, а це означає не лише те, що люди діють або що з ними діється, але й те, що вони роблять, виробляють, виконують. А імітує поезія людське діяння так, що показує людей в троякий спосіб: такими як вони є в природі, кращими як у природі і гіршими як у природі. Перший варіянт не грає в нього великої ролі і про нього він майже не говорить, а з другого виходить трагедія і з третього комедія, бо в комедії виступають люди завжди гіршими як у дійсності. В поясненні важне те, що для Аристотеля імітація не може означати мімікрії, бо не можна імітувати чогось, чого в природі немає.

Щодо предмету імітації і самої акції, то на цю тему кожний дослідник висловлює відмінну думку, тобто дає власну інтерпретацію поняття і суґерує, що Аристотель ніяк не мав на думці справжньої імітації, тому що імітація природи в поезії й мистецтві виключає творчість. Один з дослідників, Л. Аберкромбі, каже що поезія не звязана з природою в такий простий і безпосередній спосіб як думав Плятон, тільки за посередництвом інспірації, яку поет одержує від природи силою своєї уяви. Отже поезія, на його думку, імітує імаґінативну інспірацію в мові. Мистецтво, каже він, існує на те, щоб дати вигляд і субстанцію певного роду імаґінативним імпульсам, отже існування мистецтва імплікує існування імпульсів. Далі цей дослідник суґерує, що Аристотель під імітацією розумів те, що ми нині розуміємо під технікою. Аристотель не пояснює як постає поезія, ані не каже, який звязок між поезією і реальними речами, тільки загально називає поетичну діяльність імітацією.

Інший дослідник, С. Г. Бучер, каже, що важко інтерпретувати Аристотеля тільки на основі його „Поетики", треба читати інші його твори, щоб правильно зрозуміти окремі вислови, які викликують сумніви або неясності. Він каже, що слово „імітація" ніяк не може означати копії чи репродукції природи, бо природу Аристотель розуміє не як зовнішній світ створених речей, тільки як творчу силу, продуктивний принцип універсу.

Нам здається, що це найближча до правди інтерпретація даного слова і що Аристотель розумів під імітацією природи творчу силу

природи, а не те, **що** створила природа. На цю думку наводить і визначення медицини як імітації природи, а це значить, що медицина намагається діяти подібно як природа, що лікує людей чи тварин своїми власними засобами. Медицина вивчає природу і засвоює її лікувальну силу, тобто імітує природу в лікуванні. Подібно й поезія наслідує не те, що природа створила, тільки те, як вона творила, бо для поезії саме це і має головне значення. Багато дослідників згідні з подібною інтерпретацією в основі, але інші мають ще й інші ідеї, та ніхто, поза представниками матеріялізму, не толкує цих висловів чи цієї концепції дослівно, бо дослівне тлумачення заперечує поезію як мистецтво і перетворює її на знаряддя. А цього Аристотель ніяк не мав на думці, бо, як каже цей же Бучер, Аристотель дав нам першу ясну концепцію мистецтва як **вільної діяльности ума,** незалежної як від релігії, так і від політики, а ціль її теж незалежна як від виховних тенденцій, так і моральних. Тому мистецтво в найширшому сенсі для Аристотеля мусіло мати певну ціль, як і природа, і в змаганні до тієї цілі воно користувалось засобами, на які йому природа дає натяки, бо вона сама є своєрідним, але несвідомим артистом.

Уважаючи мистецтво імітацією природи, Аристотель пояснює цю діяльність природною схильністю людини до імітації, тобто вимогою людської природи. А коли ми дивимось на цю імітацію і помічаємо вірність копії з оригіналом, то це викликує в нас приємність, бо дає пізнання оригіналу, якого ми можемо і не знати, лише вчимося про нього з копії. В „Поетиці" Аристотель каже про це так:

„Поезія в загальному постає, як здається, з двох причин, які закладені глибоко в нашій природі. Перша, це інстинкт імітації, даний людині з дитинства, а різниця між людиною та іншими тваринами в тому, що людина є найбільш імітативна з усіх створінь, і завдяки цьому вона набуває перші знання. Не менше загальною є теж приємність від імітації, а доказом цього є те, що трапляється в дійсності. Обєкти, на які ми дивимося з прикрістю, сприймаємо зовсім приємно, коли вони вірно відображені, як, нпр., найбільш огидні тварини і мертвяки. Причиною цього є те, що здобувати знання приємно не тільки для філософів, але й для звичайних людей, які одначе набувають знання на короткий час. Таким чином причиною, чому люди люблять дивитися на імітацію, є те, що вони з неї можуть учитися і застановлятися над тим, що вона означає і кого зображує... Імітація є одним із наших інстинктів, подібно як і гармонія і ритм, а метри є очевидно окремими елементами ритму..."

Якщо ми трохи довше спинилися над поетикою Аристотеля, то головно тому, що деякі його позиції, а радше його концепція, що мистецтво — імітація природи стала основою матеріялістичної естетики російських „революційних демократів", а потім і соцреалізму, але поки це сталося, то Аристотелеву поетику використовували різні теоретики й критики, а на-

віть поети, з яких дуже популярний був римський поет Горацій, що написав поему п. з. „Арс поетіка", в якій виложив на основі Аристотелевої „Поетики" правила поетичного мистецтва. І хоч Аристотель із своїх висновків, спертих на літературних фактах грецької літератури, не робив ніяких правил як писати такі чи такі твори, то його послідовники, а перший Горацій, зробили з тих висновків правила й закони, які стали обовязувати письменників впродовж більше як тисячі літ. Очевидна річ, що Горацій без дискусії прийняв Аристотелеву засаду імітації природи, і так впродовж тисячі літ мистецтво й поезію в західному і східному світі розуміли не інакше, як імітацію природи, хоч траплялися інтерпретатори, які вносили дещо від себе в підручники поетики, але Аристотелеві засади залишалися незмінні.

Інший популяризатор Аристотелевих естетичних ідей був італійський поет Данте, який одначе не читав Аристотеля, тільки Горація і його правила, під які він підвів теологічні основи і пояснював поезію символічно чи алегорично — в тому сенсі, що акція твору має символічне значення, подібно, як і людські події мали для нього символічне значення.

Більш відомий став Аристотель безпосередно в добу Відродження, коли появився в Італії перший грецький текст „Поетики" (1508), але знову в інтерпретації різних теоретиків, які наголошували то ці, то ті моменти в „Поетиці" Аристотеля і вірно трималися концепції мистецтва як імітації природи. Так само у Франції мав Аристотель багато послідовників (Скаліґер, Ронсар Буальо та ін.), які укладали на основі „Поетики" власні підручники поетики, здебільша нормативного характеру, які письменники респектували як поетичні закони. Найбільш впливовою була впродовж кількох століть поетика („Ль арт поетік") французького поета, критика й теоретика Н. Буальо-Депре́о, який свою теорію написав у віршованому трактаті, що був досконалим висловом Декартівського раціоналізму в поетичній теорії французького клясицизму. Очевидна річ, що імітація природи й тепер була визначенням поезії, хоч може в трохи іншій інтерпретації самого поняття природи, бо то був час, коли починали розвиватись природознавчі науки і в поняття природи входило теж і внутрішнє життя людини. Англійський критик Джонсон казав, що справою поета є досліджувати не одиницю, але вид (спецію) і відмічувати загальні властивості і великі явища, словом, відображувати загальні риси природи, а не окремі чи індивідуальні. Це був Аристотелів принцип універсальности в псевдоклясичній французькій і англійській трансформації, засвоєний пізніше матеріялістичною естетикою як один з головних принципів, тому совєтська естетика звертає на нього постійну увагу як на вимогу соцреалізму.

В малярстві кінця 15 і початку 16 ст. теорія вимагала наслідувати природу в реалістичний спосіб, з увагою на чуттєве відображення речей, але в 17 ст. обовязу-

вала вимога „ідеальної імітації", якою було наслідування тільки загальних і типових рис. Головну ролю в мистецтві призначено розумові, який, на думку англійського теоретика Й. Рейнолдса, мусить визначати всяку річ, отже й поезію. Якщо малярство має бути мистецтвом, то воно, на його думку, мусить мати принципи, які визначує розум. Це було правило, а правило в добі раціоналізму мусіло обовязувати і поезію з мистецтвом. Кожний обєкт, який дає приємність, мусить робити це на основі певних принципів, а не випадково, бо навіть твори геніїв мусять підлягати певним правилам.

Пригадується при цій нагоді совєтська інтерпретація Шевченка як матеріяліста, на тій основі, що він потребував моделі для змалювання типів російських купців. Малювання з обсервації було законом клясичної естетики, яка обовязувала і в Петербурзькій Академії Мистецтв у Шевченкових часах, і Шевченків учитель Брюлов, малярський академіст, тобто послідовник клясичної естетики, просто забороняв малювати без моделі. А що матеріялістична естетика соц. реалізму перейняла цю вимогу від клясицизму і подає за свій винахід, то кожний мистець чи поет, хто визнає цю клясичну засаду, стає автоматично для совєтських теоретиків матеріялістом, хоч поетика Аристотеля і його послідовників та інтерпретаторів не основувалася на матеріялістичній філософії, і Аристотель при своєму реалізмі залишився все таки ідеалістом, в тому сенсі, що визнавав духовий принцип універсу. Так само не був і не міг бути матеріялістом і Шевченко, що йшов за клясичною естетикою Вінкельмана в раціоналістичній інтерпретації. І хоч раціоналізм, тобто домінація розуму є важною рисою матеріялізму, то все ж він не є виключною власністю матеріялістичного світогляду, бо в філософії Томи Аквінського й томістів розум грає дуже важливу ролю.

Знайома була з Аристотелевою „Поетикою" і Україна, 17—18 ст. В Київській Академії філософія Аристотеля була одним із важливих предметів, а в програмі навчання була і його поетика, звана тоді „піїтикою". Викладачі поетики, що вчили спудеїв віршування давали їм основні відомості з теорії літератури, самі укладали підручники цього предмету і теорію підтримували практикою — писали драми, застосовували засади Аристотелевої поетики. Правда, автентичної Аристотелевої поетики в Україні тоді, мабуть, не було, по всій Европі чи по всіх вищих школах поширені були підручники Аристотелевих інтерпретаторів чи наслідувачів, як Скаліґер, Понтан, Массен та інші, бо писати поетику було тоді в моді. Всі ці італійські і французькі поетики базувалися не лише на Аристотелеві, але й на Горацію і в такій формі відомі були на Україні (Віда, Скаліґер, Понтан, Донатті), а на них основувалися викладачі поетики в Київській Академії, як, напр., відомий письменник Теофан Прокопович, що написав підручник „Де арте поетіка лібрі III". Найновіші досліди виявили ок. 15 рукописних курсів поетики з останніх двох де-

сятків літ 17 ст. Цікавіші з них, „Фонс кастеліяна“ (Кастальське джерело, 1685), і „Ліра“...“ В цих підручниках як запевняють дослідники, поезія визначується, згідно з Аристотелем, як наслідування, хоч деякі відхилення від Аристотеля не є рідкістю. В підручнику поетики з 1685 р. говориться, що людська діяльність, про яку говорив Аристотель — широка і непостійна — це матеріял поезії. А взагалі давні поетики в Україні пояснюють поезію трояко: як наслідування і зображення людських вчинків, як віршування і як розвагу. В підручнику „Ліра“ з 1696 р. поезія визначена як мистецтво передавати людські вчинки для життєвого повчання, викладене віршами, або наслідування в метрах, відповідно природі, для повчання людей. Автор поетики „Кастальське джерело“ каже, що поет повинен виражати вчинки в віршах тільки зображенням, тобто наслідувати дії людей. Найважніше є тут одначе не слово наслідування, а зображення, бо наслідування і вірш можуть бути і в науковому творі. Часом „зображувати“ заступає слово „творити“ чи „вигадувати“. Людські дії деякі поетики уважають лише матерією поезії.

Наслідування людських дій чи навіть якоїсь конкретної праці привело до того, що автори поручали наслідувати античних поетів або й деяких сучасних, польських чи інших. Деякі автори наголошували слово наслідування, але деякі вводили слово „зображення“ і „вигадку“, без якої, мовляв, не буває поезії. Про наслідування великих поетів писав Прокопович і радив наслідувати Вергілія, але не так, щоб переносити в свої твори його засоби вислову, бо це було б пародією або крадіжкою, тільки так, щоб наслідувати його способи творчости і творити не те, що він, майстер, тільки так, як він творить. Значить, наслідувати не предмет, тільки якість, тобто спосіб зображування. Спудеї мали таким наслідуванням чи зображенням тільки вправлятися в віршуванні і виробляти собі власний стиль і засоби.

Часто слово „зображення“ означає там „творення“ або „вигадку“, і поетики 18 ст. трактують „вигадку“ вже як конечну ознаку поезії, а вигадка, це не наслідування, лише творчість. Одна з поетик називає поета вигадником, який повинен описувати явища не конечно так, як вони відбувалися, але й так, як вони могли б відбуватися. В цьому йому помічником має бути уява, яка вигадує події і способи зображування. Справі вигадки в поетиці Прокоповича присвячений окремий розділ, в якому говориться, що поет може вигадувати й таке, чого ніколи не бувало.

Щодо цілі поезії, то автори давніх поетик ідуть радше за Горацієм, ніж за Аристотелем, бо Горацій казав, що ціллю поезії є повчати і розважати, отже ціль виховна і розважальна, але в деяких поетиках є три цілі, третя спонукувальна, зн., поезія має завдання спонукувати читачів чи слухачів до якихсь учинків.*

---

* Всі відомості про давні поетики подаємо за працею Г. Сивоконя „Давні українські поетики“. Харків 1960.

З новіших наших письменників з Аристотелем знайомий був Іван Франко, який навіть сперечався з ним за наслідування і критикував деякі його позиції, даючи своє розуміння засади імітації, але з І. Франком вже інша справа — він належить до тих теоретиків, які поетику Аристотеля розглядали в дусі матеріялізму — як відображення реального суспільно-політичного життя, зумовленого економікою. Таким чином, окремі позиції Аристотелевої естетики, зокрема його визначення мистецтва як імітації природи, стали основою матеріялістичної естетики, яка прийнялася була і серед нашого суспільства.

Немає сумніву, що матеріялістичні тенденції у підході до літератури й мистецтва помітні були і в Европі другої половини 18 і в 19 ст., але основи матеріялістичної естетики виробилися в Росії, де її зачинателями були такі російські „рев. демократи", як Герцен, критик Бєлінський, політичний письменник і теоретик М. Чернишевський, письменник і критик М. Добролюбов та деякі інші, які до мистецтва й поезії підходили з суспільно-політичного боку і шукали в літературі не чого іншого, як відображення реального життя та боротьби за визволення трудящих. Якщо в матеріялістичному розумінні природа є тільки те, що доступне людським органам чуття — нестворена, відвічна, безконечна й незалежна матерія, поза якою нічого більше не існує, бо свідомість чи ум, це витвір матерії, то література й мистецтво, яке є наслідуванням природи, не може нічого іншого робити як відображувати матеріяльне життя людини й суспільства і виховувати його в дусі матеріялізму та працювати для матеріяльного піднесення суспільного життя. Один із зачинателів цієї нової естетики, В. Бєлінський, писав, що „природа є вічним образцем мистецтва, а його предметом — людина". Зміст мистецтва — обєктивний, як обєктивна є відбитка існуючого предмету, а субєктивний він настільки, що є виявом авторового світогляду. Та оскільки суспільству чи державі залежить на тому, щоб письменник і мистець мав тільки матеріялістичний світогляд, то на нього суспільство чи державна влада звертають особливу увагу.

Другий принцип естетики Бєлінського, це вимога, щоб література відображувала життя і щоб те відображення було вірне й правдиве. Якщо перший принцип розкриває, **що** відбивається в мистецтві, тобто дає онтологічне вирішення питання про відношення мистецтва до дійсности, то другий має гносеологічну (пізнавальну) спрямованість і визначує, яким способом і якими засобами мистецтво пізнає суспільне буття. Бєлінський, правда, відкидає т. зв. бездумне копіювання життя", але цього й так ніхто не робить, тому й таке застереження не має значення.

Третім принципом Бєлінського є ствердження, що мистецтво має велике суспільне значення, воно виховує людей і служить зброєю суспільної боротьби. Крім того, мистецтво повинно співдіяти в перетворенні ідеалу в дійсність, тоб-

то в революційному перетворенні суспільства.

Вище згадані принципи естетики Бєлінського показують, що матеріялістична естетика, яка стала *основою соцреалізму, не є фактично* винаходом комунізму, тільки є витвором московського духа, як і вся реалізація комунізму позначена московською духовістю. Не диво, що естетика Бєлінського робить свобідні висновки Аристотеля нормативними.

Дещо додав до цієї естетики і Маркс з Енґельсом, а саме, що мистецтво має відображувати не індивідуальне, не якусь окрему діяльність, а загальне, те, що типове. Він доказував, що свобода літературної творчости неможлива поза тією „розумною і суттєвою залежністю від того конкретно чуттєвого матеріялу, до якого звертається автор. Іншими словами, мистець залежний від свого матеріялу, тобто від теми, яку він собі вибирає, а тим самим від оточення та економічних відносин, оскільки ними зумовлене все суспільне життя. Тому він мусить вивчати реальні життьові умовини, вглиблюватись в їх суть і відображувати як типові явища. Таким чином угольним каменем марксівської естетики, яка обовязує в Сов. Союзі, є типове, як субєктивний образ обєктивно-реального типового. А типове в дійсності, це „такий стан речей чи явищ, такий рівень їх цілісного буття, що відповідає своєму поняттю, тобто виражає свій власний загальний тип".

В подібному дусі побудував свою естетику „рев. демократ" М. Чернишевський, який розвиває думку про практичне значення літератури й мистецтва та про його благодійний вплив на життя. Суть його поглядів зводиться до того, що змістом мистецтва повинно бу*ти все те, що важне в природі для* людини й суспільства, яке є невідємною частиною природи, тобто імітація чи відображення природи, яка має загальний інтерес. Поборюючи ідеалістичний погляд на мистецтво, Чернишевський називає твори мистецтва блідою копією дійсности, як колись Платон називав природу блідою копією ідей, і проголошує закон вищости природи від мистецтва. Відображенням природи й життя мистецтво дає можливість познайомитися з прекрасним у природі чи в дійсності так наче б комусь мистецтво потрібне було для того, щоб побачити гірше від того, що є в природі.

Приймаючи засаду, що мистецтво є наслідуванням дійсности, Чернишевський, як і Бєлінський, застерігаються проти „представлення порожної дійсности, позбавленої змісту. Під дійсністю Чернишевський розуміє всю природу, разом з людиною і її соціяльним світом, а головним елементом того світу уважає труд, працю, бо праця, це рух, який дає існування всім іншим формам. Мистецтво він розглядає, слідом за Бєлінським, не чим воно є, тільки чим воно має бути. В основі цієї вимоги слідно Аристотелеву думку про те, що поет може імітувати дії людей не конечно такими, якими вони в дійсності бувають, але й якими вони могли б бути, тобто кращими як у дійсності. З цієї можливости

Бєлінський і Чернишевський зробили аксіому і закон, тому вся комуністична література імітує дійсність, не якою вона фактично є, лише якою її хочуть мати „перетворювачі" людини й природи, хоч вони постійно запевняють, що це реалізм, тобто відображення дійсности, якою вона є, хоч вона такою не є.

Іншою важливою засадою естетики Чернишевського є оцінювання мистецтва й літератури не так з естетичного погляду, хоч він його не заперечує, як радше з інших, бо мистецтво, на його думку, має, крім естетичного, ще й моральне, наукове й суспільно-політичне значення. Суть мистецтва й його суспільне призначення він розкриває виясненням його морально-політичних відношень до дійсности, показом відношення до мистецтва суспільства і певних соціяльно-політичних сил. Це означає, що суспільство може через своїх представників, якими є, звичайно, органи влади, інґерувати чи вмішуватися в мистецькі справи і потягати мистців до відповідальности, якщо їх твори не відповідають суспільно-політичній настанові.

Щодо пізнавальности мистецтва, то всі, хто забирав будьякий голос в справі мистецтва, в тому й Ленін, Сталін, Жданов, Хрущов та інші, бачать у мистецтві й літературі могутнє знаряддя пізнавання дійсности в найрізноманітніших і найскладніших її проявах. Маркс давно казав, що „наочні і красномовні описи англійських письменників-реалістів середини 19 ст. розкрили світові більше політичних і соціяльних істин, ніж це зробили політики публіцисти і моралісти взяті разом. А Енґельс казав, що з творів Бальзака він навіть щодо економічних деталів пізнав більше... ніж із книжок усіх спеціялістів — істориків, економістів, статистиків цього періоду, взятих разом".

Якщо в цих казках є трохи правди, то перш за все тому, що французькі й англійські реалісти 19 ст. в такому сенсі й писали свої твори, щоб якнайкраще відобразити природу, бо така була тоді мода. І якщо їх критика визнала великими письменниками, то власне з такого самого реалістично-матеріялістичного підходу, з якого оцінювали перш за все те, **що** письменники відтворюють, а не **як** вони це роблять. Мистецька сторінка їх реалістичних творів, це окрема справа, але вона, мабуть, і не була їх ціллю, коли вони намагалися якнайвірніше відобразити життя.

На пізнавальне значення мистецтва особливу увагу звертав і Ленін, який із творів Толстого та інших російських реалістів черпав матеріял для науково-теоретичних висновків, як підкреслюють з гордістю совєтські дослідники, але, мабуть, тільки як ілюстраційний матеріял, а не як речеві докази, бо справжня літературна творчість, хочби яка реалістична, науковим доказом служити не може, бо границі між відтворенням і вигадкою чи домислом в літературному творі дуже невиразні й нехопні. Але якщо Ленін чи Маркс, або Енґельс черпали матеріял для своїх науково-теоретичних праць

з творів реалістичних чи будьяких інших письменників, то й наукова вартість їх висновків така сама як той матеріял, яким вони користувалися. Якщо з літератури викинути домисл, чи, як казали наші давні поетикарі, вигадку, то література перестає бути мистецтвом, а коли вигадка відіграє в ній свою ролю, то наука не багато може скористати з літературного матеріялу. Для поета вірне відображення дійсности не мета, лиш засіб, а засіб не може мати й не має наукової, тобто пізнавальної вартости, бо він є засобом мистецтва, а не науки.

Такий суспільно-політичний підхід до літератури й мистецтва прийнявся і вдержався якоюсь мірою і в нас і відношення нашої літератури (і мистецтва) до дійсности, виявляє риси не так античної поетики Аристотеля, як радше матеріялістично - народницької московських рев. демократів, Бєлінського, Чернишевського та інших.

Ідеалістична естетика підходить до літератури й мистецтва інакше. Частинно це було вже видно в наших давніх поетиках, яких автори часто толкували слово „імітація" по-своєму, або додавали до Аристотелевого своє розуміння поезії, йдучи, правда, за італійськими чи французькими ітерпретаторами поетики Аристотеля доби Відродження. Але вже й перед тим, у середніх віках, імітацію розуміли не дослівно. Наприклад, музика, на думку середньовічних схолястичних мислителів, була наслідуванням аритметики й логіки а не природи, бо музика-композитор організує звуки в своїй душі як математик числа, а логік поняття.

З часів романтизму починається зовсім нова інтерпретація мистецтва, яку, можна сказати, започаткував німецький філософ Е. Кант, а розвинули інші філософи-ідеалісти, як Шеллінґ, Геґель, Шопенгауер, які свою філософію основували радше на Платоні й неоплатонізмі ніж на Аристотелеві, і в мистецтві бачили не наслідування природи, тільки реалізацію ідеї краси. Один із пізніших послідовників Платона, визначний філософ Плотин, якого філософію розвинув і християнізував св. Августин, висловив думку, що „мистецтв не можна нехтувати на тій основі, що вони є імітацією природних об'єктів, які самі є імітаціями. Ми мусимо признати, що вони дають не голу репродукцію бачених речей, тільки походять від Принципів Розуму, від якого походить і сама природа, а крім того... що багато творів мистецтва... є носіями краси, яку вони додають там, де природа її не має". Красу Плотин уважав ідентичною з Богом. Краса природи і краса мистецтва мають те саме джерело — предвічну Красу.

Як із цих висловів бачимо, Плотин, який започаткував був т. зв. неоплатонівську філософію, поправив Платона в дечому і поставив мистецтво на тому самому рівні, що природу. Його думки розвинув, як ми згадували, св. Августин, а на ньому більше або менше основувалися деякі ідеалістичні мислителі, які розуміли і пояснювали мистецтво як безінтересовну діяльність людського ума. Одним

з перших, які в новіших часах так поставив цю проблему, був Кант, який казав, що мистецтво не має ніякої практичної цілі, бо воно є ціллю само для себе і служить ідеї Краси, яка є одночасно і Добром.

Кантові думки розвивав німецький поет і мислитель Ф. Шіллер, який уважав мистецтво грою двох людських імпульсів — чуттєвого, який в'яже нас з природою і вимагає реальности існування й доцільности наших акцій, і формального, який є вимогою людського розумного „я" вносити гармонію в різноманітність людських виявів. Ці імпульси один одному суперечні, але є ще й третій імпульс, який синтезує два суперечні і підносить їх на вищий рівень. Цей третій синтезуючий імпульс він назвав „Шпільтріб", що по-нашому означало б „імпульс гри", який відповідає життєвій формі (Лєбенсформ), що її він називає красою.

Більше з Плотином був зв'язаний німецький мислитель Ф. В. Й. Шеллінґ (1775—1854), який намагався погодити субєктивне з обєктивним і завершення цього процесу бачив у романтичному „надмистецтві, яке є вроді океану, до якого вливаються всі потоки інтелектуального розвитку — філософія, наука, релігія і політичне життя. В його філософії мистецтва особливу ролю грає тріяда ідей — правди, добра і краси. Правда включає потребу (конечність) — добро свободу, а краса має синтетичну функцію і не включає ні одного ні другого. Проте мистецтво, на думку Шеллінґа, є репрезентацією ідеальних моделів, а природа є тільки слабою їх відбиткою — погляд, як бачимо, протилежний до Платонового, який мистецтво уважав копією копій. Шеллінґ критикував Аристотелеву концепцію імітації і думав, що малярство, в якому є реалістична імітація обєктів є, парадоксально, менше реальне, життєве й правдиве, ніж малярство, що є менш реалістичне і не є імітацією.

В платонсько-плотинському сенсі розумів мистецтво і один з найбільших німецьких філософів, Ґеорґ Ф. В. Геґель (1770—1831), який ціллю мистецтва уважав красу, яка є виявом абсолютної ідеї, а ця ідея є правдою. Ідея є прекрасна, оскільки правда стає доступною свідомості в зовнішній формі, так що концепція ідеї поєднується із своєю зовнішньою формою. Таким чином краса є зовнішнім виявом абсолютної Правди, а її зовнішній вияв — мистецтво.

Такі і подібні думки про мистецтво, одні більше, інші менше схопні, висловлювали і висловлюють багато інших теоретиків ідеалістичного напрямку і не тільки німецьких, але й англійських, французьких, італійських та інших, з якими ми колись читачів і познайомимо, але всім їм прикметна одна засада, що мистецтво, навіть як воно і є якоюсь мірою імітацією природи, то є засадничо виявом краси або діяльністю людського ума для творення прекрасного, тому з уваги на практичні завдання воно безінтересовне, бо твориться не для того, щоб бути виконавцем будьякої практичної функції, тільки для краси, хоч будьяку функцію воно може виконувати. Безінтересовне воно в то-

му сенсі, що служить тільки красі, але красою може користуватися в своїх цілях кожний, хто хоче.

Варто при цьому відмітити, що в західному світі скрізь переважає ідеалістична естетика, яка повязує мистецтво з надприродним, духовим, світом, з ідеями і найвищим Єством, і таким чином ставить мистецтво вище від природи. А якщо мистецтво і має якусь пізнавальну вартість, то це пізнання відноситься перш за все до надприродного світу, при чому дійсність, тобто природа, яку мистець „імітує", служить йому тільки засобом до пізнання духової природи. Отже ціллю мистецтва не є дійсність, тільки прекрасне, а прекрасне в ідеалістичній естетиці завжди вяжеться з найвищою Ідеєю, з найвищим Добром, з абсолютним Духом, з найвищою Правдою або просто з Богом, тому відношення мистецтва до природи в ідеалістичній естетиці є питанням другорядним. Оскільки мистець живе в реальному світі природи, остільки він силою факту користується всіми доступними природними засобами, навіть імітуючи природу, але він зовсім не має на меті показувати того, що людина сама може бачити і чути, без посередництва мистецтва. Відомий нам Ж. Марітен каже: „Імітація як репродукція або репрезентація реальности, тобто імітація трактована матеріяльно, є тільки засобом, а не ціллю; вона відноситься до артистової дії, але не становить її. І такі речі як ритм, звук, лінія, кольор, форма, слова, рима, метр, образ, символ — це тільки матеріяльні елементи краси мистецького твору", бо краса є єдиною його ціллю. Вона виявляється саме в формі, а те, що ми називаємо змістом, стає людині доступне тільки через форму або завдяки формі. І коли форма недосконала, то й те, що вона уформувала, не може подобатися, бо не дає естетичного переживання, а це значить, що воно не дає мистецької краси і не є мистецтвом у повному значенні слова. Тому питання, що в творі мистецтва важніше — зміст чи форма — зовсім недоречне, бо зміст без форми — важний він чи не важний — не існує.

Теорій мистецтва сьогодні вже є багато, навіть дуже багато, не те, що в старовину або й у середні віки чи навіть пізніше, і кожна з них вносить щось нового в розуміння мистецтва, хоч не кожна робить поняття мистецтва яснішим і зрозумілішим, але Аристотелевої концепції мистецтва як наслідування природи сьогодні вже ніхто не визнає, крім совєтського соц-реалізму і матеріялістичної естетики, яка знов таки обмежується як не до соціялістичного то до будьякого іншого реалізму, що базується на матеріялістичних основах. Навіть західні матеріялістичні теоретики приймають концепцію імітації природи з застереженнями і поправками. Це помічається вже й у совєтській чи марксівській теоретиці від певного часу, бо московські теоретики стараються вилізти із сліпого кута, в який їх загнала партійна „естетика", і щораз більше переходять на ідеалістичні позиції, приймаючи багато дечого з ідеалістичної естетики, у власній, очевид-

но, стилізації й інтерпретації, щоб не пізнати чужого походження.

Література:

Аристотель. Поетика. Пер. Б. Тена, вступна стаття Й. Кобова. Київ 1967.

Белик, А. П. Эстетика Чернишевского. Москва, 1961.

Буало Нікола. Мистецтво поетичне. Переклад М. Рильського. Київ 1967.

Вайман С. Марксисткая эстетика и проблемы реализма. Москва 1964.

Галактионов А., Никандров П. В. Г. Белинский, „История русской философии". Москва 1961, ст. 266—291. Н. Г. Чернишевский. Там само, стор. 317—379.

Гордієнко А. Мистецтво, дійсність і свобода худ. творчості. Київ 1966.

Дзеверін І. Ленін і питання естетики. Київ 1966 і Естетика ленінізму й питання літератури. Київ 1967.

Мазепа В. Розвиток В. І. Леніним Марксистської естетики 1907—1910.

Abercrombie, L. Principles of literary criticism. New York, 1960.

Aristotle. Rhetoric and poetics. Introduction by F. Solmsen. New York 1954.

Aristotle's theory of poetry and fine arts with a prefatory essay, by John Gassner. 4th ed. 1951.

Beardsley, M. C. Aesthetics from Classical Greece to the Present; a short history. New York, 1966.

Gilson, E. The Arts of the Beautiful. New York, 1965.

Hofstadter A. and **Kuhn R.**, editors. Philosophies of art and beauty. Selected readings in aesthetics from Plato to Heidegger. New York 1964.

Maritain J. Art and scholasticism, with other essays. London 1930.

Smith, T. V. ed. From Aristotle to Plotinus. Philosophies speak for themselves. Chicago 1960.

Warner R. The greek philosophers. New York 1958.

Владики Українських Церков. Зправа: Високопреосвященніший Митрополит Кир Амврозій, який започаткував Маніфестацію за Волю України в Медисон Сквер Ґарден у Ню Йорку, в суботу, 18 листопада 1967 р. молитвою і — на ліво — Високопреосвященніший Архиєпископ Мстислав, який провів кінцеву молитву на цій Маніфестації. — Посередині: Високопреосвященніший Кир Максим, Митрополит Канади.

Лев Шанковський

Про генезу й природу української держави в революції

I

Совєтський доктор юридичних наук Борис М. Бабій у своїй статті („Радянська Україна" з 12 травня ц. р.) повторює відому байку про те, що український нарід підтримав „Жовтневу революцію" і став на шлях боротьби за радянську владу від самого початку. Він твердить у цій статті, що українські селяни й робітники утворили 25 грудня 1917 року свою „національну і суверенну державу — республіку рад" на Харківському зїзді рад робітничих, салдатських і селянських депутатів... До речі, в цій газетній статті, він тільки повторює те, що вже раніше писав у своїй „науковій" праці п. з. „Утворення і розквіт Української радянської держави — торжество ленінсько-сталінської національної політики".[1] Різниця тільки та, що в сучасній інтерпретації доктора Бабія уже не згадується про „ленінсько-сталінську", а тільки про „ленінську" національну політику і її „торжество".[2]

Очевидно, у своїх твердженнях про „утворення й розквіт української радянської держави", доктор Б. М. Бабій таки дуже минається з правдою, тому ми в цій статті хочемо, на основі фактів та документів, виявити його вигадки і побрехеньки та інші фальсифікації совєтської історіографії. Ми дуже добре знаємо, що доктор Б. М. Бабій тут фактично ні при чому, бо його тези не його, а Комуністичної партії Совєтського Союзу (КПСС), яка створила на одній шостій світу такі умови, що інших інтерпретацій, як офіційні, поширювати не вільно. Доктори історичних і юридичних наук навіть якби й знали, що офіційні тези не відповідають фактам, вони б пр ці факти написати не посміли, бо в своїх наукових працях вони можуть писати тільки те, на що їм дозволяють „годовані ченці" з московського Кремлю із своїми органами безпеки. В таких умовах доля докторів-Українців дуже жалюгідна; вони як той Петер Шлємїль, герой повісти німецького письменника-романтика, А. фон Шамісso (1781—1838) ходять по світі без тіні, яку продали чортові, і, тому, стали несхожими не тільки на своїх колег-науковців з

[1] Питання історії держави й права Української РСР, Київ 1953, ст. 55-103.

[2] В. М. Корецький та інші: Історія держави й права Української РСР 1917—1960, Київ 1961.

вільного світу, але й на своїх колег-науковців з країн „народньої демократії". І вони стали несхожими навіть на інших, нормальних, людей!

Ось до чого довела докторів наук тоталітарно-фашистська КП СС! Червоні фашисти з КП СС вірять у велику силу брехні і цю брехню вони піднесли до наукової методи, в історіографічному дослідженні. І не треба бути прихильником марксизму, щоб зауважити, що злісне фальшування історії не має нічого спільного з марксистським історизмом, тільки має своє джерело в національній вдачі Москалів, які виносять брехню на пєдестал справжньої народної мудрости. Цю рису своїх земляків підкреслював уже рос. письменник І. С. Тургенєв (1818-1883). І тому в Совєтському Союзі не викладають історії так, як вона відбувалася, тільки проводять суцільне її фальшування в догоду сучасним інтересам КПСС. Совєтські історики насвітлюють історичні події, зокрема недавнього минулого, глибоко субєктивно, в історичних працях допускаються свавілля в оцінці історичних подій і окремих діячів, промовчують окремі факти, джерела та архівні матеріяли, проповідують догматизм, схематизм та начотництво. Очевидно, такі методи ведуть історичну науку в Совєтському Союзі до відриву від історичної істини і обмежують теоретично-пізнавальну ролю історії як науки.

Від московських фальшівників історії терпить особливо українська історія. Тут бачимо суцільне спотворення істини, згідно з засадою „кожний бреше, як йому вигідно". В совєтських історичних працях на тему історії України, зокрема історії України часів революції, пофальшовані рушійні сили, хід і значення української національної революції, поширені брехні і наклепи, широко застосована метода опльовування, оглуплювання та окарикатурення українських противників московського большевизму, чого немає в історіографії московської історії у відношенні до різних „білих" Москвинів. Зокрема, рідні канібали, історики з совєтсько-української Брехунівки, нівечать гідність української людини, вартість її імени, і то не тільки людини з табору „українських буржуазних націоналістів", але і з табору тих ліво-соціялістичних українських партій, що як „боротьбісти" й „незалежники" вірою й правдою служили Москві та допомагали їй уярмлювати Україну.

Отож ці „українські історики" намагаються доказати, що перемога московського большевизму в Україні була „закономірним явищем" історичного розвитку. Вони вихваляють імперіялістичну і контрреволюційну політику Леніна щодо України і виправдують московсько-большевицьку аґресію й інтервенцію в Україні. Вони навіть дійшли до того, що московські зусилля зліквідувати молоду українську державу зображують як прагнення Москви „врятувати" український нарід від міжнародного імперіялізму й капіталізму, а тяжкий московсько-большевицький окупаційний режим на

Україні — як „визволення“ українського народу й „розквіт“ української радянської держави. Грубо фальшують совєтські „історики“ теж історію визвольної війни на Україні. Намагаючись представити московсько-большевицьку аґресію на Україну як „допомогу“ українському народові в „визвольній боротьбі“, вони створюють фальшивий образ про справжнє відношення широких мас українського народу до московсько-большевицької окупації і промовчують факти про завзяту боротьбу українського народу проти окупантів. Для такого підходу дуже прикметним є факт, що в різних історіях громадянської війни широко описуються різні операції московсько-большевицького війська проти різних московських білих армій, але немає таких описів про боротьбу цього війська проти української регулярної армії та повстанських загонів. У багатотомовій „Історії громадянської війни“ нічого не говориться про те, що обєднані українські армії влітку 1919 року цілком розгромили переважні сили московсько-большевицького війська на Правобережжі і зайняли, після 3-тижневої операції, місто Київ. У цій „Історії“ говориться тільки, що 30 серпня 1919 року м. Київ зайняли „петлюрівці“ та... „галерчики“. Звідки одні й другі взялися під Києвом, цього „Історія“ не пояснює! [3]

Очевидно, для кожного, хто знайомиться з такою історіографією і взагалі для всіх обєктивно мислячих людей зрозумілою стає повна абсурдність історіографії, будованої на брехні. Совєтські „історики“, мабуть, не чули про таку древню китайську народну мудрість, що має за собою 5,000-літню давність: „Дурень оборонятиме свої переконання докраю, мудрець стосуватиме їх до істини“. Совєтське фальшування історії України та українського народу, з якого, мов шило з мішка, вилазить на яву московсько-імперіялістична мета, може мати тільки проминальне значення. На брехні світ не стоїть, брехні не довгий вік, як кажуть наші люди.

І коли ми звертаємо увагу на московсько-большевицьке фальшування нашої історії, то головно тому, що деякі московські фальсифікації перейшли на сторінки західної історіографії і тому, що ми й досі, у вільному світі, не тільки не зуміли, але й не старалися оці фальшування демаскувати. Ми маємо навіть дві наукові централі, з яких одна має комісію для вивчення історії революції на Україні, але за 20 років ми не написали ні в українській, ні в чужих мовах ані історії української національної революції, ані історії української визвольної війни, ані історії української держави, які були б відомі західним дослідникам. Ми дуже цінимо праці д-ра Матвія Стахова на цю тему, але вони західним дослідникам є практично не відомі. Тільки недавно вийшов перший том широкозакроєної праці молодого українського науковця,

[3] Не маю цієї „Історії“ під рукою і не можу точно цитувати. Але кожний може собі правдивість цього твердження перевірити в IV. томі цієї „Історії“.

проф. Олега С. Підгайного, п. з. „Формація Української Республіки", що, може, частинно заповнить існуючу недостачу в нашій науковій літературі англійською мовою. На жаль, інші наші науковці воліють писати підручники історії Совєтського Союзу.

Особливо помітне московсько-большевицьке фальшування нашої історії в праці англійського науковця, проф. Едварда Г. Карра, який є автором єдиної, мабуть, в англійській мові історії большевицької революції, що, не зважаючи на невірні, а то й підтасовані висновки, має справді науковий характер.[4] Проф. Карр уважає, що „совєтську владу на Україні завели »українські большевики« і що цей факт прийняв український нарід з ентузіязмом".[5] Далі проф. Карр твердить, що „совєтський режим приніс українському народові благословенство миру" та що „совєтський режим був кращий за всі режими, які пережив український нарід".[6] Український націоналізм (тобто рух за державну незалежність), на думку проф. Карра, „залишився витвором невеликої, хоч і відданої групки інтеліґенції", і, бувши „відірваним від мас, шукав чужоземної підтримки (звертався до Австрійців, Французів, Німців, нарешті до Поляків)..., а ці махінації закінчились компромітацією руху, якого проводирі з такою готовістю продавалися чужоземним державам".[7] Тієї ж думки був і англійський науковець Гю Сетон Уотсон. Він сумнівається, чи мета українського руху мала інтерес для будь-кого, крім невеличкої групки інтелігентів.[8]

Інтерпретацію проф. Карра приймає чимало західних науковців, які пишуть про революцію та „громадянську війну" в Східній Европі.[9] Все таки, останнім часом появилося чимало праць, яких автори звільняються від чару совєтської історіографії і самі починають дошукуватися істини, порпаючись у джерельних матеріялах, які проф. Каррові навіть не були відомі. Вже в 1953 році, Англієць Волтер Колярж у своїй книзі „Ро-

---

[4] Edward H. Carr, The Bolshevik Revolution, 3 vols. New York, Macmillan, 1951-3.

[5] Карр, I. 301. Такий погляд висловлюють також Іван Майстренко, проф. Всеволод Голубничий та інші „реалітетники". Все ж таки, не можна погодитися з твердженням проф. Голубничого, що УССР проголошено в Україні в січні 1919 року **після** (наше підкр. Л. Ш.) поразки сил УНР. Див. Vol. Kubijovyc, Ed., Ukraine a Concise Encyclopaedia, Vol. I, Toronto, 1963, p. 794. Регулярна Армія УНР потерпіла невдачу щойно в листопаді 1920 року, а повстанські загони щойно в 1924—1925 роках. Дата проголошення УССР, подана проф. Голубничим, теж невірна, її проголошено в грудні 1918 року. Про це ще буде мова далі.

[6] Carr, I, 304.

[7] Carr, III, 291.

[8] H. Seton-Watson. Eastern Europe Between the Wars, 1918-1941. Cambridge University Press, 1946. 331 ст. Пізніше проф. Сетон-Уотсон еволюціонував у своїх поглядах на український визвольний рух. Як сам признався, чимало для цієї еволюції причинилася „Енциклопедія Українознавства", якої наукову вартість професор Сетон-Уотсон оцінив високо. Див. бібіографія в його книзі п. наг. The Eastern European Revolution, 3rd ed. New York, 1961.

[9] R. Schlesinger, Federalism in Central and Eastern Europe, London, 1945, а теж праці відомого троцькіста І. Дойчера, The Prophet Armed Trocky, 1879-1921. London-New York-Toronto, 1954.

сія та її колонії" підкреслював „московський (в оригіналі »Рашен«) характер „Жовтневої революції", стверджуючи, що вона була московською (»Рашен«) не тільки в тому розумінні, що вона відбувалася на Московщині, але також і тому, що вона була здійснена людьми, які були Москалями в етнічному й культурному відношенні".[10] Колярж і подібні йому автори не заперечують, що були большевики і серед інших національностей, але, на їх думку, кожен, що ставав большевиком, переставав бути Українцем, Грузином, чи Вірменином і т. д., а ставав уже Москалем. Таким чином, оскільки московські большевики були московськими і змосковщеними елементами, то совєтська влада фактично була диктатурою Москалів над іншими народами. „Велика частина немосковських комуністів", писав у своєму творі американський дослідник, проф. Ричард Пайпс, „змосковщена в культурному відношенні" і тому „вже в процесі революції рівняння »комунізм-Московщина« було здійснене в багатьох окраїнах як Москалями, так і не-Москалями". „Режим був по суті підпорядкований московським (в оригіналі великоросійським) інтересам".[11] Очевидно, такий „совєтський" режим міг бути здійснений на немосковських територіях тільки силою багнетів інвазійних армій, або, за словами цього ж проф. Пайпса, на Україні, „був оснований на одній тільки військовій силі, без активної підтримки або навіть співчуття українського народу".[12] Останнім часом цю тезу блискуче довів у своєму творі американський професор Артур Е. Адамс.[13]

Західним дослідникам, які шукають обєктивної істини, ми повинні допомогти нашими працями, в яких буде вказівка на документи, архівні матеріяли, першоджерела. Таку допомогу подали в минулому, якщо йде про тематику революції і визвольної війни, Юрій Дивнич-Лавріненко та Юрій Борис, тепер проф. Олег С. Під-

---

[10] Walter Kolarz, Russia and Her Colonies, 3rd edition. New York, 1953, p. 7.

[11] Richard Pipes, The Formation of the Soviet Union, 1917-1923. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1954, p. 270.

[12] Pipes, op. cit. p. 126.

[13] Arthur E. Adams, Bolsheviks in the Ukraine. The Second Campaign, 1918-1919. New Haven and London, Yale University Press, 1963. Наші рецензії на цю знаменну (зовсім не українофільську) книгу були поміщені в таких журналах: „Київ", Філядельфія, 1964, ч. 6, стор. 196—200; „Вісті" Братства кол. Вояків 1. УД УНА, Мінхен, 1965, ч. 117, ст. 23; "The Ukrainian Review," London 1966, No. 1, p. 90-94; "The Ukrainian Quarterly," New York, 1966 No. I, p. 73—76. Диви теж наша розвідка „Григорєвщина — проблема й література", Альманах-Календар „Провидіння" на рік 1966, Філядельфія, 1966, ст. 82—103.

[14] Jurij Lawrynenko, Ukrainian Communism and Soviet Russian Policy Toward the Ukraine. An Annotated Bibliography 1917-1953. New York, 1953; Juriy Borys, The Russian Communist Party and the Sovietization of Ukraine. A Study in the Communist Doctrine of the Self-Determination of Nations. Stockholm, 1960; Oleh Pidhainy, The Ukrainian Republic in the Great East-European Revolution. Vol. I., The Formation of the Ukrainian Republic. Toronto-New York, 1966.

гайний.[14] Появився теж перший том із 4-х плянованих — документарної збірки вид. філядельфійського Наукового Інституту ім. Липинського.[15] Невиданою залишилась докторська дисертація О. С. Федишина,що використосує німецький документальний матеріял, очевидно, із шкодою для історичної науки.[16] Ясна річ, нашою нерухливістю в цій ділянці радіють совєтські фальшівники історичної науки. Р. Г. Симоненко виразно радіє фактом, що з численних мемуарних та інших „опусів" українських буржуазно-націоналістичних авторів лише два мають деяке розповсюдження на Заході.[17] Продовжувати такий стан, значить, давати радість симоненкам та іншим фальшівникам української історії, які чимало „попрацювали" для її спотворення. Викриття на основі фактів та документів цієї московсько-більшевицької фальсифікації української історії є одним із найважливіших та найконечніших завдань вільної української науки.[18]

---

[15] Publikationen des W. K. Lypynsky Ost-Europäischen Forschungs-Instituts in Philadelphia, Pa. USA, Serie I-IV, Band I, Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 Deren Bedeutung und Historische Hintergründe. Philadelphia, 1966.

[16] O. S. Fedyshyn, German Plans and Policies in the Ukraine, 1917-18. Unpublished Ph.D. Thesis, Columbia University, New York, 1962.

[17] Р. Г. Симоненко, Імперіялістична політика Антанти і США щодо України у 1919 р. Київ, 1962, ст. 34. Згадані ним книги, що мають „деяке" поширення на Заході, це: Wasyl Kutschabsky, Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918-1923. Berlin, 1934; Elie Borschak, L'Ukraine a la Conference de la Paix (1919-1923), Paris, 1938.

[18] Найновіша і найважливіша московсько-больш. література предмету: Б. М. Бабій, Місцеві органи державної влади Української РСР в 1917—1920 рр., К. 1956; Ю. Я. Белан, Отечественная война укр. народа против немецких оккупантов в 1918 году, К. 1960; І. Дубинський, Г. Шевчук, Червоне Козацтво (Історичний нарис), К. 1965; Г. Заставенко, Крах німецької окупації України в 1918 р. К. 1959; О. Ю. Карпенко, Імперіялістична інтервенція на Україні 1918—1920 рр., Львів, 1964; ред. В. М. Корецький, Історія держави та права Української РСР 1917—1960, К. 1961; С. М. Кородивский (ред.), Великая Октябрьская Социалистическая Революция на Украине. 3 томи. К. 1957; Т. В. Кузьмин, Гражданская война и иноземная интервенция в СССР. Военно-политический очерк. М. 1958; А. В. Лихолат, Розгром буржуазно-националистической Директории на Украине, М. 1949; А. В. Лихолат, Розгром националистической контрреволюции на Украине (1917—1922 гг.), М. 1954, українське видання: К. 1955; С. Ф. Найда, О некоторых вопросах истории гражданской войны в СССР, М. 1958; П. И. Павлюк и У. И. Ряднина (ред.), Большевитские организации Украины в период установления и укрепления советской власти (ноябрь 1917 — апрель 1918), К. 1962; І. К. Рибалка, Відновлення радянської влади на Україні (1918—1919 рр.), Харків, 1957; І. К. Рибалка, Розгром буржуазно-націоналістичної Директорії на Україні, Харків, 1962; Р. Г. Симоненко, Імперіялістична політика Антанти і США щодо України у 1919 р., К. 1962; Р. Г. Симоненко, Проти сучасних зарубіжних фальсифікаторів історії України, К. 1960; Е. М. Скляренко, Боротьба трудящих України проти німецько-австрійських окупантів і гетьманщини, К. 1960; М. Супруненко, Україна в період іноземної інтервенції і громадянської війни (1918—1920), Київ, 1961; П. Т. Тронько, Киевщина в годы гражданской войны и иностранной военной интервенции (1918—1920 гг.). Сборник документов и материалов. К. 1962; І. С. Хміль, З прапором миру крізь полум'я війни. Дипломатична діяльність Української РСР (1917-20). Київ 1962; И. И. Шевченко, Коммунистическая Партия Украины в борьбе

II

Українська держава виникла в революції, з революційних процесів, що діяли серед українського народу, а не з таких чи інших махінацій „філіялів" Російської Соціялістичної Демократичної Робітничої Партії (большевиків) на Україні.* Ці „філіяли" РСДРП(б) на Україні мали виразний неукраїнський, а навіть антиукраїнський характер, і це було причиною їх слабосилля серед українських народних мас. Відсутність українського елементу в кадрах РСДРП(б) на Україні ілюструє, наприклад, така табличка: [19]

Табл. 1. Національний склад делеґатів на зїздах РСДРП(б)

Національності	Кількість делеґатів на зїздах РСДРП(б)				% %
	VI 1917	VIII 1919	IX 1920	X 1921	XIII 1924
Москалі	92	190	372	494	65.2
Українці	6	11	16	—	4.4
Інші	73	104	142	196	30.4
Всіх	171	305	530	690	100.0

„Силу" українського елементу в РКП(б) може ще ілюструвати такий факт: В 1927 році, після всіх „коренізацій" РКП(б) в національних республіках, в РКП(б) було 743,167 Москвинів (65%) та 134,030 Українців (11.72%), але, в роках революції та визвольної війни 1917—1920 рр. „комуністи" представляли на Україні таку силу:

1917	18,021	членів
1918	5,014	„
1919	16,363	„
1920	25,247	„

Ще в 1922 році, Українці в РКП(б) становили тільки 5.88% членства.[20]

Отож твердити, як це роблять совєтські історики, що така „слабизна" могла пірвати за собою українські народні маси й створити на Україні „українську радянську державу", — це стільки ж, що доводити квадратуру кола.

А втім, „славні" лідери большевиків України ніколи й не збиралися цього робити. Одинокий Українець у складі Київського Комітету РСДРП(б), Іван Кулик признався отверто, що „українські" большевики і не думали створювати „української пролетарської держави".[21] Про те, хто встановив „радянську владу" на Україні, сказав грубо, але й правдиво большевицький командувач інвазійних армій, кол. полковник царської жандармерії Муравйов у своєму наказі ч. 14 „революцій-

за укрепление Союза рабочих и крестьян (1919—1920). К. 1958; Г. М. Шевчук, Розгром іноземних інтервентів на півдні України і в Криму (Листопад 1918 — Квітень 1919), К. 1959; Б. Е. Штейн, „Русский вопрос" на Парижской мирной конференции (1919-1920 гг.), Москва, 1949. Крім цього збірки документів для окремих областей, здебільша видані в 1957 році, але тільки для трьох областей (Черкаська, Вінницька, Кіровоградська) в українській мові. Всі інші — в московській.

* Назва цієї партії була пізніше змінена на „Російську комуністичну партію (большевиків) — РКП(б).

[19] Пор.: Юрій Борис, назв. праця, ст. 153.

[20] Юрій Борис, назв. праця, стор. 154—155.

[21] Иван Кулик, „Киевская организация большевиков в октябрьские дни (опыт краткой характеризации)", „Летопись революции", Харьков, 1927, чч. 5—6, ст. 219-34. Диви ст. 226.

ним військам Східнього фронту на Україні":

> Боротьба на вулицях Києва закінчилася; нову владу встановлено на Україні: Народний секретаріят, а в Києві Совєт робітничих та солдатських депутатів і Революційний комітет. Цю владу, що ми її принесли з далекої півночі на вістрях штиків, ми встановлюємо й підтримуємо всією силою цих штиків...

В одній із київських газет того часу жидівський соціяліст (пізніше комуніст) М. Рафес назвав режим, встановлений полк. Муравйовом на Україні, „штикократією". Але сучасні совєтські історики воліють на цю „штикократію" спустити свою заслону. Полк. Муравйов, здобувець Києва в 1918 році, не став „героєм" московсько-большевицької революції. Він був московським лівим соціялістом-революціонером, мав пізніше якісь „розходження" з московськими большевиками, що коштували йому голови. Про свого командувача революційним військом, про його „славні" накази та взагалі про „революційний порядок", що його завели московсько-большевицькі армії в здобутому Києві, сучасні солові з історичного апарату КПСС воліють не співати.[22] Про муравйовську інвазію сучасні большевицькі доктори від історичних і юридичних наук висловлюються мяко, як, наприклад, словами доктора Бабія: „Ленін, большевицька партія, трудящі радянської Росії подали **велику допомогу** (наше підкр. Л. Ш.) українському народові проти Центральної Ради за встановлення радянської влади".[23] Щоб не було найменших сумнівів, якою була ця „велика допомога" під проводом полк. Муравйова, кидаємо увічі совєтським брехунам від історичних та юридичних наук жахливий документ, відкритий лист акад. Сергія Єфремова, опублікований у київській газеті „Нова рада" під час муравйовської окупації.[24] Цей лист був адресований синові письменника Михайла Коцюбиського, Юрієві Коцюбинському, що під час муравйовської окупації виступав у Києві як „командуючий українським вій-

---

[22] Щоб не було найменшого сумніву, що наказ полк. Муравйова (ч. 14), який сучасні совєтські історики воліють промовчувати, дійсно існував, подаємо всі джерела, де він у цілості, або в частинах надрукований: Д. Дорошенко (Історія України 1917—1923, т. I, ст. 340); П. Христюк, Замітки й матеріяли до історії української революції, II, 149; В. Винниченко, Відродження нації, II, 299; у жидівських: Гольдельман, Жидівська національна автономія на Україні, Мюнхен, 1963, ст. 32; Черіковер, Антисемитизм и погромы на Украине 1917-1918-1919 гг., Берлін, 1923, ст. 107; Гольденвейзер, „Из киевских воспоминаний", „Архив русской революции", Берлін, 1922, т. VI, ст. 206; у большевицькому: М. Равич-Черкасский, История ков) Украины, Харків 1923, ст. 49-50. коммунистической партии (большеви- Див. теж О. С. Підгайний, назв. праця, ст. 652. Відпекуватися від цього наказу не можливо, йому треба дати „марксистську" інтерпретацію!

[23] „Радянська Україна" з 12 травня 1967 р.

[24] Сергій Єфремов, Лист без конверта. До „Командуючого Українським військом" та „Народного секретаря" Ю. Коцюбинського. „Спілка Визволення України" і „Спілка Української Молоді", спогади, документи і матеріяли про діяльність. Том II, 1964, ст. 74-76.

ським" та „Народний секретар". За всі прислуги, які Юрій Коцюбинський зробив московським большевикам для уярмлення своєї батьківщини, вони йому пізніше віддячилися і розстріляли як „українського буржуазного націоналіста".

„Жахливі муравйовські дні", як пізніше назвав большевицьку окупацію Києва тодішній „народний секретар" і майбутній „контактник" та „ікродавець" львівських „українських буржуазних націоналістів", Юрій Лапчинський[25] були власне тією „великою допомогою", що її подали українському народові „Ленін, большевицька партія і трудящі радянської Росії". Опанувавши Київ, большевики справили в ньому криваву різанину, якої місто не бачило від часів Андрія Боголюбського. Різно показують число жертв: від 2,000 до 5,000. В усякому разі, не менше 3,000 людей большевики розстріляли першого дня. В наказі ч. 9, „революційним арміям Східного фронту на Україні", виданому ще 4 лютого в Дарниці під Києвом, Муравйов вимагав від свого війська „безпощадно знищити всіх офіцерів, юнкерів, гайдамаків, монархістів і всіх ворогів революції".[26] Але інвазійних військ не треба було аж наказами заохочувати до вбивства та грабунків; вони вбивали без розбору всіх, зокрема тих, хто мав посвідку (на червоному папері) від української влади про перебування на військовій службі. Тоді від своїх мало не загинули і „народні секретарі" большевики Володимир Затонський та Микола Скрипник.[27]

Радянську владу на Україні встановлено силою московсько-большевицьких інвазійних армій, силою їх багнетів її підтримувано і закріплено. Силою багнетів московсько-большевицьких армій створено УССР як параван для існуючої московсько-большевицької окупації України. Радянська влада й держава були накинені українському народові військовою силою, якої нарід не хотів і московсько-большевицьких армій не підтримував, навпаки, боровся проти них у рядах української армії та в повстанських загонах. Істину цю признали оба вожді московського большевизму: Ленін і Троцький. В жовтні 1920 року Ленін признав, що Україна є совєтською тільки по формі, а в дійсності українські повстанці є справжніми господарями України.[28] Знов же Троцький у кодованому листі до членів Політбюра з 2 листопада 1920 року писав, що „Совєтська влада на Україні тримається дотепер (і тримається добре) авторитетом Москви, московських комуністів та московської Червоної армії".[29] Не мож-

[25] Г. Лапчинський, Боротьба за Київ — січень 1918 р. „Літопис революції", Харків, 1928, ч. 2, ст. 209—219. Див. ст. 219. Лапчинський теж згинув у підвалах НКВД як „український буржуазний націоналіст".

[26] Дмитро Дорошенко, Історія України, 1917—1923, 2-ге вид. Нью Йорк, 1954, 294 ст.

[27] В. Затонський, Національна проблема на Україні, Нью Йорк, 1926, ст. 38—39.

[28] В. Ленин, Сочинения, т. XXXI, ст. 310-2.

[29] Архів Троцького: „Секретные исходящие бумаги за 1920 г.", диви:

на дивуватись, що московсько-совєтський поет Володимир Маяковський висловив цю істину в поетичній формі:

Когда Октябрь орудийных бурь
по улицам крови лился
Я знаю, в Москве решали судьбу
и Киевов и Тифлисов...

Варто ще підкреслити, що московсько-большевицькі імперіялісти в Петрограді та їх спільники на Україні зовсім не бажали утворити справжню, нехай і рядянську та комуністичну, українську державу. Така держава й не снилась цим спільникам московсько-большевицьких імперіялістів на Україні, „українським" большевикам, яким тепер совєтські історики приписують усю заслугу у постанні „української радянської держави". Річ у тому, що члени РКП(б) в її „філіялах" на Україні були московським або змосковщеним міщанським елементом, який вороже ставився до всього, що українське. Партія була нібито пролетарська, але дух у ній був цілком виразно московський, тобто чорносотенний. І так, у своїй величезній більшості членство РКП(б) на Україні визнавало т. зв. „люксембергіянські позиції" в українській справі, які щодо національного самовизначення українського народу рівнялись валуєвським позиціям: „не было, нет, и быть не может". Польсько-жидівська комуністка, Роза Люксембург, гостро протестувала проти права українського народу на національне самовизначення, навіть у формі, пропонованій Леніном, дарма, що цей терпеливо пояснював усім „люксембургіянцям", що большевики не рекомендують і не пропагують ідеї „сецесії" немосковських народів, тільки визнають право на неї.[30] Очевидно, з приводу „люксембургіянських позицій" „українських" большевиків у Леніна нераз боліла голова, і він часто висловлював своє невдоволення з них у своїх творах.

Очевидно, в умовах такого „люксембургіянського" ідейного засилля в „філіялах" РКП(б) на Україні, справжні ідейні українські большевики типу Василя Шахрая, „народного секретаря" військових справ та члена делегації харківського „уряду" на Берестейську мирову конференцію (січень-лютий 1918) були справді „білими круками". З цього погляду, на увагу дослідника заслуговує гостра полемічна праця Василя Шахрая (спільно з Сергієм Мазлахом), що появилася була ще в 1919 році в Саратові, а тепер перевидана на еміграції.[31] Вона дотепно викриває справжній стан у таборі „українських" спільників московсько-большевицьких імперіялістів на переломі 1918—1919 років. Викриття іде з позицій ідейного українського большевизму, для якого, як показується, зовсім не було місця в тих часах, як і немає його тепер.

Не було цього місця і тоді, коли

Юрій Борис, назв. праця, ст. 281. В оригіналі термін „русский".

[30] Rosa Luxemburg, Die Russische Revolution. Hamburg, 1948, ст. 40-1. Диви теж: В. Ленин, Сочинения, XIX, ст. 453.

[31] Сергій Мазлах і Василь Шахрай, До хвилі, що діється на Україні і з Україною. Вступне слово Івана Майстренка. Нью Йорк, 1967, Пролог.

Комуністична партія (большевиків) України [КП(б)У] частинно прийняла український характер через наплив до неї кол. центральнорадянських лівих соціялістичних течій — „боротьбістів“ (ліві есери) і „незалежників“ (ліві есдеки), які зрадили УНР і перейшли у табір Раковського й Антонова-Овсеєнка, тобто у табір московських большевиків. Діячі цих партій дуже причинилися для совєтизації України, перш за все тим, що вони своєю диверсією знищили оборонний фронт Армії УНР. Військові зєднання Армії УНР, керовані „отаманами“, які були під ідейним впливом „боротьбістів“ чи „незалежників“ перейшли на бік інвазійних військ (січень-лютий 1919) й унеможливили Армії УНР оборону Києва та лінії Дніпра. Але ролю цих партій у совєтизації України послідовно знецінює або промовчує сучасна совєтська історіографія. І так промовчується ролю от. М. Григорєва, переможця над десантом Антанти в Південній Україні, який, на чолі своїх повстанських загонів, здобув для червоної Москви — Херсон, Миколаїв та Одесу (березень-квітень 1919). Отаман Григорєв повстав, у травні 1919 року, проти большевиків, але його ідейні надхненники — „боротьбісти“ залишилися в стані московських большевиків. Вони чимало попрацювали для розкладу Армії УНР („волохівщина“) і для остаточної перемоги московських большевиків на Україні.. Проте всіх цих послуг лівих соціялістичних течій для перемоги московського большевизму в Україні сучасна совєтська історіографія не відмічає і за них не дає їм ніякого признання. Їм цього признання й не треба, бо майже всі українські „боротьбісти“ та „незалежники“ згинули в московських підвалах або на засланні.

Отже в світлі наведених фактів усі балачки сучасних совєтських істориків та юристів про утворення українським народом „української радянської держави“ і її „розквіт“ є брехнею. Український нарід справді прагнув відбудувати свою державу і він відбудував її в формі Української Народної Республіки. Оця відбудована держава, постала в наслідок проголошення III. Універсалу Центральної Ради 20 листопада 1917 року і була остаточно ствердженa щодо своєї незалежности IV. Універсалом Центральної Ради 22 січня 1918 року. Саме цю українську державу визнавали „трудящі України“ і визнав її совєтський Совнарком 17 грудня 1917 року. Він тільки не визнав її уряду (Генерального секретаріяту Центральної Ради), але утворив для цієї УНР свій власний уряд у Харкові (Народний секретаріят) 25 грудня 1917 року. Сталося це тому, щоб зовнішній аґресії й інтервенції в Україні надати форму громадянської війни, тобто війни двох українських таборів чи двох українських урядів. Насправді ця війна була війною демократичної України проти аґресії большевицької Москви і такою вона перейде до історії українського народу.

„Виконуючи волю трудящих

України", пишуть сучасні совєтські доктори історичних та юридичних наук, „перший Всеукраїнський зїзд Ради, який відбувся в Харкові 24—25 грудня 1917 р., проголосив Україну Радянською Соціялістичною Республікою". Це цілковита брехня. Совєтські доктори соромливо промовчують факт, що ніякої УРСР „перший Всеукраїнський зїзд Рад" не проголошував, що „Українська Народна Республіка" існувала ще три місяці на території, зайнятій большевицькими військами, і що навіть всі большевицькі закони видавались на Україні в імені УНР і друкувалися в офіційному виданні, що мало назву „Вестник законов УНР". Українська Радянська Соціялістична Республіка (УРСР) була проголошена щойно під час другої московсько-большевицької інвазії на Україну, в грудні 1918 року, а її „конституцію" схвалено аж на третьому Всеукраїнському зїзді Рад у березні 1919 року.

І промовчують ще сучасні совєтські історики, що московсько-большевицькі аґресори визнавали УНР тільки в межах Автономної Території України, яку визнав був Тимчасовий уряд своєю „Інструкцією" з 17 серпня 1917 року. Територія ця складалася тільки з дотеперішніх 5 губерній: Волинь, Поділля, Київщина, Чернігівщина та Полтавщина. Про входження інших губерній до большевицької „УНР" не було й мови. „Українські большевики" або, як їх злісно назвав В. Шахрай — „хлопята без штанців" плянували отверто „розчленування" території УНР, проголошеної III. Універсалом та створеня нових „совєтських соціялістичних республік": Донецько-криворізької, Таврійської та Одеської. Всі ці автономні республіки не мали бути частинами УНР чи УРСР, але частинами Російської Совєтської Федеративної Соціялістичної Республіки (РСФСР). І так, формально, Донецько-криворізька СС Республіка проіснувала від 12 лютого 1918 (дата проголошення — уряд для цієї „республіки" створено 14 лютого) до дня 17 лютого 1919, тобто скасовано її майже за два місяці після того, як створено УССР у грудні 1918 року. Про всі ці махінації „українських" большевиків немає і згадки на сторінках совєтської історії України та українського народу.

З усіх вище наведених фактів виникає, що большевицькі партійні організації України, чисельно слабкі й складені з неукраїнського елементу, не могли б нічого вдіяти на Україні, якби не допомогли їм зброєю, матеріялами й кадрами ЦК РСДРП(б) і особисто Ленін. В наслідок цієї допомоги, перш за все збройної, наступило захоплення України московським націонал-комунізмом, яке триває вже 47 років. Переміг, мілітарно, московсько-большевицький імперіялім, який ніяк не хотів випустити з-під свого панування таку багату колонію. Але називати цю перемогу розквітом української радянської держави, — це вже не тільки глузування з фактів, але навіть із здорового глузду!

III

В березні 1917 року трапилася подія історичної справедливости: український Лейб-Ґвардії Волинський полк перший повстав проти царату в його столиці, що, як відомо, побудована на козацьких кістках. До ініціятиви українських салдатів швидко приєдналися інші полки царської Лейб-Ґвардії („тілохранителів"), в яких було чимало Українців (напр., Лейб-Ґвардії Ізмайловський полк). Революційного чину українського вояцтва вистачало, щоб династія Романових, яка так немилосердно обікрала український нарід з усіх його державних та людських прав, зійшла з історичної сцени. Три дні після виступу Лейб-Ґвардії Волинського полку, 15 березня 1917 року, цар Микола II абдикував, той самий цар, що ще три роки перед упадком свого престолу, забороняв всенародні святкування з нагоди 100-річчя народин національного пророка України, Тараса Шевченка.

Березневий державний переворот в імперії царів, до якого рішальний поштовх дав український полк імперської армії, майже збігся з березневими річницями народин і смерти Тараса Шевченка. Це ж у тій столиці імперії, в далекому Петербурзі, помер на 56 років перед виступом Волинського полку, замучений ворогом на 47-му році життя, найбільший син України. Роковини його передчасної смерти, 10 березня, мусіла мати якийсь посередній, а, може, й безпосередній вплив на рішення вояків-Українців Волинського полку 12 березня. Цього не розуміють чужинці, бо вони не знають справжніх розмірів „культу" Тараса Шевченка серед широких мас українського народу.[32]

Варто було б чужинцям зрозуміти, що „культ" Тараса Шевченка, серед українських народніх мас такий, що перед ним мусіла капітулювати навіть большевицька Москва. Найкращого сина України, що втішався і втішається нечуваною, майже релігійною, пошаною свого народу, саме за те, що він був національним пророком, безкомпромісовим борцем за волю і незалежність України, творцем та ідеологом українського націоналізму, московсько-большевицький „агітпроп" старається вбрати в свої „совєтські" шати і виставляє його перед українським народом як „революційного демократа", друга московського імперіялізму, предтечу большевизму. Для цього „агітпроп" не гребує ніякими засобами. Московські окупанти, як справжні переємники наслідця московських царів, не цураються фальшувати творів Тараса Шевченка і фальшиво інтерпретувати його думки. Прикро

---

[32] Настрої, що панували серед українського вояцтва Волинського полку і довели його до виступу 12 березня, не зясовані ще в мемуарній літературі. Все ж таки відомо, що виступ цей попередили збори елевів підстаршинської школи вночі з 11 на 12 березня, які відбулися в конюшнях полку і на яких елеви присягнули, що не стрілятимуть до вуличних демонстрацій, коли буде такий наказ. Маю письмове свідчення учасників цих зборів, яке свідчить, що на них виступив „прапорщик" Овраменко, який у своїй промові часто покликався на Тараса Шевченка, навязуючи до роковин його народин і смерти.

бачити, що до цієї фальсифікації причиняються теж рідні „раби з кокардою на чолі, лакеї в золотій оздобі, онуча і сміття єго величества“ — пануючої компартії. Справді, ці наші земляки, — це раби „щирі“, „усердні і пильнуючі в своєму рабстві“, раби „на привілейованому становищі“.[33]

Отож у факті, що творчість Тараса Шевченка, була добре відома широким масам українського народу, що її знала не тільки українська національна інтеліґенція, але й широкі, дуже часто неграмотні, маси, що вона промовляла до їх почувань своїм глибоким поетичним словом і завжди актуальним змістом, ми бачимо не тільки пояснення для виступу солдатів українського Лейб-Ґвардії Волинського полку, але й для всього того революційного „чуда“, що трапився з українськими народними масами в році революційних струсів і надій — 1917. Кажемо „чудо“, бо до подій, що знаменували українську національну революцію серед широких мас, ці маси не мали і не могли мати іншої політичної, ідеологічної та психологічної підготови, крім палких слів і заповітів Тараса Шевченка!

В цьому місці зробимо одне зауваження: Ми говоримо про „українську національну революцію“, а серед нас є „мудреці“, які кажуть, що ніякої такої „революції“ не було. Справді, „революції“, яку розуміємо як державний переворот, на Україні не було. Такий державний переворот задумував перевести Полуботківський полк своїм виступом уночі з 17 на 18 липня 1917 року, але його ударемнили тодішні провідники Центральної ради. Не зважаючи на наші симпатії для того виступу та певности, що він міг вирішити справу визволення українського народу, ми й далі, згідно з науковими поняттями, називатимемо „революцією“ і „революційними процесами“, всі ті „революційні зміни“, що їх вони (процеси) викликають. Ми можемо говорити про „українську національну революцію“ в 1917 році, бо глибокі революційні процеси відбувалися серед українських народних мас і революційні зміни відбувалися в них просто на очах. Із „затурканих хахлів“ на очах творилася модерна українська нація.

І саме цю „українську національну революцію“ ми називаємо „чудом“. Уже в перші місяці революції, революційні процеси, що діяли серед українських, зокрема вояцьких мас, елімінували з імперської російської армії українські полки, за яким закріплювано назви українських гетьманів. На фронтах і в запіллі поставали чи-

---

[33] Коли у виданні „Кобзаря“ з 1950 року вилучено було ще 30 віршів, таких, як „Розрита могила“, „Великий льох“, „Іржавець“, „Стоїть у селі Суботові“ та інші, тексти останніх видань „Кобзаря“ вже ближчі до Шевкових текстів, хоч і в них ще заступають „татарські“ ребра „московські“ і далі немає вірша „Як би то ти, Богдане пяний“, що є категоричним запереченням з боку Тараса Шевченка Переяславського договору (1654), який є підставою сучасної „воззєднувальної“, національної політики большевицької Москви у відношенні до українського народу. Все ж таки фальшування творчости Тараса Шевченка проходить, з побільшеною силою, в офіційній інтерпретації його творів.

сленні українські частини, спочатку революційним шляхом, а потім навіть з наказу російського командування, яке в „українізації штика" бачило засіб для оздоровлення і збереження армії. Після довгих років історичного небуття, постала таки українська збройна сила, якій пізніше довелося звести боротьбу за українську державність. Українська національна збройна сила, що її створили українські вояцькі маси, була найкращим показником державного дозрівання українського народу. І тому в нашому святкуванні 50-річчя української національної революції окрему увагу звертаємо і окремою пошаною оточуємо 50-річчя постання української армії!

В нікого, в тому і для **сучасних** противників Центральної Ради, не повинно бути найменших сумнівів, що українська національна революція, тобто всенародний рух за національне і соціяльне визволення українського народу в 1917 році, проходила під керівництвом та політичним проводом Центральної Ради. Стверджуємо це як безспірний факт, бо про інше керівництво й провід серйозно говорити не доводиться. Зокрема не доводиться серйозно говорити про силу „філіялів" РСДРП(б) на Україні, про що вже була мова. Тут вкажемо ще, що Краєвий зїзд РСДРП(б) у Києві 16 грудня 1917 року, відбувся за участю 54 делеґатів, які репрезентували 24 большевицькі організації в Україні з членством приблизно 18,021 осіб.[34] Очевидно, що така слаба партія не могла керувати і не керувала українською національною революцією. Вона не могла навіть втримати своєї тижневої газети, — київського „Голоса Социал-Демократа", що перестав виходити перед „Жовтневою революцією" після декількох криз у видавництві.[35]

Висловлюючи твердження, що українською національною революцією керувала і нею політично проводила Центральна Рада, ми ніяк не хочемо вмовляти в наших читачів, що вона нею керувала доцільно й ефективно. Великим недоліком проводу Центральної Ради було те, що він у своїй більшості складався з „реальних політиків" (Реальполітікер), які вже з природи є опортуністами. Характерною ознакою опортунізму є те, що він не сприяє революційним процесам, а скоріше гасить їх. Таке й було з проводом Центральної Ради, який густо-часто плентався в хвості українських революційних мас, що його підтримували, замість вести їх у боротьбі за здійснення революційних цілей, якими були: мир, земля і власна держава.

Така була дійсність. А щоб не бути голословним, пригадуємо, яким рішальним був вплив мас на політику Центральної Ради і її Генерального Секретаріяту. Ось факти:

Перший величавий Селянський зїзд (2,500 умандатованих делеґатів з усієї України), що відбувся в Києві в червні 1917 року, а головно, Другий Всеукраїнський

[34] Пор. Дорошенко, назв. праця, I, ст. 203.

[35] Підгайний, назв. праця, ст. 173.

Військовий зїзд, що відбувся в Києві 18—23 червня 1917 року (мав 2,308 делегатів від 1,732,000 організованих українських вояків в армії та фльоті, не зважаючи на заборону Тимчасового уряду) вимагали від Центральної Ради негайно, без оглядання на Петроград, здійснити національно-територіяльну автономію України. У висліді такої підтримки „багнетами", Центральна Рада проголосила свій Перший Універсал, в якому кинула далекойдуче гасло: „Од нині самі будемо творити наше життя". А пізніше Третій Всеукраїнський Військовий зїзд, з 3,000 делегатів від фронту, фльоти та запілля, відбувся в Києві від 2 до 12 листопада 1917 року і виніс таку постанову: „Для боротьби з анархією, яка загрожує Україні... Український Військовий Зїзд вимагає від Центральної Ради та Генерального Секретаріяту, щоб вони, опираючись на революційне українське військо, взяли повну владу на всій території України в свої руки". І справді, III. Універсалом, 20 листопада 1917 року Центральна Рада проголосила: „Від нині Україна стає Українською Народною Республікою (УНР)".

Революційне українське військо, Полуботківський полк, своїм виступом вночі з 17 на 18 липня 1917 року ставило провід Центральної Ради ще перед інші перспективи. Вранці 18 липня столиця України — Київ, найшлась у руках 5,000 українських вояків. Полуботківці опанували всі стратегічні пункти столиці, роззброїли московські частини гарнізону й міліцію, опанували Арсенал, Авіопарк, банки й установи. „Вільні козаки" із Звенигородщини зайняли стацію Цвіткове і посадились в 4 ешелони, щоб їхати з допомогою Полуботківцям до столиці. Пляни заговірників були ширші: інші українські частини та вільно-козацькі зєднання мали обсадити вузлові залізничі стації довкруги Києва, щоб недопустити до Києва московських частин. У самому Києві Полуботківці з Богданівцями нараховували 10,000 вояків, а це число могло ще збільшитися через наплив українців з інших частин київського гарнізону. Заговірники звернулися до Центральної Ради, щоб вона прийняла повну владу на Україні, проголосила негайно мир з Центральними державами та закон про наділення українських селян землею. Центральна Рада відкинула ці домагання українського вояцтва й доручила Богданівцям роззброювати Полуботківців і роззброєним московським частинам повернути зброю. Отже, Центральна Рада відмовилася ступити на революційней шлях, запропонований українськими вояками, але рішилась бути вірною свому зговоренню з делегацією Тимчасового уряду від 16 липня (тоді для зговорення з Центральною Радою прибули до Києва міністри Тимчасового уряду: Керенський, Терещенко й Церетелі). Тимчасовий уряд не дотримав свого зговорення з Центральною Радою з 16 липня, бо своєю „Тимчасовою інструкцією" про управління України з 17 серпня заперечив різні точки попередньої умови. Але в серe-

дині серпня Центральна Рада не мала вже тієї збройної сили в Києві, на яку могла опертися. Полуботківців та Богданівців вислала московська військова влада на фронт, при чому виїзд Богданівців з Києва супроводжався ганебним нападом на II. курінь полку збоку московських частин, в наслідок якого впали перші жертви українського вояцтва у війні проти Москви.[36]

Немає і не може бути найменшого сумніву, що в 1917 році українські вояцькі маси, кров від крови і плоть від плоті українського народу, зуміли були створити значну революційну силу, пройняту наскрізь національним патосом і бажанням здобути національну та соціяльну волю українського народу кожною ціною. Та сила, на нашу думку, легко могла розторощити московську тюрму народів, якби її не спинили були на півдорозі тодішні провідники Центральної Ради. Гарячий революційний патос українських мас, заповіджений національним пророком, Тарасом Шевченком, зустрівся з холодним опортунізмом української інтелігенції, вихованої на творах М. П. Драгоманова (1841—1895), що проповідували космополітизм, пацифізм, соціялізм і всеросійський федералізм. З них зродилась в української інтелігенції фальшива віра в тезу, що поневолює український народ тільки „царат", а ніякого поневолення в „Росії" не буде, коли до влади прийде московська „революційна демократія". І з цієї особливо шкідливої віри виникли переконання, що українському народові потрібно не „самостійности", але єдности української революційної демократії з московською, бо все, що тій єдності загрожувало, було б шкідливе для „революції". В ім'я цієї „революційної єдности" мусіли українські зєднання кривавитись в офензивах Керенського, в ім'я цієї єдности саботований був почин українського вояцтва до створення української армії і в ім'я цієї єдности дезорганізована була ця армія різними демобілізаційними наказами. Коли начальник Київської військової округи, пполк. Віктор Павленко, створив був напередодні війни проти большевицької Москви дві сердюцькі довізії в Києві, на сторінках „Робітничої газети" появився був ряд статтей, які доводили, що „утворення в нас зараз сердюцьких полків було б першим кроком у дальшому розвитку **постійної** (підкреслення автора статті) української армії, яка бу-

---

[36] Першоджерельні відомості про напад московських Лейб-Ґвардії кірасирів на II-ий курінь Богдановського полку на ст. Пост Волинський біля Києва, подає командир 7-ої сотні цього ж полку, сотн. Іван Островершенко, у статті: З визвольної боротьби. Спогади. „Дороговказ", Торонто, ч. 7/26, липень-серпень 1965, ст. 6—9. Сотн. Островершенко спростовує дані Д. Дорошенка (назв. праця, I, ст. 130) і подає, що жертв нападу було значно більше (у Дорошенка 16 вбитих, 30 ранених), бо кірасири розстріляли до 50 Богданівців і тіла їх позагрібали в картоплиння. Сотн. Островершенко подає кількість жертв українських вояків на понад 100. Від себе додамо, що цим знаменитим „революційним" московським полком — л.-гв. Кирасирским е. в. имп. Марии Федоровны полком — командував полк. кн. Сперанський. У своїх спогадах, його дружина висловила велике задоволення боєвим „чином" свого чоловіка.

ла досі і буде на далі знаряддям пануючих класів в їх боротьбі проти селянства та робітництва".[37] Це так писали в органі українських есдеків під проводом В. Винниченка, але український есер, Микита Шаповал прославив себе тоді ще такою вимогою: „Український нарід — у більшості селяни: українське трудове селянство борється за землю і ліси, і лише за це може жертвувати собою, а тому треба реорганізувати українську армію в армію охорони землі та лісів і на чолі її, як „головного отамана" поставити міністра земельних справ".[38] Отак провідники Центральної Ради позбавляли українського вояка патосу революційної національної ідеї та сприяли перемозі московських большевиків на Україні. Коли ж революційна сила українського вояцтва, за відсутністю революційного проводу, стопилась у широку повінь анархії, провідники Центральної Ради врятувались на корабель кайзерівської Німеччини. Запрошення австро-німецької інтервенції на Україну було їхньою найбільшою помилкою, яка була катастрофою української національної революції на Україні.

На закінчення цього розділу бажаємо зазначити, що серед чужинців, які досліджують історію української національної революції, наростає вже зрозуміння різної якости провідних кол революції та революційних мас, як, нпр., в праці згадуваного вже проф. Ричарда Пайпса. Він пише: „Яким запальним був націоналізм, що охопив був вояків, найкраще було видно на Першому українському військовому зїзді, що відкрився 5 травня ст. ст. (18 травня — Л. Ш.). Під час дебат промовці атакували Тимчасовий уряд за його відмову трактувати Україну нарівні з Польщею та Фінляндією (яким признано самостійність) та за ігнорування вимог українців щодо створення українських частин. Деякі промовці висловлювалися за українську самостійність і майбутню окрему репрезентацію

---

[37] Дорошенко, назв. праця, I, 199.

[38] В. Филонович, „Чому димісіонував Симон Петлюра?", „Дороговказ", Торонто, ч. 9/28, ст. 15. Автор цієї статті цитує за І. Мазепою, Збірник Памяти Петлюри, ст. 19. На тлі димісії Симона Петлюри, під кінець грудня 1917 року, була полеміка автора з Борисом Мартосом, який у статті „Свободи" (ч. 186, 1966) поставив під сумнів твердження В. Филоновича, що „Симон Петлюра відійшов з Військового Секретаріяту, бо вимагав організації національної армії, а йому в тому перешкоджали" („Свобода", ч. 157, 1966). Борис Мартос гадає, що В. Филонович „кладе пляму на когось цілком неприпускальним способом". Очевидно, у своєму твердженні В. Филонович має повну рацію, і це можна доказати документами. Петлюра уступив з посту Генерального секретаря військових справ у звязку із зміною орієнтації верхів Центральної Ради з антантофільської на германофільську, яка вимагала теж припинити пляновану й переводжувану Симоном Петлюрою розбудову української армії, оскільки і Німеччина, і большевицька Москва були проти такої розбудови. Адже ж на українську армію та на втримання нею фронту проти Німців покладали свої надії певні кола Антанти, що й вели переговори за визнання УНР Францією та Великобританією. До цеї цікавої проблеми ще повернемось в іншому місці. Факт, що за наступника Симона Петлюри на посту Генерального секретаря військових справ, Миколи Порша, стався повний розклад української армії різними наказами „згори", свідчить тільки про правильність твердження В. Филоновича.

України на мировій конференції. Загальний тон сесій був такий екстремно-націоналістичний, що В. Винниченко змушений був благати делеґатів, щоб вони залишилися льояльними до російської демократії, яка дала свободу українському народові...“ Далі проф. Пайпс стверджує, що поведінка делеґатів не залишила найменшого сумніву щодо невдоволення вояків існуючим **статус кво** і бажання негайної його зміни. Подібний „націоналістичний настрій“, стверджує проф. Пайпс, був теж притаманний Першому українському селянському зїздові (10—16 червня), що не тільки вимагав, але й натискав на Центральну Раду, щоб вона робила енергійні заходи для здобуття автономії України.[39]

Отже вже навіть чужинецьким дослідникам стало ясно, що в революції 1917 року на Україні діяли дві різні сили: революційна сила українських народніх мас та опортуністична „драгоманівщина“ верхів Центральної Ради. Українські народні маси явно ступили на революційний шлях — шлях національної і соціяльної революції з цілком визначеною революційною метою. Вони прагнули основного знищення існуючого державного і соціяльного ладу і заступлення його таким ладом, який дав би можливість українському ународові стати правдивим господарем на своїй землі. Українські народні маси хотіли поглиблення революції, хотіли землі, припинення війни, хотіли будувати свою власну українську державу і то своїми власними збройними силами. Військові і селянські зїзди, що відбувалися в 1917 році, революційне організування українського війська, виступ Полуботківського полку і т. п. — виразно окреслюють бажання народніх мас.

Проте опортуністичні верхи Центральної Ради не здійснювали цих бажань. Замість будувати українську державу, вони турбувалися цілістю російської імперії, „єдністю революційних сил“. Замість творити українську армію, вони її дезорганізували безглуздими наказами. Вони не дали українським селянам землі і вони не дали українському народові миру, а гнали українські вояцькі маси в кровопролитні офензиви Керенського. У тривожний час першої війни України з большевицькою Московщиною, український „революційний“ уряд, замість поглиблювати революцію (організувати й спиратися на власні сили), заховався під затишне крильце імперіялістичних інтервентів. Якби цей „революційний“ уряд Центральної Ради справді був революційним, то він повинен був піти на Звенигородщину, де існували значні українські сили (Вільне козацтво) і, спираючись на них, повинен був далі розбудувати їх не тільки для оборони проти московсько-большевицьких інтервентів, але й для наступу на них. Варто відзначити, що цієї „вільнокозацької“ республики на Звенигородщині не могли подолати муравйовські війська, які пробували туди пробратись, не могли подолати німецькі окупанти, а теж і большевики до 1924 року („Холодний яр“). Тут були справ-

[39] Р. Пайпс, назв. праця, ст. 56-57.

жні революційні сили, які могли бути опорою кожному справжньому революційному урядові.

Натомість австро-німецькі інтервенти принесли з собою на Україну перш-за-все соціяльну реакцію: каральні поміщицькі загони, що постали з ініціятиви „покривджених" поміщиків та благословення австро-німецьких комендантур. А оскільки ці поміщики не були українцями, а навіть були ворожими до українства, соціяльна реакція стала одночасно реакцією національною. В умовах окупації, рішальний голос здобули реакційні неукраїнські елементи, що дихали ненавистю до всього українського. Що означав цей факт для справи української державности, зрозуміє кожен, хто перегляне австрійські чи німецькі документи з цього часу.[40]

Австро-німецька інтервенція принесла катастрофу для української національної революції. Вона здезорієнтувала українські народні маси щодо мети революції, припинила революційні процеси, внесла замішання в революційні дії, викликала орієнтацію на чужі сили і кинула Україну на поталу контрреволюційним (лівим і правим) силам. Вона в той час означала фактичний кінець цих революційних процесів, що заповідали успішне завершення української національної революції в 1917 р.

IV

Висловлюючись критично про безпринципний опортунізм Центральної Ради, який шкодив правильному розвиткові української національної революції, ми ніяк не хочемо закривати очі на позитивні сторони її діяльности, яка велася з ініціятиви Центральної Ради чи, може, як це ми показали, під натиском українських революційних мас. І так, Центральна Рада проробила значну законодавчу роботу в усіх ділянках життя, а зокрема, в ділянці освіти й культури, чим поклала основи під ліквідацію неграмотности українських народніх мас. Коли большевики вихвалюються сьогодні своїм „лікнепом" (ліквідацією неписьменности), то немає найменших сумнівів, що основи для цього „лікнепу" створено в періоді Центральної Ради, перш-за-все, організацією шкільництва на рідній мові українського народу. Адже ж відомо, що за царату не було ні одної української школи, як і немає її сьогодні ніде поза межами УССР, дарма що мільйони українців живуть в РСФСР чи в Казахській ССР. І не дуже можна було надіятися, що московські большевики заведуть, з власної ініціятиви, навчання українською мовою, коли сам премєр УССР, Хр. Раковський, уважав, що українська мова є „штучною" і до нічого непридатною.

Але вже найбільших чинів доконала Цетральна Рада проголошенням своїх Універсалів. Ці чотири документи, не зважаючи на їх москвофільський зміст, в яких відбився опортунізм верхів Цен-

---

[40] Австрійські документи, див. збірник Інституту ім. Вяч. Липинського, назв. праця, ст. 333—407; німецькі документи, див. Підгайний, назв. праця, І, ст. 19-23.

тральної Ради, і на цілком явну федералістичну тенденцію, стали тими скрижалями, на яких записано історію державного відродження українського народу. До свідомости про потребу української самостійної державности верхи Центральної Ради йшли помалу, але вони до неї дійшли і залишили нам IV. Універсал, який разом із Актом Злуки, проголошеним рік пізніше, стали непорушною догмою нашого державницького та соборницького світогляду.

З цих причин, як теж тому, що на чолі Центральної Ради стояв загальновизнаний авторитет, проф. М. С. Грушевський, що в її склад сходили загальновідомі українські діячі, що за всіх 10—11 місяців свого існування (до виходу з Києва) Центральна Рада виявляла оживлену політичну та пропагандивну діяльність, українські народні маси орієнтувалися на Центральну Раду і до її діяльности виявляил повне довіря. Державотворчі акти Центральної Ради зявилися при участі і за повною підтримкою українських народніх мас. Центральна Рада і її уряд, Генеральний Секретаріят, мали повну підтримку українського народу, зокрема селянських мас, воєцтва, свідомої інтелігенції і робітництва. Про таку підтримку навіть мріяти не могли „філіяли" РСДРП(б) на Україні і ніколи такою підтримкою, як Центральна Рада, не користувався навіть ЦК РСДРП(б) з Леніном на чолі. Національні меншості на Україні в загальному теж підтримували Центральну Раду, а не Леніна і московських большевиків. І тому твердження сучасних совєтських істориків, що „трудящі України не визнавали Центральної Ради" і „вели боротьбу проти неї", є фальшуванням історії. Не визнавали Центральної Ради большевицькі партійні організації та єдинонеділимці різної масти, які, зокрема, були дуже міцні в Києві. Це були московські монархісти, яким ненависною була Україна та боротьба українського народу за визволення. А вже боротьбу проти Центральної Ради вели большевицькі банди, які прибули на Україну з Московщини.

Щоб довести, що український нарід стояв за московських большевиків і за їх диктатуру на Україні, сучасна совєтська історіографія старається перевести доказ, що Центральна Рада була „антинародним", „контрреволюційним" органом „української буржуазії", яка „почувала себе на Україні як на вулкані і шукала та знаходила підтримку в російської буржуазії, німецьких та англо-франко-американських імперіялістів, з метою збереження капіталістичного ладу та встановлення „буржуазної диктатури" для експлуатації та пограбування „рідного народу".

Таку „наукову" характеристику Центральної Ради дає сучасна совєтська історіографія. Наше перше зауваження на її адресу таке, що вона дуже нагадує некритичні, низькопробні аргументи муравйовського „агітпропу" під час першої війни України з Московщиною. Але тоді муравйовський „агітпроп" говорив до темних мас, які настроював проти Центральної Ради,

мовляв, у ній сидять самі „буржуї“ та „генерали“.

Звичайно, провести аналізу особового складу Центральної Ради було б совєтським історикам дуже легко, бо в них є всі потрібні архіви. Кожного члена Центральної Ради можна пересвітлити як рентґеном. Але вони цього не зроблять, бо брехня служить московсько-большевицьким галапасам на Україні. Та коли вони цього не зроблять, то ми зробимо за них і проаналізуємо особовий склад Центральної Ради. Під кінець 1917 року Центральна Рада складалася з 822 депутатів, з яких було:

212 селянських депутатів, головно членів Української Партії Соціялістів-Революціонерів (УПСР), в тому майже половина майбутніх „боротьбістів“, які на свою та України згубу перейшли пізніше у табір московських большевиків;

158 військових (солдатських) депутатів, обраних на II. Всеукраїнському військовому зїзді в червні 1917 року;

100 робітничих депутатів, обраних на Робітничому зїзді в серпні 1917 року. Серед них було 70 есдеків та 30 есерів. Серед есдеків були майбутні „незалежники“, що вчинили те саме, що „боротьбісти“ і зазнали їх долі;

50 депутатів від неукраїнських Совдепів (30 від робітничих та 20 від солдатських);

20 депутатів від українських соціялістичних партій;

40 депутатів від московських соціялістичних партій;

35 депутатів від жидівських соціялістичних партій;

15 депутатів від польських соціялістичних партій;

84 депутати від міст і земств;

108 депутатів від професійних, освітніх, кооперативних і громадських організацій та представників м е н ш и н (молдаван — 4, німців — 3, татар — 3, греків, менонітів, білорусів, болгар — по одному).

Разом: 822 депутатів.

Оце і є орган „української буржуазії“! Це був справжній **совдеп,** а від усяких інших совдепів відрізнявся він тільки тим, що був **український.** Що одна четвертина в ньому були селянські депутати, це якоюсь мірою відповідало соціяльній структурі України.

І очевидно українські есери та „боротьбісти“, що репрезентували в Центральній Раді українське селянство, ніякими виразниками інтересів „куркульства“ не були. Селянські депутати, які ввійшли до Центральної Ради, були обрані на Першому селянському зїзді, а цей Зїзд вибрав Українську Раду селянських депутатів та ЦК „Селянської спілки“, який мав бути її виконним органом. До цього ЦК увійшло 8 есерів, 7 есдеків, 1 народній соціяліст та 1 безпартійний. Серед 133 членів Ради, більшість складалася з есерів. Власницькі селянські партії: Українська Демократична Хліборобська Партія та

Союз Хліборобів Власників не були членами Центральної Ради.

До Малої Ради, що діяла між сесіями пленумів Центральної Ради, входило 40 українців та 18 депутатів від національних меншостей. Членами Малої Ради були теж представники РСДРП(б) — Володимир Затонський та Юрій Пятаков. Особовий склад Малої Ради і партійну приналежність її членів подав Д. Дорошенко,[41] і з того видно, що одиноким „буржуєм" у Малій Раді, був московський „кадет" Крупнов, але і він вийшов з Малої Ради на знак протесту проти III. Універсалу. Зате були в Малій Раді два большевики — Володимир Затонський та Юрій Пятаков, хоч, правда, обидва буржуйські сини (Пятаков — син фабриканта). Решта членів Малої Ради — це були українські есдеки, есери та всякі меншинні соціялісти. „Есефів" (українських лібералів) було всього 5, „есесів" (самостійників) ні одного. Серед прізвищ членів Малої Ради можна бачити не тільки жертви, але й будівничих майбутнього московсько-большевицького режиму в Україні. А втім, і „будівничі" часто ставали жертвами.

Коли ми при жертвах, то в нас до „агітпропу" совєтської історичної науки на Україні, насувається ще таке питання: На яких критеріях марксистського історизму спирають сучасні совєтські історики свою оцінку, що ліві українські соціялістичні угрупування, „боротьбісти" та „незалежники", які в 1917 році входили в склад Центральної Ради, але пізніше стали на „радянську платформу" й активно боролися за „встановлення радянської влади в Україні", були „дрібно-буржуазними" угрупуваннями? Оскільки на це питання і так не буде від них відповіді, то я відповім собі сам: На ніяких. Є дві причини сучасної московсько - большевицької дискримінації цих людей: 1. Прагнучи справжньої української радянської держави, вони противилися встановленню диктатури москвинів в Україні; 2. „Наукою" в СССР керує партія із своїми органами безпеки, а ці органи винищили „боротьбістів" та „незалежників" майже до ноги. Було б соромно признатися тепер, що органи безпеки винищували „селян" і „робітників", які допомагали встановити „селянсько - робітничу" диктатуру в Україні, тому краще їм начепити ярлик „дрібних буржуїв". Але ліквідація „боротьбістів" та „незалежників", українських діячів, що „боролися за створення вільної і незалежної Української Радянської держави" (як це кажеться тепер совєтським „агітпропом" про весь український нарід), виявляє якнайкраще московсько - імперіялістичну суть комунізму. Адже кожному ясно, що цих людей зліквідували не тому, що вони були „дрібні буржуї", але тому, що вони були українцями.

І ще одну справу слід порушити в цьому місці, бо її зачіпають не тільки сучасні совєтські історики, але й еміґрантські „непередрішенці" різного роду. Це закид, що Центральна Рада була само-

[41] Дорошенко, назв. праця, I, стор. 120.

званчим органом, що її ніхто не вибирав, що вона не репрезентувала волі українського народу, а всі її акти, зокрема державнотворчі, — неважні. Центральної Ради ніхто не вибирав, але й петроградського Совдепу, що ділив владу з Тимчасовим урядом після березневої революції, також ніхто не „вибирав", а проте він, як і Центральна Рада, законно діяли. Очевидно, коли говоримо про законність, то маємо на думці революційну законність. Центральна Рада постала революційним шляхом, згідно з законами революції. Все ж таки дані, які ми навели, свідчать про репрезентативність Центральної Ради, що цілком відповідає вимогам парляментарного представництва. В ній були заступлені всі національності України (меншини творили 25% складу Центр. Ради й Малої Ради), всі основні соціяльні кляси та прошарки населення, а теж українські й неукраїнські політичні партії ліберального й соціялістичного напрямку. Ці партії репрезентували величезну більшість населення України. Таким чином, критика, що чіпляється репрезентативности українського революційного парляменту, яким була Центральна Рада, позбавлена всякого ґрунту. Можна побажати, щоб усі парляменти світу мали такий репрезентативний характер, який мала Центральна Рада.

Коли мова про демократичні вибори, що нібито не дали мандату Центральній Раді, то й цей аргумент відпадає, бо власне одинокі демократичні вибори, що коли-небудь мали місце на Україні, саме такий мандат Центральній Раді дали. Маємо на думці вибори до Всеросійських Установчих Зборів, які відбулися в листопаді-грудні 1917 року, а теж вибори до Українських Установчих Зборів, що відбулися в січні 1918 року. В обидвох виборах партії, які підтримували Центральну Раду, здобули велику більшість мандатів в Україні.[42]

Отже, коли „московський брат", білої або червоної фарби, твердить, що на Україні не було ніяких виборів, отже не було ніякого організованого вияву волі населення України, то варто йому завжди пригадувати вислід єдиних демократичних виборів на Україні, в 1917 році, що відбулися вже після „Жовтневої революції". Цей вислід дуже цікавий, а заразом і повчальний. Він вказує такі незаперечні факти:

1. Центральна Рада мала підтримку більшости населення України;

---

[42] Аналізу виборів до Всеросійських Установчих Зборів проведено нами в минулорічному Альманаху СУК „Провидіння", стор. 149—150. У цьому місці повторимо найважливіші цифри: По всій Україні (без Таврії) 53,4 відс. голосів упало на списки українських партій, що підтримували Центральну Раду, 14,7 відс. голосів на спільні списки українських та московських есерів у Полтавській, Харківській та Херсонській губерніях, 5,3 відс. на списки національних меншин і 10,4 відс. на списки московських партій, що входили до Центральної Ради. Отже, разом на списки партій, що підтримували Центральну Раду, впало 83,6 відс. усіх голосів, відданих в Україні. На большевицький список впало тільки 10,5 відс. голосів, при чому найбільше з них на Чернігівщині (неукраїнські північні повіти) й на Катеринославщині (Донбас). У шістьох інших українських губерніях кількість голосів, відданих на большевицький список, була цілком непомітна.

2. Большевицькі впливи були цілком мізерні (10.5% голосів по всій Україні);

3. „Єдинонеділимські" впливи були слабі, обмежувалися головно, до великих міст;

4. Українці голосували на свої українські партії, що свідчать про брехливі твердження, ніби національна свідомість українських мас була дуже низька. В армії та фльоті українські списки зібрали 535,-843 голосів (без Кавказького фронту, з якого вислідів немає).

5. Вибори принесли повну невдачу большевикам на Україні. Небольшевицькі партії здобули в різних губерніях від 72 до 96.7% голосів.

Не можна дивуватися, що такий вислід виборів на Україні викликав паніку в самого Леніна. Признаючи факт, що большевики на Україні здобули тільки 10% голосів, він записав цей стан на конто „люксембургіянців".[43]

Вибори до Українських Установчих Зборів відбулися в січні 1918 року і тільки на території 5 губерній, що входили до автономної України. На Чернігівщині та Полтавщині вибори ці відбувалися вже в умовах окупації муравйовськими бандами. В інших губерніях, що вже також були окуповані московсько-большевицькими бандами, вибори не відбулися, бо московські большевики не визнавали ці губернії частиною території „УНР". Загально, із 301 депутатів, що їх мали вибрати до Українських Установчих Зборів, вибрано тільки 172. Висліди цих виборів були такі:

Табл. 2. — Вислід виборів до Українських Установчих Зборів

Губернії	Вибрані депутати					
	Українці		Не-Українці		Большевики	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Київщина	38	84.5	4	8.8	3	6.7
Волинь	19	63.3	7	22.4	4	13.3
Поділля	30	72.0	9	28.0	—	—
Полтавщина	18	60.0	2	6.7	10	33.3
Чернігівщина	10	35.7	1	3.3	17	61.0
Разом	115	66.8	23*	13.3	34	19.9

* В тому 9 Жидів, 5 Поляків і 9 Москалів — не-большевиків.

Як уже подано, вибори до Українських Установчих Зборів на Полтавщині й на Чернигівщині відбулися вже в умовах окупації муравйовськими бандами і тим слід пояснити значну кількість мандатів, що їх здобули большевики в цих губерніях. Очевидно, в умовах наступу московсько-большевицьких банд на Україну та хитань Центральної Ради, українське населення було, якоюсь мірою, здезо-

[43] В. Ленин, „Выборы до Учредительного Собрания и Диктатура Пролетариата", Сочинения (4-те вид.), т. XXX, ст. 246.

рієнтоване і хилилося до „невтралітету", зокрема, на терені бойових дій. Зате вибори у вільних губерніях показують, що настрої українського населення засадничо не змінилися, при чому дуже показовим є голосування на Київщині, де списки українських партій, що підтримували Центральну Раду, здобули більше голосів (84.5%), ніж у попередніх виборах (77.1%). Зріст большевицьких голосів (на Київщині вдвічі, на Волині втричі, на Полтавщині вшестеро) ніяк не свідчить про перелім настроїв народних мас на Україні, який, за сучасними совєтськими істориками, мав нібито статися після „перемоги соціялістичної революції в Росії". Навіть у тих змінених умовах (окупацією двох губерній), большевики здобули тільки 1/5 всіх мандатів до Українських Установчих Зборів.[44]

Таким чином, твердження доктора Б. М. Бабія та інших совєтських докторів, що створення „Народного секретаріяту" як уряду „УНР" у Харкові 25 грудня 1917 року було справою українських робітників і селян, є грубим фальшуванням. Не то, що не було ніякого проголошення української радянської держави, але й так званий перший Всеукраїнський зїзд Рад був собі звичайним большевицьким трюком. Справжній Перший зїзд Рад селянських, робітничих і солдатських депутатів України був скликаний до Києва 17 грудня 1917 року з ініціятиви всіх лівих партій, в тому й большевиків. Цей зїзд висловив солідарність з Центральною Радою і відкинув відомий ультимат Петроградського Совнаркому. На цьому Зїзді, де большевики становили меншість, 125 депутатів із загального числа 2,500, вони зазнали повної невдачі. Невдоволені таким оборотом справи, вони переїхали до Харкова, де обєдналися із Зїздом рад Донецько-Криворізької области, проголосили себе Першим Всеукраїнським Зїздом Робітничих, Селянських і Солдатських депутатів і проголосили новий уряд для „Української Народньої Республики" — Центральний Виконавчий Комітет Рад України, що покликав свій „Народний секретаріят" (на відміну до Генерального секретаріяту Центральної Ради). Всі ці чинності відбувалися під охороною червоної ґвардії та прибулих до Харкова московських солдатів. Варто теж відзначити, що „Перший Всеукраїнський зїзд рад" у Харкові не тільки не мав у своєму складі селянських депутатів (селянство становило тоді 90% населення України), але й більшість делегатів Зїзду не була українською. Переважали на тому Зїзді москалі і взагалі неукраїнський елемент.[45]

І тому немає найменшого сумніву, що боротьба, яку вели московські большевики проти Центральної Ради, була національною боротьбою Москалів проти Українців. Московський маріонетковий уряд у Харкові не був урядом українським. УССР ніколи не була

[44] Вибори до Українських Установчих Зборів, див. Підгайний, назв. праця, ст. 228—231.

[45] Д. Дорошенко, назв. праця, I, ст. 221—225; С. Підгайний, назв. праця, ст. 410 і д.

„українською державою" і ніколи московські большевики не хотіли, щоб вона такою була. Державою, що постала була з української національної революції, згідно з незфальшованою волею українського народу, була Українська Народня Республика (УНР), яка впала тільки під ударами московсько-большевицької воєнної агресії. Українську Совєтську Соціялістичну Республику створив не український нарід, не „трудящі України", але московсько-большевицькі інтервенти для закриття перед українським народом справжніх своїх цілей на Україні. І тому ніякого переємства між УССР та УНР, як це нам рекомендують модерні „реалітетники", і бути не може. УНР була державою українського народу, а УССР — знаряддям московсько-большевицької окупації, ці два державно-політичні утворення ніяк не звести під один дах. А втім, крім дрібної групки фантастів, ніхто їх зводити і не хоче.

Такі є факти, а проти фактів заперечень бути не може.

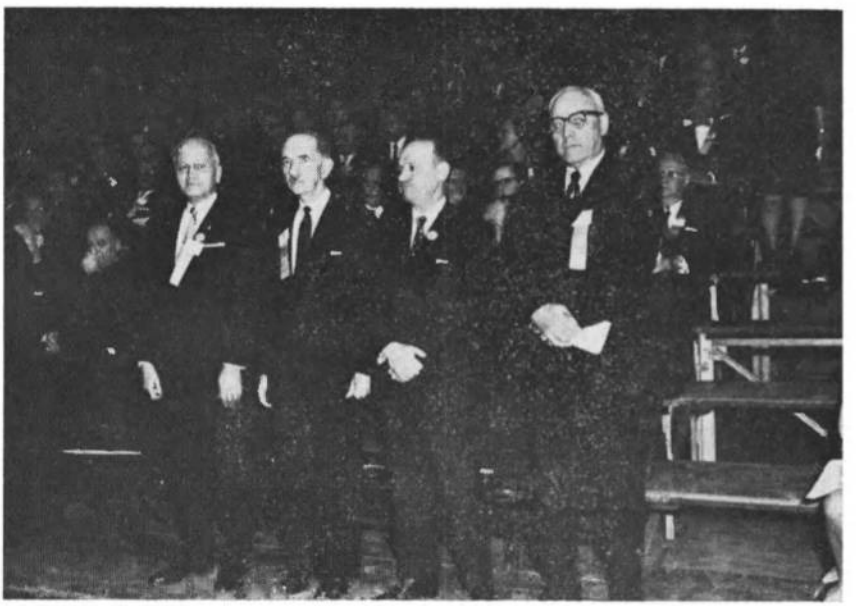

Речники політичних середовищ, які промовляли під час Маніфестації за Волю України в Медисон Сквер Ґарден у Ню Йорку, 18 листопада 1967 р. Зліва: президент УНР Микола Лівицький, голова ЗЧ ОУН проф. Степан Ленкавський, голова Організації Українських Націоналістів ред. Олег Штуль-Жданович і представник Українського Гетьманського Руху проф. Микола Гадзінський.

Д-р Микола Чировський

Колоніяльна політика червоної Москви в Україні

Колоніяльна політика червоної Москви в Україні своїми історичними корінням сягає другої половини 17-го століття, саме часів після Переяславської угоди між Хмельницьким і московським Алєксєєм, у 1654 році. По своїй суті, ідейна основа цієї політики, оформившись по Переяславі, а згодом ще і закріпившись по Полтаві — від 1709 року стала незмінною до сьогоднішнього дня і такою залишиться аж поки біло- чи червоно-московська колоніяльна імперія не розвалиться і Україна не визволиться з політичної й економічної неволі. Теперішня, ніби модерна, політична думка українських реалітетників, найбільше фальшива саме в цьому відношенні — економічних користей Москви з України. І поки Москва залишається імперією, не може бути й мови про якусь поправу долі України в межах СССР і в економічному відношенні говорити про Українську ССР як „державу", це на нашу думку не „реалітет", а саме якнайбільше нереальне самодурство. Бо ця традиційна московська економічна політика зосереджується на колоніяльному використовуванні українських ресурсів і виробничих процесів для розбудови московського евразійського ринку і всеімперського господарства, яких центральним завданням було є і буде служіння розбудові імперії „русского народа", чи то царської, чи совєтської масти.[1]

В рамках такого господарського і політичного призначення України за московським пляном, намічається теж і характер української економіки, котра не може бути народною, але регіональною з докладно визначеними регіональними господарськими завданнями, які мають доповнювати тільки всеімперські економічні процеси. Значить, ця — регіональна економіка України не має своєї власної мети, але тільки служить виповнюванню призначених їй господарських функцій, які є тільки невіддільними і складовими частинами і елементами цілости евразійського ринку імперіяльної Москви. За таким пляном, Москва не тільки експлуатувала українські ресурси, землю, мінерали і робочу силу, але теж від давендавна примушувала Україну бути її сільсько-господарською колонією і джерелом сировини, спинюючи український індустріяльно-комерційний розвиток, а ріст промисловости піддержуючи на корінних московських теренах або на здо-

бутих, але в міжчасі заселених Москвинами землях, як східня і південна Сибір.

Призначення Україні бути сільсько-господарською колонією, а Московії розвиватися в індустріяльну потугу, йшло колись за Петра і Катерини по лінії давно модного меркантилізму. Зокрема Петро І свідомо проводив меркантильні засади і намагався зліквідувати українську промисловість та комерцію. Петро І і його наслідники нищили українську текстильну, хемічну, зброєневу, тютюневу та інші ділянки промислу, забороняли безпосередню українську міжнародну торгівлю із сусідніми країнами, спрямовуючи її через Московщину і московські порти, та й зубожували її відповідною фінансово-грошовою політикою.[2]

Таку саму політику щодо української економіки провадили царі теж впродовж 19. століття, як свідчать своїми студіями Оглоблин, Багалій, Слабченко, Кононенко та інші, тобто експлуатуючи її, припиняючи її промисловий розвиток і дискримінуючи ті її ділянки, які були конкуренційними для паралельних господарських діділянок Московщини або інших просторів російської Евразії.[3] Про це говорять і російські економісти, як Лященко, Бальзак і Васютин у своїх працях. Промисловість поволі стала загибати на правобережній Україні, яку в 19. столітті були там розвинули польські та українські землевласники. Заникала на Україні тоді і текстильна промисловість, але царська влада докладала рівночасно всіх зусиль, щоб її розвинути в Московії, в районах Твери, Ярослава і Володимира. Металургія розгорталася в Росії, тоді, як Москва ще не звертала належної уваги на мінеральні багатства Донецького басейну і Криворізької области. Продовжувалася дискримінація чорноморських портів і спрямовувалася вся торгівля через Московію. На Українських степах насаджувала Москва своїх і чужих землевласників і поселенців, щоб послабити український етнічний потенціял і зміцнити лояльний царям та їхнім господарським і політичним плянам. В час аграрної реформи 1861-66 років і еманципації селянства, царський уряд свідомо дискримінував чорноземні райони, зокрема українські землі й українське селянство.

В другій половині 19 століття Москва ще інтенсивніше спихала Україну до колоніяльного становища. Розбудова, наприклад, залізничих ліній ішла за принципом якнайтіснішого повязання українських господарських районів з московськими на засаді територіяльної спеціялізації, але з центральними московськими землями. У висліді експлуатації українського сільського господарства, Росії єдино можливо було експортувати збіжжя і цим шляхом діставати дивізи на закуп індустріяльного продукту закордоном та й завжди ще одержати для себе позитивний міжнародний торговельний балянс. Коли стала розбудовуватися промисловість у Донецькому басейні і біля Кривого Рогу, Москвини інвестували там свій капітал або допускали чужинний, не дозволяю-

чи на зріст українських капіталово-фінансових інтересів. Петербург відводив з України великі фінансові засоби системою податків і вкладав їх у розвиток економічних процесів в центральних російських районах. Царський уряд консеквентно спихав Україну до другорядної господарської ролі як сільсько-господарську колонію імперії, джерело сировини для імперіяльної індустрії і відборця московських промислових виробів, продовжуючи давню меркантильну традицію московської господарської політики Петра і Катерини II.[4]

Большевицька революція нічого в цьому відношенні не змінила, хоч може і спочатку здавалося інакше. Царському урядові вдавалося експлуатувати Україну тим легше, що її поділено на окремі, губерніяльні провінції, безпосередньо підлеглі Петербургові і відділені одна від одної. Створення т. зв. Української ССР як фікції національної держави хоч би невповні незалежної, принесло частинне обєднання українських земель в одну адміністраційну одиницю. Це уможливило українським патріотам, зокрема в добі НЕП-у таким, як Волобуєв і Доброєв, домагатися широкої господарської автономії Україні як окремій політично-адміністраційній одиниці у рамках СССР. Одначе ці українські економісти чи провідники виказали були, крім добрих інтенцій, передовсім політичну наївність повного нерозуміння московських інтенцій щодо України і її економічного потенціялу. Таким же нерозумінням і наївністю на відтинку взаємин Москва-Київ відзначаються і т. зв. українські реалітетники шістдесятих років. Різниця в тому тільки, що українські комуністи і комунофіли двадцятих років не мали ще цього досвіду з червоними Москалями, який можна мати сьогодні, тому то провина реалітетників тут куди більша, не згадуючи навіть вже декількох агентурних інспіраторів реалітетного думання.

У перші дні большевицької революції і громадянської війни наступ червоної Москви на Українську Народню Республіку був у великій мірі мотивований господарськими причинами; большевикам треба було в час революції передовсім хліба і сировини і вони пішли по них на Україну, про що свідчать секретні протоколи ради народніх комісарів СССР.

Нова Економічна Політика була викликана катастрофальними обставинами в СССР. Тому вона і представляла недобровільний часовий відступ червоних Москалів від їхньої радикальної марксистської лінії. Але вже за час НЕП-у Москва почала була основно нищити ці економічні ділянки на Україні, які колись могли були стати потенціяльними матеріяльними силами у її відірванні від СССР і в її унезалежненні, значить, большевики нищили українське селянство, підготовляючи колективізацію та українське ремісництво й купецтво, підготовляючи націоналізацію промисловости й торгівлі. Пізніше, в часі німецької окупації, німецький ґауляйтер на Україні Еріх Кох, під-

твердив, що колективізація є якнайінтенсивнішою формою експлуатації і використання українського села, з якого забирається все, і якому дається якнайменше. Тому теж і Німці задержали колгоспи, щоб цим способом якнайуспішніше українським хлібом, сировиною і півфабрикатом підсилювати свою воєнну машину.[5] Колгоспи закріпостили українське село, а голод 1932-33 років знищив українське незалежне селянство і відібрав у нього будь-яку енергію та охоту спротивлятися червоному наїзникові.

Щоб зменшити господарський потенціял України, і тим самим привязати її нерозривно да імперіяльно-евразійського ринку у службі інтересів Москви за царською таки традицією, большевики безупину відводили українські робочі ресурси з України в глибину імперії СССР, на Сибір, в Казахстан і на Далекий Схід. Вивози і депортації Українців, або таки їхня фізична ліквідація переводилися від НЕП-у аж по сьогоднішний день. Ще в березні 1965 року 110 тисяч молодих Українців вивезено черговим транспортом. Українці працюють і над відбудовою Ташкенту в далекій Центральній Азії. В минулому Українці в першу чергу і в більшості заповняли совєтські концентраційні табори в полярних районах СССР, щоб там у недоступних теренах і у жахливих життьових умовинах добувати дерево і мінерали для імперіяльної економії. Їхня робоча сила пропадала для України.

Большевики продовжували зменшувати капіталовкладання в Українській ССР від однієї пятирічки до другої, і їхнє відсоткове відношення до величини і значення української економіки в цілому СССР було дуже низьке й постепенно теж падало від 18.2% цілости інвестицій в Совєтському Союзі в 1918—1926 до 11.1% в час хрущівської семирічки в 1959-65 роках.

Багато краще за біжучої косигіно-брежнєвської пятирічки, яка Українській ССР може дає 12%.[6]

Українські виробничі ресурси, як і колись відводяться в глибину Московщини і саме там їх переробляють, замість розбудовувати українську індустрію, про що переконливо свідчать директиви для сьомої пятирічки, прийняті XXIII зїздом КПСС. У директивах говориться про збільшення промислового потенціялу Російської ФССР за час пятирічного пляну на 70—80%. Цього не сказано у відношенні до України, але там ясно визначено завдання для української економіки скільки їй випродукувати харчів і хліба та й добути сировини, щоб якслід служити московським інтересам.[7]

Народне господарство велося терором на Україні, змушуючи селянина працювати в холоді і голоді в колгоспах і радгоспах. Тому то і продуктивність у сільському господарстві була мала. Відповіддю на спадок продуктивности були нові хвилі терору, котрі ще дальше зменшували видайність. Але в політичному відношенні Москва своє діставала; чліб і сировина таки здавалися державі, а

через терор меншав спротив на Україні і вивозами доставлялося робочу силу для сибірсько-полярних лісів і копалень та для казахстанських цілинних земель.

Селянин рятував себе від загибелі нужденним присадибним господарством, якого большевицьке правління раз-у-раз чіплялося як нібито причини низької видайности колгоспів. Але вкінці положення сільського господарства стало безвихідне і треба було привозити вже 1963-му 1964-му роках збіжжя із закордону. Колективна господарка в хліборобстві ніяк не виправдалася, вона перемінила незалежного і відносно заможного українського селянина в бідного кріпака комуністичної держави СССР. І сьогодні цей український колгоспник чи не найбільше використовувана і покривджена кляса. Але дискримінація сільського господарства дозволила Москві добути в скорому часі відповідні капітали для насильної розбудови російської промисловости. А індустріялізація від самого початку комуністичної ери була одержимістю большевицьких верховодів. І так Україна, колись житниця Европи, під московсько-червоним терором стала голодувати, не тому, що вона в умовинах колективізму недостатньо продукувала, але тому, що в умовинах цього колективізму Москва експлуатувала її куди інтенсивніше як за царів.[8]

Сьогодні у змінених обставинах нової ґенерації в СССР, наскрізь вже вихованої в комунізмі, треба було трохи попустити господарський терор, тим більше, що і сільське господарство, і промисловість, і торгівля заломлювалися від 1959 р. Прийшла деяка лібералізація в сільському господарстві, котру розпочав новий косиґіно-брежнєвський режим, але успіхів ще не видно. Колгоспний робітник дальше упосліджений, а жнива і хлібозбір та його здача державі переводилися в літку 1966 року під інтенсивним наглядом партії і урядовим тиском. Значить, експлуатація України продовжується і в час біжучої пятирічки в будові комунізму коштом українського хлібороба.[9]

В початках большевицької ери совєти, одержимі індустріялізацією, ще розбудовували промисловість на Україні бо їм ще не було іншого виходу, але згодом вони повернулися до давньої політики спихання України до ролі сільсько-господарської колонії імперіяльної економії, як це вже було зазначено вище. Зокрема це позначилося від другої світової війни, коли СССР натворив собі сателітів і розбудовувався на дуже широкій базі. В 1949 році постає т. зв. Комеком на основі договору поміж соціялістичними країнами східної Европи про взаємну господарську допомогу. В рамках Комекому Совєти розробили плян, за котрим кожна країна-учасниця, крім СССР, мала виповняти дуже строго спеціялізоване завдання, відповідно до своїх господарських можливостей і потреб усієї спільноти Комекому. І тут ще й посилилися намагання вдержати Україну тільки на рівні сільсько-господарської колонії. В повоєнному періоді поступово

ліквідувався індустріяльний потенціял Української ССР зменшенням його відсоткового відношення до цілости імперіяльної економіки СССР. Десятки промислових заводів, розмонтованих із стратегічних причин під час другої світової війни і вивезених у глибину Московщини, по війні Україні не повернено. Інтенсивно розбудовуючи індустрію в центральних азійських районах СССР в пятдесятих і шістдесятих роках, Москва рівночасно приділювала мало уваги Україні і залишала їй лиш до виповнення деякі другорядні індустріяльні процеси.[10] Не поліпшувалася відповідно технічна сторінка промисловости, спричинюючи цим відносно низьку видайність виробничих процесів і низьку якість продукту за котрий при цьому держава казала собі дорогого платити, докраю використовуючи цим українського консумента.

Використовування українського господарського потенціялу в московсько-большевицькому інтересі виявлялося і в тому, що Україна була змушувана вивозити до Росії й в інші соціялістичні чи нібито „невтральні" країни такі продукти і вироби, яких в самій Українській ССР недоставало на покриття її запотребування. Природний газ, вугілля, нафту, збіжжя, земні ескаватори, трактори й інші машини експортується до Азії, Африки, Латинської Америки. Вони ідуть навіть до Вієтнаму підсилювати комуністичну агресію.[11]

Незаперечною є важливість транспорту і комунікації в часах модерної спеціялізації і поділу праці. Перше тут завдання торгівлі, яка доказує найкраще американським прикладом, що для росту народного господарства не тільки є важним випродукувати добро, але і його масово й успішно продати. Торгівля не зможе добре розвиватися, коли транспорт і комунікація несправні. Українці ще в київську і козацьку добу доказували свій торговельний хист. Але в умовинах московсько-комуністичного поневолення тому хистові не дозволено розвиватися, тому стан транспорту й комунікації на Україні жалюгідний в порівнянні з американським і західно-европейським. І це катастрофально спинює виробничий і торговельно-обмінний процес. Транспорт погано наладнаний і не пристосований до українських господарських потреб.[12] Такий стан вже існує віддавна, ще з царських часів. Залізничі лінії повязують Україну з Московщиною недостатньо, вони розвинені і розбудовані для ринкових потреб внутрішньої, міжпровінційної української торгівлі. Такий самий стан з летунськими лініями, які будується за засадою імперіяльних інтересів в Українській ССР, а не для потреб українського господарства.

Крім того торгівля на Україні розвивається погано і тому, що їй не відповідає соціялістична чи колективна система, в якій немає індивідуальної мотивації зиску. А тому, що торгівля погано наладнана, українському населенню змушеному важко працювати в сільському господарстві, проми-

слі чи інших ділянках економіки, і то на користь Москви, доводиться терпіти недостачі всякого продукту, потрібного для щоденного вжитку; його або немає, або він дуже низької якости.[13]

Коли стан економіки СССР став фатально погіршуватися в початках шістдесятих років, рівночасно з ідеєю лібералізації сільського господарства, проведено й ідею „ліберманізації" в промисловості і торгівлі, яка спиралася на принцип зиску як заохоти для кращого виробництва в совєтських заводах, і послабленні центрального плянування для збільшення ініціятиви директора заводу та його робітників". Ліберманізм", ніби нова форма НЕП-у, зродився на Україні, і його стали на Україні вперше випробовувати, поки його поширено по всьому Сов. Союзі.

Але виглядає, що не багато можна надіятися від „ліберманізму" українській екноміці. Збільшену продуктивність українського господарства через обмежений момент зиску і послаблення центрального плянування, відводиться в Московщину і використовується для імперіяльних політичних і мілітарних інтересів, при чому директиви нової, сьомої, семирічки та перші заходи для її переведення, доказують, що лібералізація по суті незначна і її успіхи невеликі, а користь з неї для української економіки рівна зерові. Ніби „ліберманізація" означає більшу свободу дії окремих заводів, але на ділі навіть у благих справах окремих українських підприємств сьогодні ще рішає центрально Москва.[14]

В лютому 1967 р. проминув вже один рік в будові сьомої семирічки, і большевикам треба було вже зробити підрахунок господарських успіхів нового косигінсько-брежнєвського періоду. „Правда" вже 29 січня ц. р. опублікувала офіційні цифри у виконанні пляну. І от успіхи сумнівні; коли так дальше поступатиме робота, плян в 1970 році не буде задовільно виконаний. Одинадцять господарських галузей не виконало виробничого пляну на 1966 рік; більшість господарських ділянок не досягло сподіваного зросту. От що каже „Правда": „Продуктивність колгоспного виробництва осталася низькою в багатьох випадках... в численних колгоспах і радгоспах виробництво переводиться нерентабельно... а багато радгоспів не то що не виконали своїх плянів прибутку, але ще й довели до поважних втрат".[15] Транспорт не виконав наміченого пляну; капітал-будівництво не досягнуло навіть рівня з 1965 р.; промислова продукція кульгає через погану організацію, недостатній технологічний прогрес і низьку якість виробництва.

Всі ці недомагання совєтської економії не є чимсь новим. Не новими будуть і їхні консеквенції для України. Воєнно зорієнтоване виробництво большевики дальше рятуватимуть, як і за останніх 50 років, коштом споживача і робітника, сільського господарства і інших меншеважливих господарських ділянок. І знов, як завжди, експлуатуватимуть саме Україну, її хліборобство і сировини, залишаючи її потреби незаспокоєни-

ми, щоб прикрити недолугість плянування і колективізму в ім'я нібито всесвітньої будови комунізму, а на ділі — для підсилення московського імперіялізму.

---

[1] K. Kononenko, Ukraine and Russia, Milwaukee, 1958, pages 21-30, 55-57, and other pages; N. Chirovsky, Old Ukraine, Madison, 1963.

[2] Чировський, там же, ст. 340—353.

[3] Кононенко, там же; О. Оглоблин, Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетьманщини, Київ, 1925.

[4] І. Джеджора, Україна в першій половині XVIII віку. Економічна політика російського правительства супроти України в 1710—1730 роках, Київ, 1930; Чировський, там же, стор. 283—287.

[5] Hans de Weerd, Erich Koch and Ukraine, "The Ukrainian Quarterly," Vol. XI, No. 1, Winter 1953, pp. 20-34.

[6] Б. Винар, Економічний колоніялізм в Україні, Париж 1958, ст. 133-4; Л. Корецький, „Капітальне будівництво в семирічці", „Наука і Життя", Київ, 12, 1959, ст. 5—8; „Правда", 10 квітня 1966, ст. 2—7.

[7] До такого висновку прийде читач, аналізуючи „Директиви" пятирічного пляну, 1966—1970; „Правда", там же.

[8] R. Campbell, Soviet Economic Power, Boston, 1966, pp. 13-27; N. Chirovsky, The Ukrainian Economy, New York—Paris—Toronto, 1965; „Правда", 1 березня 1967, дальше нарікає на низьку якість харчів і недолужно ведене скотарство. Використовуваний селянин не має ні сили, ні охоти більше прикладатися до праці.

[9] „Радянська Україна", 8-го липня 1966, ст. 1; 30 червня 1966, ст. 1; 17 липня 1966, ст. 1; „Молодь України", 16 липня 1966, ст. 1; „Свобода", 13 серпня 1966, ст. 2; Сільсько-господарського робітника дальше обдурюється „експериментальними колгоспами" і міражем ленінського раю, коли він бідує сьогодні так, як і в минулому. — „Робітнича Газета", ч. 113, 16 травня 1967, ст. 1; „Інформатор", Комітет Радіо Свобода, українське видання, ч. 10 (80) 1967 (травень), стор. 6.

[10] Винар, там же, стор. 129—136, 142—144 і інші.

[11] „Радянська Україна", 25 червня 1965 р.

[12] R. Dyminsky, "Economic Life," Ukraine and Its People, Editor. I. Mirchuk, Munich, Germany, 1949, ст. 123—129; „Робітнича Газета", 25 березня 1966, ст. 2; 7 травня 1966, ст. 2

[13] М. Чировський, На початку нової пятирічки, „Вісник", XX, ч. 4 (206), квітень 1966, ст. 8—10.

[14] „Робітнича Газета", 21 травня 1966, ст. 2.

[15] „Правда", 29 січня 1967, ст. 1—2.

ЯКЩО ВИ Є ЧЛЕНОМ СУК „ПРОВИДІННЯ" — ТО ПОДБАЙТЕ, ЩОБ УСЯ ВАША РОДИНА ТА ЗНАЙОМІ БУЛИ В РЯДАХ ЦІЄЇ ОРГАНІЗАЦІЇ!

„АМЕРИКА" — УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ ЩОДЕННИК ПОВИНЕН НАХОДИТИСЯ В ХАТІ КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ-ХРИСТИЯНИНА!

Д-р Григор Лужницький

Чи література підсовєтської України є українською?

I

Якщо підійти до сучасної підсовєтської української літератури шляхом порівняння її із колишньою українською літературою, яка розвивалась і росла під московською царською окупацією, то побіч спільних деяких прикмет побачимо основну різницю: під московською царською окупацією **не вільно** було про деякі речі писати, **не вільно** було письменникам бути свобідно творчими людьми, **не вільно** було переступити того, що звалось „дозволено цензурою".

Очевидно, що тут і там найшлась можливість проскочити кордон цензури, тут і там під плащиком старовинної історії можна було найти аналогію із сучасністю, врешті тиск царської окупації не завжди був рівномірний, як з одного боку — залежно від бомб, від яких гинули царі, так з другого боку — залежно від напруги підпільних революційний рухів. Але найважнішим для свободи вияву письменницького слова, була хвіртка, якою в минулому сторіччі обильно користувалась українська література (й публіцистика, а в дечому й наука): Галичина. Тут, хоч і теж під окупацією, але конституційної Австрії, могло розвиватись і могутніти українське слово, дарма, що було воно уже скалічене Москвою, а українська література до деякої міри мусіла бути спростачена.

Зовсім інакше мається справа із сучасною підсовєтською українською літературою: письменник підсовєтської України **мусить** писати те, що йому каже „уряд і партія", він **мусить** представляти життя в таких кольорах, які є вигідні в цей час для „найсвобіднішої під сонцем країни рад", він **мусить** хвалити все те, що для нього є несприємливе, а то й ненависне, й він **мусить,** як український письменник, цілувати патинки Москві. У висліді: він мусить обманювати всіх і себе. І в тому є перша й основна різниця між колишньою московсько-царською окупацією України, а сьогоднішньою московсько-большевицькою окупацією усіх українських земель, бо з хвилиною поневолення Галицької і Закарпатської Земель, „хвіртки" уже немає. І тепер поставмо запитання: якщо під московсько-царською окупацією існувала й, дарма, що часто-густо покалічена й спростачена, українська література (українська драма й українське

мистецтво) і була вона, не тільки по мові, але й з духа українською, а щобільше, за т. зв. Скрипниківських часів вона досягла неабияких висот, то чи українська література сьогоднішньої підсовєтської України є українською? На це питання можемо сміливо відповісти, що література сьогоднішньої підсовєтської України не то, що не є повністю духово українською, але й частинно по мові й повністю по змісті є навіть духово протиукраїнська.

II

Співати похвальні псальми окупантові, це явище спорадичне у кожній поневоленій нації. Існувало воно й у нас, за часів царської окупації, „цареславіє", добровільне або насильне й цьому годі дивуватись, бо завжди найдуться колінноприклонні письменники, такі як напр. Петро Артемовський-Гулак (1790—1865), який у своїх творах, побіч „великої любови до рідного краю і народу, а особливо до рідної мови"... „був зовсім відданий російській владі, котрій ще й підлащувався задля осягнення почестей і відзнак" („Руска письменність", т. I, Твори І. Котляревського, П. Артемовського-Гулака й Є. Гребінки, Львів 1908, стор. 363-4). Але ніхто сьогодні ані не бере за зле, ані не читає напр. „Листів до любезних земляків" батька української повісти Гр. Квітки-Основяненка, щобільше, згадуючи їх, такий глибокий, із західньо-европейським підходом до української літератури, критик М. Зеров („Нове українське письменство", історичний нарис, Мінхен 1960, стор. 179) пише, що „усе (в творчості) Квітки набуває відтінку патріярхальної ідилії. Державний устрій вкладається в нього у формули патріярхальних та доміняльних відносин. Всі уповноваження влади виведено з єдиного безперечного хазяйсько-батьківського права". Коли отже на Квітчині „Листи до любезних земляків", глядітимем правильним поглядом М. Зерова, то нас зовсім не вражатимуть такі Квітчині слова, що „усім-усім хто є в нашому царстві, одна голова, один начальник, один Государ наш, Імператор Николай Павлович... Як Бог на небесах, так Він у нас на землі... Таки словно, як батько у сімї вбивається за усіх, доглядає за усіма... так Він, Його Імператорскоє Величество ніч і день трудиться, над усім догляда..." („Руска Письменність", II, Твори Гр. Квітки-Основяненка, Львів 1913, стор. 522).

Здавалося б, що як П. Артемовський-Гулак так і Гр. Квітка-Основяненко (1778—1843) перший поволі, а другий поневолі, віддали дань епосі, якою була тодішня московсько-царська окупація земель України.

Але погляньмо на тодішні портрети П. Артемовського-Гулака й Гр. Квітки Основяненка („Руска Письменність", я. в.). Перший із цілою низкою царських орденів на грудях (докладно: 5 штук!), другий у звичайному тодішньому вбранні. Не диво отже, що М. Зеров пише про П. А. Гулака (я. в. стор. 105-6): „чи не найкраще характеризують Гулака його поезії, присвячені одержанню орденської

звізди. Кожен їх рядок повен такого наївного культу ранги та ордена, такої дрібно-урядовецької психології, що трудно собі навіть уявити автора поважним і заслуженим університетським професором.

І на радощах серденько
Під звіздою бється, —
Що аж стрічка та частенько
На грудях трясеться."

І коли ми читаємо ці стрічки, з яких глядить на нас „обиватель з вузьким крайобразом... небайдужий до урядової ласки, оборонець існуючого ладу, російський патріот офіціяльного гатунку" (сторінка 106-та), то чи не нагадується нам такий же сам „обиватель", „небайдужий до урядової ласки", такий же сам „оборонець існуючого ладу", хоч і 100 років пізніше, після орденоносця Гулака-Артемовського, цим разом не тільки російський, але й „совєтсько-російський патріот офіціяльного гатунку", Павло Тичина, який одержавши в 1939 р. ордени — вже не царські св. Анни котроїсь там кляси, але ордени ім. Леніна чи інших „червоних прапорів" заспівав:

Я одержав нагороду,
Дяка Сталіну й народу!

Виглядало б, що по суті нічого не змінилося: у Гулака-Артемовського, після одержання царського „ордена-звізди", забилось „на радощах серденько", у Тичини — „дяка Сталіну й народу" після одержання червоного „ордена-звізди". Якщо візьмемо до уваги царювання Миколи І (1825—1855), тобто час творчости П. Гулака-Артемовського (1841—1849) чи час творчости Гр. Квітки-Основяненка (від 1839 — появи „Марусі") і криваве царювання Й. Сталіна (творчість П. Тичини) то безумовно у кривавому переслідуванні українських письменників Сталін перевищив не менш кривавого Миколу І. І тому могло б здаватись, що, мовляв, нічого не змінилось: а тим часом змінилось основно, бо Гулак-Артемовський дякує **цареві, як представникові-окупантові** а Тичина дякує **Сталінові й народові,** тобто, із нищенням української культури й фізичним нищенням української передової інтеліґенції, **ідентифікується із Сталіном український нарід.** І тут саме є основна різниця тону похвальних псальмів в українській літературі з часів колишньої московсько-царської окупації і з часу теперішньої московсько-большевицької окупації: в царській Росії ні український загал (очевидно говоримо про освічену верству) ні українські письменники не ідентифікували окупаційної влади — в цьому випадку царської — із народом, а навпаки, інтеліґенція поверталась назад в народ: „Нам треба носити народній одяг, тому, що як же ж інакше нам заявити про свої ідеї? Нам треба в усьому поділяти долю народу, починаючи з одягу". (Радюк в романі І. Нечуя-Левицького „Хмари"). І може, коли із сьогоднішньої перспективи ми читаємо, що на вулицях міст України (після смерти царя Миколи І) почали „появлятися молоді і літні люди в чорних свитках, вишитих сорочках, смушкових шапках і ша-

раварах, як „Чорне море“ (О. Білецький, „Шляхи розвитку російсько-українського літературного єднання“, Твори, т. 4, Київ 1966, стор. 510) то може сьогодні воно для нас є комічне, але це не був ніякий „буржуазний націоналізм“, як хочуть цього підсовєтські літературні критики, а просто живловий, здоровий національний відрух загалу на зазначення, що Україна, незалежно від прошарків її населення, уважається монолітним організмом, поневоленим Москалем, проти її волі й окупована цим же Москалем насильно й криваво.

Щобільше, в цьому ж XIX ст. ми є свідками — й то під царською окупацією — завдяки публіцистично-наукового бою між Українцями й Москалями за „відрубність українського історичного і літературного процесу, про глибоку відмінність характерів двох словянських народів“ — московського й українського, (О. Білецький, я. в. стор. 511—512) — явище, неможливе під цю пору на підсовєтській Україні. І тут, ми є свідками у правдивому значенні цього слова „національної чести“ тодішньої української літератури й прикладом цього є сьогодні призабутий і може найменш опрацьований із наукового боку поет Амврозій Метлинський (1814—1870).

Були це часи т. зв. „словянофільства“, тобто змагання до однієї, великої, словянської федеративної держави. Вірили в її постання Чехи, захопились нею Українці, аж поки не протверезили це українське захоплення слова Пушкіна, що „всі словянські ріки мусять влитися в одно русскеє море“. Ще в 40-их роках XIX ст. московські словянофіли ставились до Українців поблажливо (О. Білецький, я. в., стор. 511-513), але коли Українці почали домагатись таких же рівних прав для своєї мови, як інші словянські народи, почався бій. А одним з перших, який не тільки цього домагався, але й виказав основні різниці між московською і українською мовою, включно з вимовою поодиноких звуків у Москалів і Українців, був професор спершу Харківського, а пізніше Київського університетів поет Амврозій Метлинський. В 1839 р. видає він „Думки і пісні та ще дещо“, збірку віршів і перекладів із додатком „Замітки про українську мову“ (в оригіналі „Замѣтки относітѣльно юнорусскаго язика“). Тут маємо до діла із дуже цікавим проявом: політично Метлинський є за тим, щоб словянські держави очолював цар Росії:

> Є в нас віра, цар і мова,
> І чимало в нас Словен,
> Все своє в нас; ну, чого вам
> Ще шукати в бусурмен?
>
> („Руска Письменність“, т. IV. Твори А. Метлинського і М. Костомарова, Львів 1914, стор. 21)

Але національно-мовно Україна є самостійною із багатющою традицією київської самостійної держави, тобто мову Москаля, Поляка (я. в. стор. 69) можна порівнювати з мовою Українця, але про якусь не то, що ідентифікацію, але й спільноту не може бути мови. Що більше, не маючи можности

висловитись з уваги на тодішню царську цензуру, яка дуже пильно слідкувала й з місця конфіскувала усякі натяки на „сепаратизм", тобто на хоч би й найменші прояви окремішности нації, мови й території, Метлинський сягає до західньо-европейської літератури, звідкіля вибирає те, що є спільне з становищем окупованої тоді царським режимом України, даючи перespіви із австрійської, чеської, словацької, сербської та польської літератур.[1] Є це тимбільше характеристичним явищем, що саме поет із центральних земель України (Гадяччина) навязує звязки із захід.-европейською літературою (як напр. австрійською) і це навязання йде не з Галичини, яка вже 67 років до появи збірки Метлинського (1839) була під окупацією Австрії (від 1772 р.), тобто творила з Австрією одну державу.

Як можна було сподіватись, тодішня московсько-царська реакція зразу ж і пізніше змагала до потоптання прав української мови й такі заяви учених-славістів як В. Ламанський, мовляв, „думка про можливість окремої малоруської (тобто української, Гр. Л.) літератури... уявляється нам величезною безглуздістю... Самостійна українська література немислима" (О. Білецький, я. в. стор. 511, 512, 513 і дальші). Критик О. Мілюков одверто заявляє, що самостійна українська література „неможлива в той час, коли обидва племена (тобто Українці й Москалі, Гр. Л.) вже звязані історичним ходом подій... **Державна єдність Росії не допускає існування двох окремих мов і літератур...** (Українці) даремно посилаються на Шевченка. Що таке поезія Шевченка? Це думи або про безповоротно віджиле козацтво, або про такі явища сучасності, які становлять вийняток з загального ходу російського життя..."

А якже ж тепер літературну творчість цих трьох наших класиків, П. Артемовського-Гулака, Гр. Квітки-Основяненка й А. Метлинського насвітлює літературна критика підсовєтської України?

III

Ми далекі від цього, щоб вимагати якогось одного підходу до історії літератури й різні підходи є добрі, якщо стараються виявнити: якнайсправедливіше, як найбільш основно й якнайбільш обєктивно літературні явища даного народу. Тобто урядовий в СССР підхід з позицій Маркса-Леніна міг би насвітлити деякі літературні явища навіть і цікаво — хоч може й з наукового боку не повністю правильно й не повністю згідно з дійсністю, і так воно навіть і було в численних історіях української літератури за часів володіння М. Скрипника (1927-33), які незалежно від комуністичних позицій, були все ж таки українські. Але після погрому й вимордування української інтелектуальної верхівки (про трагічну смерть Миколи Скрипника т. зв. „Українська Радянська Енциклопедія" — т. 13 Київ 1963, стор. 229, пише дослівно: „в 1933 р. під впливом культу особи Сталіна був необґрунтовано обвинувачений у націоналізмі. Глибоко ображений несправедливістю у хвилину розпачу, за-

подіяв собі смерть". — Так тепер „пишеться історію України!..) підхід до української літератури основно змінився. І тепер ми маємо до діла на підсовєтській Україні із застосуванням трьох примусів, незалежно, чи це є літературна творчість, чи критичний підхід до неї. Очевидно, що базою і єдиною основою всього того, що ми звемо мистецтвом є **нерушимі слова** Маркса-Леніна, бо ніщо не було перед ними та ніщо не може бути після них, але ці нерушимі слова, які часто нагадують таку ж спорідненість з мистецтвом, як „кулак до носа", можна кожної хвилини без шкоди пропустити й тому ми тут їх до уваги не беремо. Не беремо також до уваги й нових назв періодизації української літератури, як напр. „дожовтнева література", „література доби феодалізму", „література розвитку доби капіталізму" й ін., бо, як знаємо, в історії літератури, як і врешті в кожній галузі мистецтва з різноманітністю підходів мусить вязатись різноманітність назв епох.

Перший примус

Як ми вже виказали на літературній творчості двох наших класиків, П. Артемовського-Гулака й Гр. Квітки-Основяненка в українській літературі за часів царської Росії, „цареславіє" не було примусове: воно походило або з рабського упокорення у відношенні до влади (П. Артемовський-Гулак) або з патріярхального підходу (Гр. Квітка-Основяненко) або з політичного устрою (А. Метлинський) при чому а) різко відмічувалось відрубність української нації від московської, б) накази і володіння царя чи царського уряду **ніколи** не ідентифікувалось із „волею народу" („дяка Сталіну й народу" Тичини) і в) згадані переконання зовсім не впливали на національність літератури, а навіть навпаки, ще сильніше її підкреслювали. І як ми вже згадали, царська московська цензура **не вимагала,** що **так муситься писати,** а тільки — **чого не вільно писати.** Під цю пору, московсько-совєтська цензура на Україні **під примусом** велить так, а не інакше писати. За часів царської Росії існував теж Сибір і каторга, куди запроторювано тих письменників, які написали те, чого не вільно було писати, сьогодні в Сибір і в концентраційні табори чи в божевільні (після колишніх розстрілів і повішень, а тепер частинних „регабілітацій") йдуть ті письменники, які не хочуть під примусом писати те, що наказує „уряд і партія". І таким **першим примусом є похвала „великому братньому російському народові".**

Що ж лежить у суті цієї похвали, чи пак — першого примусу, яким до костей просякнуті, як сьогоднішній підхід до історії української літератури, так і саме україномовне письменство сучасної підсовєтської України? Коли б можна було вжити цього визначення, це є **насильне, сугестивне і постійне** при помочі усіх ділянок мистецтва (зокрема, крім літератури, як засіб вживається образотворче й театральне мистецтво) **зусилля зламати українську духовість,** очевидно, зламати й спростачити її обманом. А щоб

цей обман хоч позірно принаймні став правдою, правдиві джерела чи то літературні, чи історичні, чи мистецькі є для загалу недоступні. Доступними є вони тільки для тих, яким під орденами Леніна чи інших „червоних прапорів" „на радощах серденько під (цим разом червоною) — звіздою бється" і які під цим же примусом подають обманну інтерпретацію цих же джерел.

І тому, напр., в томі першім великої двотомової „Історії Української літератури" (разом 1,610 стор., 730 + 880, видання Академії Наук, Київ 1955) підручника для всіх шкіл, що появився в накладі 50,000 примірників, що кілька сторінок читаємо „похвалу великому російському народові", при чому очевидно, що слово то брехня: „Східна Україна (т. І, стор. 129) значно випередила Західну, як в економічному, так і в політичному та культурному відношенні. Цьому сприяло те, що український народ протягом віків жив у складі... Російської... держави з великим братнім російським народом, разом з ним, при його постійній підтримці і допомозі боровся... творив свою культуру, мистецтво, літературу..." Це нічого, що велика вже сьогодні і не тільки в українській, але теж і в німецькій та англійській мовах науково-дослідча література про Галичину, включно із протоколами австрійського парляменту від 1848 року, і протоколами міністерства війни Австро-Угорщини в 1914-18 рр. говорять зовсім щось інше і виказують наявну брехню такого твердження виданню „Академії Наук", бо ж ця правда до „вільних народів Совєтського Союзу" не дійде. Але цей примус ч. 1 ми находимо в усіх т. зв. монографіях, які появляються про українських письменників на підсовєтській Україні і без нього не може появитись навіть така невинна, на вид, збірочка як „Чарівний струмок" — „Пісні про кохання" (з нотами, Київ 1965, наклад 100,000 прим.), де між українськими піснями про кохання, включно з перекладами, є „пісня кохання"... „По нічній Москві", — яка кінчається:

Пройдуть літа, але в ночах
Москва
В серці цвістиме, мов квітка
жива.
Подарувала вона нам з тобою
Любови палкі слова...
(стор. 163—165)

Але що робити із цими московськими письменниками чи критиками, які ясно-славно виступали проти українського письменства, нехтували творчістю Шевченка, глузували із „Малоросів" скільки завгодно, а сьогодні стоять на високому педесталі в Москві? А їхні ж твори — як і усе московське — є на Україні сьогодні не тільки доступні, але „доручені до вивчення". І тут послідовно виникає **другий примус,** примус оборони московських не тільки письменників, але й тих Москалів-енкаведистів, які відійшли на той світ із кровю неповинних Українців на руках.

Другий примус

Під другим примусом підручники чи огляди історії української

літератури (або інших ділянок, як напр. А. Архимовича „Українська класична опера" [Київ 1957], або „Українське Радянське Кіномистецтво" [I-II томи, Київ 1959], „Український Радянський Балет" Ю. Станішевського [Київ 1963], чи „Історія Українського Мистецтва" в шости томах, т. I [Київ 1966]), не кажучи вже про „Українську Радянську Енциклопедію" чи „Український Радянський Енциклопедичний Словник" (Київ 1966) — завданням і остаточною ціллю яких є оборона Москви, яка загарбала Україну, знищивши її державність і обезголовила її населення, вимордувавши її інтелектуальну верхівку, перетворились **в україномовні огляди й підручники московської літератури й мистецтва.** Примусову оборону тих, які чи то нищили Українців, вже за т. зв. „радянської влади", чи які нищили словом українські цінності за царської окупаційної влади, ми находимо і в сучасній підсовєтській українській літературі й в т. зв. посібниках". Ось і зразок такої „оборони" відомого ката України, Фелікса Дзєржинського (1877—1926), голови т. зв. тоді ВЧК, тобто пізнішого НКВД, який в 1920-их рр. вимордував на Україні тисячі свідомих Українців, один уривок з повісти Якова Баша „На крутій дорозі" („Вітчизна" ч. 8, 1967, стор. 19). Повість, як кожна повість під примусом зроджена під Совєтами й в якій мусить бути „похвала" або „оборона":

„І майору Суботіну самому захотілось розповісти про історію з Турлаєм.

— „Якось пригнали групу засуджених. Переважно шибайголови, казнокради.[2] Серед них бачу, один ще зовсім молодий, тримається осібно, мовчазно. Видно, дуже приголомшений горем. У роботі якийсь невгамований. І на подив спритний у ділі: що не доручили, виконує швидко і до ладу. В реляції значилось: „Інженер... на десять років... за вбивство. Не може бути, думаю, щоб такий розсудливий, кмітливий хлопчина став убивцею. Ну, а наше діло таке: мусимо і злочинця повертати до честі. Так нас учили. Ще Фелікс учив".

Який „благородний" мусів бути цей Фелікс! (Дзєржинський) — подумає собі не один юнак Українець, вихований уже „під соняшною конституцією СССР" (вже не Сталіна!) — і щоб ближче познайомитись із цією „високошляхетною постаттю" нової історії загляне до „Українського Радянського Енциклопедичного Словника" (I стор. 593), де прочитає: „Д(зєржинський) провів велику роботу по відбудові нар(однього) г(осподарст)ва України". Але ніхто не скаже цьому юнакові, що ця „велика робота" полягала на кривавому фізичному нищенні українських малоземельних селян і на голоді 1921-22.

Все, що взагалі Україна добула за царської окупації, це завдяки московським діячам. „Величезна заслуга Бєлінського в справі розвитку російської і української літератур" (Іст. Укр. Літ. I, стор. 133). Очевидна неправда, бо власне не хто інший, а „великорос" В. Бєлінський виступав і проти Шевченка й проти літератури в у-

країнській („малорусскій“) мові. А його напад на Шевченка... „епізодичний і нехарактерний“ і т. д. „У розвитку української літератури визначну ролю відіграли Петербург і Москва“ (стор. 135, там же ж) „під впливом передового російського театрального мистецтва“ росте український театр, „під впливом... творів російських письменників“ розвинувся М. Шашкевич (стор. 140, там же ж) і остаточно „українська культура завжди розвивалась у тісному єднанні з російською культурою, зазнаючи її благотворного впливу. Єднання двох братніх культур сприяло їх взаємозбагаченню“ (стор. 141, я. в.).

Але як знаємо з історичного досвіду, нація це живий організм і як кожний живий організм до отрути звикає. Отрутою для української літератури був примус ч. 1, отрутою є примус ч. 2, але українська духовість, хоч підорвана й виснажена, зацвіла творчістю т. зв. шостидесятників у літературі. І тоді приходить з черги третій примус: **припинення розвитку української літератури,** чи скажім докладніше, поворот до часів П. Гулака-Артемовського й Гр. Квітки-Основяненка, але вже не А. Метлинського.

Третій примус

Цей третій примус, який в „посібниках української радянської літератури“ зветься різно, починаючи від „тісного звязку письменників з життям“, а кінчаючи „самовідданістю служіння народові й партії“, має такі характеристичні прикмети:

1. в ділянці творчости: а) сюжетно не еволюціонувати, тримаючись сільського побуту, бо Україна є одним великим колгоспом і мусить ним залишитись, інтеліґенція, очевидно, прогресивна, може бути тільки московська, а в найкращому випадку українська, але вихована або в Московії, або „під крилами“ Москалів; б) зберігати народню українську ношу — очевидно не оригінальну — вдягаючи в неї „щасливих“ доярок і свинарок, як і народні танці, гопаки, козачки й ін. в) завжди і на кожному місці підкреслювати ідентифікацію „уряд і нарід“, „партія і нарід“, щоб хтось не подумав, що „партія“ чи „уряд“ міг би щось „всупереч волі народу“ зробити чи схвалити. г) Де тільки можна глузувати з релігії, ікон, „попів“, Бога й т. д., насміхатись над „побожними“, ширити ненависть до Церкви, папства й ін. д) Де тільки можна компромітувати націоналізм і глузувати з нього, до безтями, захоплюючись „здобутками комунізму“.

2. В ділянці мови: в оповіданнях, повістях і ін. українську мову помалу, але ступнево русифікувати, вплітаючи тут і там корінні русизми, щоб вони прийнялися серед загалу й згодом замінили українські терміни (так як напр. московське, хоч і з німецького, слово „вокзал“).

3. В ділянці „звязків із закордоном“ час-до-часу видавати науково опрацьовані словники чи інші розкішні видання в такому тиражі, щоб наповнити ринок збуту у вільному світі, закордоном. Те ж саме торкається віршів і белетристики: час-до-часу дозволяти на сво-

бідніший вияв творчости, навіть із легким „ухилом" національним, щоб створити оману, ілюзію „свободи слова в найщасливішій країні рад", якою **мусить бути** сьогоднішня підсовєтська Україна.

IV

Розглядаючи літературу сучасної підсовєтської України, яка твориться під примусом, а не як колись, в рамках „дозволено цензурою", не можна сказати, що під цю пору нема там ніякого прояву правдивої української духовости. Безсумнівно, такі прояви є, були й будуть, бо, кажучи словами Шевченка „й неситий не виоре на дні моря поля". Але знову ж годі цементом залите подвіря, де тут і там в тріщинах цементу визирають жмутки трави, назвати городом чи левадою. Що цемент примусу московсько-большевицької дійсности, яким залита українська література, тут і там лопає, це факт очевидний, і що, як тільки настане відповідний клімат, то за прикладом природи, яка своєю навальною силою нищить усі штучні загати, прийде черга на визволення української духовости — то теж факт очевидний. Одначе теж фактом є те, що цими напрямними, що ми їх тут накреслили, **мусить** іти сьогоднішня література й наука — а то й мистецтво й театр — підсовєтської України. І тому відповідаючи на питання „Чи література підсовєтської України є українська? — можемо відповісти: ні! Щобільше, як ми вже згадали, вона **під примусом** стала **духово протиукраїнською,** якою навіть за найважчої московсько-царської окупації не була.

Під цю пору, як література, так і літературознавство підсовєтської України **мусить** дихати ненавистю до всього, що немосковське і некомуністичне, ненавистю, яка є зовсім чужа українській психіці й насильно вщіплена Москвою. Дишуть московською ненавистю статті на сторінках підсовєтських українських журналів на тему „націоналістичних блазнів" („Жовтень" ч. 1, 1967, стор. 96), дише ненавистю до католицьких українських священиків-патріотів, і то ненавистю притаманною тільки Москві, повість Ірини Вільде „Сестри Річинські" (Київ 1964), де український католицький парох домагається повішення українських селян і видає їх на смерть австрійському війську та сам, добровільно, асистує при вішанні свого парохіянина, але з пошаною говориться про московське православя, мовляв, „українські селяни, які піднялися під проводом Кармелюка („Розбійник Кармелюк", роман М. Старицького) на боротьбу з польським панством, водночас виступали тільки проти католицтва, залишаючись вірними православ'ю" („Радянське Літературознавство", ч. 5, 1967, стор. 34) тому (Кармелюк) „це не був розбійник". Але правда й те, що побіч цілої фалянги письменників, які **примусово** бють поклони Москві, щоб тільки згадати М. Бажана („Данило Галицький"), П. Тичину („Шевченко й Чернишевський"), О. Корнійчука („Богдан Хмельницький"), Л. Дмитерка („Навіки разом"), Н. Рибака („Пе-

реяславська Рада"), О. Гончара („Прапороносці"), А. Малишка („Прометей") і не десятки, але й сотні інших, можна найти на сторінках підсовєтських українських журналів і правдиву поезію, як ось уривок із поеми „Острови німих тривог" („Вітчизна" ч. 8, 1967, стор. 1) Віктора Коржа:

Ранкові згуки голубиних крил
В глибинах неба, що пропахло
житом,
І голуба незайманість вітрил,
Дівочих снів, сповитих смаглим
літом,
І шепіт ледь розбуджених
тополь,
І музика роси на землю теплу,
І невгамовність хліборобських
доль,
Сколихана в зелених хвилях
степу.
Задума хат, і перший спів коліс,
І дзвін цебра й криниці світлий
гомін,
І на дахах антен сріблястий ліс,
І радіоновин бентежна повінь —
Все стане так світанно при
мені,
Не відійти, не одцуратись
зроду...
І так всі дні, землі моєї дні
З світання починають дивну
вроду.

Сюжетно, як бачимо, придержаний тут повністю примус триматись — „прогресивного", з уваги на „антени" і „родіоновини" — сільського побуту, але силою поетичного відчуття, це ця жмінка природної зелені, яка під цю пору ще несміливо появляється у розколинах цементу-намулу, що ним залито сучасну підсовєтську літературу України, але яка раніш чи пізніш розколе цей цемент-намул в куски.

---

[1] Doz. Dr. G. Luschnytzky, Oesterreichisches in der Slavischen Literatur, Ein ukrainischer Dichter begegnet A. Grün und T. Körner. „Die Furche" No. 19, Wien 1948, „Die Warte" J. 2.

[2] Для ближчого пояснення: В т. II „Украинско-русск-ого Словара", Київ, 1958, стор. 301, читаємо: казнокрад = казнокрад. А в словнику Грінченка, т. II, Київ 1908, стор. 208, виразно при слові „казна=гроші" зазначено: „слово походження русского". Ось один із прикладів „добровільної" русифікації української мови!

ЗАБЕЗПЕЧІТЬ СЕБЕ Й СВОЮ РОДИНУ В СУК „ПРОВИДІННЯ"!
ЦЕ ОДИНОКА УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ,
ЩО МАЄ НАЙДОГІДНІШІ ОБЕЗПЕЧЕНЕВІ УМОВИ.

Леонід Полтава

УПА в українському поетичному слові

(на Рідній Землі і за кордоном)

„Українська Повстанська Армія — це армія безіменних, яка й сьогодні продовжує свою боротьбу в умовинах підпілля..."
д-р Петро Мірчук

ЗАМІСТЬ ІНТРОДУКЦІЇ

Основоположник українського історичного роману Пантелеймон Куліш, сучасник і однодумець великого Тараса Шевченка, так висловився про нерозривну єдність подій у житті людини, народу і всього людства: „Минуле повязане із сучасним органічно, і нема в сучасному нічого, що не мало б свого коріння в минулому..."

Полиньмо на крилах уяви в далеке й близьке минуле... Згадаймо про спільні збройні виступи наших князів у добу Княжої Української Держави проти азійських нападників. Похід проти Половців, чудово оспіваний одним із найперших українських поетів, Бояном, у „Слові про полк Ігорів" — не був вдалим. Українське княже військо, що стільки перед тим перемагало — зазнало поразки. Але і та поразка не минула даремно: вона підготувала перемогу над нападниками з Азії в майбутньому, а в історичній перспективі — нагадує нам про необхідну згуртованість і про необхідність змагатися. Брязкіт княжих мечів через багато століть перегукнувся з брязкотом козацьких шабель і ревом гармат славних Гетьманів Козацької Державної України І. Виговського, Івана Мазепи... Навіть поразка 1709-го року була і нашою перемогою, бо тоді на кривавих полях під Полтавою відновилась українська збройна сила і організовано виступила проти Московщини, в союзі із Швецією. Той збройний виступ цвіту українського народу став на майбутнє символом і закликом — виступати проти ворога, а не мовчки тягати його ярмо. „Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права!" — писав Гетьман Іван Мазепа. Приклад мазепинців надхнув наших славних Усусусів... Поруч із київською площею перед собором святої Софії, — далеко в іншім краю України, аж на Бережанщині — виро-

сла славна гора „Лисоня“ — символ перемоги української зброї над ворогом України. Героїзм Усусусів світив смолоскипом Арміям Української Народньої Республики, соборним Арміям соборного і державного українського народу. Армії вів сл. п. Отаман Симон Петлюра. З лона тих армій вийшов

Генерал Роман Шухевич
Головний Командир УПА

один із видатних державників, сл. п. полковник Євген Коновалець — організатор Української Військової Організації, УВО, з лона якої вийшла нова могутня сила української нації — революційна Організація Українських Націоналістів. Збройним рамям революційної ОУН стала створена нею Українська Повстанська Армія — армія волі, УПА, що вела безприкладну боротьбу в обороні прав України за своє місце під Божим сонцем,

починаючи від 1942-го року — і не кінчаючи й нинішнім днем. У квітні 1948 року „Бюро Інформації Української Головної Визвольної Ради“ — УГВР — опублікувало для масового поширення там, на Рідній Землі, залитій московсько-большевицькими загарбниками, „Святочний Наказ“ Головного Командира УПА Генерала Тараса Чупринки з 14-го жовтня 1947-го року. В Наказі було сказано до бійців УПА, майже через три роки після закінчення Другої Світової війни:

„Бійці і командири УПА! Ви, що сьогодні у відділах боретеся проти большевиків, і ви, що поповнили ряди визвольно-революційного підпілля! Будьте свідомі того, що пятирічна героїчна боротьба УПА і визвольно-революцій-

ного підпілля — це найбільш героїчна доба в історії України..." Рік перед тим, у липні 1946 року, коли відділи УПА були вже в запіллі ворога — Головний Командир у своїй „Відозві" виразно вказав на зміну тактики і методів боротьби, що продовжується й нині в різних формах — у „нових зразках бою з ворогом". Там читаємо:

„Я певний, що ви, незламні борці-герої, вміло засвоїте собі нові зразки бою з ворогом, так, як скоро і вміло ви опанували мистецтво партизанки..."

Славетна боротьба Української Повстанської Армії, що героїзмом затьмила навіть Термопіли, є продовженням нашої боротьби з найдавніших часів. Бо лише завдяки збройній та в інших формах боротьбі Україна була Княжою Державою, була Козацькою Державою, була Соборною Державою у формі УНР та Гетьманату... Завдяки боротьбі УПА — витворився новий тип Українця і, що ще головніше — новий спосіб мислення української людини. Ми в цій затяжній боротьбі стали нацією. Наша національно-державна свідомість зросла настільки, що навіть Сталінові довелося — ненавидячи Україну — задовольняти Україну бодай позірно всілякими членствами в ООН, у ЮНЕСКО, блахманними не-українськими прапорами та так званими „гимнами"... У незакінченій боротьбі проти Московщини-Росії — Україна та інші поневолені нації йдуть послідовно до перемоги, внутрішньо вже перемагаючи ворога. Даремно Москва влаштовує і в 1967 р. показові суди в УССР, саджає до тюрем молодих українських письменників, істориків, інтелектуалістів! Нікому не спинити всенародного руху до незалежности, до державности України.

Є в цій тяглій боротьбі так багато трагедій... Видатна поетка-модерністка Ольга Лубська в поезії „Степанові Бандері" писала:

Трикутником скорбота —
Париж, Ротердам і Мюнхен.
З Бендер пролягла дорога,
З гетьманського порога...

Але, кажучи про трагічні події, про смерть дорогих людей, поетеса з Божого покликання Ольга Лубська знає, що бійці не вмирають, вони лише відходять — їх душі стають прапорами нашого незакінченого бою. Тому вона пише:

...Зранить руки Діва біла,
Зранить серце, як нестиме
Дорогому на могилу
Із василечок кропило,
Землі грудку з чебрецями,
Жар-китайку козакові,
Щоб став **вічним у обнові!**

Виразно окреслив безсмертя Провідника Степана Бандери — поет-наддніпрянець Микола Щербак у вірші „15 жовтня 1959 року", закінчуючи його так:

...І смерті непокірний зроду,
Але в пориві до мети,
Він долу падає на сходах,
Щоб вгору до вершин зійти!..

ОСПІВУЮТЬ АРМІЮ ЩЕ ПЕРЕД ЇЇ СТВОРЕННЯМ

Поети, тісно повязані із своїм рідним народом, завжди були немов провісниками, голосами народньої совісти, потреб і вимог народу. Такими були Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, були й молодий Павло Тичина, і розстріляний окупантом Грицько Чупринка, Олекса Влизько та інші. Нова доба дала Україні нових поетів — з національним світоглядом. Майже всі вони, тоді ще молодь, використовуючи період Другої світової війни та свободу після неї, свободу в країнах Західнього світу — виявили з більшою чи меншою поетичною силою те, чим жила Україна, чого бажала, за що знову і знову розпочинала боротьбу.

Під час Другої світової війни, першого року німецької окупації (а Німці не гірше від Москалів розбирались у тому, про що говорили українські поети), молодий поет із Харківщини Олекса Веретенченко, ніби перегукуючись із закарпатцем Іваном Ірлявським (забитим у Києві Німцями), немов, віщуючи оформлення організованої збройної боротьби України проти загарбників, написав твір „До сонця“:

Вкраїно, зроджена в боях!
Держала ти державний стяг,
І кров сторіками текла —
Чому ж ти долі не знайшла?

Вкраїно, вічна, як протест!
О, скільки ти несла свій хрест,
І врятувати не могли
Ні Орлики, ані орли...

На березі Дніпрових вод
Складав приречення народ:
„Аби було здоровля нам,
А помста буде ворогам!“

І грянув судний день війни,
І розлетілись кайдани,
На шиї стерлося ярмо —
І ми до сонця ідемо!

В серцях у наших бється знов
Великих мучеників кров —
Нехай умруть віки ганьби,
Бо ми — брати, а не раби!

А в той час в іншій стороні України — на Волині — молодий поет Герась Соколенко стверджував, що вже починають підноситись пожежі над Україною; шо Україна тоді, в 1941-ому році, не стала щасливішою, бо окупант лише змінив окупанта... „На світанку“:

На світанку білий дим
Зводиться над кручами.
І гримочуть поїзди
Зміями гримучими.
Грають іскри з-під колес
Зорями грайливими...
Молоко струнких берез
І туман над нивами...
В небі заграва росте,
Розкриває полумя.
Тільки вітер із пустель,
І один над полем я;
Тільки спогадів сліди
Про братів замучених...
Поїзди і поїзди,
І туман над кручами.

Згадуваний поет-харківянин Олекса Веретенченко у 1941 чи 1942 році, в поезії „Течія“, друкованій у харківській пресі, відверто ви-

словивсь проти будь-якої окупації України:

Непроглядна хмара небо
закрива.
Вдарили морози, — сніг мов
з рукава,
Падає додолу, крутиться вгорі,
Замітає ниви, села на Дніпрі...

Та весна настане, сонце засія,
Вирветься на волю грізна течія
Кригу розворушить, гряне
навкруги —
І затопить, змиє мертві береги!

Тими „мертвими берегами", що їх мала змити могутня течія — могутня організована сила українського народу, були в той час з одного боку — Берлінська нацистська імперія, а з другого — Московська комуністична імперія.

Тоді ж молодий поет Михайло Дяченко, доля якого по війні не відома, написав у Станиславові, куди занесла його воєнна буря, цей вірш:

Дзвінких стремен мелодія
залізна
Пливе на хвилях буревійних
днів.
Огнями світять чорні ночі
грізно —
Грімких гармат співає лютий
гнів.
Кому цей спів? Кому цей гимн
могутній?
Кому борці привіт в майбутнє
шлють?
Кому пеани грають Марса
лютні? —
Тобі, блаженна Воле, їх салют!

Того майбутнього не довелося довго чекати... У 1942 році на Поліссі, а потім на Волині, де найбільше лютували совєтські партизани і, разом з Німцями, нищили українське майно та населення (подекуди і польські відділи до них підпрягались), постали перші бойові загони Української Повстанської Армії — перша збройна відповідь України своїм ворогам.

„Перші відділи УПА, — читаємо в праці д-ра Петра Мірчука „Українська Повстанська Армія", — зорганізував на Поліссі в жовтні 1942 року Остап, військовий референт Краєвого Проводу ОУН на Північно-Західніх Землях. Правдиве прізвище Остапа — Сергій Качинський; він — син православного священика на Поліссі"... Восени того ж року 1942 і в сусідній Волині постала Сотня УПА під командою сотника Довбешки-Коробки (справжнє його прізвище — Перегійняк, уродженець Волині, визначний член ОУН). Поліський відділ УПА вдарив по совєтських партизанах - грабівниках, волинський відділ — вже 7-го лютого 1943 року звів перший бій з Німцями, зробивши наскок на місто Володимирець, і здобувши в ньому багато зброї, такої потрібної в часи перших кроків творення нашої великої Армії.

Так, волею українського народу і Проводу Революційної ОУН, почала творитись на нашій Рідній Землі, окупованій землі, за яку звели бій дві великі потуги — наша Українська Повстанська Армія. Вона творилась для того, щоб обороняти свій народ від зазіхань ворогів, щоб протиставитись їм збройно, щоб використати мож-

ливу нагоду — і збройно довершити поновне проголошення відновлення Української Державности, зроблене в 1941-му році у княжому Львові. УПА постала для того, щоб продовжувати тяглість української боротьби за свої права, за саме життя українського народу, за життя гідне, як писав Тарас Шевченко — „в своїй хаті", бо лише там сила, правда і воля. УПА була створена ще й для того, щоб заманіфестувати перед світом нашу **третю силу** — силу поневолених, але в душах — вільних народів. Врешті, УПА була створена і тому, що кожний її бій — гартував душу українського народу; кожна пролита в бою краплина крови — цементувала національну свідомість і національну рішучість нашого народу, забезпечувала бій на майбутні роки, а при потребі — і сотні років. Навіки-вічні УПА стала для нас символом хоробрости, незламности, твердої волі та великої людської гідности.

УПА виступила не тільки проти зовнішніх ворогів. Вона виступила і проти внутрішніх, зокрема — проти недоліків у психіці частини людей з нашого народу. Ще в 1931-му році, в „Літературно-Науковому Віснику" ідеолог українського націоналізму Дмитро Донцов писав, цитуючи на початку слова німецького канцлера Брюнінґа: „Хто в Німеччині керує, той мусить сказати народові правду... навіть під загрозою стати непопулярним..." У нас, натомість, — писав Дмитро Донцов, — нема більшого страху, як стати непопулярним: „У нас у таких випадках повзе гад, закаптурений і трусливий. Інтригує, лянсує, звивається і баламутить. А коли хочеш наступити йому на голову, наступаєш лише на хвіст, гад уже зник. Коли хочеш потягнути когось до суспільної відповідальности, нема кого, бо винних — нема... Винні, показується, лише ті, що хотіли наступити гадам на хвіст..." — І проти такого явища виступили славетні воїни Української Повстанської Армії — та психологічно ведуть і далі ту боротьбу, бо ж чи немає того явища як тут, за кордоном, так і на нашій, не своїй землі?..

ПОЕТИ І ПИСЬМЕННИКИ — В УПА І ПРО УПА

Ще перед Другою світовою війною почав формуватись тип українського письменника, поета, як діяча, що, відроджуючи в собі Шевченківський дух і традиції, свідомо скеровував свою творчість на допомогу рідному народові в його святій боротьбі за державність. Це не означає, що такий поет писав лише патріотичні вірші. Тодось Осьмачка, Юрій Клен, Євген Плужник, Грицько Чупринка та багато інших — по той бік ставали майстрами українського слова, а це вже була боротьба з ворогом. По другий бік кордону з СССР, у Західній Україні та в інших вільних країнах Европи формувались поети-вісниківці... Лікар і письменник Юрій Липа писав у статті „Провідництво письменства", у „Л-Н Віснику" д-ра Дми-

тра Донцова, в 1935 році: „Чому найменший робітник, що носить цеглу, відповідає за її укладання? Чому найнижчий вартовий відповідає за свій відтинок фронту, а письменник, найвизначніший муж свого оточення й культури, має бути безвідповідальний?“ (До речі, ці слова особливо актуальні тепер за кордоном так само, як і вдома)...

Юрій Липа писав з вірою — він ствердив своїм життям правду тих слів, як лікар у лавах УПА. Поет, письменник, публіцист (1900 р. народження), наддніпрянець Юрій Липа дав нашій літературі збірки поезій „Світлість“ і „Суворість“, чудовий роман „Козаки в Московії“, видатний публіцистичний твір „Призначення України“... Допомагаючи пораненим воякам, він загинув, як лікар УПА біля села Витвиця, Долинського повіту, в серпні 1944 р., загинув письменник і лікар: Юрій Липа був тоді шефом санітарної служби УПА-Південь...

В лавах УПА змагався інший письменник, один із творців відділів УПА, новеліст із Вінниччини Йосиф Позичанюк (мав псевдо Шугай), був вязнем совєтських і нацистівських вязниць; під час перебування в УПА — членом УГВР. Автор дуже талановитих новель, він загинув у бою з окупантом у 1945 році... Позичанюк-Шугай не даремно любив повторювати слова чеського президента Масарика: „Кожна нація матиме стільки свободи, скільки собі сама виборе“.

До речі, саме Липа і Позичанюк були ініціяторами створення при УПА інших, — не-українських, національних відділів, що так завзято змагались проти ворогів, знаючи, що бючись за волю України — вони бились і за волю своїх батьківщин...

Чи ми знаємо всіх мистців, поетів, письменників, публіцистів в УПА? Зразковим публіцистом виявив себе один із провідників УПА, сотник Петро Полтава, член УГВР; зразковим мистцем-графіком був Ніл Хасевич, який також склав голову в бою з ворогом; невідома доля відомої поетеси-упівки Марти Гай... Хто знає їх усіх?

Мало кому доводилось чути прізвище Павла Євтушенка. Нині він живе на Заході. Ось уривки з його віршованої баляди „Оксана“, написаної в 1943 році в Острозі та в Дермані, в самому вирі боротьби УПА:

Прийшла з відвагою до лав
братам на допомогу,
Де ліс повстанцями лунав,
а кріс — строчив дорогу.

Коли замовк наш кулемет
(ця мить тривоги знана),
Швидкі три кроки наперед —
і залягла Оксана.

Тремтливо стрічка проплива;
вогненна мить — година...

Нам чулось легше устократ,
коли рука Оксани
У спаді грому-канонад
бандажувала рани...

Де розквіта черемуха,
горять зірки янтарні, —
Відважна дівчина з УПА
з рушницею на варті.

В напрузі слухає кущі,
де чуть зростають трави.

Спокійно сплять товариші,
до буйної заграви.

А ворог злий як підповзе —
луною ліс озветься,
Відважна в бою не помре —
багнет катам у серце!

Була в розвідках на наказ,
служила без догани.
І за обідом один раз...
не стало нам Оксани.

Всі по команді піднялись
віддати честь-пошану,
І перед Богом поклялись
помститись за Оксану.

У нас багато є дівчат
з сільських простих домів,
Що перемогами звучать
в легендах ворогів...

Простою, нехитрою мовою вояк-свідок Павло Євтушенко розповідає далі, як поховати відважну красуню-упівку прийшла і її мати... Поховала, і вже не пішла з упівського відділу стара мати-селянка:

Узяла пучок волосся...
І рушницю узяла,
Щоб загарбам не вдалося
запалить її села.

За Оксанки буйну вроду —
в бій селян веде на шлях,
За Дніпрову чисту воду,
скаламучену в боях!..

Високою поетичною мовою розповідає видатний сучасний поет Олекса Веретенченко (тепер у Америці) про одну з подій, що сталась біля Сяну і свідком якої, очевидно, він був, у поезії „Молитва“:

На темні доли, тихий Сян
Лягає місячний туман.
Туман, туман пославсь габою...
А людям скрізь нема спокою.

Зійшлися, виснажені, там,
Де вимріяно дивний храм
Без огорожі-частоколу,
Без вікон, стін і свят-престолу:

В густому лісі, з двох берез
Один росте могутній хрест.
Його повстанці спорудили,
Як перший раз у бій ходили.

І, пригортаючи до лиць
Своїх дітей, упали ниць...
Дарма, що їм чудес не буде:
В самій молитві — зриме чудо.

І лине спів. Тремтять вуста
Довкола дерева-хреста.
Старі. Малі. Каліки. Хворі.
Мов душі мертвих, сяють зорі.

Багатьом знедоленим давала опіку і притулок Українська Повстанська Армія, як лише могла, місцевим і з далеких інших сторін України, навіть не-Українцям, якщо то були чесні, скривджені окупантами, люди.

На Поліссі, в 1943 році, в одному з лісів перебував відділ УПА, а в його лавах — інший поет України: Іван Хміль. У хвилину перепочинку, схилившись під деревом, поет писав, не знаючи, чи буде живий завтра, чи здобудуть вони в тих боях на чотири фронти остаточну перемогу... Вслухаймось в оцей уривок з поезії „Ти знаєш, брате“:

...Де б я не вмер — запамятай:
Отам, де крісами мінялись,
Мій труп ти, брате, поховай,
Щоб ми з землею не розстались!

І щоби не була сліпа
Моя могила в оцій драмі:
Три літери святі „УПА"
Ти кинь там крицею на камінь.
То ж, як з-під Пинських пущ
і плес
Ввесь нарід вирушить до бою, —
Я духом злину з-під небес
І стану в лави знов під зброю!

Доля судила так, що Іван Хміль щасливо пройшов ворожі застави в рейді частини упівських загонів на Захід, для ширення правди і слави України по всьому світі. З його віршованими творами познайомився видатний поет Юрій Клен — чула, високої культури людина. Він відібрав кращі вірші, допоміг дещо опрацювати. І в 1960 році власними засобами упівця Івана Хмеля — вийшла в Канаді збірка „Гомін Полісся"... Не можна без зворушення читати його передмову: „...Писав так, як диктувала мені, хоч і вбога, але українська муза, під шум Поліських пущ і борів, під казку моєї прекрасної та співучої Матері, під спів жайворона в полі весною... під свист і виття шрапнелів і гранат — своїх і ворожих — під рев гармат і пропелерів, під марші повстанчих загонів УПА, під лопіт Синьо-Жовтих Прапорів, під заграви і дими пожеж, під скрегіт і злобу окупантів — Варшави, Москви і Берліну, — під крики „Осанна" мого збудженого зі сну народу..."

У кожному творі поета-упівця Івана Хмеля виступає вірний син народу, Українець-соборник. У вірші „Полісся" — не лише любов до тієї частини України:

...Любов і віра, це ж ті ліки,
Що все були твоїм добром,
Що все обєднує навіки
Тебе із степом і Дніпром!
Та ж Львів і Холм, і ця рівнина —
Сукупність гір, степів, низин —
Це ж Мати наша, Україна,
Від Щари й Припяті — по Дін!

У поезії-легенді, написаній в лавах УПА на Поліссі в 1944 році, Іван Хміль заявляв:

...Скарб той з надрів землі
у бору ожива
І дуб віттям своїм
„Ще не вмерла" співа.
І говорять степи, що Мазепа
устав...
І клекоче щосил —
Будить хащі борів:
— Уставай, хто живий,
Стали леза мечів!..
Бо це кров тисячліт
Борців, степу, могил —
Це молитва батьків
Неподоланих сил!

У 1944 р. І. Хміль, цей скромний поет-упівець, яким можемо гордитись так, як великим майстром скульптури, вояком-упівцем Маестро Михайлом Черешньовським, — писав на Поліссі... Наведу вірш „Батьківщино" повністю, який звучить, як програма боротьби і як заповіт:

Чую, бачу страждання з віків
Твої, Мамо свята, Україно!
Хресний шлях на Голготу синів,
Жертви крови, пожежі, руїни...

Та ходу ось лицарську Твою
Чую теж у віках і просторах:
Не хилилася ти у бою,
Хоч і нівечив потоптом ворог.

Бачу Кодню і Каффу, й Синоп,
Серед бур ті походи невгнуті:
Царгород, Доростол, Конотоп...
Берестечко, Батурин і Крути...

І відроджену постать Твою,
Що у лавах УПА освятила, —
Легендарних орлів у краю,
Їх святі розпрямовані крила.

Не складай же розгорнутих
крил, —
Це Твоя, Україно, дорога!
Гомони, клич із хат і з могил,
Що є тільки в народі святого!

Великодній нам Лаври хай дзвін
Загуде, як колись на руїнах,
Від Карпат, Біловежі по Дін —
Про безсмертя Твоє, Україно!

Рівночасно з поліщуком Іваном Хмелем перебував у лавах УПА наддніпрянець Петро Василенко з Полтавщини, відомий в УПА, як Петро Гетьманець. Він був співредактором кількох документальних видань, редактором сатиричного журналу „Лісовик"; десь у лісах у Карпатах, чи, можливо, на Лемківщині, вийшли його дві циклостильні збірки віршів: „Мої повстанські марші" в 1946 р. і того ж року — „Ранок смерти", збірка, присвячена Базару. На превеликий жаль, не маємо в нашому розпорядженні підпільної збірки поетки-упівки Марти Гай „До зорі", що вийшла також у циклостильному виданні в 1950 році в Україні, чи пак „УССР". Та про поетичний хист повстанки Марти Гай, доля якої невідома, свідчить її, єдиний доступний авторові, вірш із підпільного видання „До зорі", під назвою „На постої":

Потомились — ніч в марші.
На постої до зорі
В срібні роси клались спати,
Притулились брат до брата.

А над ними сосни-віти
Тихо стали шелестіти:
„Оцей скраю, молодий,
Наче сокіл йшов у бій!..

Той із сотнею своєю
Польською пройшов землею,
І словацькі буйні ниви
Про їх подвиг гомоніли...

Третій — тіло самі шрами,
Із московськими катами
Стільки літ бився на Поділлі,
Нині далі у підпіллі...

Труд над силу, буйні дні —
Зморшки-карби на чолі,
І суворі, і уперті:
Розірвати присуд смерти!

Чи хоч сниться їм та слава
Й пройдені в боях шляхи?
Може сниться у меті
Відбудована Держава?"...

Притулились брат до брата,
Лиш зарядка обійнята
Міцно певними руками.

...Сосни хиляться гілками.
...Сосни тихо гомонять.
Потомились.
Сплять.

Поет-упівець друг Н. Орелець, родом з так зв. УССР, Українець-патріот, без вагання став під прапор ОУН Степана Бандери. В 1944-47 рр. він бився в лавах УПА на Закерзонні; загинув смертю героя восени 1947 року в бою з польсько-большевицькими бандитами. Н. Орелець з-над притоки Дніпра — Орелі, виявив поетичний хист,

що дорівнювавсь талантові Марка Баєслава, знання рідної і світової історії, велику культуру. У підпільному виданні, позначеному „Львів-Київ, 1950 — виконано в техзвені „За волю України", поміщено його хвилюючий цикль „Прощання", що розпочинається присвятою: „Моєму другові Н., що відходить на Схід. Тільки там народ виходить із неволі, де є кому вмирати за свободу. Автор." Для зразка, — перша і остання частина видатної упівської поеми „Прощання":

1.

Ідете в Україну — о, знаю, —
Закерзоння лишати вам жаль: —
Бо ж тут ви гартували скрижаль
У вогні для Нового Синаю.

Бо ж на нині пустому просторі—
Наші предки й друзі-вояки...
Імена їх, і кров, і кістки —
На сторінках майбутніх історій...

Понесіть же їх славу між люди,
Що в неволі терплять вічний
лютень, —
Понесіть же на Схід, „за
кордон" —

Хай дрижать там пилати і юди,
Бо ж була Україна і буде,
Бо ж встають вже — Антей
і Катон!..

7.

...Ідете... Прощавайте ж, мій
Друже!..
Жаль без Вас залишатись мені...
Я б хотів до кінця своїх днів
Іти з Вами, так ясним і дужим!..
Піду з друзями (й Вами у
серці), —
Революції шляхом підем.
Оповім про вас в тисячах тем,
Щоб помножити кадри для
герців!..

І в трудну, найтруднішу хвилину
До Вас серцем я завжди
прилину! —
Нас ніхто не розлучить ніде!

І я — поки живий! — одне
знаю: —
Корабель,
Арарат,
до Синаю! —
Океани пройдем, а зійдемсь!

Збереглись кілька написаних із щирим серцем творів Петра Гетьманця — соборника і патріота-вояка, який загинув у бою з польсько-большевицьким відділом 21 травня 1946 р., за так зв. Лінією Керзона. П. Гетьманець у вірші „Серце памятаю тепле" підкреслює соборність і соборницькі ідеї вояків Української Постанської Армії (вірш присвячено невідомому точніше Командирові З-ку):

...Ранком в хаті чиїйсь,
поруйнованій здавня,
Ти в задумі, спокійний,
лиш в стиску руки
Я відчув увесь трепіт
снаги й поривання
До просторів, вершин
сонцесяйних, стрімких,
На підлозі вогонь, гіркий чад
зносивсь диму.
Твої зори, питання, пориви
й захват.
Кілька день — не були ми
ніколи чужими,
Хоч з степів я полтавських,
а ти з-за Карпат.

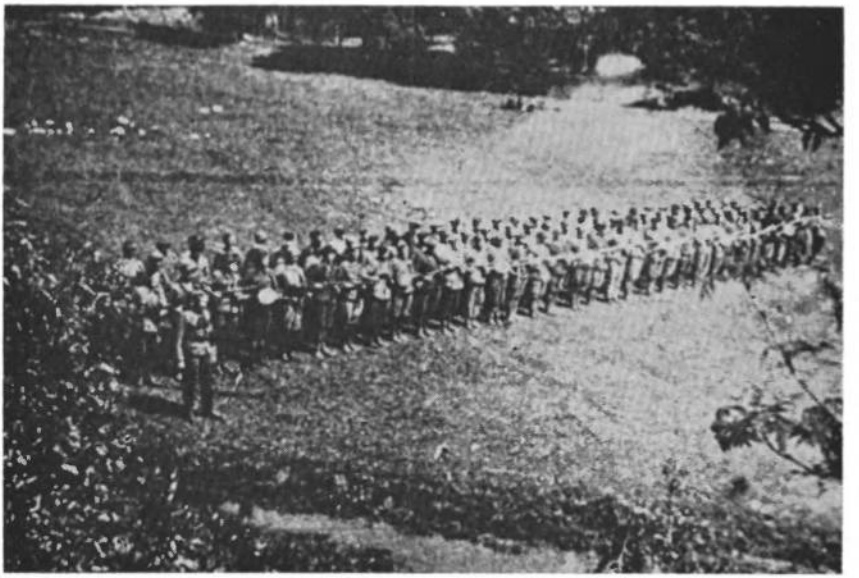

Відділ УПА — Острiг

Дні шуміли над нами, мов ліс
у негоду,
І бої, і терпіння, і сни у снігах,
В завірюху далекі уперті
походи, —
Тільки мрія про волю зоріла
в очах.

Вже весна одцвіла...
одрожевіло літо,
Осінь прийшла і вмерла...
І знову зима.
Ми йдемо! Нас ніяким вітрам
не спинити,
Бо в устах полумяне й святеє —
Вона.

Так, Вона — Батьківщина,
закута в кайдани,
Що в запеклій пристрасті
дня того жде,
В який вся невблаганно до суду
повстане
І навіки катів до могил покладе...

У вірші під назвою „Пригадую“ Петро Гетьманець розповідає, як ще малим слухав „Кобзаря“, як розпитував батька про Січ, гетьманів, про героїв творів Тараса Шевченка. А тоді, в кінці 1945, або ж на початку 1946 р., відповідь була ясною, сам поет-упівець давав її ворогам України:

...Знов гомін той, пожежі знов,
Син батька, батько сина ріже.
І скрізь хрести, руїна, кров,
Чимсь грізним степ широкий
дише.

Страшніший час ще як тоді,
Ще голосніший май безтями! —
І довелось тепер мені
Іти повстанськими шляхами.
Іду! В лице хай вітер бє!..
Іду! Хай ночі сніжна темінь!..
Радію — знов Вона встає
Грізною помстою Яреми!

В українській національній поезії XX сторіччя належне місце зайняв інший поет-упівець, родом із західньої области України, член ОУН з 1930 року, Марко Боєслав. У 1946 р., на 5-му році перебування в лавах УПА, він написав одну з кращих своїх поезій „Могутній я", в якій мистецькою мовою змалював могутній порив усієї України на верхогіря, і стихійність, і зрозуміння необхідности боротьби за свою незалежність і державність:

Могутній я на шпилях гір.
Стукоче серце над верхами,
Орлом у даль летить мій зір —
Душа говорить із вітрами.

Могутній я на шпилях гір.
Як вихри свищуть в темних
борах, —
Тоді я будням вперекір
Співаю гимн боям, просторам...

Могутній я на шпилях гір.
Як сонце золотом задзвонить,
Як засміється дзвінко бір
І зелень тоне в ранку тонах...

А як заграє трембітар
І вийдуть зорі на верхівя,
Мені здається, я — владар,
Я дух верхів і гір стихія!

Не знаючи, яка доля його особисто чекає, Марко Боєслав писав багато, ніби поспішаючи висповідатись перед рідним народом. У 1946-49 роках вийшли (деякі друком, інші ж циклостильними виданнями) такі — відомі нам — збірки Марка Боєслава: „Непокірні слова", „В хоробру путь", „Вітчизна кличе", „Протест", „Із днів боротьби" та „Хай слава луна". Крім того, у 1947 р., у підпільній друкарні „імени Симона Петлюри" вийшла на Рідній Землі, у важких обставинах поновної окупації України, при мовчазній згоді „всесильних" цього світу і під мовчанку переляканої комуністичним натиском, зруйнованої війною Західньої Европи, — пєса Марка Боєслава „Сталь без іржі", а в 1949 р. — машинописна збірка оповідань і нарисів „У колгоспних путах", поширювана по всій закріпаченій, колгоспній УССР...

Марко Боєслав дав не один зразок патріотичної, громадської лірики, але, одночасно, йому аж ніяк не були чужими звичайні людські почуття і любови, і смутку, і втоми, і радости зустрічей. Його хвилювала з однаковою силою і краса рідної природи, і гордий злет людської мислі, і мала церковця, яку, всупереч наказам влади, відвідували вірні Богові й Батьківщині сини... Але справді Шевченківським гнівом закипав Марко Боєслав, спостерігаючи, як в УССР не лише ворог-окупант, а й „свої діти" допомагали розпинати Україну. Повністю наводжу вірш „Не чужим, а таки рідним катам", що його написав Марко Боєслав у лавах УПА 1. 8. 1946 року (за перевиданою за кордоном у 1951 р. збіркою „Непокірні слова"):

Будь прокляте! — кипить, палає
пекло,
Реве скаженим громом у душі,
Рве динамітом кров запекла —
Неволі пута бий, круши!

Ображено кричить, кричить
сумління —
Чому, чому я, Боже, не вулкан?

Ох, сором, сором, підле
покоління,
Само плетеш Отчизні ти аркан!

Твоя земля розмокла в крові
брата,
В сльозах гниють замучені хати!
Брехня, брехня, і глум
жорстокий ката!
Де кара, кара, Боже мій Святий?

Ви виродки, безбатченки собачі,
Втопили честь в смердючому
багні
І братню кров пєте, сліпці,
гарячу,
Під жниво стелите катам погній!

Опльовуйте борців і розпинайте,
Лижіть пяту гадючого Кремля!
Та лиш спішіть! Бо бють уже
гармати —
Встає на смерть збещещена
земля!

Ніби передчуваючи, що навіть на Заході вільні українські літературні критики будуть прискіпуватися до його творів, не раз писаних після виснажливого маршу чи бою, в криївці, або й на пеньку в якомусь лісі (Марко Боєслав помилився: літературні критики за кордоном зайняли відносно його творчости незбагненну позицію... замовчування), поет зазначив у вірші „Критикам", у 1949 році:

Убога форма у моїх піснях,
Старі стежки, старі, утерті рими.
Спитаєте, чому на новий шлях
Не вийшов я? Скажіть, чи біль
незримий,
Розпука, сором за моїх братів,
Кайданів брязкіт, сльози, кров,
тортури,
Терор — могли зродити новий
спів,
Чи крик, щоб Бог і люди всі
почули?
Я не співаю, лиш кричу, кричу:
— Вкраїну розпяли! Рятуйте
діти!
О, Боже, Боже, в небесах почуй!
Кинь грім! Хай світ горить!
Хай воля світить!

В кінці 1949 року Марко Боєслав, вже десь не раз оточуваний з його відділом емґебістськими частинами, не раз кидаючи на ката ґранати, — кидав на ворога і ґранати своїх палких, пристрасних поезій поета-революціонера, дух якого, за словами Івана Франка, тіло рвав до бою:

Не тріюмфуй, кривавий змію,
Що трупів більше, ніж живих,
Що байстрюки твої посіють
Свій хмиз на нивах золотих!

Не тішся, ні, що вічним сном
Заснули жертви твого шалу!
О, знай же, дикий сатано,
Що гнів замучених у сталі
На суд прийде!

І кожна крапля крови їх
Сердитим громом заговорить.
О, кров за кров! Із тюрм твоїх
Лиш попелищ закляті гори
Стирчатимуть!

Не знаємо долі цього новочасного Мазепинця, але твори Марка Боєслава, навіть ті, що дійшли за кордон, вже стали запорукою його безсмертя, як і оспіваної ним армії Волі УПА.

Відомий сучасний поет Яр Славутич не був безпосередньо в лавах УПА, але доля звела його тіс-

но з її героїчними бійцями, кинула в сам вир боротьби. Під час бою частини УПА з нацистськими гітлерівськими військами на Поліссі запалали хати... загинув маленький синок поета... Цій події Яр Славутич згодом присвятив окрему поему... Та ще в 1944 році, перебуваючи у Львові, вже після зустрічей з вояками і командирами Української Повстанської Армії, тоді молодий Яр Славутич (родом із Херсонщини) дав новітній українській поезії видатну поему „Донька без імени" та ін. твори, в тому поезію „Нами снили поліські пущі":

Нами снили поліські пущі,
Гайдамацькі яри в полях.
І прийшли ми до них, живущі,
Подолавши пекельний шлях.

Повернулися із Березі,
З-за Байкалу, із Соловків,
Багатющі, неначе крези,
Гнівом часу, жалем віків.

Земле люба! Долини отні!
Це ж по вас на вітчизни клич
Пробоєві проходять сотні —
Як воскресла з руїни Січ!

Від Чернігова до Чернівців,
З-під Лугані за гордий Львів
По залогах стоять упівці,
Розбуялий відплати гнів.

І так любо, допавши зміни,
Налітати — мов княжа рать.
Нам — визвольникам України —
Не приречено умирать!

І так радісно, рідна земле,
Кров пролити за твій розмай,
Де покару тяжку приємле
Ворог волі, злютівши вкрай.

Красний часе! Немов по бруках,
Важко-дужа гуде стопа
Войовничих, бронзоворуких,
Повнозбройних борців УПА.

Ще на українській землі, в 1944 році, Ярослав Курдидик — поет-вояк, сприяючи тому, щоб передати якнайбільше амуніції воякам УПА і бючись проти наступаючої совєтської армії серед решток німецької армії, — у хвилину відпочинку написав відому „Баляду про переможців". У той час Німці вже не були загрозою для України — втікав Берлін, надходила Москва. І тому кожен набій по большевиках — був допомогою нашій УПА. Уривок з „Баляди про переможців", написаної на фронтовій лінії:

Вперед!
Хай вам не буде страшно,
Що командир впаде:
В сотні, в чоті нашій
Знайдеться ще хтось,
Що поведе!..
...І в мент, коли довкола чорний жах
Раненою гієною виє,
І бачиш по очах
Твого побратима,
Що вони меркнуть, що гаснуть
І він уже гине —
Не забудь у нього забрати:
Гвинтівку, набої
І ручні гранати!
І коли він
Не зміг їх кинути,
То ти —
Плюнь у долоню,
Кріпко затисни
І нею жбурни далеко —
Просто в супостатів!

Тоді ж, у 1944 році, львівський поет середнього покоління, Роман Завадович (Михайло Мамор-

ський), вже поза землею України, прориваючись через решти німецької пресової цензури, натякав своїм читачам у вірші „Там десь весна", з якого цитую уривок:

...Там десь весна: цвітуть
черешні білі,
Цілує вітер кучері беріз,
І дивиться на села посумнілі
З рушницею при боці вірний ліс.

І хочеться устати мужньо, месно,
Усе здолати — смерть, і біль,
і жах,
І Щоб хоч одну таку розкішну
весну
Прожити там, на рідних берегах!

ТЕМАТИКА БОРОТЬБИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ЗА КОРДОНОМ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Тим часом, українські поети, які волею-неволею ще в 1942-43 роках опинились поза батьківщиною-Україною, здебільшого на землях Німеччини та інших країн Центральної і Західньої Европи, продовжували опрацьовувати тему боротьби України за свої права. Так, надзвичайно обдарований лірик, доля якого після 1944 року невідома — Герась Соколенко з Волині, перебуваючи в той час у Польщі, або на сході Німеччини, написав хвилюючу поезію „Карпати", безпосередньо перегукуючись із тим, що тоді діялося в Карпатах (він знав про дії УПА):

О, як прекрасна ця земля!
Туман перед зорею.
Розбійник Довбуш тут гуляв
З ватагою своєю.

Через каміння навмання
Повзуть у яр джерела,
І про звитяжців гомонять
І снять гуцульські села...

Назустріч пісня з полонин
Зривається на кручі,
І Черемоша бистрий плин —
У клекоті могучім,
Шумить — і крила розгорта,
І пє зелену брагу,
Щоб по-новому привітать
„Розбійницьку" ватагу!

Як згадано, доля Герася Соколенка — одного з наших найбільш талановитих ліриків нового часу — невідома. Ще в 1944 р. добився до Берліну його лист десь із Шлезьку, і можливо в ньому — розгадка майбутньої долі поета. У поезії-зверненні до матері Герась Соколенко писав:

...І коли гострі леза ракет
Пролетять над перонами станцій,
Ти узнаєш, що син твій, поет —
Взяв меча і пішов у повстанці.

Довідавшись від двох вояків Української Дивізії „Галичина" (вони і в Берліні були із своїми „левиками"-відзнаками) про дії УПА, автор-остарбайтер (Л. Полтава) написав присвячений УПА сонет, але присвяти не довелось надрукувати у львівському виданні із зрозумілих причин. Ось цей сонет:

Хвилі

Збіліло море від глухого гніву,

Бють дзвінко хвилі в берег
камяний.
Ідуть, зникають, знов ідуть вони
В хороброму, упертому пориві.

Ще раз! Ще раз! І ось на темні
гриви
Важкий уламок пада від стіни.
Двигтить вода... А десь із
глибини —
Вже новий вал виходить, дужий,
сивий.

О, як вони нагадують бійців,
Що штурмом йдуть на вгрузлі
в землю вежі
У вирі диму, в клекоті пожежі,

Аж доки з зброєю гарячою
в руці
І з прапором тяжкої перемоги
Постелять вежу — каменем під
ноги!

Не знаємо, чи було відомо поетові-наддніпрянцеві Василеві Онуфрієнкові (тепер у Австралії) про дії УПА, але у вірші „Жертви" він, перебуваючи тоді вже в Німеччині, писав про закатованих большевиками поетів, маючи на увазі і закатованих Німцями О. Ольжича, О. Телігу, І. Ірлявського, М. Прончeнка та ін.

...Вкраїно-краю, на катів
Устань покарою, суддею,
Помстись за тих, що без хрестів
Лежать під свіжою землею!..

Вкраїно-краю, відомсти
Ударом гніву, сліз і сили
За чисті, праведні хрести,
За чисті, праведні могили!

Поетична сестра національної поетки Олени Теліги — наддніпрянка Ганна Черінь в 1944 або на початку 1945 року, вже на еміграції, у поезії „Майбутній Україні", зверталась до майбутніх поколінь і до тих. кого матері виносили в той час з-під куль:

...Ми ідемо на Схід і Захід —
Ціль єдина, дороги лиш різні —
Матерям і коханим на захист,
За дружбу, любов, за ніжність.

Ми ідем на смерть і на муки,
Щоб своєю здобути кровю
Вам, улюблені діти й онуки,
Мир і щастя, братерство
й здоровя!

Годі назвати всіх, хто писав про єдину мету, хоч і різні дороги. Між ними були Л. Мосендз, Ю. Клен, В. Барка, І. Багряний, Т. Осьмачка, С. Гординський, Б. Кравців, модерніст В. Лесич та інші.

Тоді ж, у кінці 1944 або на початку 1945 року, згадуваний поет-упівець Іван Хміль, прориваючись через Словаччину на Захід в одному з рейдуючих відділів УПА, розповідав нам і світові:

...Ідем без каяття, хоч терном
і камінням,
Сочиться кров із ніг, але
зімкнуті лави!
Ідем окрилені, із вірою, горінням
У нашу ціль святу — Соборної
Держави!

Ідемо серед бур, покинуті, одні,
Серед страждань, борні, негоди
і незгоди.
Та йдем задивлені у велич
гордих днів,
У твій тріюмф Воскресення,
Народе!

...Ідем,
Бо кличе Бог, Народ і Україна!

А видатний поет сучасности Юрій Клен у поемі-епопеї „Попіл імперій", ідучи з мітичним Енеєм по Дантовому пеклі тогочасної України, сказав про лицарів-борців, що вони „ідуть у вольні партизани, живуть, як прадіди колись..." —

„...Все потім лучиться докупи,
І так росте поволі УПА..."

ІЗ „ЗВЕРНЕННЯ ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ ДО ВСІЄЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІҐРАЦІЇ" — ДО ПОЕТІВ І ПИСЬМЕННИКІВ

У жовтні 1949 року на Рідній Землі, в умовах нових форм боротьби, та все ще і в збройних сутичках з ворогом, — група діячів Проводу ОУН, УГВР і командирів УПА, в тому генерал-хорунжий Тарас Чупринка, член УГВР — голова підпільної Греко-Католицької Церкви о. проф. М. Лаврівський, Начальник Політвиховного Відділу Головного Штабу УПА, сотник-пвх Петро Полтава та інші, — видала спеціяльне „Звернення" до української еміграції. У окремому розділі — зверненні до українських поетів, письменників, мистців, людей науки, працівників преси на еміграції — вони писали, закликали з землянок невидимого, найважчого фронту підпільної боротьби проти Московської імперії:

„На українських землях цілком задушена вільна українська наука і культура. В глибоке підпілля загнане вільне слово. В цих умовах на вас спадає велике завдання розбудувати українську культуру і науку, збагачувати її скарбниці новими цінностями і надбаннями. Край з радістю відмічує сьогоднішні творчі здобутки української еміграції на полі науки і культури, і закликає до ще більших зусиль в цьому напрямі..."

Зробім короткий поворот назад, у 1945-тий рік, у наші Карпати. Наведем один зразок, що українська література в її кращих проявах — ніколи не була чужа ні керівникам УПА, ані її рядовим бійцям. З неї вони також черпали надхнення, віру і запал до справедливого бою. У виданім в 1959 році накладом Української Видавничої Спілки в Лондоні збірнику спогадів вояків УПА „Люди Підпілля" є, між ін., спогад Друга Уласа „З повстанських буднів". Мова про відділ УПА провідника Дубенка, в Карпатах, весною 1945 року. В одній лісничівці, прихованій від очей ворога — редактор обласного часопису УПА „До Чину" друг Гомін... По кімнаті походжає Провідник Тур. На хвої, на долівці, сидять і лежать повстанці — відпочивають... І ось, розповідає Улас: „Завелася балачка про літературні типи: Джека Лондона — про його собаку; зійшла на Кіплінга, а потім на Лесю Українку. А знав друг Тур всі твори Л. Українки до подробиць — у румунській тюрмі, за 4 роки свого ув'язнення за Український Гимн, так основно простудіював їх. І обговорили „Оргію" і „Адваката Маркіяна", і „Йоганну, жінку Хусову". Розказував: одна студентка в Києві кинулась у вир нашого руху. Большевики-енкаведисти, що

працювали в гестапо, вислідили її і пірвали до тюрми. З тюрми пише вона йому, Турові: „Хочу бути такою, як Прісцілла". І загинула на гестапівських тортурах, як героїня, як мучениця, не зрадивши нікого"...

Що ж було потім, у тій лісничівці, в 1945 році? Далі Улас пише: „Наступного дня, десь сполудня розтягнулася група стрілецьким рядом і попрямувала на другий бік лісу, до села Белейова..."

Отак українська література дружила з українським автоматом! Не даремно ж і українські поети за кордоном, на свободі оспівали героїчну УПА, її провідників і командирів, — і кращі їхні твори (що їх удалось зібрати), ввійшли до антології поезії „Слово і зброя", яка вийшла з нагоди 25-річчя створення УПА, а найкращі з тих творів — без сумніву назавжди ввійдуть у скарбницю модерної національної української поезії.

ВІРШІ, ПОЕМИ, ЗБІРКИ У ВИДАННЯХ КРАЙОВОГО ОСЕРЕДКУ ПРОПАҐАНДИ, УПА ТА ОУН 1945-50 РР. НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

(За працею проф. Льва Шанковського „УПА та її підпільна література", В-во „Америка" 1952 р.)

„Шлях Перемоги" — циклостильний журнал, видання УПА, Група „Говерля" ч., 1945 р.: з віршованих творів — „Не час!" Марка Боєслава і його ж „Пісня сотні Шума".

„На Чатах" — журнал для молоді, вид. Крайового Осередку Пропаганди, 1946, рік І, ч. 1: з віршованих творів — П. Гетьманця „Серце памятаю тепле"... та „Пригадую"...; В. Пачовський „Гимн безсмертної батави". Без підписів: „Пісня про Базар", „Марш „Сіроманців".

„За волю України" — видання для молоді, ч. 7, жовтень 1949 р.: з віршованих творів — „Що то за прапор лопотить", автор невідомий.

„Чорний Ліс" — видання УПА, „Чорний Ліс", рік 2, ч. 2/II, 1949, жовтень. Із поетичних творів — Марко Боєслав „Устами Бога мовить кров" (Із збірки „Із днів боротьби"), з тієї ж збірки — „Покірним рабам". Те ж видання, рік 4-ий, ч. 1-2, березень 1950 р. З віршованих творів: М. Боєслав „Шевченкові", „Не сльозами, а боротьбою", із збірки „В хоробру путь" — „Гартовані болем". Ч. 3/16, травень 1950 р. — з віршованих творів: М. Боєслав „Не тріюмфуй!" із збірки „Протест", з неї ж — „Чого ж ви мовчите?"

„За Україну" — співаник, з друкарні ОУН. Друге видання, 1945 р. Друк. Кольорова обкладинка, роботи Святослава Гординського. 56 ст. Розділи: „Українська пісне — загреми!", „Ось ми в бою ідемо життьовому", „Ви чесно пройшли велику дорогу любови".

П. Гетьманець, „Мої повстанські марші" („лірика грудня"), 1946 р., циклостильне видання.

П. Гетьманець, „Ранок смерти" — поезії на день 22 листопада (Базар), 1946 р. Циклост. видання.

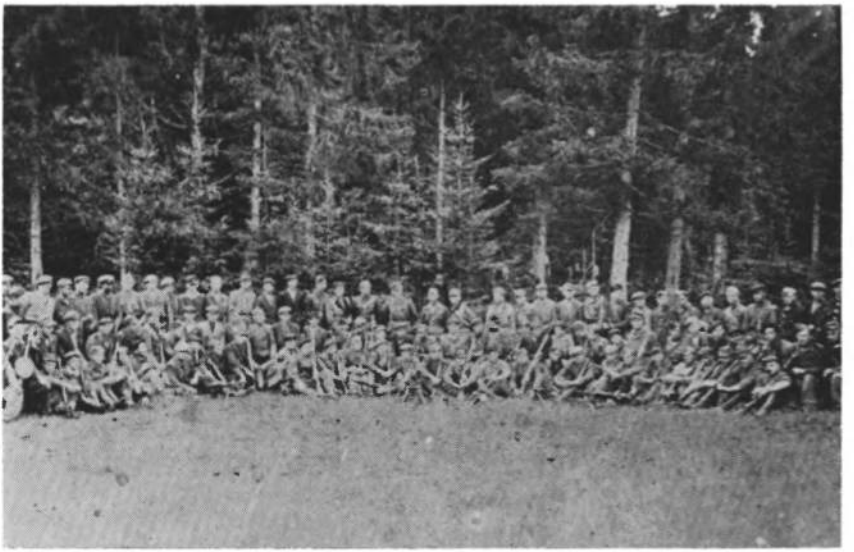

Друга Група Старшинської Школи УПА по складенні присяги

Олесь Бабій, „Гуцульський Курінь“, поема. Видання ОУН, передкрук з оригіналу, циклостиль.

„Літопис УПА“ — одноднівка „Бугу“, жовтень, 1947 р. Машинопис. Із віршованих творів: В. Пачовський „Гимн безсмертної батави“, Волош-Василенко „Після маршу заснув“, Сотник Яструб — вірш без назви.

„Повстанський стяг“ — співаник УПА, видано на Волині, мабуть у 1947 р. Тексти пісень написані машиною до писання на бібулці, лінії нот — також, самі ноти написано хемічним олівцем.

Марко Боєслав, „Поеми“ — 1949 р., машинопис, 22 стор.

Марта Гай, „До зорі“ — збірка поезій, 1950 р.

УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ ЗА КОРДОНОМ — ПРО УПА І РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНУ БОРОТЬБУ

„Жити — це означає відчувати себе фатально зобовязаним користуватись свободою рішення про те, чим ми будемо в світі“, — писав еспанський філософ Ортега-і-Гассет у „Бунті мас“... „Навіть тоді, коли ми віддаємось напризволяще тому, що має статись, ми лише вирішуємо більше нічого не вирішувати. Тому, — вчить філософ, — нема хибнішого твердження, нібито „обставини вирішують“. Навпаки! Обставини лише створюють перед нами нові проблеми, відносно яких ми все мусимо щось вирішувати. Тут вирішальну ролю грає лише наш характер“...

Український енциклопедист проф. Євген Онацький писав у сво-

єму творі „Завзяття, чи спокуса самовиправдання": „Серед виправдувань духової ліности, чи оспалости, найчастіше чуємо такі два: визнаня власної меншевартости і визнання маловартости світу"...

Далеко не всі українські поети за кордоном пішли „шляхом" самокопирсання, шляхом псевдошукань, лінією найменшого опору, відриву від животворчого первня України. Навіть з наймолодшої генерації — візьмім поета Ігоря Шанковського, поетесу Міру Гармаш, наймолодший поетичний талант — Оксану Киянку із ЗДА, — далеко не всі пустились рідного берега і забули про святий обовязок дітей допомагати своїй Матері до кінця. Більшість українських мистців слова не виявили ні хитань, ані залицянь до ката, який посилає за кордон прекрасні українські танці, а проти України — посилає танки...

Так ми підійшли до найновішого розділу теми — до української поезії за кордоном, присвяченої УПА, її надхненникам, керівникам, бійцям. Але тут подані лише дуже стислі, неповні матеріяли для майбутнього дослідника.

У 1947 році, ще в Західній Німеччині, коли туди почали прориватись перші рейдуючі, з метою пропагування української справи у світі, відділи УПА, коли першу велику групу щасливо з боями провів видатний командир, Громенко, а його заступником був поручник УПА друг Лев Футала-Лагідний, — поет Яр Славутич дав нашій літературі видатної сили баляду „Прусак". Ось цей карбований, епічного звучання, твір:

Від неплідних піль, сиротливих скель
До хвилястих нив, затишних осель
Крізь боїв дими, крізь вогні атак
Переможна йшов навісний прусак.

І під гуркіт авт шириною нив
Полював людей і хати палив,
І хати палив, і дітей топтав,
І носив персні чотирьох держав.

Танув тричі сніг, тричі даль гула
Під важким крилом пруського орла.
На четвертий рік у незнаний ліс
Він жорстоку смерть на Волинь приніс.

Тільки навстріч тут: „Волі не бери!
Забирайся геть!" — крикнули бори.

Не зважав прусак на повстанський тан.
На четвертий рік він попав у бран.

І, носій біди, на розбій жадний,
Безборонно став під закон війни:
„Розітніть, паліть — мій німий язик!
Знає смерти клич пруський войовник!"

Та метким вогнем з-під суворих брів
Курінного зір прусака зустрів:
„Наділяєм тих лиш добром — не злом,
Хто вітає смерть піднятим чолом!"

І жахнувсь прусак, на коліна впав,
Дарував персні чотирьох держав.

„Будьте славні вік!“ — у жару
нестям
Ноги цілував лісовим борцям.
Та метким вогнем з-під суворих
брів
Курінного зір прусака зустрів.
„Псові псина смерть!“ —
курінний прирік,
Чоботи обтер і ступив убік.
І на знак руки, на умовний знак,
Від волинських куль повалився
прусак.

Є в Яра Славутича інший твір, „Непокора“ — про юного вояка-упівця, який забув у бою залишити кулю для себе, та коли його вели червоні кати —

... „Миттю востанне напружив
себе,
Сили набрав у мускулля
слабе, —
Кровю гарячих, заюшених губ
Плюнув катам і поправив свій
чуб...

Популярний дитячий письменник Роман Завадович — Михайло Маморський, поет старшої генерації із Західньої України, у довшому поетичному творі „Слово про вірний ліс“ (написаному в 1962 році в Америці) знайшов зворушливі слова про відомих і невідомих Героїв, які пішли в бій, давно-давно розпочатий, котрому ще краю не видко:

...В лісовій зеленій тіні,
в замаскованій землянці,
Там при свічці командири
радять раду за столом,
А між них Тарас Чупринка,
генерал, душа повстанців,
Із орлиним, мужнім серцем,
із задуманим чолом.

Із села в село невпинно
звязкові несуть накази
До найдальших міст, районів,
до найдальших куренів,
І ворожу злющу зграю
за знущання, за образи
Бє повстанською рукою
звідусіль народний гнів.

Ожили в Холоднім Ярі
завзятущі гайдамаки,
Вдарив на ворожі танки
у Карпатах Чорний Ліс,
В лютий бій пішли відважні
сотні Хріна і Бурлаки,
Славний Шелест вивів сотні
із густих поліських ліз.

Хоч вогнем земля палала,
хоч росли могили в полі,
Хоч вершила гекатомби
смерть нещадна і сліпа,
То палке бажання жити,
маніфест святої волі
Крови чесною печаттю
припечатала УПА!

Цей величний, з епічним звучанням, твір поет закінчує виявом глибокої віри у воскресну годину України:

...Як ударить в срібні дзвони
клич воскресної години,
Встане славний дух Чупринки,
командирів ізбере

Й поведе у бій останній
рідний нарід України,
Що ніколи не вмирала
і ніколи не умре!

Покійний поет-наддніпрянець, лірик високої наснаги Михайло Ситник присвятив темі УПА хвилюючу поему „Залізничий сторож“... — твір, що вимагає окремої аналізи.

Героїчна смерть у бою легендарного, улюбленого бійцями Головного Командира УПА, генерал-хорунжого Тараса Чупринки — Романа Шухевича, що сталась 5 березня 1950 року в бою з большевиками в селі Білогорща, біля Львова — сколихнула душею українського народу, сколихнула й серце не одного українського поета на свободі. Так, для прикладу, Петро Кізко відгукнувся в Західній Німеччині на смерть генерала віршем „Чупринка":

Не померкне в віках сторінка
Та, що на ній імя —
Генерал Тарас Чупринка —
Цвітом зірки засія.
Не затихне могутня пісня.
Та, що надхненна ним,
Та, що під зорями висне
Прапором золотим.
Не погасне в народі слава
Та, що про нього йде,
Та, що повстанські лави
В бій крізь вогні веде.
Не замовкне ніколи мова
Та, у якій всякчас
Виростають, живуть два слова:
Чупринка Тарас!

Сл. п. Михайло Ситник присвятив темі УПА поему „Залізничний сторож", поет старшої ґенерації Олесь Бабій — епічну поему „Повстанці", поет молодшої ґенерації Ігор Шанковський (у Канаді) закінчує велику поему „УПА", частково вже друковану...

Поет Микола Щербак написав поему „Герої", в якій немало яскравих рядків присвячені Тарасові Чупринці. Короткий уривок з тієї поеми, сцена смерти Генерала:

...Буй-Туром лютував Чупринка,
Виргав вогненно скоростріл,
Що все дрижало, гори й діл...
Та хижий ворог в бурі злив
Залізом бункера залив
І Генерала спопелив,
Стоптав, зрівняв з землею ліс
І попіл розметав, розніс...
Дарма регочеш, чорний кате!
Той попіл кличе до відплати!
Він жевріє і дні, і ночі,
У грудях бє, в серця стукоче!..

Хоча значно сильніший байкар із Запоріжжя, Іван Манило, у своєму жанрі байки, але й він дав цікавий задумом вірш, співставивши — у сні — двох славетних Чупринок: Грицька Чупринку, поета, розстріляного комуністами за підготову повстання в Києві — і генерала Тараса Чупринку:

Прийшли до мене в гості два
Чупринки:
Один — поет, а другий —
генерал...
Весняне сонце — в небі ні
хмаринки —
Сплітало їм вінок на лоні трав.
— Добридень! — обізвавсь,
немов до брата.
— Привіт співцеві! —
усміхнувсь Роман.
Один з пером, другий із
автоматом —
Складали Україні свій пеан...
В степах Америки не випадково
Відкрив я Слави Український
Храм...

Не меншою луною відбилась у серцях українських поетів на свободі трагічна смерть Провідника Революційної ОУН Степана Бандери — надхненника створення великої Армії волі УПА. Важко ви-

брати кращі з близько сотні поетичних творів, присвячених Великому Воїнові Національної України. Тому тут зацитую лише одну поезію, відсилаючи читачів до „Антології української поезії, присвяченої УПА". Бодан Нижанківський — поет старшого покоління — дав зразок поезії високого стилю та емоційної напруги — „Ти поляг, щоб не згораючи горіти":

Не лист осінній наше слово.
Ми прапор на труну Твою
Схиляєм і підносим знову
У незакінченім бою.

Не подолає смерть розпяте
Безсмертя нашої землі!
Ти все віддав, умів віддати —
Всю кров за кров Її.

Зівянуть і вінки, і квіти.
Нехай зівянуть! Ти поляг
Щоб не згораючи, горіти!
Ти — символ,
Стяг!

Не втихне біль. І ран Вітчизни
Не згоять туга, ні роки.
Ще ворог смертно кровю бризне
Від нашої руки!

Великий Друже! Овид сірий
Розколеться — і полетить
Тобі назустріч рідний вирій —
Вітчизни нашої блакить!

На трагічну смерть Провідника Степана Бандери відгукнулись не лише українські поети, а й Німець Дітер Рауг, Англійка Вера Річ, Джон Бравн та інші... Про людей типу безсмертного Провідника Степана Бандери писав у „Призначенні України" Юрій Липа, кажучи: „Батько — це той, хто дає підвладному певність, що він, підвладний, є членом роду"... Мова про національний солідаризм: кров Провідника, духового Творця Української Повстанської Армії — лише зміцнила українську націю.

Тепа УПА далі хвилює поетів, членів АДУК, і взагалі багатьох працівників українського мистецького слова, які особливо гостро відчувають діючий дух цієї нашої Армії Волі. У 1967 р. в журналі „Визвольний Шлях" у Лондоні Андрій Легіт опублікував хвилюючу баляду „Подолянка", в якій ми так гостро відчуваємо дії відгримілих боїв УПА та сучасні дії Українського Революційного Підпілля:

„Чорним вороном перед
світанком
Привезли до тюрми подолянку,
Круглолицю, струнку ще й
біляву.
Завели в кабінет на розправу.
Емведист-слідчий мовив до
бранки:
— Нам відомо!.. Признайся ж,
красуне,
Що твій вірш „Смерть
московській комуні" —
Подолянка на це ані слова...
Слідчий знову до неї промовив:
— Та розкрий же уста,
поетесо! —
Глянув: очі її, наче плеса.
Враз дівочі нахмурились брови,
Проказала: — Ну й кара
Господня!..
То не мій вірш, то пісня
народня. —
Емведист усміхнувся єхидно,
Зирк навколо — нікого не
видно,
Погляд кинув на стан, на коліна,

Прошептав: — Стань
коханкою — звільним! —
Подолянка: — Убивче
безстидний,
Покохать тебе — смерти це
гірше,
Запиши — я є авторка вірша!

У 1967 році, майже через півстоліття існування совєтської так зв. „народної" влади — по вязницях України сидять багато молодих українських діячів: поетів, письменників, істориків, літературознавців. Хто знає, можливо інтуїція підказала Андрієві Леготові в Англії написати саме про одну з таких нескорених українських поеток — про духову дочку великої Лесі Українки!..

І Микола Верес, у вірші „Безсмертя", написаному в 1964 році, виразно вказує на тривалість боротьби українського націоналізму та християнізму проти московського диявола:

...Ми йдемо, і кровю пишуть
пера
Строфи літ буремної пори,
Про чини безсмертного
Бандери,
Про ОУН звитяжні прапори...
Ним громи завихрюють
простори,
Грізна йде, розмаяна пора,
Вільними ще будуть Чорне
море,
Схили круч закутого Дніпра,
Рідний степ, грунти, гаї, лимани
І висот зазорена блакить.
Згинуть всі недолюдки й тирани,
Але вождь Бандера — буде
жить!

Поетка-патріотка Лариса Мурович (в Канаді), для якої герої УПА — відомі й безіменні — це її знайомі і рідні подруги й друзі, дала пластичний малюнок у поезії „Зимою в бункрі":

Зимою в бункрі — девять
чоловіка.
Не девять їх — а безкінечна
рать,
Жила бо в серці кожного велика
Сімя людей — мільйонів сорок
пять.

У них ідея й поривання спільні
Серця — завзяття снажити
вогнем,
Але весною всі бійці підпільні
„Хрестили" ворога святим
мечем.

Нам не забути скремні їх імена:
Рибалка, Сірий, Пас, Байдак,
Мирон...
Чи в бункрі можуть збліднути
знамена,
Як Україна воякам — закон?

Ще Вихор, Буйний і Тетяна —
перло
Лемківських гір, із голосом,
як дзвін...
Тримав над ними командирське
берло
Герой звитяги над
Сверчевським — Хрін!

Також Юрій Буряківець з великою любовю, з глибоким внутрішнім хвилюванням оспівував, як і Олекса Рань, героїзм українських повстанців, а Василь Дубина присвятив їм пісню, повну запалу і пориву:

...З села уранці хлопці
відступили,
А ввечорі повернуться вони!

Вдалі клекочуть грізні
скорострільні,
Ідуть на штурм нездолані сини!

Про них — про новочасних орлів Національної України давніше писав Петро Карпенко-Криниця, і тепер український поет у Канаді Дан Мур у 1967 році, ніби відзначуючи 25-ту річницю створення УПА, закликає:

...В гаях, в лісах і по карпатських
схилах
Хай крок твій тихо, в святості
ступа,
В їх тіні — волі виростали
крила,
Там сплять безсмертні лицарі
УПА.

Треба підкреслити, що як в лавах Української Постанської Армії були Українці дослівно з усіх земель України, а навіть з Кубані, з Молдавії, з Закавказзя; як тепер, без сумніву, і далі діють Підпільні Ланки, — так про них писали і пишуть українські поети з усіх земль України, виявляючи справжнє почуття соборности, єдности нашої нації в боротьбі. А про славні „Підпільні Ланки" недавно віршем розповіла Лариса Мурович:

Підпільні ланки

В підпіллі ланка — три людини,
Які на прапор України
Присягу склали для народу
Здобути в боротьбі свободу.
І ширяться конспіративно
Ці ланки там, уперто й гнівно,
На простір тисячомилевий,
Обєднані в ланцюг крицевий.
Дракон безрадний з ними нині,
Бо в зашморгу він всередині,
Та криця тисне горло й груди
І до його загину — буде!

Змінена форма боротьби УПА, її Підпільних Ланок принесла те, що ми рідко коли довідуємось то про листівки в Києві, Ужгороді чи Харкові з закликом чинити опір московсько-большевицькому окупантові; то про потяг, що „несподівано" вилетів з рейок біля Львова; то про комуністичні суди над підпільниками... Алла Косовська (у ЗДА) у вірші „Полтавчанка" (1967 р.) розповіла про дівчину Степову з Полтавщини, яка в лавах УПА редагувала в загоні командира Хріна сатиричний повстанський журнал „Перець", аж... —

...Одного ранку, в Енному
повіті,
Разом з Миколою загинула вона,
Ніхто не знає, де її могила,
Хіба ліси і сонце золоте...
Спи з миром, дівчино, спи
героїне мила,
Твоє імя для нас — безсмертне
і святе!

Нині Україна має тисячі таких імен — живих Марій Степових і живих Микол. Організовано, а багато й не організовано, вони чинять опір, ведуть боротьбу проти русифікації, проти переслідування вірних і наших Церков, проти економічного визиску нашого населення, проти фарисеїв і малоросів — вислужників Москви.

Чи тема УПА — однієї з найбільш героїчних армій світу — не варта мистецьких творів? Чи це, після княжих дружин, мазепинських полків, Усусусів, армій У-

країнської Народної Республики, бійців Закарпатської України, — не одна з найбільш світлих сторінок нашої нової історії? Чи може мистець не відгукнутись, якщо має талант і сумління, якщо не пішов шляхами безбатченків, космополітів, атеїстів, низькопоклонників перед ворогом, перед чужими антикультурами?..

Щоб змагатись, треба вірити, треба надіятись на перемогу. А оптимізм, надія і віра — це ж одна з ознак справжньої Людини. Професор Євген Онацький писав у творі „Завзяття, чи спокуса самовиправдання?: „Надія — головна прикмета людини, як людини"... Італійський філософ Тільґер справедливо вважав, що ще більше (ніж уміння сміятись, чим наділена тільки людина — ЛП) відрізняє людину вміння надіятись: „Ми буваємо дійсно щасливі тільки тоді, коли надіємось"... Чудово визначив значення надії видатний мислитель, Італієць Н. Сальванескі: „Хто надіється, той нищить невдоволення, паралізує сумніви, сіє успіхи, готує перемогу"... Правда, Спіноза зневажав надію, вважаючи її прикметою духової кволости — мудрець Спінози не має надії, він позбавлений цього великого людського щастя. Але Тільґер справедливо зауважив, що той мудрець Спінози занадто далеко відійшов від живого життя; він пересичений життям, а така людина завжди виходить і знаходиться ще за життя — поза життям.

Згадані тут і багато не згаданих українських поетів — перебувають у вирі життя, тримають руку на живчику України, нашого живого народу, живуть його боротьбою, сподіванням і надією. Тому й маємо стільки поетичних відгуків, у яких з більшою чи меншою мистецькою силою наші поети оспівали і оспівують найкращі риси нової української людини — націоналіста - хрестоносця - народоправця, що вміє вмерти і вміє жити для досягнення щастя народу. Справжнє ж щастя можливе не в наймах, не в приймах, не в кайданах, а тільки у власній Державі.

Закінчуючи, зацитую ще уривок із Звернення до всіх Українців за кордонами України, виданого УГВР і Головною Командою УПА в 1945-му році:

„ ...Наші брати на чужині — всі Ваші сили віддайте на службу Краєві, на допомогу тим, що борються, що, не зважаючи на всі ворожі насильства і підступи, високо держать прапор нашої революційно-визвольної боротьби. Хай не буде ні одного з Вас, що стояв би осторонь гігантських змагань, які веде Український Нарід за своє право на існування, на вільний політичний і соціяльний розвиток"...

І не даремно мистці: поети, письменники, драматурги, композитори, малярі, скульптори та інші діячі української культури за кордоном, які не розгубились і не розгубили власних сил у світовій свистоплясці кафкіянства, бітнікізму та пересичення, не стали „молодими стариками", ані „старими старичками", які відчувають поза собою тисячолітню історію нашої України, — творили і черпаючи краще із світової скарбниці, будуть творити для України, для

її перемоги, для ще більшого розвитку нашої культури, для зведення українського духа на найвищі вершини! Їхня творчість позначена надією і вірою, оптимістичним романтизмом, справжньою любовю до людини. Вони є найбільшими інтернаціоналістами, бо бажають і змагаються за волю і щастя свого та всіх інших народів, що ще не мають власної „хати". Вони є найбільшими гуманістами, бо у їхній творчості — все просякнене любовю до людини, бажанням бачити її великою, дужою, вільною і квітучою. В кращих творах, в тому й поетичних, вони зробили новий крок вперед в розвитку української нової поезії, як одному з виявів творчого духа творчої України.

Про тих, хто із зброєю в руці, як і про тих, хто з пером у руці, про організованих і неорганізованих борців у сучасній Україні за її державність — ще не написано багато творів. Але тема боротьби, освяченої кровю попередніх поколінь — це найбільш життєва, найбільш жива, сучасна і найбільш дорога тема для українського поета на свободі і для українського поета-підпільника в колоніяльній УССР, чи в Казахстані, чи в Сибіру... Немов висловлюючи нашу непохитну віру в остаточну перемогу, писав уже закордоном, у 1951 році, Іван Хміль:

Зневіру геть і геть докори!
Сталіть наново пера крил,
Щоб після бур, негод і
штормів —
Нових набратися вже сил!..
Щоб ті сподівання і мрії
Перетворилися у ЧИН:
Занести прапор наш у Київ
В рядах Несплямлених Дружин...
Прощайте, стрінемось ще
в росах
Серед степів і рідних піль! —
Стискаю руки вам крізь сльози,
Ваш побратим — Упівський
Хміль!

Цей короткий огляд закінчимо однією з найновіших баляд в українській національній закордонній поезії другої половини 1960. років — балядою Лариси Мурович про „Звязкову". У ній ідеться про те, що що чинила вчора героїчна УПА, що чинить нині героїчна людина революційного підпілля на Рідній Землі і що чинитиме Україна доти, доки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави:

Над річкою вергають кулі —
лихі, смертоносні слова,
Там два вороги причаїлись,
підпільна ж одна, звязкова.

Зелена смерічка гілками на плечі
схилилася їй,
І вірна героям Вітчизни —
хоробро виходить на бій.

Ударила куля смерічку у груди
вогнем, гаряче,
І рана живицею звільна,
краплисто по тілі тече.

Та де ж звязкова ця? Чи, може,
такої зовсім не було?
Чи стежка помежи кущами
в підпільне провадить село?

Як два вороги грабувати вже
„мертву" пішли звязкову,
Побачили тільки смерічку —
високу, зелену, живу!

Велика, невичерпно велика тема УПА зворушить уяву і сумління ще не одного поета, письменника, мистця-маляра, композитора, драматурга, як повні величі княжі віки України-Руси, Козаччина, славні дивізії соборної УНР, хоробрі повстанці 1919-24 років... Вже тепер українська культура збагатилась кількома творами про Українську Повстанську Армію. Романіст Улас Самчук дав роман, нехай місцями й оспорюваний, „Чого не гоїть вогонь"; над повістю про УПА працює письменник Іван Смолій та напевно й інші колеги; композитор Олег Стратичук пише музику до опери „Оксана" — про героїню-повстанку; декілька надхненних пісень про УПА залишив нам сл. п. композитор Микола Фоменко; у Канаді поставлено художній кінофільм „Жорстокі світанки" з упівської тематики; Театр у Пятницю під керівництвом реж. Володимира Шашаровського прийняв до постановки драму „Недосяжні"; молодий композитор Яр. Ласовський закінчив триактову оперу „В бункері" на тему УПА ...і це лише початок великого списка — великого памятника Безсмертним дочкам і синам України. Це також — українські кулі за тих, хто вже не може боротися збройно, хто поліг, „щоб не згораючи горіти". Це — честь і совість національної України, її клятва.

Чи ж дивуватись, що до старших приєднується краща з найкращих наша молодь — і в колоніяльній УССР, і тут, за кордоном? Не за соцутопії, не за сидіння на двох стільцях і не за словесну еквілібристику сидять нині в тюрмах СССР понад 70 кращих молодих діячів української культури й науки, сидять у рік 50-ліття так зв. большевицької революції, ленінської революції! І сидять не лише в Україні!... Нехай буде найкращим свідоцтвом непереможности української націоналістичної ідеї та нашої чудової культури оцей вірш, написаний ще дуже юною дівчиною, Оксаною Киянкою, яка народилась 1950 р. в Бельгії, а тепер вчиться в середній школі в Америці — „Вірш про повстанців":

Ось берези коло лісу,
Наче білі брами.
Це повстанці там ходили
Темними ночами.
У бої вони ходили,
Україну боронили.
Не шукайте сліду в житі,
Ні під тінню лісовою, —
Ось могили їхні вкриті
Квітами й травою.

Та коли про повстанські, закосичені квітами, могили пише наша наймолодша українська поетеса, народжена 1950 року на чужині, Оксана Киянка — то немає могил.

Є лиш безсмертна УПА.

І безсмертний народ, що таку Армію Волі створив.

Петро Андрусів

Український мистець на еміґрації

Еміґрація завжди мала проблеми, які виводяться з наглих змін фізичного і духового оточення людини. Людина, відірвана від свого природнього підсоння, духової атмосфери рідної землі й народу, буває наражена на психічні потрясення в процесі конечного достосування до нових обставин.

В загальному є два роди еміґрації: добровільна і примусова. Перша дає людині можливість вибирати — залишатися на чужині, або повернутися на рідню землю, коли треба. Друга такого вибору людині не дає, і вона, людина, приневолена піддатися процесові повільного достосування до нових обставин, все одно, з яким терпінням цей процес повязаний.

Якщо згадані проблеми комплікують життя пересічної людини на еміґрації, то вони далеко глибше відбиваються на житті культурнотворчої одиниці. Не наше завдання входити в скомпліковану аналізу згаданих процесів та їх впливів на психіку людини, а надто — розглядати ще більше скомпліковані психологічні зміни, які створює еміґраційна дійсність в душі мистця. Все це варте глибшої, професійної, аналізи, як і багато інших проблем в українському мистецтві, але ті питання переростають наші можливості в цій статті.

Ми тут спробуємо заторкнути лише деякі з тих питань, що вяжуться з комплексом згаданих проблем, але ті питання в теперішній дійсності і в загальній атмосфері, що панує в мистецькому світі, не будуть звучати дуже природно, а для багатьох мистців, що поклоняються пануючому сьогодні мистецькому космополітичнорожевому (якщо не червоному) „dolce farniente“ вони напевно видадуться анахронізмом, бо ми тут говоритимемо про український нарід, про батьківщину і про працю, яку український мистець на чужині повинен виконати для добра української культури. Словом, ще раз та сама „нецікава тема“, яка нам уже так надокучила на академіях і якої маємо по самі вуха, читаючи заголовки газетних статтей, а саме — мистецтво й патріотизм.

Переглядаючи літературу про образотворче мистецтво різних народів, побачимо доволі ясно зарисовані контури мистецького дорібку кожного з них. Кожний нарід дорожить своїм культурним дорібком, пишається ним і дбає, щоб його постійно побільшувати та ро-

бить усі зусилля, щоб його показати світові. Про це свідчать дві останні світові вистави — в Ню Йорку і в Монтреалі.

Сьогодні нікому до голови не прийде заперечувати факт, що, наприклад, Монна Ліза, яка фактично є власністю Франції, належить до італійської культури, як твір Леонардо Да Вінчі; що твори Ренуара, Сезана і Матісса — це дорібок французького мистецтва, а Веляскез і Ґоя належать до еспанської культури і т. д.

Помимо бляшаного галасу безрідних космополітів, що мистецтво не знає національних границь і що воно є мовою універсальною та що так звані національні культури, це перестаріле поняття, яке давно вже викинено на смітник — дійсність фактами показує щось цілком протилежне.

Уважний обсерватор без труду помітить, що не зважаючи на внутрішнє зрізничкування в сучасному мистецтві, можна легко розпізнати характеристичні риси творчости Французів, Німців, Японців, південних і північних Американців та інших. Це спостереження ще більше загостриться в зарисах, коли переглянути літературу про мистецькі явища. Там дбайливо підкреслюється, котра з видніших мистецьких появ кому, якій нації, належить. Про це добре дбають проводи окремих народів, як і самі мистці.

Ось тенденція мистця-космополіта і фактична дійсність: Мексиканець Дієґо Рівера — знаменитий маляр, все своє творче життя заявляв себе комуністом і ворогом національного партикуляризму в світі. Одначе мексиканський нарід його творчість зарахував до дорібку своєї культури і нікому її не думає відступати.

Помимо кличів про духа демократії, про рівність усіх людей і народів на земському ґлобі та помимо інтриг комуністичного табору, щоб збаламутити безкритичні маси молодих і старих космополітичних ексцентриків, національне сумління і дух у світі постійно зростають і маніфестують себе навіть серед самих комуністів.

Чи треба вказувати на очевидний московський модерний патріотизм, який сьогодні перейшов у справжній імперіялістичний шовінізм, небувалий у всій історії Росії? Забріхана пропаґанда трубить про рівноправність усіх народів СССР, а насправді Москва всіми засобами державного апарату переслідує духовість усіх немосковських народів, систематично винищує історичні памятки, викорінює відвічне народне мистецтво, традиції і мову і переводить русифікацію. Ця варварська форма московського націоналізму не має нічого спільного з кличами про „свободу, рівність і братерство", з якими почалась московська революція в імя якої впродовж півстоліття винищено мільйони не-Москалів...

Такі національні ферменти, як в Югославії, Альбанії, Польщі, Мадярщині, а останньо і в Румунії є дальшим запереченням того, в що стільки босоногих і бородатих „бітніків" разом із деякими професорами університетів на Заході наївно вірить.

В. Масютин: Князь Володимир — бронза

Помимо різниці устрою та пошани до прав індивідуальної людини, в країнах поза засягом комуністичного режиму, істота національних егоїзмів залишається та сама. Англійці, Німці, Скандинавці, Італійці і Французи — просто змагаються одні з одними за свої національні гордощі і культурні традиції. Президент Франції Ш. де Ґоль є знаменетим прикладом національної гордости, якою він так іритує провідників світу. Навіть Америка, із своїм ультрадемократизмом, не грішить скромністю, і пишається перед іншими народами як не культурними традиціями, то матеріялним багатством і наймодернішою цивілізацією.

Окремою справою, вартою ширшого обговорення, може бути американський демократизм в деклярaтивній теорії і в фактичній практиці. Навіть тут — в цій дійсності, під спільним конституційним бальдахимом рівноправности, є виразно зарисована національна ривалізація різних етнічних груп. Поруч Англійців, найбільше впливовими групами є Жиди, Італійці, Ірляндці, слабші Німці і Поляки. Інші групи не здобули собі більшого впливу, і до них, на жаль, належимо і ми.

Про такі ділянки, як політика

й економія, тут не будемо говорити, але хочеться хоч коротко глянути на загальну структуру мистецького життя, яке в Америці сьогодні найшлося майже під виключною котролею одної етнічної групи. Ця група має гегемонію в фільмовій, театральній і музичній продукції, вона контролює мистецькі ґалерії малого і більшого розміру і дуже часто від неї залежить, про що і про кого в мистецтві треба голосно заговорити, а що і кого треба втопити в глибині смертельної тиші. Це дуже скомплікована апаратура, де комбінуються політичні і фінансові впливи з впливами на напрямки руху на ринку всіх ґалузей мистецтва. Тим впливам підпорядковані струми, якими робиться добру чи погану погоду для нових мистецьких поява при помочі добре розгалуженої професійної критики в пресі, радіо і телевізії. Це не випадкове, що саме ця група продукує таку скількість „світового маштабу" дириґентів, музик і мистецьких геніїв, яких не знала досі історія культури. Це свого роду вмисна фабрикація „геніїв".

Хочемо ми чи ні, але цей зорганізований апарат, хоч на коротку мету, у відношенню до історичного тривання людської культури — дає висліди, потрібні даній групі для піднесення престижу в очах інших народів, що має своє значення і для практичних життьових цілей.

Подібне діється не лише в Америці. Та справа в тому, що ті сили, які сьогодні контролюють мистецький рух у світі, не є приязно наставлені до Українців, особливо тих, які деклярують свій сепаратизм від Москви та мріють про свою незалежність.

У сьогоднішньому світі кожний нарід усіми своїми засобами мусить змагатися за свою екзистенцію, за свої права під сонцем і за свою культуру, а мистецтво грає дуже важливу ролю в тих змаганнях. Без постійних зусиль навіть дуже сильним народам грозить упадок або й історична заглада.

Вся історія українського народу дає приклади того, що культура була нашою найбільшою оборонною зброєю, при помочі якої ми змогли перетривати, як нарід, впродовж усіх віків бездержавного лихоліття.

В тих змаганнях українська література й мистецтво були могутньою зброєю. Роля нашого духовного багатства є й далі важливою і в наші часи, і заступити її чимсь іншим неможливо.

Треба жалувати, що не всі Українці усвідомляють важливість культурних засобів у наших змаганнях, а ще більш жалюгідне те, що в цьому не орієнтуються і деякі з тих, хто має ближче відношення до культурно-творчої роботи.

Те положення, в якому знаходився розвиток української культури на рідних землях в останніх двох століттях, а особливо в останніх пятдесятьох роках під окупацією комуністичного режиму, ставить особливі вимоги до сучасної української людини як там, у нашій батьківщині, так і тут, на еміґрації. Ті вимоги своїм змістом і значенням кладуть тягар обо-

П. Мартинович: „Оксана Буштримиха"

в'язку також на совість кожного українського мистця поза рідними землями.

Згадане уже положення української культури, як і те неприхильне наставлення до нас у світі, ставить українського мистця — під багатьома аспектами — у вийняткове положення. Воно часто дуже відмінне від положення мистців інших народів. Для того на чужині є до вибору два головні шляхи, якими може йти його мистецьке життя — залишитися собою і мати відвагу взяти на себе всі тягарі й труднощі, які йому ставить неприхильне, а то й вороже, оточення, або кривити душею, зручно скривати своє українське походження і для карієри — як казали запорожці — чортові душу запродати, — розтопитися безбатченком у чужому морі.

Другий шлях нас не цікавить, натомість цікавлять нас мистці з тонким і шляхетним сумлінням,

мистці-громадяни, яким свій нарід і батьківщина, з якої вони фізично й духово виросли, є вартостями, що не розмінюються на міжнародніх біржах. Ті мистці, помимо всіх труднощів життя, зможуть знайти тисячі пригожих обставин у різних країнах, серед яких вони своїм талантом і кваліфікаціями мають можливість здобути признання, славу, а часто й матеріяльне забезпечення, залишаючись при своїх ідеалах, залишаючись собою.

Еміграція різних часів нотувала і сьогодні нотує чимало українських мистців, серед яких часто видно великі таланти. Тут можна згадати лише для прикладу таких, як Яхимович, Паращук, а в новіших часах — Андрієнко, Грищенко, Хмелюк чи, покійний уже, Архипенко. В наші дні вибиваються Я. Гніздовський, Л. Молодожанин із Канади, Л. Гуцалюк, Галина Мазепа у Венезуелі, М. Кміт в Австралії та інші.

Але є в нас чимало й таких, які заясніли метеорами і пропали з мистецького обрію в імлі невідомого. Такими — також для прикладу — були Марія Башкірцева і Соня Левицька. Їх творчість, як і їм подібних, не дійшла до нас хоч би й у скромній формі сприємливих репродукцій. Хоч про них знаємо дещо з переказів сучасників, то про вийняткову талановитість тих мистців, в українській культурі не залишилося видних слідів їх творчости.

Дехто міг би сказати, що на тлі нашого історичного занедбання в збереженні матеріялів українського мистецтва, ці два випадки є малозначним фраґментом, і, може, й не варто над ними ломити рук... бо, мовляв, в обставинах, в яких ми, як нарід, опинилися, не розгортався рівномірний ріст усіх ділянок мистецької культури і що розвиток мистецької продукції далеко випереджував розвиток фахової преси і критики, тому цим і треба пояснювати диспропорцію цих двох явищ та зникання деяких мистців і мистецького дорібку.

Це правда. Правда у відношенні до минулого. Ми й до нині не маємо монографій про таких мистців, як Похитонов, Мартинович, Пимоненко, Васильківський та інших. Все наше мистецьке девятнадцяте століття жде на дослідження й опрацювання. Те, що досі появилося, це дуже скромні спроби, з якими важко йти в світ.

Помимо знищення війнами, помимо розкрадання нашого дорібку окупантами і помимо нашого власного занедбання, велич нашого мистецького дорібку є ще така неохоплена, що минеться не одне людське життя дослідників, поки його колись сяк-так упорядкують.

Щобільше явища культури відходять від нас в історію, в минуле, то трудніше їх буде досліджувати і самі досліди вимагатимуть скомплікованих метод, а часто й високих наукових кваліфікацій дослідника. Крім того така дослідна праця вимагає ще й особливих сприятливих умовин. Самі мистці таких кваліфікацій, за малими вийнятками не мають, тому й не можна від них вимагати, щоб вони самі несли тягар відповідальности за вікове занедбання в українській ми-

Федір Кричевський: Родина

стецькій культурі. Це праця для істориків мистецтва і мистецтвознавців. Але історія мистецтва, мистецтвознавство й критика мистецтва в нас не розвинулися. В нас немає кваліфікованих критиків мистецтва. А ті що є, це або самі мистці, що вряди-годи беруться за перо, або самоуки, що свою працю основують на випадково скомпільованій фразеології з різних зачитаних джерел, за чим не видно ані якоїсь спрямованости, ані системи, яку звичайно дає добра наукова підготова. Хоч теоретики переконують, що справжній мистець творить в різних — добрих і поганих обставинах, то кожний мистець знає, що при сприятливих обставинах легше працювати і праця мистця тоді більше продуктивна. Правда, цей стан, в якому доводиться працювати українським мистцям на еміграції, не є нічим новим. Це та хронічна недостача, на яку мусить бути приготований кожний український адепт мистецтва, якщо хоче „постригтися" в українські мистці.

Коли ж праця українських мистців, без огляду на обставини, не припиняється, а триває й розвивається, то це доказ вітальности українського мистця на чужині. Творчість та маніфестується різними видами на індивідуальних і

збірних виставках, дарма, що про них преса мовчить, або згадує кількома рядками.

Серед бачених на тих виставках праць є багато творів гідних серйозної уваги, і попри які мала горстка глядачів переходить з більше або менше помітним зацікавленням, але потім ті праці топляться в глухоті вчорашньої безповоротности. Вони декорують стіни мешкання самого мистця, а в найкращому випадку хтось їх купить, і тоді, на відміну, образ декорує мешкання покупця. І тут, здається, історія його закінчується.

Подібна доля зустріла, мабуть, і праці Соні Левицької та багато інших українських мистців, яких вона поколіннями розкидала по широкому світі. Про Соню Левицьку ще якось люди памятали, і память про неї заховалася у спогадах Олекси Грищенка і в статті д-ра Володимира Поповича з Бельгії, якому вдалося зберегти деякі матеріяли з її життя і творчости. Але скільки мистців з цілим своїм дорібком пропало для нас безповоротно!

Недавно впала в руки філядельфійським мистцям фотографія групи українських мистців, які в тридцятих роках студіювали мистецтво в Парижу. Фотографію прийнято до опублікування в журналі „Нотатки з Мистецтва", але устійнення прізвищ мистців на тій фотографії натрапило на великі труднощі. Кілька видніших, що своєю зарадністю закріпились у мистецькому житті, як Борачок, Перебийніс, Андрієнко-Нечитайло, Хмелюк та інші не було важко назвати, але щодо інших, то треба було витратити багато часу, щоб устійнити їх прізвища. Їх позабували навіть їхні колишні товариші.

Про цю групу — крім деяких особистих спогадів — (яких і так ніхто не нотує), не збереглося ніяких тривалих матеріялів, ніяких записок із спільних сходин, ніяких каталогів із виставок, ніякого сліду навіть, не відомо, чи такі виставки взагалі були. Не знайдено теж ніяких писаних спогадів про життя цієї української групи. Якщо ще дехто з них живе, то згадає цей або інший фрагмент у розмові за чаркою, але як вони відійдуть, то й память про них зникне.

Зовсім відмінно використала свій побут у тому ж Парижі польська група молодих мистців. Так звані Капісти (Комітет Парискі) дбайливо зібрали матеріяли про своє перебування в Парижу, використали їх у дописах, журналах і часописах, видрукували їх в формі спогадів, що вийшли окремою книжкою та викликали велику дискусію на тему переоцінки вартостей мистецтва на терені Польщі.

Переглядаючи ці матеріяли, читач бачить журбу польських мистців про розвиток мистецької культури їхнього народу та збагачення її новими досягненнями світового мистецтва.

Сучасний український мистець на еміграції має такі самі обовязки супроти українського народу і супроти його культури. Ті обовязки не означають, що йому нічого іншого робити, лише малювати патріотичні композиції, історичні сцени чи баталії з визвольних змагань. Таке спрощення справи не мало б ніякого глузду. Цей обовя-

М. К. Башкирцева (1860—1884): За книгою

зок лежить в цілком іншій площині. Побіч самої праці над мистецтвом, мистцям треба також подбати, щоб їх мистецтво не пропало. Не треба чекати на якихсь меценатів, на критиків чи на якусь суспільну поміч і визнання, мовляв, суспільність повинна зайнятися їх творчістю, оцінити її і поставити на педесталі якогось історичного убезсмертнення, тільки треба самому щось в цій справі зробити — щоб його праця відомою була не лиш йому самому і його приятелям, але щоб залишила тривалий слід в історії рідного мистецтва, в історії культури українського народу.

Якщо в нас немає ані окремих інституцій, ані відповідної підготови в громаді, ані інших чинників, які б цікавилися мистецькими справами, то мистці повинні це робити самі. Найкращим способом збереження дорібку мистця є публікація добре зроблених репродукцій, все одно де — в каталогах виставок, журналах, у монографіях, в пропамятних книгах тощо. Меншу вартість мають газетні репродукції.

Сьогодні вже не можна говорити, що наші мистці не можуть собі дозволити на оплату репродукції. Вони здебільша непогано заробляють і мають деякі можливості фінансувати такі репродукції. Таких публікацій ніколи не буде забагато, чого доказом є довкіль-

Н. Хасевич: Екслібліс

ний ринок з літературою про мистецтво. А наш мистецький дорібок такий, що його не сором показати світові.

Уявім собі таку можливість, що творчість українських мистців двадцятого століття збереглася в подібних репродукціях, які випускає фірма „Скіра", і в них ми оглядаємо кольорові пляшні творів Петра Холодного, Василя Кричанківського, Василя Гр. Кричевського, О. Мурашка, Олекси Новаківського, Юрія Нарбута, Павла Ковжуна... Не було б соромно глянути в очі світові...

Можливо, що чотири десятки років тому було важче здобутися на подібні репродукції, але сучасні технічні осяги стали кожному доступні, і з них навіть видавці святкових українських карток користають, друкуючи свій крам у непоганих кольорових репродукціях.

Лише побіжний і принагідний погляд на праці сучасних українських мистців впевняє нас, що сьогодні є змога зібрати і занотувати доволі багатий матеріял, з яким не соромно стати побіч мистецького дорібку інших народів.

Чи цей матеріял залишиться в занедбанні чи стане частиною скарбу, що збагатить українську мистецьку культуру, залежить від самих мистців.

Сьогоднішнє положення української культури і доля українського народу зобовязують українського мистця на чужині до зорганізованого зосередження і до серйозних зусиль. Загал мистців на еміґрації представляє собою велику потенціяльну силу, яка, розумно вжита, може стати певною зброєю в боротьбі з нашими ворогами.

Н. Хасевич: Кінцівка

Д-р Василь Лев

Сторіччя „Просвіти"

Соті роковини (8. грудня 1868) однієї з найстарших українських культурно-освітніх установ на українських землях вяжеться з важливими культурно - національними обставинами, що виникли як конечність відновлення й продовження ідеї галицького відродження. „Просвіта" проіснувала до 1939 року й перестала існувати з приходом до Галичини большевиків. Вона несла освіту в широкі маси українського народу не тільки в Галичині й інших українських провінціях під Австрією, але й у придніпрянській Україні в міру розвитку культурного життя Українців під Росією.

„Просвіта", це гідна наслідниця і продовжувач ідей Кирило-Методіївського Братства в Києві, заснованого в 1846 р. і зліквідованого царським урядом в 1847 р. „Просвіта" є теж наслідницею в Галичині „Галицько-руської Матиці", заснованої в 1848 р. з метою нести освіту між український нарід, головно в селянські маси. Обидва названі товариства виникли як протидія невеликих гуртів ідейних і культурних Українців проти затій ворогів, що змагаючи до винародовлення українського народу, намагалися тримати його в темноті й покорі. Але Москва знищила Кирило-Методіївське братство, що ставило собі завдання нести освіту між український нарід, усвідомлювати його про гідність людини, її національні й соціяльні вартості, її рівність і місце серед інших, головно, словянських народів. А в Австрії „Галицько-руська Матиця", що мала на меті те саме шляхом видавання й ширення серед народу книжок про нашу історію й культуру, також не могла діяти правильно, бо під ударом русифікаційних ідей, принесених до Австрії московським істориком Погодіним, це товариство попало в руки зростаючого москвофільства в Галичині, втратило звязок з народом і ширило нереальні й контроверсійні ідеї про єдність народу від Уралу до Карпат, причисляючи до нього й Українців як частину російського народу.

Одначе вже в 60-их рр. виступили в Галичині проти москвофільства народовці, які розпочали поновне національне й культурне відродження українського народу. Під проводом енергійних і відданих національній справі громадян, як Наталь Вахнянин, о. Степан Качала, О. Товарницький, Корнило Сущкевич, Володимир Ганкевич, Олександер Борковський, Іван Комарницький, Михай-

ло Коссак, Омелян Огоновський, Омелян Партицький, Юліян Романчук, Корнило Устиянович і ін., засновано 8. грудня 1868 року у Львові товариство „Просвіта", яке на основі статуту стало науково-освітнім товариством, з метою збирати й видавати фолкльорні матеріяли, як народні пісні, казки, приказки, перекази, тобто матеріяли, що причиняються до пізнання народу, його історії, культури й побуту. Але вже в 1870 р. змінено й обмежено його завдання і, замість наукової праці, „Просвіта" обмежила свої завдання до праці над освітою народу, головно селянських і міщанських мас. Тому й задержала вона первісну назву — „Просвіта". А над розвитком літератури й науки працю перейняло засноване в 1873 р. літературне „Товариство ім. Шевченка", перетворене в 1892 р. на наукове товариство.

Т-во „Просвіта" мусіло спершу пройти важкий шлях перешкод з боку москвофілів. Через відмову москвофільських священиків у Львові, перші загальні збори відбулися без Богослуження в намісній товариства, і не в Народному Домі, а в приміщенні польського товариства. В „Просвіті" під проводом першого виділу в складі: Наталь Вахнянин — голова, Ол. Борковський, І. Комарницький, М. Коссак, М. Михаляк, О. Огоновський, О. Партицький, Ю. Романчук, К. Сушкевич, К. Устиянович, згуртувалися тоді чільні громадські діячі народовці, переважно молоді — пізніше визначні культурні діячі — міщани, ремісники і селяни. Спершу „Просвіта" видавала для народу популярні книжечки різнородного змісту й характеру, а далі почала засновувати різні економічні й культурно-освітні установи, крамниці, ощадностеві й позичкові каси, започаткувала розвиток молочарства й молочарських спілок, що розрослися й обєдналися в „Краєвому Союзі Молочарських Спілок" (опісля „Маслосоюз"), дбала про покращання сільського господарства, видавала періодичні журнали й інформативні книжечки, влаштовуючи для цього курси, поборювала неграмотність, вишколювала просвітянських працівників, поборювала пияцтво закладенням т-ва „Відродження" (1909) тощо. За почином „Просвіти" засновано також інші товариства а то: руханкове „Сокіл" у Львові і руханкові по селах „Січі", міщансько-ремісниче Т-во „Зоря" (1884) у Львові, „Руське Товариство Педагогічне" (згодом Українське, 1881), перезване після першої світової війни на „Рідна Школа", „Народна Торговля" (1883), забезпечене асекураційне товариство „Дністер" (1895), „Сільський Господар" (1895), „Краєвий Союз Кредитовий" (1898) і „Краєвий Союз Ревізійний" (1904), кредитове товариство „Віра" в Перемишлі (1894) й ін. Ці установи, засновані в 90-их роках XIX ст., потім розвивалися самостійно, а „Просвіта залишила собі тільки виховно-навчальну працю серед міщан і селян. Для селянства заснувала господарсько-садівничу школу в Милуванні і жіночу школу домашнього господарства в Угерцях, а також закладала й розбудовувала

позичкові каси, шпихлірі, збіжеві спілки, і кілька дахівкарень. Крім того вела видавничу діяльність.

Згодом почала „Просвіта" закладати по містах Філії, в 80-их роках і читальні по селах. Централя закупила за 130.000 гульденів велику триповерхову камяницю у Львові на розі Руської вулиці і Ринку, ч. 10. В централі працювали головний виділ з головою та секретарем на чолі й службовці, інспектори, люстратори, бібліотекарі й ін. При читальнях організовано крамниці, каси Райфанзенки, шпихлірі, пожежні сторожі, різнородні гуртки, як театральний, спортовий, самоосвітний, хор, любителів книжки тощо, влаштовувано мандрівні бібліотеки й різнородні навчальні курси. Молодь організувалася в „Молодих Просвітах". Перед Першою світовою війною і між обома війнами майже в кожному селі була Читальня „Просвіти", а деколи й філія з різними гуртками й організаціями. Найбільше читалень мали до війни повіти, Бережани, Дрогобич, Жовква, Перемишль, Сокаль, Стрий. В Жовкві на 62 громади було 65 читалень. В 1875 р. була тільки одна філія „Просвіти", а в 1914 р. 77 філій і 2944 читалень. В рр. 1868—1876 централя мала 564 членів, а перед першою світовою війною 36,000, і 2664 читальняних бібліотек.

Перша світова війна, а головно окупація Галичини російськими військами і царський губернаторський уряд, що суворо переслідував український рух, сповільнила, а то й припинила діяльність „Просвіти", передусім по селах. Також польський окупаційний уряд між двома війнами сильно перешкоджав розвиткові „Просвіти", головно, в перших роках окупації Польщею Галичини і під час пацифікації в 1930 р. Та „Просвіта" не припиняла своєї праці, продовжувала її в централі, філіях і читальнях із здвоєною енергією, протиставляючись переслідуванню польського уряду, що в діях „Просвіти" бачив велику силу, яка виховувала народні маси, та усвідомлювала їх і розвивала національну ідею незалежности. Без огляду на перешкоди й переслідування збоку адміністраційних властей по містах і селах, при філіях і читальнях „Просвіти" постійно організувалися гуртки й обєднання. Після невдачних визвольних змагань національна свідомість по наших селах зростала головно завдяки праці „Просвіти". Селяни й робітництво (ремісництво по містах) йшли за гаслом, киненим просвітними робітниками „нарід собі!", старалися бути незалежними від окупаційного уряду, творили свої клітини економічного життя і свої варстати праці. Всі горнулися до „Просвіти", працювали організовано над підвищенням своїх професійних кваліфікацій, старалися добути якнайбільше знання поза школою, яка в той час намагалася приглушувати національну свідомість і виховувати нарід в льояльності до свого, ворожого українському народові, уряду. Тим затіям чужого уряду і спробам денаціоналізувати українське населення відбиранням йому варстатів праці і заселюванням українських земель польськими колоністами,

протиставився наш нарід головно завдяки праці „Просвіти".

Крім культурно-освітньої праці по містах і селах, „Просвіта" брала живу участь в громадському й політичному житті. Ще за австрійської влади в XIX ст. „Просвіта" інтервеніювала, вносила петиції й меморіяли до уряду в обороні прав української мови в школах та урядах, признаних конституцією. Головний виділ „Просвіти" причинився до впровадження української мови і предметів українознавства в державних і приватних школах, до впровадження в школі мап з українськими написами, до вживання української мови в урядах тощо. Крім того, „Просвіта" причинилася до заснування державної гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі (1887), займала також національно-державне становище в справі українських партій у Галичині, стоячи на національно-державних позиціях, підтримувала теж українські часописи, нпр., „Батьківщину", редаговану Юліяном Романчуком у 1879-1887, „Свободу", „Народну Раду", перший політичний орган народовців. Брала „Просвіта" теж участь у великих національних святах, як спровадження тлінних останків Маркіяна Шашкевича до Львова, 1894, сторіччя відродження української літератури 1898 р., свято відкриття памятника Котляревському в Полтаві 1903 р., сорокліття літературно-наукової праці І. Франка 1913, сторіччя народин Тараса Шевченка 1914 р. і сокільський здвиг в тому самому році, 950-ліття хрещення України і своє 70-ліття в 1938 р. тощо.

Для успішної праці „Просвіта" потребувала відповідних грошових фондів. Самі членські вкладки не вистачали, тому виділ старався про допомогу Краєвого і Центрального австрійського урядів заходами наших визначних громадян, що були високими урядовцями, як от Юліян Лаврівський, що був віцемаршалом сойму (1869). Він одначе мусів поборювати протидії поляків — високих урядовців, що старалися не допустити до призначення дотацій, бажаючи придавити, а то й зліквідувати діяльність і впливи „Просвіти" на національне освідомлення українського народу та його економічний і культурний ріст. Одначе серед українського народу були меценати, що фінансово підтримували „Просвіту". Багатий дідич у селі Вікні на Поділлі, Володимир Федорович пожертвував „Просвіті" 12 тисяч гульденів (1876). Фундації на „Просвіту" записали також о. Степан Качала, один із основників „Просвіти", о. Степан Новосад, парох Підгаєць (120,000 корон на стипендії для учнів середніх шкіл), о. Залуцький, парох Теребовлі (різні стипендії), граф Михайло Тишкевич і Степан Дубравський (видавництва). Перед першою світовою війною цей фонд виносив ок. 350 тисяч корон. Та, на жаль, під час війни він здевалюувався. Також із вибухом першої світової війни краєвий уряд — сойм перестав давати дотації на „Просвіту", що в рр. 1870—1914 дали 190 тисяч корон. Урвалися теж дотації Центрального уряду на господарсько-економічну діяльність, що в роках 1906—1914 виносили

173½ тисяч корон. Згадати треба і записи Михайла Малецького в Угерцях винявських та Антона Книгиницького в Грабівці і купно, за низьку ціну, маєтку в Миловані від митрополичої консисторії у Львові. Чимало допомагала „Просвіті" українська заокеанська еміграція, головно після першої світової війни, коли польський уряд відмовив їй фінансової допомоги. Шляхом членських вкладок (около 1000 членів) і збірок не тільки на матірне товариство у Львові, але й на провінціяльні філії та читальні „Просвіти" кожного року заокеанські Українці збирали великі суми на потреби централі і місцевих товариств. Точне число заокеанських пожертв можна буде скласти після появи публікацій про діяльність місцевих комітетів у звязку з регіональними збірками.

Крім того, „Просвіта" поширила свою діяльність і на українські села в західній Галичині, головно в околиці Сянока, Нового Санча і Лежайська. А заснована в 1895 р. „Просвіта" в Кракові стала осередком українського життя. При ній гуртувалися „Рідна Школа", „Відродження", „Союз Українок" і „Студентська Громада". Краківська „Просвіта" мала теж експозитури в Бялій, Вадовицях, Величці, де були скупчення українських заточенців, головно між двома війнами.

Вже при кінці XIX ст. засновувалися „Просвіти" на Буковині й Закарпатті, а при „Просвіті" в Ужгороді існувала також наукова секція, що причинилася не тільки до освідомлення змадяризованих і москвофільських Українців, але й вела дослідну й публікаційну працю в усіх ділянках українознавства.

Потім „Просвіта" поширилася і в Австрії — в Відні, Ґмінді, в Ніделальмі коло Зальцбурга, в Моравській Остраві. Велику працю виконала „Просвіта" серед полонених Українців з Російської армії. Була теж „Просвіта" в ЧСР у Брні. Ще перед першою світовою війною матірне товариство звязалося з діячами культури в придніпрянській Україні. Після революції 1905-го року стали вони закладати „Просвіти" в Катеринославі (1905), Одесі (1905), Києві, Камянці Подільському, Житомирі, Чернігові, Миколаєві, Мелітополі на Таврії, Новочеркаську, Катеринодарі на Кубані, в Баку на Кавказі, в Грубешові на Холмщині, а також у Владивостоці на Далекому Сході. Організування й праця цих товариств були важкі через переслідування царського уряду. А таки гуртували вони багато членів, в них працювали такі визначні постаті, як Борис Грінченко, його дружина Марія Загірня, Василь Доманицький, Василь Королів. Вони існували аж до вибуху першої світової війни і проробили велику працю, тримаючи тісний звязок з матірним товариством у Львові, заснували великі українознавчі бібліотеки і творили багаті музейні збірки, передплачували галицькі видання і самі друкували книжки. Придніпрянські „Просвіти" влаштовували вечірки, доповіді, закладали курси української мови. Не була це легка праця, просвітяни наражувалися на переслідування збоку царського центрально-

го й губерніяльних урядів, але впродовж короткого часу вони проробили велику працю над національним усвідомленням селян і міщан. Під час першої світової війни члени закритих „Просвіт" на Придніпрянщині старалися тримати звязок з галицькими „Просвітами". Деякі з них включилися в працю серед полонених Українців російської армії, затаборованих за стараннням просвітніх діячів в Австрії, а головно в Німеччині, в Раштаті, Вецлярі й Зальцведелі. Тут галицькі й придніпрянські науковці й робітники пера, як Богдан Лепкий, Омелян Терлецький, Роман Перфецький, Йосип Безпалько, Василь Сімович, Роман Смаль-Стоцький, Михайло Паращук, Микола Шаповал, Григор Сиротенко й ін. засновували „Просвіти" в таборах і в рамках цих установ вели культурно-освітню працю, засновували варстати праці, вишколювали фахових робітників ремісників, влаштовували відчити, концерти, театральні вистави тощо. Наслідком праці „Просвіти" утворено в 1917-18 р. дивізії Синьожупанників і Сірожупанників.

З вибухом революції в Росії в 1917 р. віджили деякі „Просвіти" на Наддніпрянщині і стали вести культурно-освітню працю, головно по селах. В вересні 1917 р. всі наддніпрянські „Просвіти" обєдналися в „Союз Просвіт", який широко розгорнув працю над організацією шкільництва усіх типів і у видавничій ділянці. Крім того, спроваджував із Галичини багато книжок для книгарень і читалень — бібліотек.

Зліквідовані білогвардійцями й большевиками „Просвіти" стали відживати під німецькою окупацією в рр. 1941-43, але зустрічали вони багато перепон від окупаційного уряду. З поворотом большевиків в Україні зникли читальні „Просвіти", їх і просвітянських діячів большевики цілковито винищили. Те саме сталося з „Просвітами" на західньо-українських землях.

Ще перед першою світовою війною і після неї поставали „Просвіти" у Франції, Чехословаччині, Югославії, в яких гуртувалися українські еміганти. Культурні діячі вели культурну працю серед них. Одною з таких була „Просвіта" в Керстурі серед бачванських Українців у Югославії. Вона постала там зараз після першої світової війни і повела живу працю над усвідомленням цього острова Українців серед чужого оточення, над розвитком письменства і друкуванням книжок.

В Новому Світі, в ЗДА, перша читальня „Просвіти" постала в Шенандо, Па. в 1887 р., шість років перед заснуванням часопису „Свобода" й Українського Народного Союзу. Пізніше видавництво „Свободи" видавало різні популярні книжечки на зразок львівської „Просвіти", популярно-науковий місячник „Слово", календарі й місячник для молоді „Цвітка", що став підручником до навчання української мови. Згодом поставали читальні „Просвіти" при відділах УНС, і обєднувалися при „Товаристві Українсько-Американських Горожан". В 1909 р. за ініціятивою та допомогою єпископа Сотера Ортинського, засновано окреме

товариство „Просвіта", яке старалося засновувати читальні при кожній парохії, щоб вести школи українознавства, закладати бібліотеки, позичкові каси тощо. Та через роздори між членами прийшло до розбиття УНС і до заснування таких самих харитативно-допомогових товариств „Провидіння", „Українського Робітничого Союзу" і згодом „Народної Помочі", а тим самим і ослаблення діяльности „Просвіти", головно на полі шкільництва. Та ідея „Просвіти" не згинула. При названих товариствах засновувалися теж читальні і велися школи українознавства. Наймолодшою просвітньою організацією є „Молода Просвіта" ім. Митрополита Андрея Шептицького, заснована в Філядельфії в 1953 р. Вона має архів і бібліотеку й веде інтенсивну освідомну працю серед молоді, влаштовує концерти, представлення й вистави книжок та народнього мистецтва. Сьогодні на території ЗДА існують читальні „Просвіти" хоч нераз із зміненою назвою, при допомогових товариствах і горожанських клюбах і парохіях.

Також і в Канаді існують „Просвіти" й читальні, під різними назвами, як читальня „Просвіти", з іменем патрона, якогось українського діяча, часто Шевченка, „Січ", „Просвітнє Товариство", „Український Народний Дім". Вони мають переважно власні доми, бібліотеки, архіви, розвагові клюби, ведуть курси українознавства. Перші просвітні товариства в Канаді стали засновуватися в 1903-1907 рр. Сьогодні вони існують у багатьох містах, де є більші скупчення Українців, старших і молодших еміґрантів і їхніх дітей. З ініціятиви просвітніх діячів в Канаді деякі місцевості мають назви українських історичних постатей або українських міст. Просвітні товариства посереднім шляхом впливають на введення української мови в початкових, середніх і високих школах, як одної з чужих мов на тому континенті. Із найповажніших просвітніх установ треба назвати Читальню „Просвіти", „Народний Дім" та „Інститут Просвіти" в Вінніпеґу, Читальню „Просвіти" в Торонті і Форт Вілліямс. „Народний Дім" у Вінніпеґу має велику українознавчу бібліотеку з рукописним відділом і старших українських друків та численних літературних і наукових творів, виданих у рідному краю. Канадійські просвітні товариства в перших роках свого існування влаштовували віча, крім шкіл українознавства, громадські й маніфестаційні зібрання, концерти, відчити і лекції. В Канаді діяв у звязку з „Просвітою" Ол. Кошиць із своєю славною Республиканською Капелею, діяв теж Василь Авраменко із своєю танцювальною школою, що виховала багато танцюристів серед тут народжених Українців. Під фірмою „Просвіт" зорганізував, запрошений єпископом Никитою Будкою, композитор Євген Турула „Хор Канади". Він теж зорганізував оркестру. На полі культурно-освітної праці, головно в ділянці музейництва, працювала дружина пок. Кошиця Тетяна, в Вінніпезі працює дружина пок. професора Дмитра Антоновича, її донька Марина (дружина проф. Я-

рослава Рудницького), д-р М. Мандрика, Ольга Войценко. Просвітні товариства в Канаді спонукали осісти в різних містах Канади наших науковців із старшої й молодшої еміґрації та зайняти професорські і вчительські посади при університетах і середніх школах.

Просвітні товариства поставали також і в Південній Америці, в Буенос Айрес в Аргентині, де сьогодні діє проф. Євген Онацький. Є тут теж кілька „Просвіт" в інших місцевостях більшого скупчення Українців. Освітні товариства існують в Бразилії в Куритибі, Сан Павльо, Рійо де Жанейро. В цих товариствах працюють наполегливо також Отці Василіяни. Є просвітні товариства в Параґваї в Енкарнасіон, в Сандова, Кармен дель Парана, Фрам, Альборада, Асунсіон. І там існують читальні, бібліотеки, відчитові секції, аматорські гуртки тощо. В Уруґваї засновано „Просвіту" в Монтевідео. Вона збудувала собі власний дім і розвинула культурно-освітню й харитативну діяльність.

Після другої світової війни українська еміґрація в Австралії організує своє культурне життя в товариствах на зразок „Просвіти" і в подібний спосіб веде культурно-освітню працю в різних ділянках, як курси українознавства, самоосвітні гуртки, аматорські, хорові, кооперативні тощо.

Попри згадку про видавничу діяльність просвітніх товариств в західній півкулі, належить окрема згадка видавничій діяльності матірного товариства у Львові. Для поборювання неграмотности й поширювання освіти серед народніх мас „Просвіта" видавала популярні книжечки з української історії, географії, економії, господарства, домашніх праць, культурного життя, а також і літературні твори, переважно оповідання й повісті для народу. Були це звичайно місячні випуски. До приходу большевиків в Галичині появилося понад 850 місячних випусків. „Просвіта" видавала кожного року календар-альманах, що містив довідки про культурне життя народу й інших національностей, історичні, літературознавчі статті, літературні твори, біографічні замітки й некрологи. Кільканадцять років редактором календаря, ще до першої і під час першої війни, був Василь Лукич (Володимир Левицький), Степан Шах, Микола Дужий. За редакцією Юліяна Романчука, а потім Михайла Возняка „Просвіта" видала низку творів українських письменників п. з. „Руська Письменність" (пізніше „Українська") — це твори Марка Вовчка, І. Воробкевича, Л. Глібова, К. Климковича, Г. Квітки-Основяненка, І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, П. Куліша (6 томів), А. Метлинського, М. Костомарова, І. Нечуя-Левицького, С. Руданського, О. Стороженка, А. Могильницького, М. Устияновича, Маркіяна й Володимира Шашкевичів, Я. Головацького, І. Вагилевича, Т. Падурри, О. Ю. Федьковича, Т. Шевченка. В цій серії появилося 27 томів, деякі твори в кількох накладах. Серед інших поважних видань перше місце займає 3-томова „Істо-

рія української літератури" Михайла Возняка, „Українські думи" і „Українська усна словесність" Філярета Колесси, а в серії Фонду „Учітеся, брати мої" вийшли 22 випуски, м. і. В. Дорошенка „Шевченкова криниця" — вибір з думок поета; С. Чарнецького „Нарис історії українського театру", Р. Ендика „Антропологічні риси українського народу". „Просвіта" видавала періодичні журнали, як „Письмо з Просвіти", „Читальня", „Аматорський порадник", „Просвіта", „Просвітні листки", „Життя і знання". Останній місячник виходив від 1932 р. під редакцією І. Брика, а згодом В. Сімовича. Він став свого роду енциклопедією українознавства. Крім того треба згадати і деякі шкільні підручники, апробовані австрійським а пізніше і польським урядом.

Наприкінці варто назвати і голов „Просвіти" за час її існування: Наталь Вахнянин (1868—1870), Юліян Лаврівський (1870—1873), Володислав Федорович (1873—1877), о. Омелян Огоновський (1877—1894), Юліян Романчук (1896—1906), Євген Олесницький (1906), Петро Огоновський (1906—1910), Іван Кивелюк (1910—1922), Михайло Галущинський (1923—1931), Іван Брик (1931—1939). Останнього голову арештували большевики в вересні 1939 р. і придержали у вязниці кілька місяців.

Продовж свого 71-літнього існування „Просвіта" обрала почесними членами заслужених членів та активних громадян і культурних діячів, найперше голов матірного товариства, з усієї території українських земель. Є це галичани: Митрополит Кир Андрей Шептицький, Олександер Барвінський, Іван Борисевич, Наталь Вахнянин, Михайло Галущинський, Володимир Гнатюк, о. Степан Качала, Василь Лукич (Володимир Левицький), Кость Левицький, Богдан Лепкий, Константина Малицька, Омелян і Петро Романчук, Василь Стефаник, о. Микола і Корнило Устияновичі, Степан Федак, Володислав Федорович, Іван Франко, Андрій Чайковський, Василь Щурат. Буковинці: о. Сидір Воробкевич, Осип Юрій Федькович. Наддніпрянці: Володимир Антонович, Борис Грінченко, Михайло Грушевський, Павло Житецький, Михайло Комаров, Олександер Коницький, Іван Левицький-Нечуй, Микола Лисенко, Софія Русова, Степан Сірополко, Михайло Старицький, Василь Тарновський, Євген Чикаленко. „Просвіта" іменувала теж почесним членом чеського вченого Франтішка Ржегоржа, що подарував їй велику частину своєї бібліотеки.

Продовж свого існування „Просвіта" проробила велику працю на полі всіх ділянок українського культурного життя, а головно на полі освіти й виховання. Як вище сказано, вона причинялася або спонукувала до заснування інших культурно-освітніх і громадських установ і разом з ними підносила рівень культури передусім широких мас громадянства, обєднувала всі суспільні шари в одну національну спільноту не тільки на рідних землях, але і в місцях поселення Українців в інших европейських і заокеанських країнах. „Просвіта" виховувала наш нарід

в національному й державницькому дусі. Тому немилою вона була для большевиків, які в вересні 1939 року, зліквідували її першу та знищили її майно, передусім переплетню і цінну бібліотеку. З порозкиданих книжок по всіх кімнатах будинку в Ринку, ч. 10 ледви вдалося врятувати трохи, головно завдяки тодішньому директорові переплетні „Просвіти", сьогодні вже покійному Дмитрові Хомякові, що в тому часі мешкав в будинку „Просвіти". Понищили большевики майно філій і читалень на провінції, а багато урядовців і членів виарештували. Неодин із них заплатив життям за свою віддану працю для українського народу.

Большевики знищили цілковито „Просвіту" з другим приходом до Галичини в 1944 році. Та не знищили її духово, бо засновані „Просвітою" філії, читальні й споріднені з нею установи в місцях поселення вільного світу живуть і ведуть працю, визначену „Просвітою".

В грудні 1968 р. Українці у вільному світі відзначатимуть століття „Просвіти", вшановуючи її за заслуги для нашого народу і з надією відновити її на рідних землях у вільній українській незалежній державі. „Просвіта" не загинула. Вона живе!

Використана література:

1. Ст. Перський: Популярна історія товариства „Просвіта". Львів, 1932. Стор. 268.
2. Д-р Кость Левицький: „Історія політичної думки галицьких Українців". Львів, 1926.
3. Товариство „Просвіта". Матірнє товариство у Львові. Календар „Просвіти" на 1926 р., стор. 66 і 82—87.
4. Василь Мудрий: У 90-ліття „Просвіти". „Свобода", Джерзі Ситі, 1958, ч. 243 (18. XII. 1958).
5. Наталія Дорошенко - Савченко: Бібліотека т-ва „Просвіта" у Львові. „Свобода", 1959, чч. 20 (30. I.) і 22 (3. II.).
6. Д-р Лука Мишуга: Пропамятна книга. З нагоди 40-літнього ювілею УНС. Джерзі Ситі, 1936, ст. 136—142.
7. Д-р Ярослав Рудницький: Бібліотека читальні „Просвіти" в Вінніпегу. Вінніпег, 1956, 30 стор. (Літопис УВАН, ч. 14).
8. Володимир Дорошенко: „Просвіта", її заснування й праця. Видання „Молода Просвіта" ім. Митр. А. Шептицького, Філядельфія, Па., 1959 р. 103 стор.

Постійне надсилання датку до

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ФОНДУ

є доказом нашого зрозуміння великих завдань УККА.

Датки слати на адресу:

UKRAINIAN CONGRESS COMMITTEE OF AMERICA, INC.

302 West 13th Street, New York, N. Y. 10014

Л. Нигрицький

Перший Український Літературний Фонд

I

Хоч чимало уже праць появилось під цю пору про Галицьку Волость, як в англійській, так і в українській мовах і у вільному світі й на підсовєтській Україні, та все таки існує ще низка літературних явищ, непрослідженых досі як слід. Одним із таких явищ, що доказує нашу духову національну зрілість 100 років тому, була думка оснувати Літературний Фонд. Цей проєкт, який появився на сторінках „українофільського“ — як його зве І. Франко у своїй праці „Нарис історії Українсько-Руської Літератури“[1] часопису „Правда (1867—1868), видвигнув П. Куліш. І „хоч той перший правдянський проєкт не довів ні до чого практичного — читаємо дальше у Франковій праці, — то все таки ідея прийнялася на Вкраїні, де заходи Кониського і Пильчикова, узискано в української поміщиці і українофілки, пані Милорадович, значний фонд, що став пізніше підставою до заснування „Товариства імені Шевченка“ у Львові“.

Коли читаємо ці думки Франка то здається, вони самі собі противляться: проєкт створення Літературного Фонду „не довів ні до чого практичного“, пише Франко й зараз же після того читаємо, що „узискано значний фонд“. Як це розуміти? Що розумів Франко під означенням „практично“?

На нашу думку, проєкт (П. Куліша, але мабуть і сам Франко не є певний, бо пише „ідеєю [Куліша] треба вважати заснування“) Літературного Фонду, що його видвигнув часопис „Правда“ сто років тому інакше розуміли Франко й скажім Куліш, а інакше скажім, члени редакції „Правди“: бо „Літературний Фонд“ можна розуміти, як одноразову літературну нагороду за найкращий літературний твір, але можна й теж розуміти, як основу постійного видавання літературних творів. І здогадно, пишучи, що „проєкт Літературного Фонду не довів ні до чого практично“, Франко думав про фонд літературних нагород. А коли ж „узискано значний фонд“, то очевидно про нагороди уже не було мови, а тільки про матеріяльну основу постійного видання літературних — а згодом, як знаємо — й наукових творів.

II

Вже сам проєкт створення такого Літературного Фонду на Галицькій Україні 1867-8 рр. була немаловажною подією і навіть до деякої міри перечить поглядам де-

яких наших науковців про „затуркане, убоге духове життя Галичини“ 60-их і 70-их років. Правда, що всі національні тоді зусилля галицької вітки українського народу йшли на боротьбу із, до певної міри, панівним москвофільством, якому тодішній Петербург надав дуже милу й на вид невинну назву „панславізму“. Таким „панславізмом“ (очевидно царсько-московським) був відомий історіограф Михайло Погодін, який побував в Галичині 1835 р. і з цього часу вдержував живу кореспонденцію з численними Галичанами, переконуючи їх, що вони ніякі Русини [по-німецьки „Рутенен“]“, а тільки „настоящі русскії“.[2] Дав себе в тому переконати навіть такий наш видатний історик як Д. Зубрицький, який (1856) назвав себе „атаманом погодінской колонії в Галіції“. Коли ж пруське військо розгромило австрійську армію під Садовою 1866 р., московські панславісти одверто заявили, що в осені 1866 р. Росія зажадає від Австрії Галичину й Австрія мусітиме цю „істинно-русскую область“ віддати назад Росії. Тоді то галицький москвофільський часопис „Слово“ ч. 59 з 27 серпня 1866) у статті „Погляд на будучност“ заявив одверто, що „ми русскії звязані історією тисячелітньою, обрядом церковним, язиком і літературою з великим русским народом“. Словом, коли ми порівняємо тодішнє намагання царської Росії здушити кожний прояв української національности, із сьогоднішнім таким же ж денаціоналізаційним рухом на підсовєтській Україні, то між цими двома окупаціями царської Росії і „пролетарського“ СССР не має ніякої різниці.

„Коли ж в 1866 р.[3] галицькоруські слабодухи задурені московськими панславістами, заявили перед світом, що Русини є Росіянами (Москалями) то проти такої неправди треба було постати тим, котрі любили свій нарід і бажали йому щасливої долі у великій родині народів словянських. Їх названо **народовцями,** тому, що вони присвячували свої труди народові й придержувались тої народної програми, котру галицькоруські патріоти висказали в першій відозві Головної Ради до руського народу.

„Русини-народовці стали вже передше (1862--1866) видавати деякі часописи руські, як „Вечерниці“, „Ниву“, „Мету“, „Русалку“. Від 1867 до 1880 р. виходив часопис „Правда“, що сміло обороняв народні наші права проти напастей своїх і чужих...“

III

Очевидно, що коли ми сягнемо до сьогоднішніх „наукових“ праць підсовєтської України, то найдемо інше означення на галицьку народовецьку пресу й літературну критику 60-их-70-их рр. „У 1867—1872 рр. — читаємо в М. Д. Бернштейна „Українська літературна критика 50-70-их рр. XIX ст.“[4] — активно діяла буржуазно-консервативна критика. Ряд журналів і газет, що виходили тоді в Галичині прибрали до своїх рук діячі буржуазно-націоналістичного табору, перетворивши їх на свою суспіль-

но-політичну й літературно-критичну трибуну. Щодо цього характерним був журнал „Правда", який почав виходити в 1867 і з деякими перервами виходив аж до 1898 р.... „програма „Правди" представляла і відбивала погляди українських буржуазних кіл, як Західньої так і Східньої України...

А як у дійсності виглядала ця „українська буржуазія"? Бо після цих слів М. Д. Бернштейна, міг би хтось подумати, що наші тодішні журналісти й публіцисти „раювали". А ось що читаємо у спогадах відомого нашого суспільного й наукового діяча Олекс. Барвінського:[5]

Перш усього в тодішніх часах не було ще таких осередків, як напр. пізніше „Руська Бесіда" чи інші товариства, в яких з нагоди чи то загальних зборів чи якогось народнього святкування, концерту, вечерниць чи ін. збиралась „руська освічена верства" й відтак по зборах чи на комерсах (сходини в ресторані, при їді) говорилось про народні справи. „Народне (в розумінні національного) життя 60-их років XIX ст. (в Галичині) наскільки воно проявлялося, було скупчене по руських священичих сімях, майже одиноких вогнищах тодішньої руської освіченої верстви супільности". Єдиним центром тодішнього національного українського життя був Львів, але як до нього було дістатись, коли не було залізниці?

„Подорож з Тернополя до Львова (16½ галицьких миль) в часах коли не було залізниць — розказує О. Барвінський — жидівськими будками або „кочами" була з деяких зглядів цікава, однак мала вона й чимало невигод. Поки жидівський візник позбирав своїх пасажирів по цілім місті, їздив звичайно найменше пів дня то сюди, то туди, а хоч нераз минало кілька годин від години назначеної на виїзд, треба було великої терпеливости, щоб заспокоїтись обіцянкою двадцять разів повторюваного „Зараз! зараз!"[6] А хоч звичайно була умова, що тільки а тільки пасажирів має взяти, то перегодом показувалося, що прибували нові, з усякими скринками і клунками, в будці робилося густо й тісно, а тут ще й за рогачкою нераз пів милі за містом ждали ще нові пасажири, до котрих візник кликав уже „хап діх байм дронжек."[7]

„Їзда така тривала... цілу добу, бо балагула робив перестанки на „попас" і нічліг по жидівських коршмах в Озерній, Ярчівцях, Золочеві, Яхторові, Чижикові, Гаях під Львовом...

„Вигідніша, але й значно дорожча була їзда т. зв. кочем, з 4-ма сидженнями в середині (задні коштували 5 ринських, передні вужчі, невигідні 4 р.) як на ті часи висока ціна, коли до того дочислити ще видатки на нічліг, бо їду звичайно взялося з собою з дому. Але навіть по їзді таким кочем приїздив чоловік на місце, як збитий й ще два або три дні ховстіли в ухах дзвінки жидівських коней, поки вернулося до звичайного стану".

А як виглядало оснування наукового й літературного часопису „Правда" у Львові? Про це пише один із співробітників, а згодом і

редактор „Правди", цей же Ол. Барвінський:

„Русофільські змагання приневолили також нашу „Громаду"[8] подумати про видавання поки що літературно-наукового часопису. „Громада" упросила на редактора Лонгина Лукашевича, а до помочі, крім мене (Ол. Барвінського) станули Євген Желехівський, Володимир Навроцький, Олександер Огоновський, а зі старших запрошено Вал. Шашкевича, Євг. Згарського, Ом. Партицького, В. Ільницького і ін.

„Кімнату на редакцію, а в часті і видатки на печатню (друкарню) оплачували ми з вкладок місячних, складаних для „Громади" (по 2 ринських місячно), якщо передплата не покривала накладу. Лукашевич трудився зовсім безкорисно та ще заправляв нас до коректи і літературної роботи. Навроцький почав писати земле- і народописні картини, Желехівський описи подорожі, а я забрався до спорудження першої історичної розвідки про Гуню і Остряницю, що появилась у „Правді" 1867 р. Само собою розуміється, що ми не тільки вкладали свою роботу безкорисно, але ще з лекцій зароблений гріш складали на піддержку „Правди"...

„Наші громадяни жили взагалі вельми ощадно і не заповняли каварень та гостинниць... хиба деколи в неділі й свята позволяли собі зайти пополудні до каварні або до ліпшої реставрації... Тодішня молодь академічна (студенти університету — Л. Н.) харчувалась звичайно по т. зв. приватних (домашних) реставраціях... деякі діставали харч від своїх товаришів-богословів, котрі ділилися з ними своїм семінарицьким, доволі лихим і нездоровим харчем. Пільзнерів, окоцімів або Мінхенер-Шпатенброй[9] і т. п. ми не знали, а так само вина і горівок, хиба в яке рокове свято дехто випив склянку львівського пива або чарку вина...

... „Бували між нами такі нуждарі, як правник (тернопілець) Іван Пєсьцьоровський, котрого пожиивою на цілий день був один „мелянж".[10] Не мав він з дому ніякої помочі та удержувався з лекцій, не конче добре платних. Тим то „Громада" бачивши його убожество, ухвалила в його неприяв, звільнити його від громадських місячних вкладок. Коли ж опісля подано йому це до відома, він обидився тим і сказав: Що ж ви собі думаєте? Я хочу сповнити свій громадський обовязок як і кожний з вас!" І дальше платив вкладки, голодуючи, але опісля з вичерпання фізичних сил, в кілька літ пізніше, помер. Щира була душа!"

Так то по суті виглядав „буржуазно-націоналістичний табор", який, кажучи словами „товариша" М. Д. Бернштайна, „прибрав до своїх рук" українську пресу 60-их — 70-их рр. в Галичині. Але коли б не існували були тоді такі жертвенні українські патріоти, як згадані О. Барвінський, Л. Лукашевич, Є. Желехівський, І. Пєсьцьоровський і ціла низка інших, ми сьогодні не існували б як нація, русотяпство, яке тоді заливало нашу Галичину зокрема, а центральні землі України майже повністю і яке, на жаль, хоч і у

зміненій формі існує і сьогодні, було б придушило повністю українського духа. І тільки серед таких повних жертви патріотів, якими 100 років тому були наші предки, міг повстати проєкт першого українського Літературного Фонду, який став підвалиною Наукового Тов. ім. Шевченка, цієї першої нашої Академії Наук, яка кількістю і якістю своїх праць зайняла одно з чільних місць у всесвітній науці.

[1] Писаня Івана Франка І, з портретом автора, Львів 1910, стор. 175.

[2] „Історія літератури рускої", написав Омелян Огоновскій, II, 1, Львів 1889, стор. 42—45.

[3] Огоновський, я. в.

[4] Видання Академії Наук Української РСР, Київ 1959, стор. 137.

[5] О. Барвінський, „Образки з громадянського і письменницького розвитку Русинів", Гол. Накл. Оренштайна в Коломиї, т. І, Львів 1912, т. II, Львів 1913; т. І стор. 70, 89-92, 131; т. II стор. 156.

[6] Здогадно з цих часів походить галицька примовка „жидівське зараз" — **Л. Н.**

[7] Хапайся дрючка — польсько-жидівський воляпік. — **Л. Н.**

[8] Товариство українських студентів університету у Львові. — **Л. Н.**

[9] Пільзнер — найкраще чеське пиво, Окоцім — зах.-галицьке пиво, Мінхнер-Шпатенброй — німецьке пиво. — **Л. Н.**

Початок Маніфестації за Волю України, Медисон Сквер Ґарден, Ню Йорк, 18 листопада 1967 року: колони молоді в одностроях, із прапорами, після вмаршу на арену.

В. Яжівський

Постать Марка Вовчка в українській літературі

(* 22. XII. 1834 — † 28. VII. 1907)

В тисяча девятсот шістдесят сьомому році минуло шістдесят років від дня смерти Марка Вовчка і сто десять років від появи першої збірки оповідань письменниці, що скрилася під чоловічим псевдонімом. В тому часі ніхто не знав, хто автор „Народніх оповідань", але скоро розвязано це питання. Сьогоднішня наука займається питанням місця Марка Вовчка в українській літературі, її звязків із чужою літературою, головно російською, її творів, писаних українською і російською мовами та дослідженням літературних вартостей її творів.

Питання автентичности творів „Народніх оповідань" Марка Вовчка, порушене їх видавцем, П. Кулішем, розвязав Василь Доманицький ще перед першою світовою війною. Куліш добре знав, що під псевдонімом Марко Вовчок скривається Марія з Вілінських Маркович, яка походила із зросійщеної сімї Вілінських та була одружена з Опанасом Марковичем, членом Кирило-Методіївського Братства і і відомим етнографом. Куліш познайомився з Марком Вовчком в Петербурзі в 1857 р., незабаром після того, як вона туди приїхала. Про це довідуємося з листа Марії Маркович до чоловіка.[1]

Знаючи, що саме Марія Марковичка була авторкою „Народніх оповідань", писав Куліш до Шевченка в листі з 27. XI. 1857: „Побачиш, які дива у нас творяться! Уже і каміння зачинає вопіяти! Де ж так не диво, щоб московка переобразилась в українку, та такі повісти вдрала, що хоть би й тобі, мій друже, то прийшлось би в міру".[2] Прочитавши „Оповідання", Шевченко записав у своєму „Деннику" під 18. лютого 1858 р.: Малюга сообщил мнє, что Марко Вовчокь — псевдоним М. А. Марковичь. Какое возвышенное, прекрасное созданіе та женщина".[3]

Вперше повністю вивчив творчість Марка Вовчка літературознавець В. Бойко, що в 1918 р. виготовив монографічну працю п. з. „Марко Вовчок", призначену до друку в видавництві „Друкарь", використавши до того часу друковану літературу про українську письменницю. Після того появилося багато видань творів Марка Вовчка, з яких найповніше було видання за редакцією Богдана Лепкого,[4] та окремих розвідок і монографічних праць. Зокрема треба

відмітити видання й публікації в підсовєтській Україні, видані в 100-ті роковини від появи „Народніх оповідань“ і пятдесяті роковини з дня смерти письменниці. Марко Вовчок відразу зайняла видне і постійне місце в українській літературі.

Як уже сказано, вірну і справедливу оцінку творів Марка Вовчка подав перший Панько Куліш, перший видавець її творів, у передмові до „Народніх оповідань“ з 1857 року. Він схарактеризував молодого письменника Марка Вовчка, не розкриваючи справжнього прізвища жінки письменниці: „Велико стоять сії оповідання тим, що живописують наших селян, як вони єсть перед нашими очима, живописують не так, як вони самі на себе дивляться... Заслуга пана Марка Вовчка в тому, що він перейняв од народу його щиру мову, як переймають пісню, і заговорив до нас так, як... між простим народом говорить найрозумніша людина, найніжніше серце, найчистіша душа. Такі оповідання, як Вовчкові (дай, Боже, щоб їх було більш написано!), стануться зчасом основою словесности нашої народньої“.[5]

Слова П. Куліша скоро справдилися після появи „Народніх оповідань“ і успіху їх серед читачів української та російської інтеліґенції. Успіх молодої авторки виявився в глибоко і щиро демократичному тоні її оповідань, в її глибокому й вірному знанні мови, життя і психології народу, саме в усьому тому, що висувалось тогочасною критикою і передовою інтеліґенцією як найцінніше й необхідне в літературному творі, без чого він би неминуче підпав суворому і невблаганному осудові критики і був би забутий читачами“.[6]

Скоро після виходу „Народніх оповідань“ Куліш розказав історію цієї книжки в статті: „Взляд на малороссійскую словесность по поводу выхода вь свет книги „Народні оповідання“ Марка Вовчка“.[7] Куліш признався до своєї першої помилки в недоцінюванні цих оповідань, вважаючи їх спершу за етнографічні матеріяли. Тут він подав похвальні признання творчості нового автора в дусі романтичної епохи: „Бжола Божа“, що випила найкращу росу з квіток української мови, „намісник Шевченка“, що зріс далеко од батька в чужій науці“, „молоде орля“, „наша надія“.[8] Успіх народніх оповідань був такий великий, що вже в 1858 році стали друкувати ці оповідання російською мовою в перекладі Івана Турґенєва в „Русскому Вестнику“, а в 1859 р. вийшли друком п. з. „Украинские народные рассказы“ в перекладі того таки визначного мистця російської літератури І. Турґенєва. В цьому перекладі „Народні оповідання“ стали відомі також ширшому загалові російської інтеліґенції. Звернув на них увагу також Герцен, дякуючи перекладачеві за „привласнення їх російській літературі“.[9] Імя Марка Вовчка перейшло далеко поза межі громади звеличників рідного українського слова. Через популярність цих оповідань в Україні та на Московщині вже в 1861 р. „Народні

оповідання" вийшли другим виданням.

В 1862 р. вийшов другий том „Народніх оповідань". Сюди ввійшли крім нових також оповідання, що раніше були друковані в „Основі" й „Хаті", а в 1864 р. вийшли друком нові оповідання — повісті. Авторка мала успіх також і за кордонами тодішньої Росії. Всі її оповідання вийшли у Львові в трьох книжках в рр. 1877-78, видані в „Бібліотеці И. Онишкевича".[10] Деякі оповідання були перекладені польською, чеською, сербською, хорватською, французькою та німецькою мовами.

Коли згодом стало відомо, що Марко Вовчок, це письменниця, Марія Марковичка, тоді з нею старались познайомитися „видатні літератори й культурні діячі цієї епохи". Вони захоплювалися задушевною розкішшю її розквітаючого таланту, а багато, неменшою мірою, її правдивою, безпосередньою, живою душею. Різні листи, надсилані до редакцій російських журналів, свідчать про велику увагу, яку звертало на неї її оточення, про глибоку пошану, яка діяла на всіх, що знайомилися з нею особисто.[11]

Перебуваючи три місяці в Петербурзі ще в 1857 р., Марія Маркович зустрілася не тільки з Шевченком і Кулішем, але і з М. Костомаровим, В. Білозерським, М. Лазаревським а також із деякими російськими письменниками, як Тургенєв, Некрасов, Аннєнков, Пісемський, Жемчужніков, Плещеєв. В Петербурзі хтось із Росіян, звеличників таланту Марії Маркович, порадив їй писати російською мовою. Письменниця послухала цієї поради і стала писати також російською мовою і вже в 1959 р. видала збірку оповідань „Рассказы из народнаго русского быта".[12] Та коли вона виїхала закордон, то звідти посилала до Петербургу оповідання тільки українською мовою, а для російських журналів перекладала із західньо-европейської літератури російською мовою.

В збірці народніх оповідань із 1857 р. міститься 11 оповідань, що їх за тематикою можна поділити на три групи: 1. кріпацькі, 2. побутові, 3. навіяні народніми переказами й леґендами.

В першій групі, основаній здебільша на правдивих подіях, авторка змальовує горе закріпощених селян. Тут доля кріпака, що тяжкою працею заробляє і викупляється з кріпацтва та одружується з донькою вільного козака („Викуп"), визволення парубками дівчини кріпачки, насильно забраної економом поляком („Знай, ляше"), насильно забрана селянська дівчина до панського двору намагається втекти, але занедужує і вмирає („Одарка"), одруження вільної козачки з кріпаком і через те горювання її та її дітей у кріпацтві („Козачка"); кріпачка, що працює на панському лані, присипляє дитину виваром із маку і після смерти дитини божеволіє („Горпина").

Серед оповідань з побутовою тематикою бачимо родинні непорозуміння і братови і сестри, що любить і брата, і всю рідню та посвячується для неї („Сестра"), горювання чумака, якого суджену

батько примушує вийти заміж за нелюба („Чумак") і сватання двох парубків до однієї дівчини та вирішення вибору одного з них сном про два місяці („Сон").

В третій групі пізнаємо недолю бідного парубка, що кидається в хвилі Дніпра, коли багатий батько не хоче видати за нього своєї доньки („Максим Грімач"), багатий чоловік убиває з зависти свою дружину, яку видав за нього несумлінний батько („Данило Гурч");отруєння невістки свекрухою і самогубство її сина („Свекруха"); повіря, що можна замінити нелюбу особу, тут дівчину, в пташку („Чари").

Всі ці оповідання написала Марковичка під час побуту в Україні на основі спостережень і етнографічних студій. В дальших двох збірках оповідань змальовує Марія Марковичка картини з життя закріпощених селян, їхнє горе, спричинене панщиною, солдатчиною („Два сини"), події навіяні сумом, а навіть показує месника за кривди народу в постаті історичного розбійника Кармелюка („Кармелюк"). Історичну тему з часів козаччини опрацювала Марковичка в повісті „Маруся", написаній спершу французькою мовою закордоном.

Критична оцінка „Народніх оповідань" Марка Вовчка почалася зараз після появи їх друком. Перший оцінив їх П. Куліш, називаючи їх „вповні самостійними і справді оригінальними оповіданнями".[13] Далі він каже: Хоч під оглядом розповідної форми нагадують вони фолкльорні оповідання — записи, то визначаються самобутністю, немов би сюжети їх перейшли крізь серце автора й диктували їх йому серцем. Крім самобутности у них оригінальна форма, вірне знання народу, мякість стилю, відсутність драматичних сцен і трагічних розвязок, велика обєктивність автора, гуманний настрій, висока художність і глибока щирість.[14] Те саме підкреслила теж редакція журналу „Русский Вестник". Але літературний критик М. Бойко не погоджується з твердженням Куліша про самобутність. На його думку, Марко Вовчок продовжує літературну традицію і навіть відбиває деякий вплив Шевченка.[15]

Подібно оцінює творчість Марка Вовчка і проф. Олександер Котляревський, але до оцінки він підходить із публіцистичного становища і перш за все розглядає зміст як актуальну тематику з гаслами протикріпацькими і громадськими. Натомість стримано і деякою мірою холодно оцінив оповідання Марка Вовчка Микола Костомарів. Він бажав би бачити оповідання Марка Вовчка в сантиментальному тоні, відповідному романтичній добі. Одначе він признає творчості письменниці „картини, що задивляють красотою і тим цінніші, що написані без претенсій на мистецтво. Ці картини не представляють народнього побуту вповні, тільки описують відірвані образки з окремими характерами персонажів."[16] Але Костомаров таки підкреслив стисліть характеристик героїв, загальність картин і поруч того опис окремих рис народного побуту, що не випливають з основи кріпацьких відносин,

відсутність народного, історично засвоєного погляду на них.

В тому часі російський критик Де-Пулє також високо оцінив „Народні оповідання", здебільша повторяючи погляди своїх попередників.[17]

В 1859 р. в журналі російських консерватистів „Библиотека для чтения" (кн. XI, 9) появилася дуже неприхильна оцінка „Народніх оповідань", на що зареаґував Герцен у „Колоколі" (ч. 71, з 15. травня 1860). Він обороняв письменницю перед неслушними закидами „Бібліотеки" за, мовляв, противні духові російського народу картини мужицького життя й оборону їх перед кріпацтвом. Герцен бачив у народніх оповіданнях не тільки вірне зображення села в умовинах кріпосницького ладу, але й підкреслював мистецький бік оповідань і гарну народну мову, придатну висловити найтонкіші почування і найглибші переживання. Тому, на його думку, зовсім добре зрозумів і відчув значення „Народніх оповідань" І. Тургенєв, перекладаючи їх російською мовою.

З іще більшою похвалою відізвався на „Народні оповідання" М. Добролюбов: „Книжка Марка Вовчка відповідає руській дійсності. В легких картинах його ми зустрічаємо риси, що виявляють руку мистця і глибоке серйозне знання предмету..." „Оповідання Марка Вовчка — то літературне явище, що різнобічно, живо й вірно представляє наше народне життя, яке глибоко заглядає в душу".[18] Добролюбов, очевидно, знав народні оповідання, написані авторкою російською мовою і видані п. з. „Рассказы из народного русского быта" (Москва, 1859). В цій збірці були такі оповідання: „Надежа", „Катерина", „Лихой человек", „Саша", „Маша", „Игрушечка", „Жили да были три сестры". Ця книжка пройнята тим самим характером і тенденціями, що й „Народні оповідання". Тон автора співучий, характер оповідань сумний і задумливий, другорядної вартости подробиці повні чистої і свіжої поезії в описах; все це залишилося таким самим, як і в українських оповіданнях. Тільки імена людей і місцевостей, картини природи, забави й пісні показують нам московський побут, а крім того відношення селян до кріпацтва (як права) мають особливий відтінок.[19] Цією оцінкою Добролюбов ствердив тільки в „Народніх оповіданнях" справжню дійсність, життєву правду, обєктивність і мистецтво. Натомість не дав він порівняльної історично-літературної аналізи творів Марка Вовчка. Зробив це К. Леонтієв в розвідці про російський переклад „Народніх оповідань". Одначе його оцінка відноситься до українського характеру оповідань Марка Вовчка.[20]

Чому Марко Вовчок написала також оповідання російською мовою і про московський побут, можна вияснити тодішньою манерою українських письменників, які пробували пера і російською мовою. Це, напр., Артемовський-Гулак, Г. Квітка-Основяненко, П. Куліш, навіть Т. Шевченко, не згадуючи М. Гоголя, що писав тільки російською мовою. Марко Вовчок дала

данину панівній і домінантній силі російської літератури і її впливу на інші словянські літератури, зокрема українську, в границях тодішньої російської імперії. Та російські оповідання Марка Вовчка не викликали такого зацікавлення й захоплення як українські, тому й попит на них у книгарнях був менший.

Хоч Марія Маркович була „Московка", як називав її Куліш у листі до Шевченка, а для Олени Пчілки „кацапка", то в російських оповіданнях вона не дала таких мистецьких і вірно фолкльорних картин, як в українських. Відомо, що Марія Вілінська була вихована в російському оточенні, але під впливом свого чоловіка, Опанаса Марковича, українського етнографа, а також під впливом українських етнографічних матеріялів і безпосередньої зустрічі з українським селом та вивчання його побуту в умовинах кріпацьких обставин, своєю ніжною душею відчула глибину горя українського народу й тому змалювала його помистецькому. Натомість московське село з його побутом було чуже для неї і тим самим менше пережитим. Треба також відмітити вплив на російські оповідання Марка Вовчка „Записок охотника" І. Тургенєва, що вийшли друком ще перед 1857 роком. Єдина схожість, яку можна знайти між оповіданнями Марка Вовчка і творами російськими, зокрема „Записок охотника", то спільність теми (народній побут в умовинах кріпацтва), спільність настрою (глибоке співчуття до страждущого народу, терплячого селянства), спільність тенденції (протест проти гноблення народніх мас в ім'я ідей гуманности і справедливости). Одначе ця подібність не вказує на вплив Тургенєва на Марка Вовчка. Тон і стиль оповідань української письменниці можна скоріш пояснити українською літературною традицією, громадськими настроями та ідейними течіями серед української і російської інтелігенції того часу.[21]

„Записки охотника" Івана Тургенєва, то збірка оповідань про побут московського села, списаний мисливим — поміщиком, що при нагоді полювань пізнає російське село й описує його як обсерватор, який досліджує побут із субєктивного становища. У Тургенєва російські селяни, хоч живуть в умовинах кріпацтва, то це щасливі громадяни російської імперії, задоволені із свого становища, вірні панам за їхню опіку над ними. Вони радо розказують про панські маєтки й добра в московському селі і з пошаною відносяться до великих землевласників, громадян Росії. В тому виявляється субєктивний підхід до російського фолкльору. Треба одначе відмітити, що побутові картини, а ще більше персонажі оповідань змальовані Тургенєвим з великою докладністю.

Тургенєву подобалися оповідання Марка Вовчка з народного життя, головно ті, в яких письменниця не відмітила чітко українського національного характеру нашого побуту. І хоч Тургенєв називав її оповідання українськими, то ніщо не перешкоджувало йому включати український побут у росій-

ську культуру. Проблеми кріпацтва не важні для нього. Картини кріпацького горя у нього трохи злагідненні. Навязуючи до вільнодумних і демократичних гасел в Росії, він, як і інші тодішні літератори, захоплювався фолкльорною тематикою Марка Вовчка і привласнив її російській фолкльористиці. Російська читацька публика прийняла з признанням переклад з української літератури, але радше з огляду на імя перекладача, відомого тоді російського письменника. Одначе з перекладу Тургенєва, чи радше особою перекладача не дуже був задоволений Добролюбов і навіть, як твердять сучасні підсов. дослідники творчости Марка Вовчка, потрапив настроїти її проти Тургенєва. Та поки це сталося, вона написала згадану збірку оповідань російською мовою. Субєктивний підхід Тургенєва до російського фолкльору вплинув на російські оповідання Марка Вовчка, але не діяв на її дальші українські писання.

Побачивши одначе мале зацікавлення своїми російськими оповіданнями, Марко Вовчок закинула цей жанр, а російською мовою послуговувалася тільки в перекладах із західньоевропейської літератури. Та це була радше заробітня праця, хоч і на ній позначився її письменницький талант.

Перебуваючи закордоном, Марко Вовчок продовжувала літературну працю українською мовою. Хоч у тодішній Росії змінилися умовини соціяльного і деякою мірою національного життя, вона не змінила тону і жанру своїх оповідань. Тому вони не викликали в той час такого захоплення, як перша збірка з 1857 р. Та письменниця не могла й не хотіла зійти з раз обраного шляху — і саме цим зберегла красу своїх оповідань та виробила собі тривке місце в українській літературі. Серед пізніших оповідань письменниці знаходимо теж і казкові мотиви, також викладені в стилі фолкльорного жанру на основі народніх оповідань. Тим Марія Марковичка одна з перших опрацьовує казкову тематику в нашій літературі.

Літературні критики, що відкидають вплив „Записок охотника" на Марка Вовчка, приймають радше вплив чи навязання нашої письменниці до літературних традицій українських письменників, головно Гр. Квітки-Основяненка. Але тут видно виразні розходження між обома письменниками як через моралізуючий тон, його жанр і стиль, так і відмінний стиль у письменниці. Квітчині селяни радше нагадують селян Тургенєва. У Марковички дієві особи або оповідачі визначаються глибиною почувань і передають настрої своїх персонажів та описують ситуації.

А саме Марко Вовчок ставиться до своїх нещасливих героїв як близький і дорогий їм приятель, якому довірливо виявити своє наболіле серце і без вагання висловити свої прикрощі через образи, заподіяні їм людьми. Натомість Тургенєв дивиться на це збоку, як сторонній глядач. Та читач завжди бачить перед собою автора і разом з ним придивляється до

кріпацького побуту, спостерігає і вивчає нарід.[22]

Розглядаючи стиль, форму і мову оповідань Марка Вовчка і Тургенєва, бачимо виразні різниці між обидвома авторами. Марко Вовчок не оповідає від першої особи, а від третьої, устами персонажів. У неї оповідають звичайні люди, простими, нехитрими словами, якими тільки може орудувати жінка-селянка. Вона характеризує дієвих осіб тільки загальними рисами, що притаманні не тільки одній, але й багатьом іншим таким особам; це типи, не характери. Авторка уникає яскравости фарб, ефектовности і надзвичайних малюнків. Читач не може запамятати картин і осіб, тільки загальні враження залишаються в його душі, і звідси витворюється загальний настрій оповідання. Натомість в Тургенєва портрети виразні і залишаються в памяті. Коли читаємо якенебудь оповідання Марка Вовчка, можемо забути імена дієвих осіб і різні деталі, яких у неї небагато, але не можемо забути важкої долі скривдженого і пригнобленого народу. Тургенєв оповідає від себе, і описує свої подорожні зустрічі, передає свої спостереження і враження, переплутує розповідь — мову своїми примітками і великими описами природи. Коли він вводить читача в сферу народніх відносин і розгортає перед ним малюнки кріпацького ладу, завжди тримає його (мужика) коло себе і примушує дивитися його (авторовими) очима, крізь призму власних поглядів, хоч деколи замаскованих, але завжди таких, що викликують співчуття. Марко Вовчок представляє особи як типові, узагальнені. Тургенєв натомість представляє переважно індивідуальні постаті, характери. Він подає описи в подробицях, характеризує навіть рухами постаті, Марко Вовчок узагальнює. Також описів природи у неї небагато, за те вони повні мистецького вислову, у Тургенєва описи стоять на першому місці. Вони мають велике значення в його творчості. В обох авторів можемо спостерігати тільки подібність тематики, настроїв і тенденцій. Одначе важко дошукуватися впливів російського письменника на українську письменницю.[23]

Дослідження творчости Марка Вовчка і її звязків з чужими літературами доводить до таких висновків: Марко Вовчок, хоч вихована в московському оточенні, під впливом української культури і народної творчости, є чистою українською письменницею, байдуже, що вона писала і російською мовою. Її „Народні оповідання" стоять у тісному звязку з новою українською літературою. Пізнати це в її творчості в змісті (народній побут і обрібка народніх оповідань та переказів), в настроях (співчутливе відношення до українського простого народу), в ідейності (мистецьке пропагування визвольних ідей) і в формі (мистецьке змалювання народньої душі і мистецьке використання народніх розповідей). Любов свого народу, вивчення українського фолкльору і літературні традиції мають більший вплив на її творчість, ніж здогадний, але не доказаний вплив Тургенєва. Марко Вовчок — пись-

менниця оригінальна і самостійна, вона займає одне з перших місць в українській літературі, і не тільки свого часу, але й наступних поколінь. Найкраще говорять про це слова самої письменниці, написані нею в листі до сина, недовго перед її смертю: „Я прожила ввесь свій вік, ідучи однією дорогою і не збочуючи. У мене могли бути помилки, слабкості, неподобства, як у більшості людей, але в головному я не опоганила себе відступництвом..."[24]

Примітки:

[10] Мелянж, франц., кава з молоком.
[1] Василь Доманицький: Авторство Марка Вовчка. „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка", Львів 1908, т. 84, стор. 113.
[2] Письма Кулиша к Шевченку. „Кіевская Старина", 1898, кн. II ст. 231.
[3] „Дневник" Т. Шевченка. „Основа", 1862, кн. VI, стор. 5.
[4] Твори Марка Вовчка. З життєписом авторки й життєписними матеріялами. (Зредагував Богдан Лепкий). Т. І. Київ-Ляйпціг, 1923; тут і біографічний нарис пера Богдана Лепкого; т. II, Київ-Ляйпціг, 1923; т. III, Київ-Ляйпціг, 1923; Українська (Галицька) Накладня.
[5] За студією В. Бойка: Марко Вовчок. Українська Накладня, Київ-Ляйпціг, 1918, стор. 10.
[6] В. Бойко: цитована студія, ст. 11.
[7] „Русский Вестник", 1857, кн. XII. „Современная летопись", Див. В. Бойко, стор. 11—12.
[8] „Основа", 1861, кн. IV, ст. 33—34.
[9] „Колокол", 15, V, 1860. Ч. 71.
[10] Повісти Марка Вовчка. Львів, 1878. Видання И. Онишкевича. Три частини.
[11] „Былое", 1907, кн. X, стор. 63.
[12] Разсказы из народнаго русскаго быта Марка Вовчка. Москва, 1859.
[13] „Русский Вестник", 1857, кн. XII.
[14] Там же.
[15] В. Бойко, цит. студія, стор. 116.
[16] Украинские народные разскази Марка Вовчка. Перевод И. С. Тургенева. СПб., 1859, „Современник", 1859, кн. V.
[17] Де-Пуле: Украинские народные разсказы Марка Вовчка. „Русское слово", 1859, кн. 5, Библиография, стор. 83.
[18] Н. Добролюбов: Черты для характеристики русскаго простонародья. „Современник", 1860, кн. IX.
[19] Там же.
[20] К. Леонтьев: По поводу разсказов Марка Вовчка. „Отечественныя записки", 1861, кн. 3.
[21] В. Бойко: цит. студія, стор. 171.
[22] Там же, стор. 183.
[23] Там же, стор. 184.
[24] Твори Марка Вовчка, вид. Олександер Дорошкевич. — Біографічна стаття, т. IV, стор. 239.

ДУМКИ МУДРИХ ЛЮДЕЙ

Ввічливість є мовою, якою може говорити німий та яку почує і зрозуміє глухий.

*

Найвірнішими приятелями людини є його десять пальців.

*

Будучи зверхником, часом будь сліпим; будучи в службі, часом будь глухим.

*

Ввічливість нічого не коштує, але все купує.

*

Борода ніколи не була признакою мудрости.

*

Коли ти гнівний, числи до десяти заки заговориш, а коли ти дуже гнівний, числи до сто.

Володимир Мацьків

Українка, що стала „Радісною Султанкою“

В історії українського народу, подібно, як в історії інших народів, є чимало різних подій, які годі вияснити нормальним ходом історичних причин та наслідків. Важко їх вияснити навіть т. зв. „збігом обставин“.

Деякі з тих історичних подій принесли позитивні наслідки, інші спричинили шкоди та втрати для даного народу, а ще інші не принесли ні зиску, ні втрати, але були дивними та незвичайними самою своєю появою.

До таких саме подій належить справа дівчини, татарської бранки Настуні Лісовської, доньки пароха церкви св. Духа в Рогатині, яка під іменем Роксоляни стала жінкою десятого з черги султана османської імперії, Сулеймана, що його називають Великим, Пишним і под.

Треба подивляти цю дівчину, що з невисокою освітою, без знання чужих мов та чужих країв і звичаїв, зуміла не тільки приєднати до себе гордого та могутнього султана, щобільше, не зважаючи на турецький звичай, стати єдиною його жінкою, усуваючи великий вплив численного гарему. Вона зуміла так вплинути на свого чоловіка, що він повіряв їй багато державних справ та був вповні вдоволений їх полагодженням. Деякі справи полагоджувала Роксоляна сама, вважаючи, що як дружина султана, має до цього право.

Вона зуміла теж усунути правного престолонаслідника, сина від першої жінки Сулеймана, щоб такою дорогою забезпечити трон та володіння своєму синові. Вона мала вплив не тільки на турецькі державні справи, але полагоджувала теж різні міждержавні справи та вела переписку з чужими володарями.

Коли зважити, що ні одна жінка з гарему султана, ні з попередників, ані наслідників Сулеймана не здобула такого впливу, то треба вважати ролю Роксоляни за незвичайну подію.

Про цю жінку написано вже чимало праць і наукового й белетристичного характеру. В нашій літературі заслуговує на увагу повість д-ра Осипа Назарука п. н. „Роксоляна“, що появилася ще на рідних землях, а в Америці її перевидало видавництво „Говерля“ в 1955 р. Є також повість Миколи Лазорського п. н. „Степова квітка“.

Д-р Осип Назарук, беручись до писання цієї повісті, простудіював справу Роксоляни досить докладно. Про це він згадує в після-

слові та поясненнях. Переконливо доказує це також зміст повісти, в якій автор подає численні цитати Корану, назви різних султанських урядовців та полководців, чимало турецьких слів, звичаїв та історичних фактів з часів володіння Сулеймана. Д-р О. Назарук наводить джерельні матеріяли, з яких користав сам і з яких можуть користати майбутні дослідники, а саме:

Hammer: Geschichte des Osmanischen Reiches. Pest 1834.

Niemcewicz: Zbiór pamiątek o dawnej Polsce, II, Warszawa 1822.

Szajnocha: Szkice historyczne, III tom.

Zegota Pauli: Starożytności Galicyjskie, 1840, де зацитовано в оригіналі реляції венецького посла Петра Брагадіно про Роксоляну з 1526 р.: „questa domna di natione Rossa, giovine, non bella, ma grissiada".

В дальшому автор каже, що Твардовський, польський посол в Царгороді в 1621 р., чув від Турків, що Роксоляна походила з Рогатина, але давніший польський поет П. Гославскі в своєму творі „Подоле" пише дослівно:

„A oważ to Roksolanka,
Co to trzęsła całym Wschodem,
Była naszą Podolanką,
Z Czemerowic rodem."

Не є виключене, що вона народилася в Чемерівцях, де її батько був священиком, заки його перенесено до Рогатина.

Історична повість „Роксоляна или Анастазія Лисовская" була друкована в „Подольскихь Епарх. Відомостяхь" у 1880 р. Появилися також поема Старицької, друкована в Києві і лібретто до опери Д. Січинського, друковане в Станиславові. В бібліографії Е. Левицького записано, що існує політично-історична драма „Роксоляна", друкована в Коломиї в 1869 р., а рецензія про неї була у Львівській „Правді" цього ж року.

В бібліотеці одного з італійських ських університетів мала бути книжка, в латинській мові: „Roksolana uxor Suleimani".

Крім наукових літературних творів, було також декілька портретів Роксоляни. Два з них були в Українському Національному Музеї. Один, мальований італійським малярем, вказує, що Роксоляна була гарна, ніжна, скромна й дуже спокійна з вигляду. Д-р О. Назарук твердить, що бачив також портрет німецького маляря, де Роксоляна сиділа на золотому кріслі в одязі прибраному перлами. Надрукований тут портрет походить з польських джерел.

У своєму часі зацікавлення особою Роксоляни було дуже велике. В моєму посіданні находиться книжка: Jan Pajewski: „Bunczuk i Koncerz" (Biblioteka wiedzy historycznej) Warszawa, 1963, в якій обговорені взаємини між колишньою Польщею і Туреччиною, а теж кілька сторінок присвячені нашій Роксоляні, чи радше „Радісній Султанці" Хатум ель Хуррем, Місафар, матері одинадцятого султана великої імперії. З цієї книжки взятий портрет Роксоляни. У ній є цитата колишнього венецького посла Навагеро, який писав про Роксоляну, що вона є мила, скромна і дуже добре знає вдачу

султана, а своїм спритом і зручним поступуванням зуміла повністю ним оволодіти. Могутній Сулейман не тільки обсипав її дорогоцінними дарунками, але часто підчинявся її опінії в прилюдних справах".

Про Роксоляну написано в згаданій книжці таке: „Своєму сестра Жигмонта Августа, вислала до Істамбулу послів в справі мадярських полонених, Роксоляна, довідавшись про те, закликала угорського дипломата й запитала його, чи він доручив вже двірським урядовцям подарунки, висловлюючи при цьому здивування, що королева висилає посла

Роксоляна

нові Селімові, запевнила наслідство трону, свого зятя, великого везира Жустема пашу постійно піддержувала. Цікавилася закордонною політикою. Принагідно, запевнила Жигмонта Августа (польського короля), що займеться кожною справою, яку король мусітиме лагодити в Туреччині й постійно буде нагадувати про неї султанові. На знак памяті й приязні післала королеві в подарунку вишивані сорочки, паски і хусточки. Коли угорська королева Ізабелля, се- до „непожиточних" пашів, які нічого не можуть допомогти, але сміють приймати дари. На майбутнє, казала Роксоляна, хай королева Ізабелля звертається безпосередньо до неї, бо вона важніша у султана й більше може зробити, ніж всі жадібні паші. Щобільше, паші мусіли звернути Радісній Султанці одержані з Мадярщині подарунки й небагато бракувало, щоб з цілої тієї справи кожний з них не гийнов коротший о голову.

До королевої Ізабеллі вислала

Роксоляна післанця з листом, запевняючи її про незмінну „жичливість“ і приязнь. Цікавий цей лист розпочинався в особливий спосіб: „Найдорожча Дочко! Обидві ми народилися з однієї матері-Еви...“

Роксоляна вела також переписку з королевою Боною (польською) і снувала враз з нею, мабуть на доручення Сулеймана, інтриґи проти Габсбургів. „Проти звичаїв і обичаїв турецьких — дивувався австрійський посол Матей Лобоцький — султан послуговується допомогою своєї жінки, ніби жінки до жінки.“ (Цю цитату зачерпнув автор з праці Ш. Ашкеназого п. заг. „Листи Роксоляни“).

На основі доступних джерельних матеріялів, можна накреслити коротенько перебіг життя Роксоляни.

Настуня Лісовська попала в татарський полон одного літнього вечора 1518 р. в хвилині, коли біля церкви чекала на своє вінчання. Попала вона в руки Татар разом з іншими дівчатами та хлопцями з міста. По довгій та важкій подорожі возом та пішки, дісталася вона на Крим. З огляду на її неперсічну красу, Татари не пігнали Настуні разом з іншими дівчатами на торг до Каффи, але як товар великої вартости, віддали її на спеціяльний вишкіл та „перевиховання“. Після закінчення цього вишколу, вивезли її на ярмарок невільниць до Істамбулу (Царгороду), де купив її один з вищих урядовців султанської палати на службу в гаремі для однієї з султанських одалісок.

Доля схотіла, що султан побачив принагідно в гаремі Роксоляну. Він запросив її до окремих кімнат і по довшій розмові, Роксоляна одержала на приказ султана окреме гарне приміщення. Внезабарі відбулося вінчання султана Сулеймана з недавньою служкою гарему.

Роксоляна зуміла так оволодіти Сулейманом, що не зважаючи на старовинні звичаї та численний гарем, вона стала єдиною дружиною султана, проти спротиву та негодувань всіх інших жінок в гаремі.

Коли народився їй син Селім, Роксоляна потайки його охрестила. Одначе незабаром один з високих урядовців, Ахмед баша, в розмові з Роксоляною натякнув на те, що про це знає. Роксоляна знайшлася в прикрій ситуації, але зуміла з неї вийти, а Ахмед баша заплатив за свій натяк головою.

У султана був первородний син від першої дружини, якому прислуговувало право наслідства до батьківського трону. Це було дуже не до вподоби Роксоляні, бо вона хотіла за всяку ціну бачити на батьківському троні свого сина Селіма. Над цим вона довго міркувала й у висліді, її син таки став престолонаслідником.

Султан довіряв Роксоляні безмежно. Він повіряв їй державні справи, які вона завжди розвязувала як слід. Коли Турки виправилися перший раз під Відень у 1529 р. (926 за магомет. численням), Роксоляна мабуть була там із своїм чоловіком та їй приписують те, що вона вплинула на сул-

тана, щоб наказав військам відступити, не здобувши Відня.

Скромна та лагідної вдачі, як про це свідчили сучасники, Роксоляна назверх відреклася християнської віри, прийняла магометанську і завжди молилася обернена лицем в сторону Мекки, одначе в душі залишилася християнкою. Вона не вагалася усунути в дуже зручний спосіб усіх, хто намагався перешкоджати у зреалізуванні її планів та замірів.

Д-р Осип Назарук у своїй повісті каже, що мати Роксоляни, дізнавшися від жидівських купців про долю своєї Настуні, подалася, з їх допомогою, до Істамбулу і там пізнала свою дочку, як та роздавала милостиню. Роксоляна забрала матір до своєї палати, де вона перебувала деякий час. Одначе автор не згадує про дальшу долю матері Роксоляни. Жиди, які привезли матір Роксоляни, просили її про інтервенцію у польського короля в справі звороту пограбованого в них добра пограничною шляхтою. Роксоляна написала листа до короля та післала йому в подарунку білля, що було свого роду погрозою.

Назарук згадує теж, що після віденської виправи, Роксоляна подалася до Мекки, щоб згідно з приписами магометанської релігії, поклонитися каменеві, на якому спочив Магомет. Сулейман хотів їхати разом із своєю дружиною, але справи перешкодили йому в цьому. Після важкої дороги пустинями, Роксоляна прибула до Мекки та виповнила всі приписані практики. Там вона зустріла якогось ворожбита чи монаха, який переказав їй події з її життя та пророкував майбутнє.

Годі ствердити, чи ці події, що їх подав О. Назарук були історичними фактами, чи тільки вигадками для повісти. Султан Сулейман був останнім з могутніх султанів. Його наслідникам щастя вже не дописувало й величезна імперія, що простягалася в трьох частинах світу, почала поволі розпадатися. Сьогоднішня Туреччина зійшла до ролі третьорядної держави та все ще має труднощі з Греками, Курдами й іншими народами, яких землі колись загарбала, а які живуть на своїй землі й ніяк не даються потурчити, а навпаки, домагаються своїх прав.

Про те, щоб Роксоляна зробила якийсь корисний вчинок для свого українського народу, нема відомостей. О. Назарук згадує у своїй повісті, що з нагоди уродин другої чи третьої дитини, Роксоляна мала просити султана, щоб випустив на волю 300 бранців з рідних земель. Сьогодні годі ствердити, чи це було правдою.

Андрій Кігічак

Львівський Театр під прапорами УСС-ів в 1916—1918 роках

Важко доводилося працювати нашому театрові під час першої світової війни, коли то в Галичині як воєнній полосі, був обмежений рух для цивільного населення. Та не зважаючи на те, наші жетвенні актори, як Лесь Курбас, Іван Рубчак, Микола Бенцаль та молоденький ще тоді гімназійний учень Маріян Крушельницький (згодом наслідник Курбаса в харківському „Березолі") дістали дозвіл на відкриття українського театру в Тернополі, історія якого жде ще на свого мемуариста.

Важко повірити, що влада не закрила цього театру за національно-освітню діяльність серед місцевого гарнізону Тернополя, де стояли переважно українські полки. Театр грав постійно при виповненій вояками залі, а невійськовим людям важко було туди дістатися. Коли в 1915 р., по звільненні Тернополя від Москалів, Маріян Крушельницький попав в ряди Усусусів, то розповідав нам, як то якийсь добродушний наш „дядя", командант гарнізону, підполковник, подарував йому на бенефісі срібний „портсигар", дарма, що він тоді ще не курив. Але по відступі Москалів, в ряди УСС попало більше наших акторів. Ділюся з читачами лишень тим, що заховала пам'ять, бо брак будь-яких записок не дає можливости послуговуватися датами. Це лише окремі епізоди з переживань із згаданими акторами, яких прізвища знайдуть ще в тексті оповідання своє місце.

По розбитті УСС під Бережанами, то розбитки не вернулися дослівно, як каже пісня", „з Бережан до кадри", тільки пішли до Вишколу в Розвадові над Дністром для переорганізування й доповнення. Але вишкільні групи були розташовані і по довкільних селах, як Веринь, Надітичі, Табір під Розвадовом, а частинно в Київці й Пісочній, де містилася справжня кадра, чи то по-нашому Кіш. Під неділі і свята роїлося на залізничих зупинках Пісочної та Миколаєва над Дністром від стрільців, які виїжджали на неділю, за перепустками, до своїх родин, а вже адютант Вишколу, д-р Старосольський, нікому їх не відмовляв, за що йому і докоряв отаман Коссак, командант Вишколу, що він частими перепустками „розпускає йому хлопців". Хлопці трактували д-ра Старосольського, як рідного батька і то так далеко, що при звітах не титулували його „пане поручнику", а так, „по-цивільному", „пане меценас".

Крушельницького як скрипака

приділили до оркестри, де він відразу заснував театральний гурток, бо без сцени не міг вже жити після Тернопільського театру. Але і д-р Неділка, як співак, зорганізував з оркестрантів „підручний хор", який дуже часто ставав оркестрі несподівано в пригоді, коли оркестру запрошували на всілякі „оказії" сусідні полки, а дуже часто і Команда Корпусного Вишколу.

При тій реорганізації полку, переорганізував капельник М. Гайворонський і оркестру, бо доповнив духовий склад ще й симфонічною оркестрою. Але згадані члени оркестри забігали і до сусідніх читалень і церков, а коли звязалися із сусіднім містечком, Жидачевом, вирішили поставити жителям місцевими жіночими силами якусь виставу. Крушельницький поставив „Пошились в дурні", де сам грав „Куксу", а з жінок дебютували тут успішно місцеві дівчата, сестри Данилевичівні. Крушельницькому не треба було багато працювати над поставленням пєси, бо співучасниками сцени були колишні гімназійні учні, які в часі ферій обїжджали із своїми аматорськими гуртками наші села, так що були вже в цій ділянці „облітані". Як сьогодні бачу на сцені Юзя де Губяка-Кульчицького з Самбора, Василя Головінського з Підгаєць, Андрія Мороза з Бережанщини, Стефка Маланюка із Золочева, та Володю Ковальського з Рогатинщини.

Оркестрою до опереток а то й опер в нашому театрі, який обїжджав Галичину, диригував заступник М. Гайворонського, Роман Лесик, з Перемишля. Театр був тоді під управою Івана Косака, лірічного тенора. З жінок пригадую Рубчакову, Осиповичеву та сестри Чмирівні. В чоловічих ролях крім Косака виступали А. Бучма, Й. Рубчак, Йосип Гірняк, Сорока й Кохан. Статистів добирали, в міру потреби, з місцевої молоді. І сьогодні, з перспективи стільки літ, треба дуже подивляти той ансамбль, який, даючи населенню сценічну розвагу, не жалував трудів і не зважав на невигоди. То був воєнний час. До кожної поїздки треба було перепустки на найкоротшу віддаль. Поїзди були неопалені й неосвічені, а зими були, як на зло, люті. Не були опалені також театральні залі, гардероби, сцени, навіть і кватири та приватні мешкання. І прикро було громадянам, що не могли прийняти таких дорогих і жертвенних гостей, як актори. Але й акторам було ніяково, коли господарі приймали їх своїм воєнно-спайкованим харчем. Не пригадую, щоб у таких умовинах по Галичині розїжджали польський чи жидівський театри? При якійсь нагоді сказав знавець сценічного мистецтва, один з Паліковських, що український актор своїми розїздами з виставами по селах, де грали здебільша по стодолах, на сценах, побудованих з дощок на бочках, підніс о ціле небо українського селянина в національній свідомості й культурі, а польський театр про своє село забув.

Декому з наших акторів грозила бранка до австрійського війська, але завдяки команді УСС, точніше, заходам от. Гриця Коссака,

тодішнього коменданта Коша і д-ра Никифора Гірняка, всі актори були формально „Усусусами", хоч грали на сцені. А Австрія була в тому відношенні безоглядна, і такого славного фільмового актора, як Макс Лінднер, не звільнила від військової служби, і він згинув на французькому фронті. Єдиний Іван Косак не потребував помочі, бо був хворий і нездібний до війська. Натомість Іван Рубчак мав незвичайне здоровя.

При цій нагоді пригадався мені один цікавий епізод. В Пісочній, де був Кіш УСС, хоронили сина місцевого пароха, о. Кузьмовича, який упав на полі бою, на фронті, і його привезли похоронити до рідного села. Він був хорунжим УСС. На похороні приявні були австрійські й німецькі старшини. В часі поминальної Служби Божої Рубчак прочитав Апостола, а потім „Вірую" на сербський мотив. Рубчак був тоді в силі віку і брав своїм феноменальним басом в деяких місцях низьке „це" під лініями. На поминальному обіді, д-р Гірняк представив цього феномена австрійським старшинам, що випадково були музикальні і вони були ним захоплені. Наш театр зблизив до нас і підполковника Ґужковського, який як комендант округи Дрогобич, дав дозвіл нашому театрові на вистави в місті. Побувши на виставі, він став постійним гостем УСС.

Коли в 1918 році Усусуси переїхали на Україну, то мусів з ними їхати і чоловічий ансамбль театру. Залишився тільки, як невійський, Іван Косак, а вже не пригадую, чому остались Бучма й Сорока, що вели дальше театр в Галичині. На Україні стрілецтво віджило, не так фізично як духово, коли включилося в співпрацю в місцевих „Просвітах", І не тільки в „Просвітах" в освітніх чи сценічних гуртках, але і в пресі, бо Мирон Заклинський, нпр., співпрацював в редакції тижневика „Січ", який виходив в Олександрівську, на Запоріжжі. В цьому Олександрівську Усусуси мали стрічу з бригадою Натієва-Болбочана та Петрова, коли вона верталася з Криму. На зустрічі, закінченій бенкетом, приймав гостей, як господар, Василь Вишиваний-Габсбург, командант групи, до якої належав Легіон УСС.

Віджило минуле, бо Стрілецтво відвідувало прогульками історичну Хортицю, а побувавши згодом в Єлисаветщині, відвідало хутір славних Тобілевичів, після чого господиня дому написала спогад про побут УСС, під з. „Рідні Гості". Побувало Стрілецтво в Олександрівську на старому Запорізькому цвинтарі, де спочиває останній Кошовий Запорізької Січі, Конашевич-Гладкий. По повороті з Хортиці молоденький, але старший від нас парох і господар цвинтаря, виніс примірник „Кобзаря" з парохіяльного уряду, і відчитав нам уривок, в якому говориться, „що Німець на Хортиці картопельку садить". Незабутня була прогулька степом на Хортицю. Трава, згідно з описами, вище коня, небачена дома пташня, пянкий запах трави з шовковими фіолетними мітелками цвіту, залишили незабутній образ України кожному учасникові на все життя.

При переселенні в Єлисаветщину, Стрілецтво і там включилося в культ.-освітнє життя, а актори — в місцевий театр „Просвіти", де самі господарі дали йому фірму „Львівський". Заля була все битком набита, а грали в літньому театрі, в парку.

І знову незабутня картина.

Травневої ночі, при світлі лямпіонів і рефлекторів по виставі зібралася при столиках вся місцева інтеліґенція. Оркестра УСС грає народний репертуар. Недаром каже пісня, що коли Усусуси виїжджали звідти, то „в місті Єлисаветі, тужили дівчата в той день". А бували прекрасні, місячні ночі, коли ми з парку вертались у Маслянківку. На блакитному небі плив білолиций „мов млинове коло", а в просі „била" десь перепелиця: „піть пілїть, піть пілїть". А що такі ночі яка каже поет, „і спать не дають", то ми й сидимо на подвірї своєї квартири всю ніч. Село спочиває по цілоденній праці. Кругом німа тиша. Тільки з піль несеться пянкий запах нам незнаного цвіту, а десь в саді господаря нічні цвіркуни співають свою пісню, пахне в саду вишневий цвіт, не спить ще й нічна пташня, що на тлі тієї тиші, лящить аж заходиться.

На такому тлі природи Бенцаль розповідає нам, як трохи старший, свої пригоди, не так із сцени, як із приватного життя, а Рубчак, званий популярно „Рубцьо", вплете щось „гострого", але ми вже до його тем привикли. На кінець „Маріянцьо" Крушельницький, як наймолодший, в свою чергу демонструє мімікою й рухами, як то в Теребовлі „службово" ходить магістратський поліціянт з намальованою шаблею на штанах. А був він уже тоді талановитим актором і вмів розсмішити навіть таких „асів", як „Рубцьо" й „Беньо" (Бенцаль), також небуденних гумористів.

І таке „засідання" кінчалося інколи на світанку, а під неділі ми будили господарів хоровим „Добрий-день". Це був хор „від руки", і до сьогодні бачу сильвети „Рубця" й „Беня" і чую їх голоси. Я мав щастя співжити дуже близько з тими небуденними в історії нашого театру мистцями. І не дивуйтеся, читачі, що ми, хоч і не мистці, а звичайні люди, понесли з собою ту гумористичну тонкість, якою промінювали згадані майстри, в дальший шлях життя.

Хочеться закінчити ці спогади словами поета, що „немає другої України і немає другого Дніпра", не має й не буде другого такого явища, як Українські Січові Стрільці, бо історія, кажуть, не повторюється.

Осип Тритяк

З ПРИРОДИ

АКУЛА

Ця риба, звана теж „людоїдом", по-англійськи шарк, живе в океанах і є найгрізнішим з-поміж усіх морських істот ворогом людини. Акула є чимсь посереднім між рибою, а ссавцем. Всі ссавці, птахи й риби, мають кістяні скелети, а акула має тіло побудоване на хрястках, які по її загині розкладаються нарівні з тілом, а залишаються лише зуби, покриті склицею. Риби мають плавневий міхур, який можуть довільно надувати повітрям, що дає їм змогу перебувати непорушно на бажаній глибині. Такого міхура не має акула й вона мусить безупинно плавати, бо інакше спадала б у глибину. Всі створіння мусять відпочивати в безрусі й дослідники не можуть ствердити, коли спить чи відпочиває акула, яка від народження до загину мусить бути в русі. Ссавці кормлять своїх новонароджених і оберігають їх перед ворогами. Не так з акулою. Новонароджені акулята є вповні здібні до самостійного життя, а навіть мусять чимдуж втікати від матері, яка, будучи голодна, пожирає новонароджених дітей.

Всі теплокровні ссавці є вразливі на біль і в різний спосіб це виявляють. Дослідники є переконані, що зимнокровні створіння, а зокрема акули, не відчувають болю. Акули, смертельно ранені, можуть плавати й гинуть дуже повільно. Скоропостижна смерть наступає лише по зраненні мозку, який є розмірно малий, у формі камертону (музичні вилки).

Дотепер не пощастило дослідникам встановити відколи існує акула. Вони догадуються, що акула належить до найдавніших морських створінь, які перетривали всякі катаклізми в природі, завдяки їхній будові тіла.

Зуби людини й звірят нищаться перед загином власника. Натомість акула родиться з повним узубленням і заховує його до загину. В обидвох щоках акула має по два ґузени, або й більше зубів. Якщо зуб зіпсується, то він випадає, а на його місце виростає свіжий зуб. Коли акула втратить кілька зубів під час бою, то це ніяка шкода, бо скоро наростуть нові зуби. Коли досліджувати щоки акули, то показується, що під зубами знаходяться готові запасні зуби, щоб негайно доповнювати браки.

Шкіра акули є особливо груба й покрита не лускою, як це є у риб, але безчисленними дрібними шкуряними зубчиками. Висушену шкіру акули столярі вживали давніше до вигладжування деревяних виробів.

Акули мають великі печінки й колись, головно Ірляндці, ловили їх масово, щоб з печінок видушувати олій. Цей промисел занепав, коли знайдено мінеральні олії.

В нашому столітті з печінкової оливи акул продуковано вітаміну А, але й цей промисел занепав, коли знайдено дешевший спосіб виробу синтетичної вітаміни.

В 1950-тих роках Міжнародне Товариство для спортової ловлі риб вписало на свій список теж деякі породи акул.

Акули є дуже пажерливі й невибагливі. В розкритих шлунках акул знаходжено, між іншим, пляшки, кишеневі лямпки, металеві пушки, черевики, линви, цвяхи, плащі, кусні дерева й т. п. речі, викидувані в море з кораблів. Коли таких нестравних речей нагромадиться в шлунку більше, то акула може їх вернути.

Звичайно поживою акул є риби, тюлені, морські леви, морські свині, черепахи, інші акули й, випадково, люди. Тому називають акул „людоїдами".

В морях начислюють около 40 тисяч різних родів риб, а між ними понад триста родів акул. Дорослі акули досягають шістдесят стіп довжини та пятнадцяти тонн ваги. Більшість акул живе в тропікальних і притропікальних водах, а деякі породи в полярних околицях. Один рід живе в солодкій воді (в озері Нікарагуа в Центральній Америці).

Не всі акули однаково збудовані, не всі мають однакову краску шкіри й не всі є однаково пажерливі, тому різні породи определено до відповідних кляс, нпр., акуликити, тигри, цитринові, сині, білі, молотоголові й інші.

Теж не всі акули є людоїдні, бо дві породи акул живляться дрібними морськими створіннями.

Мабуть найдавнішою вісткою про напад акули на людину є запис Плінія Старшого, з першого століття, при чому є порада, як боронитися проти акули. Коли покажеться акула й людина не має часу схоронитися, то найкраще плисти проти неї й так її налякати.

Мало є вісток з давніших часів про напад акул на людину, бо давніше спорт морських купелів був мало поширений й не було так багато водолазів, як це є в нашій добі. Багато нападів акул на людей мало місце під час другої світової війни, коли нищено ворожі кораблі й літаки. Пасажири й літуни часто ставали жертвами акул.

В новіших часах випробовувано різні охоронні середники проти акул, але, як дотепер, не знайдено певного й вигідного способу охорони проти нападу акули.

Треба теж згадати, що в часі від 1907 р. до 1960 р. урядово стверджено 87 випадків атак акул на людину у прибережних водах різних стейтів ЗДА, як: Флорида, Каліфорнія, Ню Джерзі, Ню Йорк, Коннектикат, Північна Каролайна, Південна Каролайна, Массачюсетс і Джорджія.

Акули не важаться атакувати дорослих морських свиней, які в обороні своїх молодих можуть убити акулу.

МОРСЬКА СВИНЯ

В щоденнику „Америка", число 56 з 1967 р. була поміщена така коротка вістка: „Дельфіни рятівниками. — Група дельфінів недавно врятувала в Суезькому каналі потопаючу людину, на яку напали акули. Про цей виїмковий факт повідомила каїрська газета „Аль-Ахбар". Рятуючи людину від акул, що нападали на неї, дельфіни підхопили потопаючого на свої спини і доставили його на берег у безпечне місце".

Ця вістка настільки невірна, що не дельфіни, а морські свині вирятували потопаючу людину. Вони не підхоплюють потопаючого на свої спини, лише своїми головами посувають його на мілке місце.

У звязку з цією нотаткою подаємо деякі дані про ці інтересні морські створіння.

***

Латинською назвою „фоцена", називають теж помилково дельфіна, що має латинську назву „Корифена гіппурус".

Дельфін є зимнокровною рибою, а морська свиня є ссавцем, спорідненим з китами. Вона є теплокровна, родить живі молоді й кормить їх. Вона віддихає повітрям й може порозуміватися з іншими. Загально вважають, що морська свиня вбиває акул і є приятелем людини. Коли примістити морську свиню й акулу в замкненому збірнику води, то, як довго акула заховується спокійно, морська свиня не звертає на неї уваги, в іншому разі, безпроволочно атакує акулу. Це одиноке морське створіння, що, посідаючи велику швидкість, спроможність і досвід, може знищити акулу. Головно це має місце, коли акула необачно заатакує молоду, або новонароджену м. свинку. Морські свині живуть в родинних гуртах і пильно охороняють своїх малих.

Коли недосвідчена акула нападе на одно з молодих, що звичайно закличе про поміч, то, не лише батьки, але й усі члени гуртка спішать з допомогою. Вони пливуть з великою швидкістю і в розгоні своїми головами, неначе торпедою, вдаряють акулу в боки й черево. По кількох мінутах такої атаки акула опадає мертва на дно, з поторощеними внутрішніми органами.

Начисляють около 20 родів морських свиней, розсіяних по всіх морях, а віддихаючи повітрям, вони можуть жити й у солодких водах. Все ж таки ці створіння залишаються в морських глибинах, бо солона морська вода облегшує плавання. Для зачерпнення повітря морські свині виринають приблизно кожних 60 секунд на поверхню.

Практика виказала, що ці створіння є дійсно приятелями чоловіка, лише ніхто не може пояснити причини цього їхнього нахилу. Вони легко освоюються й скоро вивчають виконування різних штук. При цьому завважено, що кожну вивчену штуку морська свиня виконує за кожним разом з певною різноманітністю, що могло б свідчити про здібність думання.

Тулені теж освоюються й вивчають різні штуки, але виконують їх докладно так, як їх навчено.

Є різні достовірні свідчення, що морські свині рятували потопаю-

чих у такий спосіб, що їх своїми головами посували в воді до берега моря, або охороняли їх перед атакою акул. Є однак скептики, які думають, що морські свині мають вроджений нахил до пересування всяких зустрічних предметів у сторону берега.

Загально беручи, морські свині живляться лише живими рибами, яких самі ловлять, або самостійно, використовуючи свою швидкість плавання, або спільно з іншими, зганяючи риби в одно місце. Вони поїдають багато риб, тому професійні рибалки нерадо їх бачать у місцях, де закидають свої сіті.

Морські свині мають змогу висилати високо-частотні звукові імпульси, які, відбиваючися від зустрічних речей, повертаються як відгомін до висилаючого й так вказують, що знаходиться на шляху висланих імпульсів. Ці відгомони є різноманітні, залежно від яких речей вони відбиваються і морські свині знаменито орієнтуються, навіть в нарочно на чорно закрашеній воді, які перед ними знаходяться перешкоди, або риби. Такий незвичайно справний вроджений „прилад" для висилання високочастотних звукових хвиль мають ще кажани (лилики), які жирують лише під час ночі.

Багато науковців займаються досліджуванням життя морських свиней, але дотеперішні їхні намагання виказують лиш незначний успіх.

Безсумнівно стверджено, що морські свині порозуміваються поміж собою й науковці переконані, що знайдуть спосіб, щоб людина могла порозумітися з цими створіннями при допомозі відповідних звуків.

ТАЄМНИЦЯ ВУГРІВ

Не зважаючи на величезне розповсюдження вугрів, багато з питань їхньої біології, а особливо розплодження довго залишались невиясненими. Правда, здавна було помічено, що кожного року восени дорослі вугри великими масами відпливали в море, а весною при морських берегах та в гирлах рік кишить від маленьких вугрів, які входять до річок та поступово пливуть вгору. Ніде не вдалося найти ікру, або їх зародок.

Не підлягає сумніву, що розплодження переводиться в морі, але де? Над цим питанням спорили вчені на протязі декількох сторіч. Вирішити це завдання пощастило данській океанографічній експедиції, яка відбулася в 1920—1922 роках на кораблі „Дана". Іхтіолог І. Шмідт затратив вісімнадцять років на вирішення питання — „де"? Він твердить, що місце розплоджування вугрів находиться в Атлянтійському океані, на південь від Бермудських островів, у відомім Саргасовім морі.

Як же розплоджується ця риба? Риба ця живе в річках та струмках, не розплоджується пять, десять і навіть двадцять років і лише під кінець життя раптом „відчуває" як би повинність до виконання останнього боргу... Вугри відходять у далеку дорогу. Вони пливуть тисячі кілометрів, поки, після довгих трудів, не досягнуть цілком певного місця — Саргасового моря. Мільйони вугрів з усьо-

го світу припливають до цієї частини океану і тут на глибині 300-400 метрів здійснюють природне діло розплодження. Яке дивне місце земної кулі! Мільйони вугрів кладуть ікру — й гинуть... А потім вилуплюються ніжні напівпрозорі личинки — лептоцефали. Вони відправляються в дорогу, щоб найти річки, в яких ніколи не були. Ніжні та слабі личинки масами гинуть у далекій дорозі. Ті, що залишились жити, продовжують вперто плисти через безмежний океан. Далеке й важке мандрування тягнеться більше двох років. Коли лептоцефали досягають підводного плато, яке відмежовує береги Європи від океанських глибин, тут починається перетворення личинки в молодих вугрів. Лише на четверту від народження весну, вони входять до суходільних річок. У прісних водах молоді вугри швидко ростуть і живуть довгі роки, поки інстинкт розплодження не заставить їх знову відправитися в далеку дорогу в простори океану, щоб дати наслідство й загинути...

ПЕС

(Латин. назва: Каніс фаміліаріс)

Дослідники звіринного світу вважають, що пес став вірним приятелем чоловіка вже перед 50-ти тисячами літ, а його предком був, здогадно, вовк, якого узублення є ідентичне з узубленням пса.

Освоєння наступило мабуть так, що первісні печерні мешканці землі забирали до себе знайдених вовчих щенят, які звикали до людини, що їх кормила рештками їжі.

З поступом часу, внаслідок різних схрещувань, одержувано різні породи псів, які виконують різноманітні прислуги людям.

Тепер нараховують понад 110 пород псів різної краски, довго- і короткошерстих, ваги від одного фунта до 85 фунтів.

Різнородні є назви поодиноких пород, а загально відомі є назви: терієри, пудлі, бульдоги, пінчери, добермани, вівчарі, німецькі вовчурі, пекінчики, дальматинці, спаніолі, афен-пінчери і т. д. Кожний край має свої питомі породи псів і відповідні назви.

Усі породи приділюється до загально прийнятих шости кляс. До першої кляси належать мисливські пси, що йдуть за нюхом у повітрі, до другої кляси теж мисливські, що йдуть за слідами на землі; до третьої також мисливські, які йдуть у нори; до четвертої кляси зараховуємо всі ужиточні породи (сторожі, проводирі, тяглові, для охорони черед); до пятої належать пси для розваги, а до шостої — всі інші породи, вживані для різних цілей.

Всі ужиточні пси мусять бути відповідно школені. Загально відомі є поліційні пси для вишукування злочинців, проводирі сліпих, сторожі овечих черед, пси для ескімоських запрягів до санчат, рятівники в горах і рятівники потопаючих і т. п.

Під час другої світової війни Німці мали около 50 тисяч вишколених псів для різних цілей (сторожі, післанці, вишукування ворожих криївок). Такими псами послуговувалися теж Англійці й Росіяни.

Змисли слуху й нюху у псів є

багато чутливіші від таких змислів у чоловіка.

Стверджено дослідами, що пес почує на віддалі 26 ярдів такий звук, якого не почує людина на віддалі 6½ ярда.

Справність нюху є у пса така велика, що він знайде кусень дерева, якого діткнув пальцем його господар, а який змішано з 20-ти такими самими куснями дерева. Поліційний пес, при сприятливих обставинах, може іти за слідами злочинця впродовж 48 годин.

Натомість зоровий змисл пса є слабший від людського й пес не розрізняє красок.

Тому проводирів для сліпих школять так, щоб він, не зважаючи на світла (червоні, зелені, жовті) для руху авт і прохожих, вмів оцінити, коли можна безпечно провести сліпого через дорогу.

Дикі пси живуть в Австралії, Індії, Африці й у Туреччині.

Найгрізнішою недугою, не лише для псів, але й для інших звірят, диких і освоєних, як теж і для людини, є скаженина, яка переноситься, звичайно через укушення, зі слиною хворого до нервової системи здорових одиниць. Пси частіше заражуються скаженино, з причини їхнього волокидства. Є два роди скаженини, один замітний тим, що долішня щока пса опадає безвладно і пес не може ні гавкати, ні кусати. При другому роді недуги пси (й інші звірята) стають дуже злосливими й кусають теж своїх господарів.

Ця недуга є смертельна, хіба що в самих початках приміниться кількадцять застриків Пастера.

ПЕС-ГЕОЛОГ

Такий пес дійсно існує. Це німецька вівчарка Ларі. Успіхи Ларі та її господаря Пентті Матссона відмічені чималою премією Державної Ради Фінляндії за успішну розвідку місця родовища колчеданових руд, 7 тисяч фінських марок. Геологічна здібність Ларі базується на досконалім чутті розпізнавати запах сірчаного колчедану або піриту, який находиться в багатьох комплексах залізної руди.

Думка використовування псів для розвідки корисних копалин виникла в 1962 році. Тоді ж почали виучувати Ларі. Вже в 1964 році вона виявила залягання піриту неглибоко в землі.

Науково-дослідний геологічний інститут у Гельсінках рахує висліди Ларі настільки успішними, що вирішив приступити до підготовки псів-геологорозвідників. Покищо Ларі єдиний у світі пес-геолог.

ГОЛОВНА УПРАВА СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ КАТОЛИКІВ „ПРОВИДІННЯ"

НА РОКИ 1966—1969

Головний Предсідник:

Впр. о. Декан Мирослав Харина
6934 Ditman St.
Philadelphia, Pa. 19135

Заступник Головного Предсідника:

Д-р Олександер Білик
817 N. Franklin St.
Philadelphia, Pa. 19123

Духовний Управитель:

Впр. о. Ректор Константин Бердар
425 W. Walnut St.
Pottstown, Pa. 19464

Головний Рекордовий Секретар:

Степан Спринський
817 N. Franklin St.
Philadelphia, Pa. 19123

Головний Фінансовий Секретар:

Теофіль Кульчицький
817 N. Franklin St.
Philadelphia, Pa. 19123

Головна Касієрка:

Стефанія Вовчак
817 N. Franklin St.
Philadelphia, Pa. 19123

Головні Радні:

Впр. о. Декан Антін Борса
37 Bentley Ave.
Jersey City, N. J.

Мгр. Адам Гординський
1354 Clinton Ave.
Irvington, N. J.

Катерина Зерковська
121 Eleventh St.
Jeannette, Pa. 15644

Богдан Казанівський
859 N. 24th St.
Philadelphia, Pa. 19130

Михайло Клецор
2078 Vyse Ave.
Bronx 60, N. Y.

Альфред Козак
4933 Larkins
Detroit 10, Mich.

Михайло Майнош
414 Daytona St.
Pittsburgh 10, Pa.

Степан Скробач
2640 W. Walton St.
Chicago 22, Ill.

Василь Шулєвський
24 Ives St.
Willimantic, Conn.

ГОЛОВНА КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ

Євген Команишин
5343 W. Montrose Ave.
Chicago, Ill. 60641

Інж. Роман Кравців
2228 Mt. Vernon St.
Philadelphia, Pa. 19130

Інж. Микола Семанишин
75 Rich St.
Irvington, N. J.

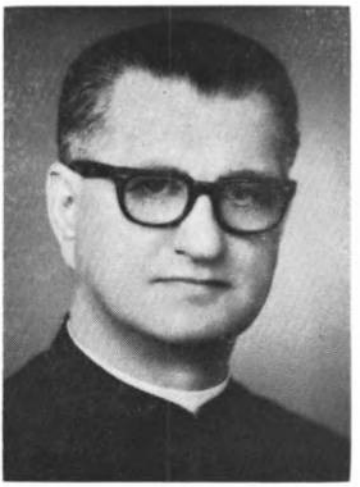

Впр. о. Декан Мирослав Харина
Головний Предсідник

Д-р Олександер Білик
Заступник
Головного Предсідника

Впр. о. Ректор Константин Бердар
Духовний Управитель

Степан Спринський
Головний Рекордовий Секретар

Теофіль Кульчицький
Головний Фінансовий Секретар

Стефанія Вовчак
Головна Касієрка

Впр. о. Декан Антін Борса
Головний Радний

↘ Мій парох в Пітсбурзі
за студентських часів
Хрестив нашу Відію

Мґр. Адам Гординський
Головний Радний

Катерина Зерковська
Головна Радна

Богдан Казанівський
Головний Радний

Михайло Клецор
Головний Радний

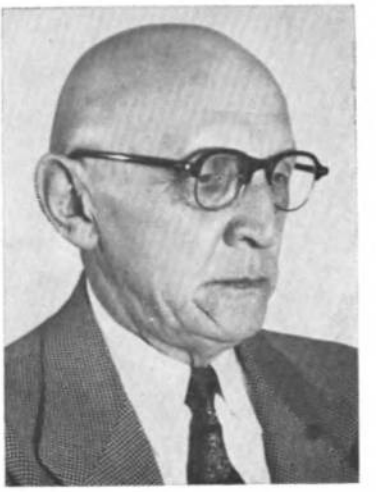

Альфред Козак
Головний Радний

Михайло Майнош †
Головний Радний

Степан Скробач
Головний Радний

Василь Шулевський
Головний Радний

Євген Команишин
Головний Контрольор

Інж. Роман Кравців
Головний Контрольор

Інж. Микола Семанишин
Головний Контрольор

Вічна їм Память!

За минулий рік СУК „Провидіння“ втратив 164 членів. Із неподаних досі в 1966 р. померло 16 членів „Провидіння“. Старші і молодші, піонери-основники і недавні ще члени нашої організації — відійшли від нас у Всевишнім призначений для них інший світ, лишили свої дорогі родини, своє рідне „Провидіння“, свій нарід на опіку Божу й нас, живих братів і сестер їх по крові, і по вірі, і по організації. Нехай добра память про них і вдячність їм за їх добрі діла для нашої організації залишаться між членами „Провидіння“ навіки.

1966

Імя і прізвище	Вступив	Відд.	Місцевість	Помер
Олійник Юрій	1926	135	Янґставн, Огайо	?
Крамарчук Татей	1966	211	Дітройт, Миш.	24 листопада
Олійник Анна	1922	76	МкКіс Ракс, Па.	28 листопада
Лисиґанич Іван	1933	135	Янґставн, Огайо	8 грудня
Лупінос Іван	1922	168	Гадсон, Н. Й.	8 грудня
Тріщук Михайло	1916	214	Брістоль, Па.	9 грудня
Дибач Софія	1941	79	Вилкс Бері, Па.	10 грудня
Бура Варвара	1919	135	Янґставн, Огайо	11 грудня
Шпак Іван	1919	135	Рейнолдсвил, Па.	13 грудня
Ралко Василь	1965	208	Ютика, Н. Й.	16 грудня
Костер Володимир	1938	169	Джерзі Сіті, Н. Дж.	17 грудня
Котцон Степан	1962	37	Джансон Сіті, Н. Й.	19 грудня
Шургот Марія	1929	155	Рочестер, Н. Й.	19 грудня
Піварчик Петро	1916	111	Гартфорд, Конн.	21 грудня
Боніцька Марія	1919	47	Ню Кенсінґтон, Па.	24 грудня
Поточняк Михайло	1917	126	Бінґгемтон, Н. Й.	25 грудня

1967

Чапля Михайло	1950	202	Ню Гейвен, Конн.	1 січня
Лисак Софія	1919	90	Чесапік Сіті, Мд.	2 січня
Петрів Марія	1936	55	Шикаґо, Ілл.	7 січня
Моряк Марія	1922	3	Джерзі Сіті, Н. Дж.	8 січня

Імя і прізвище	Вступив	Відд.	Місцевість	Помер
Вороновський Венедикт	1918	121	Ембридж, Па.	8 січня
Шенкірик Роман	1951	160	Лос Енджелес, Каліф.	9 січня
Баран Іван	1939	144	Філядельфія, Па.	10 січня
Ставкичий Олександра	1952	159	Бофало, Н. Й.	14 січня
Салаш Юстина	1924	17	Аллентавн, Па.	15 січня
Мельник Анна	1924	6	Клівленд, Огайо	16 січня
Блонар Магдалина	1915	76	МкКіс Ракс, Па.	21 січня
Верещак Франциска	1924	1	Ню Йорк, Н. Й.	22 січня
Іванцик Анна	1921	43	Випані, Н. Дж.	24 січня
Запаржоний Розалія	1915	57	Бетлегем, Па.	25 січня
Федорко Йосифина	1947	22	Сейр, Па.	26 січня
Яремко Дмитро	1950	86	Сиракюзи, Н. Й.	27 січня
Будинкевич Гриць	1915	105	Честер, Па.	27 січня
Савінський Іван	1929	89	Дженет, Па.	28 січня
Сокальчук Петро	1915	7	Філядельфія, Па.	31 січня
Лабай Анна	1938	101	Байон, Н. Дж.	2 лютого
Микитюк Іван	1951	159	Бофало, Н. Й.	2 лютого
о. Галиш Осип	1950	177	Вунсакет, Р. Ай.	7 лютого
Боднар Іван	1926	34	Лузерн, Па.	14 лютого
Гашинський Григорій	1950	206	Ню Йорк, Н. Й.	17 лютого
Елько Михайло	1939	43	Випані, Н. Дж.	19 лютого
Шалаута Марія	1951	41	Дітройт, Миш.	21 лютого
о. Атаманюк Йосиф	1950	149	Трентон, Н. Дж.	25 лютого
о. Василик Василь	1948	144	Філядельфія, Па.	26 лютого
Мичел Андрій	1939	116	Линдора, Па	28 лютого
Олинець Іван	1930	55	Шикаго, Ілл.	2 березня
Гирич Ева	1935	39	Сентралія, Па.	3 березня
Кемп Фредерик	1953	196	Бронкс, Н. Й.	3 березня
о. Шиманський Павло	1949	6	Клівленд, Огайо	5 березня
Малянчук Юліян	1953	63	Асторія, Н. Й.	6 березня
Найчук Петро	1935	166	Філядельфія, Па	6 березня
Тацинець Анна	1938	11	Філядельфія, Па.	8 березня
Д-р Мандюк Михайло	1951	12	Рочестер, Н. Й.	8 березня
Мацько Теодора	1922	18	Нортгемптон, Па.	8 березня
Рудавський Іван	1928	171	Вест Істон, Па.	11 березня
Хоманчук Ігор	1958	218	Філядельфія, Па.	11 березня
Сіменович Мирослав	1924	175	Шикаго, Ілл.	14 березня
Прссаник Степан	1926	86	Сиракюзи, Н. Й.	17 березня
Цап Микола	1950	6	Клівленд, Огайо	19 березня
Пилипюк Софія	1961	14	Філядельфія, Па.	20 березня
Рійопка Іван	1917	51	Елмайра, Н. Й.	24 березня
Кобилянський Марія	1952	41	Дітройт, Миш.	26 березня
Луцький Юрій	1957	222	Вашінгтон, Д. К.	26 березня
Дубас Михайло	1927	144	Філядельфія, Па.	27 березня
Кашубинська Ольга	1950	210	Клівленд, Огайо	27 березня
Подольський Єфрем	1917	46	Асторія, Н. Й.	28 березня

Імя і прізвище	Вступив	Відд.	Місцевість	Помер
Бабій Марія	1935	25	Стейплтон, Н. Й.	2 квітня
Ласота Михайло	1949	14	Філядельфія, Па.	7 квітня
Польова Анна	1930	96	Дітройт, Миш.	8 квітня
Собор Тереса	1916	121	Ембридж, Па.	11 квітня
Новосядлий Теодор	1924	159	Бофало, Н. Й.	13 квітня
Демчук Демко	1914	18	Нортгемптон, Па.	16 квітня
Павлишин Анна	1922	135	Янгставн, Огайо	26 квітня
Кобута Марія	1924	183	Вилкс Бері, Па.	26 квітня
Городецька Павлінa	1943	185	Філядельфія, Па.	27 квітня
Вовчук Євгенія	1950	46	Асторія, Н. Й.	30 квітня
Козьоринський Михайло	1924	135	Янгставн, Огайо	1 травня
Міхалевич Юлія	1936	20	МкКіспорт, Па.	6 травня
Мелящa Олена	1951	193	Філядельфія, Па.	6 травня
Левко Ксеня	1923	20	МкКіспорт, Па.	10 травня
Щуцький Пипил	1927	50	Перт Амбой, Н. Дж.	11 травня
Карабан Василь	1915	27	Іджіпт, Па.	12 травня
Костик Григорій	1941	54	Олифант, Па.	16 травня
Тарнавська Мелянія	1952	135	Янгставн, Огайо	17 травня
Солонина Олена	1918	45	Питтсбург, Па.	18 травня
Брунька Текля	1915	2	Нюарк, Н. Дж.	19 травня
Гончаренко Зинаїда	1950	6	Клівленд, Огайо	28 травня
Сорохтей Марія	1941	12	Рочестер, Н. Й.	28 травня
Зельський Ігнат	1953	86	Сиракюзи, Н. Й.	28 травня
Федірко Андрій	1918	133	Елизабет, Н. Дж.	30 травня
Ільницька Стелля	1940	11	Філядельфія, Па.	2 червня
Кардаш Варвара	1925	50	Перт Амбой, Н. Дж.	2 червня
Матура Теодозій	1959	192	Шикаго, Ілл.	3 червня
Маслева Марія	1942	135	Янгставн, Огайо	4 червня
Рудницький Микола	1917	83	Літцдейл, Па.	5 червня
Лех Іван	1917	31	Нантикок, Па.	6 червня
Пашко Марія	1927	135	Янгставн, Огайо	6 червня
Левкович Степан	1952	55	Шикаго, Ілл.	8 червня
Бойко Марія	1956	110	Кліфтон Гайтс, Па.	9 червня
Поремба Йосиф	1926	103	Мавнт Кармел, Па.	13 червня
Кавка Микола	1939	165	Питтсбург, Па.	13 червня
Пукіш Мелянія	1936	12	Рочестер, Н. Й.	18 червня
Павлюк Михайло	1917	144	Філядельфія, Па.	18 червня
Кецаба Андрій	1916	99	Вілінг, Вест Вірдж.	20 червня
Евчар Юлія	1922	3	Джерзі Сіті, Н. Дж.	22 червня
Цап Михайло	1936	4	Йонкерс, Н. Й.	22 червня
Олійник Марія	1934	111	Гартфорд, Конн.	23 червня
Гадай Стеан	1915	52	Кемден, Н. Дж.	27 червня
Щурик Петро	1914	86	Сиракюзи, Н. Й.	28 червня
Маньків Евдокія	1918	130	Бейон, Н. Дж.	29 червня
Заяць Олексій	1951	193	Філядельфія, Па.	1 липня
Синцьо Ева	1920	111	Гартфорд, Конн.	5 липня

Імя і прізвище	Вступив	Відд.	Місцевість	Помер
Петрівський Володимир	1954	159	Бофало, Н. Й.	7 липня
Тарапацька Ольга	1967	169	Джерзі Сіті, Н. Дж.	11 липня
Капустій Катерина	1920	54	Олифант, Па.	17 липня
Дзера Степан	1916	2	Нюарк, Н. Дж.	19 липня
Ласький Єлисавета	1965	58а	Ґарфілд, Н. Дж.	22 липня
Глова Володимир	1923	60	Шамокін, Па.	22 липня
Бігун Петро	1941	165	Питтсбурґ, Па.	22 липня
Німець Анна	1925	72	Елизабет, Н. Дж.	29 липня
Сучина Марія	1917	30	МкАду, Па.	1 серпня
Шквара Марія	1927	68	Акрон, Огайо	1 серпня
Мущинка Василь	1915	73	Філядельфія, Па.	1 серпня
Греса Анна	1924	27	Іджіпт, Па.	3 серпня
Музика Катерина	1919	57	Бетлегем, Па.	4 серпня
Плечен Анна	1924	27	Іджіпт, Па.	5 серпня
Остановський Микола	1918	47	Ню Кенсінгтон, Па.	6 серпня
Бабій Юрій	1925	82	Джанставн, Па.	6 серпня
Гурий Михайло	1923	54	Олифант, Па.	7 серпня
Пованда Петро	1943	72	Елизабет, Н. Дж.	7 серпня
Ходак Текля	1918	3	Джерзі Сіті, Н. Дж.	10 серпня
Голубник Михайло	1919	96	Дітройт, Миш.	10 серпня
Стасевич Анна	1938	218	Філядельфія, Па.	17 серпня
Чорнобей Марія	1919	95	Ст. Луїс, Мо.	20 серпня
Улгурський Михайло	1964	74	Картерет, Н. Дж.	22 серпня
Лучків Петро	1930	55	Шикаго, Ілл.	24 серпня
Возний Павло	1917	103	Мавнт Кармел, Па.	25 серпня
Кульчицький Теодор	1915	121	Ембридж, Па.	30 серпня
Вурсоль Марта	1951	58б	Пассейк, Н. Дж.	1 вересня
Федірко Василь	1932	22	Сейр, Па.	2 вересня
Шелевич Іванна	1952	193	Філядельфія, Па.	8 вересня
Ладник Олена	1942	105	Честер, Па.	9 вересня
Пшик Степан	1950	206	Ню Йорк, Н. Й.	11 вересня
Боровець Василь	1938	159	Бофало, Н. Й.	16 вересня
Кузьо Антін	1951	116	Линдора, Па.	18 вересня
Громаґа Анна	1920	144	Філядельфія, Па.	21 вересня
Давидович Наталія	1952	55	Шикаго, Ілл.	23 вересня
Букайло Анна	1925	105	Честер, Па.	26 вересня
Ковалиць Іван	1914	6	Клівленд, Огайо	28 вересня
Балюх Степан	1951	55	Шикаго, Ілл.	29 вересня
Подільчук Михайло	1916	3	Джерзі Сіті, Н. Дж.	4 жовтня
Михайлів Мирон	1950	1	Ню Йорк, Н. Й.	11 жовтня
Ярушевський Петро	1951	35	Вотервліт, Н. Й.	12 жовтня
Барчинський Петро	1950	206	Ню Йорк, Н. Й.	12 жовтня
Шумила Анастазія	1923	162	Дітройт, Миш.	13 жовтня
Котула Степан	1916	45	Питтсбурґ, Па.	16 жовтня
Полянський Павло	1959	91	Клівленд, Огайо	16 жовтня
Лісецька Ксеня	1917	18	Нортгемптон, Па.	17 жовтня

Імя і прізвище	Вступив	Відд.	Місцевість	Помер
Подоляк Степан	1951	193	Філядельфія, Па.	17 жовтня
Котловський Павло	1921	23	Питтсбурґ, Па.	18 жовтня
Кочержук Євфемія	1951	165	Питтсбурґ, Па.	20 жовтня
Лисак Павло	1919	90	Чесапік Сіті, Мд.	21 жовтня
Сенів Володимир	1966	218	Філядельфія, Па.	21 жовтня
Кісяк Марія	1956	212	Лакавана, Н. Й.	22 жовтня
Пирка Текля	1928	68	Акрон, Огайо	23 жовтня
Шеляк Марія	1922	56	Редінґ, Па.	24 жовтня
Глива Микола	1914	58	Пассейк, Н. Дж.	24 жовтня
Польовий Володимир	1938	96	Дітройт, Миш.	24 жовтня
Наумець Кость	1916	108	Стемфорд, Конн.	24 жовтня
Тимків Євдокія	1943	12	Рочестер, Н. Й.	25 жовтня
Стельмащук Текля	1925	1	Нью Йорк, Н. Й.	26 жовтня
Пенцак Григорій	1956	71	Бриджпорт, Конн.	29 жовтня
Вірт Іван	1966	157	Джерзі Сіті, Н. Дж.	1 листопада
Попівний Марія	1939	12	Рочестер, Н. Й.	4 листопада
Дмитренко Василь	1967	218	Філядельфія, Па.	5 листопада
Немрич Катерина	1930	82	Джанставн, Па.	6 листопада
Алескевич Іван	1948	93	Ансонія, Конн.	7 листопада
Олійник Лукія	1950	207	Нюарк, Н. Дж.	7 листопада
Бабій Степан	1955	71	Бриджпорт, Конн.	11 листопада
Шумила Дмитро	1921	162	Дітройт, Миш.	18 листопада

Хай з Богом спочивають!

Українська католицька преса у вільному світі

„АМЕРИКА"

Щоденник. Річна передплата $10.00.
"AMERICA," 817 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa., USA.

„ШЛЯХ"

Тижневик (у двох мовах)
Річна передплата — $4.00.
"THE WAY," 805 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa., USA.

„НАША МЕТА"

Тижневик. Річна передплата $4.00.
"OUR AIM," 278 Bathurst St., Toronto, Ont., Canada.

„УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ"

Тижневик. Річна передплата $3.50.
"UKRAINIAN NEWS"
10967 — 97th St., Edmonton, Alta., Canada.

„ПРАЦЯ"

Тижневик у Бразилії.
"PRACIA," Seminario, Prudentopolis, Parana, Brazil

„ХРИСТИЯНСЬКИЙ ГОЛОС"

Тижневик у Німеччині.
Річна передплата — $5.20.
"CHRISTLICHE STIMME," Muenchen 27, Schoenbergstr. 9, Germany.

„МІСІОНАР"

Місячник. Річна передплата $2.00.
"THE MISSIONARY,"
1825 W. Lindley Ave.
Philadelphia 41, Pa. USA.

„СВІТЛО"

Місячник. Річна передплата $3.00.
"THE LIGHT," 286 Lisgar St.
Toronto, Ont., Canada.

„ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ"

Місячник. Річна передплата $2.00.
"THE REDEEMER'S VOICE,"
165 Catherine St.,
Yorkton, Sask., Canada.

„КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ"

Місячник. Річна передплата $1.00.
"CATHOLIC ACTION,"
10967 — 97th St., Edmonton, Alta., Canada.

„МІЙ ПРИЯТЕЛЬ"

Місячник. Журнал для української дітвори. — Річна передплата $2.00.
"MY FRIEND," 418 Aberdeen Ave., Winnipeg 4, Man., Canada..

„ЖИТТЯ"

Місячник у Аргентині.
"LA VIDA," PP. Basilianos, Taras Shevchenko 155, Apostoles-Misiones, Argentina.

„УКРАЇНСЬКИЙ МІСІОНАР"

Місячник у Бразилії.
"MISSIONARIO UCRAINO NO BRAZIL,"
Prudentopolis, Parana, Brazil.

„ГОЛОС ХРИСТА ЧОЛОВІКОЛЮБЦЯ"

Місячник у Бельгії.
"DE STEM VAN CHRISTUS MENSENMINNAR,"
Dekenstraat 28, Leuven, (Belgium).

„ЛОГОС"

Богословський Квартальник.
Річна передплата $5.00.
165 Catherine St., Yorkton, Sask., Canada.

„СЛІДАМИ МАЛОЇ СВЯТОЇ"

Квартальник. Річна передплата $1.00.
"IN THE STEPS OF THE LITTLE SAINT," 2, Rue des Crignons Amiens (Somme), France.

„НАША ЦЕРКВА"

Церковно-релігійний журнал-квартальн.
"NASHA CERKWA," 14, NewBurgh Rd., London, W. 3, England.

„ЗАПИСКИ ЧСВВ"

"ANALECTA OSBM," P. P. Basiliani, Aventino, Via S. Giosafat 8, Roma. Italia.

„СЛОВО ДОБРОГО ПАСТИРЯ“
"GOOD SHEPHERD," 22 E. 7th St., New York 3, N. Y.

„ПОСТУП“
Тижневик
"PROGRESS," 418 Aberdeen Ave., Winnipeg 4 Man., Canada.

„ЦЕРКВА І ЖИТТЯ“
Церковно-релігійний квартальник
"THE CHURCH AND THE LIFE."
30 Shiel St., North Melbourne, Vic. Australia.

„ВІСТІ З РИМУ“
Інформаційний бюлетень.
Видає Українське Пресове Бюро:
Casella Postale 9010, Roma (Borghi), Italia.

"THE UKRAINIAN RECORD"
Monthly Paper
10967 — 97th St., Edmonton, Alta., Canada.

„ОБІЖНИЙ ЛИСТ“
Неперіодик.
Асоціяція Української Катол. Преси
Ass'n of the Ukrainian Catholic Press
819 N. Franklin St.,
Philadelphia 23, Pa.

„НОВА ЗОРЯ“
"THE NEW STAR"
2203 W. Chicago Ave.
Chicago, Ill. 60622.

„ЦВІРКУН“
Орган студіюючої молоді.
Ruo Martim Alfonso 441
Curitiba — Parana
Brasil.

Manor Junior College

(FOR GIRLS)

710 FOX CHASE RD., FOX CHASE MANOR, JENKINTOWN, PA.

Phone: ES 9-2361

Liberal Arts - Legal - Medical - Executive Secretarial

Conducted by Ukrainian Order of Sisters of St. Basil the Great OSBM. Offers associate degree in science or associate degree in art. Affiliated with Catholic University of America. Approved by the Commonwealth of Pennsylvania. Ukrainian language taught.

MOTHER M. OLGA. Dean

Write for free illustrated catalogue

VISIT THE MOST MODERN SCHOOL IN THE WORLD

HIERARCHY AND CLERGY DIRECTORY

PHILADELPHIA ARCHDIOCESAN PRIESTS

ADAMIAK, Very Rev. Msgr. Leo, (born Apr. 9, 1920—ord. July 12, 1946), Holy Trinity. Res. 526 W. Rayen Ave., Youngstown, Ohio 44502. Phone: Code 216 744-5820.

ATAMANIUK, Very Rev. Theodosij, (born May 12, 1899—ord. June 9, 1930), St. Josaphat's. Res. 1195 Deutz Ave., Trenton, N. J. 08611. Phone: Code 609 695-3771.

BACHYNSKY, Rev. Stephen, (born Feb. 18, 1902—ord. 1930), St. Nicholas'. Res. 242 N. Mill St., St. Clair, Pa. 17970. Phone: Code 717-429-0501.

BACHYNSKY, Rev. Zenobius, (born April 17, 1894—ord. Apr. 27, 1920), SS. Peter and Paul's. Res. 108 Bentley Ave., Jersey City, N. J. 07304. Phone: Code 201-332-0520.

BARYLAK, Rev. Thomas, (born—Oct. 23, 1909—ord. Jan. 3, 1937), Immaculate Conception. Res. 224 N. 4th St., Allentown, Pa. 18102. Phone: Code 215 434-6598.

BATZA, Very Rev. Msgr. Joseph, (born Jan. 23, 1915—ord. March 30, 1941). St. Michael's. Res. 45 So. 2nd St., Frackville, Pa. Phone: Code 717 874-1101.

BAUNCHALK, Rev. Andrew, (born Aug. 20, 1934—ord. June 6, 1960). St. Nicholas'. Res. 608 S. Claymont St., Wilmington, Del. 19801. Phone Code 302 OLympia 8-4743.

BECKAGE, Rev. John, (born Sept. 3, 1925—ord. Mar. 30, 1964). St. Andrew's. Res. 7700 Hoertz Road, Parma Ohio.

BERDAR, Very Rev. Constantine, (born Aug. 26, 1922—ord. March 3, 1945). St. Michael's. Res. 425 W. Walnut St., Pottstown, Pa. 19464. Phone: Code 215-326-2150.

BILANYCH, Rev. John, S.T.D., J.U.D, (born 1913—ord. Dec. 8, 1940), SS. Cyril and Methodius'. Res. 706 Warren St., Berwick, Pa. Phone: Code 717 PLateau 2-3172.

BILOS, Rev. Leo, (born Apr. 9, 1910—ord. Jan. 5, 1937), St. Michael's. Res. 133 Walnut St., Rossford, Ohio. Phone: Code 216 693-7550.

BILYNSKY, Rev. Walter, (born Jan. 30, 1911—ord. June 23, 1935), St. Nicholas'. Res. 60 Holdsworth Court, Passaic, N. J. Phone: Code 201 777-0230.

BORSA, Very Rev. Anthony, (born Dec. 20, 1905—ord. May 8, 1932), SS. Peter and Paul's. Res. 37 Bentley Ave., Jersey City, N. J. 07304. Phone: Code 201 432-3122.

BURAK, Rev. Alex, (born Feb. 5, 1927—ord. June 1962). Nativity of the B.V.M. Res. 6763 Ridge Ave., Philadelphia, Pa. 19118 (Roxborough). Phone: Code 215 IVy Ridge 3-0728.

BURAK, Rev. Paul, (born 1930—ord. 1957). Annunciation of B.V.M. Res. 1204 Valley Rd., Philadelphia, Pa. 19126. Phone: Code 215 ME 5-1627.

CHARYNA, Very Rev. Myroslav, (born March 9, 1909—ord. Feb. 15, 1936). St. Josaphat's. Res. 6934 Ditman St., Philadelphia, Pa. 19135. Phone: Code 215 DEvonshire 1-1616.

CHEHANSKY, Very Rev. Msgr. Stephen, D.D., Ph.D., (born Nov. 23, 1905—ord. Oct. 1, 1930), St. John the Baptist. Res. 1343 Newport Ave., Northampton, Pa. Phone: Code 215 262-4104.

CHERVINSKY, Rev. John, (born June 19, 1898—ord. Feb. 15, 1931), Assumption of B.V.M. Res. N. Paxton St.. P. O. Box 1213, Centralia, Pa. Phone Code 717 875-0505.

CHLYSTUN, Rev. Andrew, (born Dec. 11, 1893—ord. Apr. 26, 1921), SS. Peter and Paul's. Res. 635 N. River St., Wilkes-Barre, Pa. 18705. Phone: Code 717 823-1821.

DANUSIAR, Rev. Theodore, S.T.L., (born June 28, 1929—ord. June 14, 1954). St. John the Baptist. Res. 147 N. Centre St., Frackville, Pa. 17931. Phone: Code: 717-874-1821.

DANYLCHUCK, Very Rev. Russell S. (born Dec. 9, 1922—ord. June 2, 1947), Holy Trinity. Res. 730 Washington Ave., Carnegie, Pa. Phone: Code 412-279-4652.

DUBITSKY, Rev. George, (born Apr. 15, 1909—ord. Aug. 4, 1935), Transfiguration of Our Lord. Res. 303 N. Shamokin St., Shamokin, Pa. 17872. Phone: Code 717 648-5932.

DUBITSKY, Rev. Roman (born Nov. 22, 1938—ord. Apr. 10, 1965), St. Josaphat's. Res. 2236 Orthodox St. Philadelphia, Pa. 19137. Phone: 215 JEfferson 3-7968.

DURBAK, Rev. Taras, (born Sept. 6, 1914—ord. Dec. 5, 1943), Holy Ghost. Res. 1859 Carter Ave., Akron. Ohio 44301. Phone: Code 216 724-8277.

DZYDZORA. Rev. Wasyl, (born May 30, 1896—ord. May 30, 1930), St. George's. Res. 44 Doerr St.. N.S. Pittsburgh, Pa. 15233. Phone: Code 412 766-2796.

FEDOREK, Rev. Joseph. B.A., (born Apr. 12, 1926—ord. June 6, 1953), St. Vladimir's. Res. 309 Grier Ave., Elizabeth, N. J. 07202. Phone: Code 201 EL 2-8823.

FEDOROWICH, Very Rev. Michael, S.T.L., (born Jan. 19, 1930—ord. June 11, 1955), Immaculate Conception Cathedral. Res. 816 N. Franklin St., Philadelphia, Pa. 19123. Phone: Code 215 WAlnut 2-2222.

FEDYK, Rev. Jaroslav, (born 1922—ord. 1952), SS. Peter and Paul. Res. 115 Wilker St., Aliquippa, Pa. 15001. Phone: Code 412-375-7016.

FISANICK, Rev. Nicholas, (born June 21, 1923—ord. July 12, 1946), Transfiguration of Our Lord. Res. 240 Center St., Nanticoke, Pa. Phone: Code 717 735-2262.

GRABOWSKY, Rev. Myron, Assumption of B.V.M. Res. 684 Alta Vista Place, Perth Amboy, N. J. 08861. Phone: Code 201-826-0767.

GRESKO, Very Rev. Msgr. Dmytro, (born June 21, 1907—ord. June 11, 1933), SS. Peter and Paul's. Res. 2280 W. 7th St., Cleveland, Ohio 44113. Phone: Code 216 TOwer 1-2176.

HANAS, Rev. Roman, (born Dec. 3, 1900—ord. Feb. 25, 1926), St. Nicholas'. Res. 438 W. Pine St., Mahanoy City. Pa. 17948. Phone: Code 717 773-0115.

HARCHISON, Rev. Paul, (born Feb. 26, 1926—ord. June 8, 1950). SS. Peter and Paul's. Res. 100 Penn St., Clifton Heights, Pa. Phone: Code 215 MAdison 6-9495.

HNATYSHYN, Rev. Robert, (born July 11, 1937—ord. Mar. 30, 1964). St. John the Baptist. Res. 1357 Stewart St., Northampton, Pa. Phone: Code 215-262-6254.

HOLOWINSKY, Very Rev. Basil, (born June 6, 1894—ord. March 13, 1927), Christ the King. Res. 1627 W. Cayuga St., Philadelphia 40 (Nicetown), Pa. 19140. Phone: Code 215 GLadstone 5-2416.

HOLOWINSKY, Rev. Myron, (born July 17, 1897—ord. June 12. 1927). Immaculate Conception. Res. 300 Campbell Ave.. Barnseboro, Pa. Phone: Code 814 948-9193.

HOTRA, Rev. Stephen, (born 1921 —ord. 1944). St. Michael's. Res. 114 S. Chestnut St., Shenandoah, Pa. Phone: Code 717 462-0809.

HRABEC, Rev. Vladimir, S.T.L., Sc. O.L., (born July 13, 1906—ord. Apr. 2, 1939), St. Vladimir's. Res. 101 Lehigh Ave., Palmerton, Pa. 18071. Phone: Code 215 826-2359.

HRYNUCK, Rev. Stephen, S.T.L., Ph.D., (born Dec. 27, 1911—ord. Apr. 3, 1938). SS. Cyril and Methodius'. Res. 135 River St., Olyphant, Pa. Phone: Code 717 HUnter 9-2271.

IZAK, Very Rev. Bohdan, (born Apr. 18, 1908—ord. Apr. 28, 1932), St. Vladimir's. Res. 430 N. 7th St., Scranton, Pa. 18503. Phone: Code 717-342-7023.

KACHMAR, Rev. Walter, (born Feb. 26, 1918—ord. Dec. 4, 1943). Assumption of B.V.M. Res. 526 Hillview Ave., Latrobe. Pa. 15650. Phone: Code 412 537-6450.

KARMAZYN, Rev. Vladimir, (born 1899—ord. 1925), St. Josaphat's. Res. 1826 Kenmore Ave., Bethlehem, Pa. 18018. Phone: Code 215-865-2521.

KOBAT, Rev. John, (born Sept. 20, 1910—ord. May 12, 1935), SS. Peter and Paul's. Res. 329 Marguerite Ave., Wilmerding. Pa. Phone: Code 412 823-5441.

KOWAL, Rev. Vladimir, (born Oct. 2, 1902—ord. June 8, 1930), Nativity of B.V.M. Res. 502 S. 7th St., Reading, Pa. Phone: Code 215

KOZMOSKI, Rev. Myron A., (born Aug. 27, 1935—ord. Jan. 1, 1961), St. Mary's. Res. 4136 Jacob St.. Wheeling. W. Va. 26003. Phone: 304 232-2168.

KROCHMALNY, † Rev. Alexander, (born Jan. 26, 1907—ord. May 7, 1933), SS. Peter and Paul's. Res. 404 — 6th St., Ambridge, Pa. Phone: Code 412 266-2262.

KUCHER, Rev. Marian, (born Sept. 8, 1895—ord. July 1, 1923), St. Michael's. Res. 25-26 Hansen Ave., Lyndora, Pa. 16045. Phone: Code 412 282-5520.

LEBEDOWYCZ, Rev. Ivan, (born Sept. 2, 1890—ord. Dec. 5, 1915), Res. R.D. 1. Chesapeake City, Md. Box 3. Phone: Code 301-885-5161.

LEVANDUSKY, Rev. Edward, (born Oct. 28, 1939—ord. Apr. 10, 1965), Holy Trinity. Res. 526 W. Rayen Ave., Youngstown, Ohio 44502. Phone: Code 216-744-5820.

LEVITZKY, Rev. Vladimir (born June 8, 1913—ord. May 13, 1940), SS. Peter and Paul's. Res. 131 N. Beach St., P. O. Box 304, Mt. Carmel, Pa. Phone: Code 717 339-0650.

LEWYCKY, Rev. Bohdan, (born Aug. 22, 1907—ord. Feb. 15, 1932), St. Mary's. Res. 210 W. Blaine St., McAdoo, Pa. 18237. Phone: Code 717-929-3790.

LITWAK, Rev. John A., B.A., (born July 3, 1918—ord. June 13, 1949), St. John the Baptist. Res. 1907 Eden Park Blvd., McKeesport, Pa. 15132. Phone: Code 412 672--0923.

OLESH, Rev. Bohdan, (born Oct. 21, 1918—ord. Jan. 14, 1942), St. Nicholas'. Res. 194 E. Main St., Glen Lyon, Pa. 18617. Phone: Code 717 736-6382.

LOBODYCH, Very Rev. Roman, born Jan. 8, 1893—ord. Sept. 21, 1917), St. Basil's Orphanage. Res. 1825 W. Lindley Ave., Philadelphia Pa. 19141. Phone: Code 215 GLadstone 5-9145.

LOPATSIE, Rev. Myron, (born Mar. 18, 1928—ord. Mar. 30, 1964), St. Nicholas'. Res. Great Meadows, N. J. Phone: Code 201 637-4836.

LOSTEN, Rev. Basil H., S.T.L., (born May 11, 1930—ord. June 10, 1957). Chancery office. Res. 813 N. Franklin St., Philadelphia, Pa. 19123. Phone: Code 215 MArket 7-0143.

LUBACHIVSKY, Rev. Myroslav, STD., Ph.L., Scr.L., (born June 24, 1914—ord. Sept. 28, 1938), Rome, Italy.

LYPYN, Very Rev. Peter, (born Apr. 4, 1905—ord. Mar. 5, 1933), Holy Ghost. Res. 3010 W. 3rd St.. Chester, Pa. 19013. Phone: Code 215 TRemont 6-8791.

MAKUCH, Very Rev. Basil, S.T.D., Ph.D., H.E.L., (born 1916—ord. 1946), St. Josaphat's Seminary. Res. 201 Taylor St., N.E. Washington, D. C. 20017. Phone: Code 202 LAwrence 9-1177.

MALANIAK, Rev. Stephen, (born Aug. 14, 1885—ord. March 22, 1909), SS. Peter and Paul's. Res. 472 Emmett St., Phoenixville, Pa. Phone: Code 215 933-3938.

MALASCHUK, Rev. John, (born 1905—ord. 1936), Immaculate Conception. Res. 2020 — 20th St., Altoona, Pa. 16601. Phone: Code 814 943-4553.

MARKEWYCH, Rev. George, (born Feb. 22, 1939—ord. Apr. 10, 1965). Epiphany of Our Lord. Res. 434 — 90th Avenue N., St. Petersburg, Fla.

MELNYCZUK, Very Rev. Petro, (born June 18, 1904—ord. 1928), St. Michael's. Res. 524 S. Wolfe St., Baltimore, Md. 21231. Phone: Code 301 ORleans 5-7557.

MODA, Rev. John, (born 1924—ord. 1956), St. Mary's. Res. 514 — 9th St., Ford City, Pa. Phone: Code 412 ROger 2-9311.

MOLODOWITZ, Rev. Augustine, born 1933—ord. 1959). SS. Peter and Paul (Williamstown, N. J.). Res. 705 Medary Ave., Philadelphia, Pa. 19126.

MOSKAL, Rev. Robert, S.T.L. (born Oct. 24, 1937—ord. Mar. 25, 1963), St. Anne's. Res. 1545 Easton Rd., Warrington, Pa. 18976. Phone: Code 215 DIamond 3-0779.

MYCHAJLIW, Rev. Makar, (born Feb. 10, 1892—ord. June 27, 1926), St. Michael's. Res. 1006 W. Camplain Rd., Manville, N. J. Phone: Code 201 725-2523.

NAKONECZNY, Rev. Emilian, Ascension of O. L. Res. 110 N. Higgins Ave., Sayre, Pa. Phone: Code 717-883-2054.

NESEVITCH, Rev. Joseph, (born 1925—ord. 1951), St. Vladimir's. Res. 1606 Kenneth Ave., Arnold, Pa. Phone: EDison 9-9622.

NESTOR, Rev. Michael, (born Dec. 15, 1928—ord. Apr. 10, 1965). St. John the Baptist. Res. 204 Olivia St., McKees Rocks, Pa. Phone: Code 412-331-5605.

OLEKSIW, Rev. Peter, LL.B., (born Jan. 1, 1892—ord. Sept. 21, 1916), Assumption of the B.V.M. Res. 39 N.W. 57th Court, Miami, Fla. 33144. Phone: Code 305 667-0492.

ORYSHKEWYCH, Rev. John D., (born Oct. 9, 1906—ord. Dec. 19, 1932), Protection of B.V.M. Res. 3290 E. 105th St., Cleveland, Ohio. 44104. Phone: Code 216 271-4655.

PANASIUK, Rev. Joseph, (born Jan. 10, 1910—ord. Aug. 28, 1936), St. John the Baptist. Res. 7 S. Jefferson Rd., Whippany, N. J. Phone Code 201 887-3616.

PASICHYNSKY, Rev. Yaroslav, (born 1883—ord. 1909), Home of Divine Providence Greylock. Res. 209 W. Chestnut Hill Ave., Philadelphia, Pa. 19118. Phone: Code 215 CHestnut Hill 7-8067.

PATRYLAK, Rev. T. Frank (born Feb. 2, 1926—ord. Aug. 14, 1962). Assumption of the B.V.M. Res. Box 205, Ramey, Pa. 16671. Phone: Code 412-375-7016.

PELLICH, Rev. Vladimir, Ph.D., (born 1886—ord. 1911), St. Nicholas'. Res. 1020 Lippert Rd., N. E. Canton, Ohio.

PETRENKA, Rev. John, (born July 7, 1927—ord. Mar. 30, 1964). 710 Fox Chase Rd., Philadelphia, Pa. 19111.

PLEKON, Rev. Myron, (born Aug. 5, 1915—ord. Apr. 2, 1939), St. Michael's. Res. 2221 S. 7th St., Camden, N. J. 08104. Phone: Code 609-EMerson 5-1216.

PODOLAK, Rev. Peter, (born 1888—ord. 1920), SS. Peter and Paul's. Res. 404 — 6th St., Ambridge, Pa. Phone: Code 412 266-2262.

POLISCHAK, Rev. Adam, SS. Cyril and Methodius. Res. 135 River St., Olyphant, Pa. Phone: Code 717 HUnter 9-9074.

POLOWAY, Very Rev. Msgr. Michael, (born Nov. 6, 1927—ord. June St. John the Baptist. Res. 109 S. 7th St., Pittsburgh, Pa. 15203. Phone: Code 412-431-2531.

POPIVCHAK, Rev. Ronald, Immaculate Conception Cathedral. Res. 816 N. Franklin St., Philadelphia, Pa. 19123. Phone: Code 215-WA 2-2222.

POSPISHIL, Very Rev. Msgr. Victor, J., LL.D., J.C.D., S.E.O.L., (born Feb. 4, 1915—ord. June 16, 1940). 14, 1954). St. Vladimir's. Res. 309 Grier Ave., Elizabeth, N. J. 07202. Phone: Code 201-EL 2-8823.

PYLYPETZ, Rev. Wolodymyr, (born Feb. 14, 1902—ord. May 27, 1927), Holy Trinity. Res. 254 N. Mill St., St. Clair, Pa. 17970. Phone: Code 717 429-2212.

PYRIH, Rev. Michael, (born Feb. 5, 1907—ord. Apr. 3, 1939), Protection of B.V.M. Res. 6240 Lindbergh Blvd. Philadelphia, Pa. Pa. 19142. Phone: Code 215 SAratoga 7-5329.

REVAK, Rev. Raymond, S.T.L., (born Feb. 20, 1932—ord. Feb. 15, 1959), Patronage of the B.V.M. Res. 2026 Bath Rd., Bristol, Pa. Phone: Code 215 STillwell 8-7117.

ROMANOVICH, Rev. Nestor E., (born Oct. 13, 1916—ord. May 13, 1940), Holy Ghost. Res. 321 — 4th St., West Easton, Pa. Phone: Code 215 252-4266.

SAGAN, Rev. Henry, (born Oct. 3, 1927—ord. June 8, 1953), Holy Ghost. Res. 3010 W. 3rd St., Chester, Pa. 19013. Phone: Code 215 TRemont 6-8791.

SEMINACK, Rev. Richard, North American College, Rome, Italy.

SENYSHYN, Most Rev. Ambrose, O.S.B.M., D.D. Res. 815 N. Franklin St., Philadelphia, Pa. 19123. Phone: Code 215 MArket 7-0143.

SHEREMETA, Rev. Basil O., (born 1918—ord. 1942), SS. Peter and Paul's. Res. 519 Union Ave., P. O. Box 126, Bridgeport, Pa. Phone: Code 215 272-7035.

SHYMANSKY, Rev. Stephen P., (born July 11, 1911—ord. May 13, 1940), St. Michael's. Res. 74 N. Laurel St., Hazleton, Pa. Phone: Code 717 455-0643.

SIRKO, Rev. Yaroslav, (born Apr. 14, 1912—ord. Dec. 29, 1941). St. John the Baptist. Res. 606 Maple Ave., Johnstown, Pa. Phone: Code 814 535-2634.

SOLOWIJ, Rev. Basil, (born Sept. 28, 1890—ord. 1913), SS. Peter Paul's. Res. 1506 Church St., Baltimore, Md. 21226. Phone: Code 301 ELgin 5-3578.

STARUCH, Rev. Nicholas, (born Dec. 24, 1893—ord. May 25, 1925), St. Nicholas'. Res. 373 Carmel Rd., Millville, N. J. 08332. Phone: Code 609 825-4826.

STEBELSKY, Rev. Basil, (born Oct. 25, 1913—ord. Mar. 15, 1942), St. Nicholas'. Res. 415 N. Front St., Minersville, Pa. 17954. Phone: Code 717 544-4581.

STERNIUK, Rev. Myron, (born Feb. 16, 1886—ord. Sept. 23, 1909), SS. Peter and Paul's. Res. 20 Turner St., Plymouth, Pa. 18651. Phone: Code 717 779-9728.

STEVENSKY, Rev. John P. (born Sept. 18, 1937—ord. Mar. 25, 1963), Patronage of the B.V.M. Res. 301 North St., Keiser, Pa. 17832. Phone: Code 717-373-3441.

SULYK, Rev. Stephen, S.T.L., (born Oct. 2, 1924—ord. June 14, 1952), Assumption of the B.V.M. Res. 684 Alta Vista Place, Perth Amboy, N. J. 08861. Phone: Code 201-826-0767.

TANCZAK, Rev. Basil, (born Feb. 26, 1895—ord. Dec. 4, 1921), Nativity of B.V.M. Res. 87 Welton St., New Brunswick, N. J. 08901. Phone: Code 201 247-1893.

TERESCHUK, Rev. Vladimir, (born May 5, 1903—ord. June 22, 1928), Assumption of B.V.M. Res. 32 E. 25th St., Bayonne, N. J. Phone: Code 201 FEderal 0-7002.

TREMBA, Rev. Basil, (born Jan. 24, 1900—ord. Jan. 10, 1932), SS. Pe- St., Simpson, Pa. 18407. Phone: Code 717 282-0331.

TRESHNEWSKY, Very Rev. Alexander, (born Aug. 24, 1884—ord. July 15, 1908), St. Andrew's. Res. 427 Pine St., Philadelphia, Pa. 19106. Phone: Code 215 WAlnut 5-7024.

TYMKIW, Rev. Leo, (born Apr. 4, 1914—ord. May 2, 1948), St. John the Baptist. Res. 3038 Charleston Ave., Lorain, Ohio. Phone: Code 216 BRoadway 7-3167.

ULICKY, Rev. Andrew, (born 1916—ord. 1941), St. Josaphat,s. Res. 5720 State Rd., Parma, Ohio 44134. Phone: Code 216 TUxedo 6-2108.

WIWCHAROWSKY, Rev. Vladimir, (born June 21, 1914—ord. May 13, 1940), St. Demetrius. Res. 1013 Gaskill Ave., Jeannette, Pa. Phone: Code 412 523-9389.

WYSOCHANSKY, Rev. John, (born July 10, 1928—ord. Mar. 31, 1957), St. Nicholas'. Res. 111 West Green St., Nanticoke, Pa. Phone: Code 717-735-1092.

WYSOCHANSKY, Rev. Walter, J., 1964), Transfiguration of O. L. Res. 240 Center St. Nanticoke, Pa. Phone: Code 717-735-2262.

ZAKREVSKY, Rev. Lawrence, (born Aug. 17, 1883—ord. Apr. 30, 1916), St. Vladimir's. Res. 87 Zerbey Ave., Edwardsville, P. O. Kingston, Pa. Phone: Code 717 287-8471.

ZIATS, Rev. Richard, Immaculate Conception Cathedral. Res. 815 N. Franklin St., Philadelphia, Pa. 19123. Phone: Code 215 WAlnut 2-2222.

ZBYR, Rev. Nicholas, (born Dec. 14, 1907—ord. Oct. 22, 1942), St. Nicholas'. Res. 871 N. 24th St., Philadelphia, Pa. 19130. Phone: Code 215 POplar 9-3863.

RELIGIOUS PRIESTS

DERBISH, Rev. Michael, O.F.M. (ord. 1962). Immaculate Heart of Mary Monastery. Res. P.O. Box 70. Sybertsville, Pa. Phone: Code 717-788-1212.

DROZDIAK, Rev. Cyril, OFM, (born 1915—ord. 1953), Immaculate Heart of Mary Monastery. Res. P. O. Box 70, Sybertsville, Pa. Phone: Code 717-788-1212.

DYBKA, Rev. Yaroslav, C.SS.R., St. John the Baptist. Res. 719 Sandford Ave., Newark, N. J. 07106. Phone: Code 201 371-1356.

HRYNCHYSHYN, Very Rev. Michael, C.SS.R., St. John the Baptist. Res. 719 Sanford Ave., Newark, N. J. 07102.

KAWOLA, Rev. Marion F., OFM., (born 1916—ord. 1940). Immaculate Heart of Mary Monastery. Res. P. O. Box 70, Sybertsville, Pa. Phone: Code 717-788-1212.

KISTNER, Rev. Gregory, O.F.M., Immaculate Heart Monastery. Res. P.O. Box 70, Sybertsville, Pa. Phone: Code 717 788-1212.

KOPIAKIWSKY, Rev. Nicholas, C.SS.R., St. John the Baptist. Res. 719 Sanford Ave., Newark, N. J. 07102.

KRAYEVSKY, Very Rev. Vladimir, C.SS.R., Holy Family. Res. 4817 Blagden Ave., N.W. Washington, D. C. 20011. Phone: Code 202-726-4319.

KORBA, Rev. Joseph, C.SS.R. (born Jan. 20, 1902—ord. Aug. 27, 1927), St. Basil's Academy. Res. 710 Fox Chase Rd., Philadlephia, Pa. 19111. Phone: Code 215 ESsex 9-4636.

SOZANSKI, Rev. Myron, CSRR., (born Feb. 9, 1921—ord. Sept. 15, 1946), Holy Family, Res. 4817 Blagden Ave., N. W. Washington, D.C. 20011. Phone: Code 202-726-4319.

RETIRED OR SICK PRIESTS

BARANETSKY, Rev. Nicholas, (born May 23, 1884—ord. Nov. 15, 1913), Res. 2320 Arthur St., Philadelphia, Pa. 19152. Phone: DE 2-3453.

BODNAR, Rev. Eugene, (born 1885——ord. 1913). Res 850 Starkweather Ave., Cleveland, O. 44113. Phone: Code 216 PRospect 1-5691.

BODNAR, Rev. Roman, (born Jan. 20, 1914—ord. Dec. 28, 1941). Res. 38 W. Avon Ave., Irvington, N. J. Phone: Code 201-375-2719.

BUK, Rev. Wolodymyr, (born June 28, 1887—ord. Feb. 15, 1912). Res. 4925 N. 13th St. Philadelphia, Pa. 19141. Phone: Code 215.

CEHELSKY, Rev. Eugene, (born 1885—ord. 1909), Res. 3803 Tuxedo Ave., Parma, Ohio 44134. Phone: Code 216 FLorida 1-2074.

DASHO, Rev. Stanislau, (born Apr. 22, 1891—ord. July 21, 1921). Res. 1009 W. Lindley Ave., Philadelphia, Pa. 19141. Phone: Code 215 GLadstone 5-1060.

FEDASIUK, Rev. Dmytro, (born Sept. 1, 1891—ord. Sept. 13, 1923). Res. 381 Meredith St., Perth Amboy, N. J. 08861. Phone: Code 201 826-7454.

HALUSHKA, Very Rev. Ignatius, (born Jan. 1, 1897—ord. Feb. 26, 1922). Res. 679 Florence St., Camden, N. J. 08104. Phone: WO 3-2889.

KINDEY, Rev. Michael, (born Nov. 22, 1883—ord. Sept. 21, 1909). Res. 37 Bentley Ave., Jersey City, N. J. 07304. Phone: Code 201 432-3122.

KIRZECKY, Rev. Stephen, (born Jan. 8, 1894—ord. Feb. 21, 1926). Res. 1630 — 28th St., S.E. Washington, D. C. 20020. Phone: Code 202-584-3146.

KLEPARCZUK, Rev. Stephen, (born Dec. 8, 1890—ord. March 8, 1922). Res. 175 Harrison St., Passaic, N.J. Phone: Code 201 GRegory 2-0104.

KOCZERZUK, Rev. Julian, (born Nov. 21, 1889—ord. Apr. 30, 1916). Res. 312 Chapman St., Newark, N. J. 07106. Phone: Code 201 374-3273.

MILANICH, Rev. Simeon E., (born 1889—ord. 1915). Res. 2812 N. Ocean Blvd., Fort Lauderdale, Fla. 33308. Phone: 564-7012.

PASHKOWSKY, Rev. Vladimir, (born Nov. 14, 1897—ord. Apr. 5, 1925). Res. 1001 N. Campbell Ave., Chicago, Ill.

ROZKO, Rev. Vladimir, (born Aug. 30, 1909—ord. March 20, 1932). Res. 1722 Woodmore St., Toledo, O. 43605.

SKROTSKY, Rev. Jaroslav, R.D. 1, Orangeville, Pa.

SOCHOCKY, Rev. Isidore, (born 1895—ord. 1923). Res. 6724 N. 8th St., Philadelphia, Pa. 19126.

TYMKIW, Rev. Athanasy, (born 1882—ord. 1910). Res. 9300 Evergreen Drive, Parma, Ohio 44129. Phone: 888-1515.

ULANITSKY, Rev. Antonin A., (born 1882—ord. 1909). Res. 600 W. Phil-Ellena St., Philadelphia, Pa. 19118. Phone: Code 215 VIctor 8-6192.

WESOLOWSKY, Rev. Eustachius, (born Nov. 13, 1887—ord. 1922). Res. 511 S. Wolfe St., Baltimore, Md. 21231. Phone: Code 301 EA 7-7171.

YACYKEWYCH, Rev. Leo, (born 1906—ord. 1939). Res. 63 Union Ave., Passaic, N. J. Phone: Code 201 779-1607.

ZACHARIASEWYCH, Rev. Jaroslav, born Sept. 18, 1889—ord. Aug. 30, 1914). Res. 1515 W. Blavis St., Philadelphia, Pa. 19140. Phone:

HIERARCHY AND CLERGY DIRECTORY

CHICAGO DIOCESAN PRIESTS

BALABAN, Rev. Oryst, (born Aug. 19, 1928—ord. June 10, 1957), SS. Peter and Paul. Res. 414 S. Central Ave., Chisholm, Minn. 55719. Phone: 254-4948.

BENYO, Rev. Basil, (born 1907—ord. 1930), St. Joseph. Res. 518 Virginia St., St. Joseph. Mo. 64504. Phone: Code 816 ADams 8-1187.

BIALECKY, Rev. Roman M. (born May 24, 1912—ord. June 7, 1936). St. Vladimir, Flint, Mich. Res. 26606 Ann Arbor Trail, Dearborn Hts., Mich. Phone: Code 313-278-0470.

BILINSKY, Rev. William, (born Dec. 20, 1939—ord. Feb. 2, 1965), St. Nicholas. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312 ARmitage 6-4537.

BLAZEJOWSKY, Rev. Dmytro, S.T.D., H.E.D., (born Aug. 21, 1910 —ord. Apr. 2, 1939), St. Pius X. Res. 9102 Meadowshire, Houston, Texas 77037. Phone: Code 713 HIllcrest 7-2749.

BOBERSKY, Rev. Michael, (born Nov. 21, 1909—ord. Feb. 24, 1935), St. Demetrius'. Res. Route 1, Belfield, N. D. 58622. Phone: Code 701 355-2948.

BOCHNEVICH, Very Rev. Msgr. Michael, (born Nov. 23, 1919—ord. Feb. 12, 1943), St. John. Res. 3877 Clippert St., Detroit, Mich. 48210. Phone: Code 313-825-5642.

DOROSZ, Rev. Leo, (born Dec. 9, 1891—ord. Oct. 14, 1920), St. Stephen's, St. Paul, Minn. Res. 514 — 4th St., N.E., Minneapolis, Minn. 55413. Phone: Code 112-335-1842.

DUBITSKY, Rev. Nicholas K. (born Dec. 8, 1903—ord. June 16, 1928), St. John the Baptist. Detroit, Mich. 48210. Phone: Code 313-825-0632.

GABRO, Most Rev. Jaroslav, D.D., (born July 31, 1919—ord. Sept. 27, 1945). Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312 ARmitage 6-4537.

GLYNN, Rev. Thomas, (born July 12, 1932—ord. Mar. 29, 1964), St. Nicholas Cathedral. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312-276-4537.

HOROSHKO, Rev. Michael, (born May 3, 1912—ord. May 30, 1937), Assumption of the B.V.M. Res. 4319 W. Clarendon Ave., Phoenix, Ariz. 85031. Phone: 278-9682.

JAREMAK, Rev. Basil, (born Jan. 12, 1886—ord. Jan. 9, 1911), St. John the Baptist. Res. 3877 Clippert Ave., Detroit, Mich. 48210. Phone: Code 313 TAshmoo 5-5642.

KLIMCHUK, Rev. Walter, (born Oct. 4, 1938—ord. Mar. 25, 1966), St. Nicholas Cathedral. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312-276-4537.

KMECH, Rev. John, (born Aug. 12, 1918—ord. Aug. 6, 1961), St. John the Baptist. Res. P.O. Box 391, Belfield, N. D. 58622. Phone: Code 701 355-2281.

KNAPP, Very Rev. Msgr. Stephen V., Ph.D., (born Nov. 28, 1909—ord. Feb. 13, 1932), St. Constantine. Res. 514 — 4th St. N.E. Minneapolis, Minn. 55413. Phone: Code 112 335-1842.

KOLTUTSKY, Rev. Michael, (born Sept. 21, 1901—ord. Sept. 27, 1925), Nativity of BVM. Res. 5154 De Longpre Ave., Hollywood, Calif. 90027. Phone: Code 213 663-6307.

KORCHINSKY, Rev. Leonard P., (born 1934—ord. 1960), Assumption of B.V.M. Res. 1120 Dolman St., St. Louis, Mo. 63104. Phone: Code 314-421-1149.

KRUCHOWSKY, Rev. Stephen, (born Jan. 4, 1921—ord. June 2, 1947), SS. Peter and Paul. Res. P.O. Box 392, Wilton, N. D. 58622. Phone: 7401.

LAZAR, Very Rev. John, (born Sept. 28, 1918—ord. Mar. 22, 1942), Our Lady of Perpetual Help. Res. 26606 Ann Arbor Trail, Dearborn Hts., Mich. Phone: Code 313-278-0470.

LESKIW, Very Rev. Msgr. Peter, (born Nov. 11, 1920—ord. Feb. 3, 1945), St. Nicholas'. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312 ARmitage 6-4537.

MARTYNIUK, Rev. Joseph, (born Apr. 6, 1932—ord. June 7, 1958), St. Josaphat's. Res. 1123 — 170th Place, Hammond, Ind. Phone: Code 219 WEstmore 1-2052.

MYKYTA, Rev. Andrew, S.T.D., S.E.O., (born Sept. 9, 1916—ord. Jan. 1, 1948), Immaculate Conception. Res. 857 Girard St., San Francisco, Cal. 94124. Phone: Code 415 584-2601.

OLEKSIUK, Rev. John, (born July 9, 1909—ord. Aug. 28, 1936), St. Michael's. Res. 1025 S. 11th St., Milwaukee, Wis. 53204. Phone: Code 414 672-5616.

OLESHKO, Rev. Myroslaw, (born Oct. 16, 1913—ord. June 2, 1940), St. Michael's. Res. 12211 S. Parnell Ave., Chicago, Ill. 60628. Phone: Code 312 PUllman 5-7443.

PASKA, Rt. Rev. Msgr. Walter, (born Nov. 29, 1923—ord. June 2, 1947), St. Nicholas'. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312 ARmitage 6-4537.

PEDELESKY, Rev. Nestor, (born July 18, 1922—ord. Mar. 27, 1967), St. Nicholas Cathedral. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312-276-4537.

PROKOPOVYCH, Rev. John, (born Sept. 21, 1906—ord. Apr. 28, 1932), St. Michael's. Res. 6160 Chase Rd., Dearborn, Mich. 48126. Phone: Code 313 LUzen 2-1424.

RUCHGY, Rev. Wayne, (born Sept. 29, 1939—ord. Mar. 25, 1966), St. John. Res. 3877 Clippert St., Detroit, Mich. 48210. Phone: Code 313-825-5642.

SHARY, Rev. Joseph, B.A., (born 1926—ord. 1950), St. Joseph's. Res. 5000 N. Cumberland Ave., Chicago Ill. 60631. Phone: Code 312 NAtional 5-4805.

SHWALUK, Rev. Peter, (born Mar. 18, 1905—ord. Aug. 19, 1933). St. Michael's. Res. 649 Sibley St., N.W. Grand Rapids, Mich. 49504. Phone: Code 616-456-9431.

SMAL, Rev. Paul, (born Jan 31, 1911—ord. Oct. 5, 1941), Transfiguration of Our Lord. Res. 4118 Shoshone St., Denver, Colo. 80211. Phone: Code 303 433-2347.

SWYSCHUK, Rev. Yaroslav, (born Dec. 13, 1921—ord June 18, 1951), St. Nicholas'. Res. 2238 W. Rice St., Chicago, Ill. 60622. Phone: Code 312 ARmitage 6-4537.

TRESZNEWSKY, Rev. Andrew, (born 1886—ord. 1911), St. John the Baptist. Res. 4000 Clippert, Detroit, Mich. 48210. Phone: Code 313-826-6160.

WOZNIAK, Rev. Vladimir, (born May 5, 1912—ord. July 2, 1939), Assumption of B.V.M. Res. 1513 Martha St., Omaha, Neb. 68108. Phone: Code 402-345-1552.

RELIGIOUS PRIESTS

BARNYCH, Rev. Jerome, OSBM., (born 1930—ord. 1955), St. Josaphat's. Res. 4355 McKinley, Warren, Mich. 48091. Pohne: Code 313 755-1740.

FECICA, Rev. Nestor, OSBM, (born Dec. 19, 1910—ord. July 23, 1939). Nativity of the B.V.M. Res. 4952 S. Paulina St., Chicago, Ill. 60609. Phone: Code 312 737-0733.

FEDYNIAK, Rev. Sergij, OSBM, (born Aug. 26, 1908—ord. May 21, 1936). St. Vladimir's. Res. 4355 McKinley, Warren, Mich. 48091. Phone: Code 313 755-1740.

GAWLICH, Rev. Volodymyr, OSBM., Immaculate Conception. Res. 11700 McDougall, Hamtramck, Mich. 48212. Phone: Code 313 TWinbrook 3-1710.

LAVRENIUK, Rev. Lawrence, OSBM, Nativity of the B.V.M. Res. 4952 S. Paulina St., Chicago, Ill. 60609. Phone: Code 312-737-0733.

LAZORE, Rev. Titus T., OSBM, (born Dec. 1, 1905—ord. Aug. 23, 1931), Nativity of B.V.M. Res. 4952 S. Paulina St., Chicago, Ill. 60609. Phone: Code 312 737-0733.

LOTOCKY, Very Rev. Innocent, OSBM, (born 1915—ord. 1940), Immaculate Conception. Res. 11700 McDougall, Hamtramck, Mich. 48212. Phone: Code 313 TWinbrook 3-1710.

PASCHAK, Rev. Patrick P., OSBM., (born 1922—ord. 1947). Immaculate Conception. Res. 11700 McDougall, Hamtramck, Mich. 48212. Phone: Code 313 TWinbrook 3-1710.

WYSOCHANSKY, Rev. Demetrius, OSBM, (born 1931—ord. 1959), Immaculate Conception. Res. 11700 McDougall, Hamtramck, Mich. 48212 Phone: Code 313 TWinbrook 3-1710.

ZYDAN, Rev. George, OSBM, (born Dec. 2, 1896—ord. Sept. 17, 1922), Immaculate Conception. Res. 11700 McDougall, Hamtramck, Mich. 48212 Phone: Code 313 TWinbrook 3-1710.

RETIRED OR SICK PRIESTS

CHAWS, Rev. Peter, (born Jan. 26, 1883—ord. Sept. 19, 1909). Res. 6341 Asbury Park, Detroit, Mich. 48128. Phone: Code 313 826-4950.

SKORDINSKY, Rev. Michael, (born July 21, 1909—ord. Dec. 27, 1936), Home of Divine Providence, 209 W. Chestnut Hill Ave., Philadelphia, Pa. 19118.

HIERARCHY AND CLERGY DIRECTORY

STAMFORD DIOCESAN PRIESTS

ANDRUSHKIW, Very Rev. Vladimir, (born Nov. 29, 1906—ord. June 29, 1936), SS. Peter and Paul. Res. 198 Ontario St., Cohoes, N. Y. 12047. Phone: Code 518 CEdar 7-0535.

BABAK, Very Rev. Msgr. Nicholas, M.A., (born July 17, 1915—ord. Dec. 4, 1943), St. Josaphat's. Res. 940 Ridge Road East, Rochester, N. Y. 14621. Phone: Code 716 HOpkins 7-6457.

BALANDIUK, Very Rev. Stephen, (born 1904—ord. 1933), St. Michael's. Res. 28 Alden St., Hartford Conn. 06114. Phone: Code 203 JAckson 5-7823.

BOHOLNICK, Rev. Theodore, S.T.L., (born Mar. 14, 1928—ord. June 8, 1953), SS. Peter and Paul's. Res. 41 Collins Ave., Spring Valley, N. Y. Phone: Code 914 ELmwood 6-1634.

BUMBAR, Rev. Paul. (born Sept. 3, 1939—ord. Mar. 25, 1965). Res. Clovelly Road, Stamford, Conn. 06902. Phone: Code 203-324-7573.

CHOMKO, Very Rev. Stephen A., (born Jan. 6, 1923—ord. July 12, 1946), Sacred Heart. Res. 146 Forest Hill St., Jamaica Plain, Mass. 02130. Phone: Code 617 JAmaica 2-9720.

CHREPTA, Very Rev. Stephen J., (born May 19, 1921—ord. Feb. 3, 1945). St. Vladimir's Pro-Cathedral. Res. 24 Wenzel Terrace, Stamford, Conn. 06902. Phone: Code 203 323-3920.

DERESH, Rev. Nicholas, (born Dec. 12, 1893—ord. Apr. 7, 1921), SS Peter and Paul's. Res. 45 Newbury St., Ludlow, Mass. Phone: 583-2140.

DOWHOVICH, Rev. Waldimir, (born Dec. 8, 1884—ord. Oct. 14, 1907), Protection of the B.V.M. Res. 459 — 2nd St., Troy, N. Y. 12180. Phone: Code 518 AShley 4-5318.

DYCHDALA, Rev. Eugene, (born Apr. 23, 1896—ord. 1921), Holy Ghost. Res. 115 Sugar Loaf St., So. Deerfield, Mass. Phone: Code 413 655-3880.

DYKY, Rev. Roman, (born Oct. 13, 1906—ord. Feb. 15, 1936), Protection of B.V.M. Res. 54 Walnut St., Manchester, N. H. 03101. Phone: Code 603 622-0034.

FEDDISH, Rev. Basil, Ph.D., (born 1908—ord, 1931). St. Joseph's Home for the Aged. Res. Table Rock, Sloatsburg, N. Y. Phone: Sloatsburg 3-5130.

FEDORCHUCK, Rev. Peter, M.S., (born Apr. 15, 1922—ord. June 2, 1947). Res. 48-26 — 171st St., Fresh Meadows, N. Y. 11365.

GRASKOW, Rev. Paul, N., (born May 12, 1919—ord. Dec. 4, 1943), St. John the Baptist. Res. 820 Pond View, Riverhead, N. Y. 11901. Phone: Code 516 PArk 7-2766.

GRUSHETSKY, Rev. Philip, (born Dec. 4, 1893—ord. Aug. 28, 1929), St. Basil the Great. Res. 12 Embry Place, Lancaster, N. Y. Phone: NT 3-6018.

HNATYSHAK, Rev. Jurij, (born Apr. 24, 1901—ord. Feb. 15, 1925). St. John the Baptist. Res. 18 Watson St.. Pittsfield, Mass. 01201. Phone: Code 413 443-6798.

HORODECKY, Rev. Stephen, (born July 31, 1894—ord. Feb. 28, 1926), Epiphany of Our Lord. Res. 21 Willite Dr., Rochester, N. Y. 14621. Phone: Code 716 CO 6-4036.

HUMANITZKI, Rev. Theodore, (born 1932—ord. 1960). Ukrainian Catholic Seminary. Res. 195 Glenbrook Rd., Stamford, Conn. 06902. Phone: Code 203-324-4578.

HUSAR, Rev. Lubomyr, B.A., S.T.L. (born Feb. 26, 1933—ord. Mar. 30, 1958), Ukrainian Catholic Seminary. Res. 195 Glenbrook Rd., Stamford, Conn. 06902. Phone: Code 203-324-4578.

IWACHIW, Very Rev. Paul, S.T.D., (born Nov. 12, 1909—ord. Mar. 29, 1936), St. Nicholas'. Res. 308 Fillmore Ave., Buffalo, N. Y. 14206. Phone: Code 716 TL 2-7566.

KLOS, Very Rev. Basil, (born Feb. 10, 1891—ord. May 15, 1919), St. Michael's. Res. 25 Chestnut St., Yonkers 2, N. Y. 10701. Phone: Code 914 Yonkers 3-0209.

KORCHYNSKY, Rev. Vladimir, (born Jan. 1, 1903—ord. Feb. 15, 1934), St. Josaphat's. Res. 940 Ridge Road East, Rochester, N. Y. 14621. Phone: Code 716 HOpkins 7-6457.

KRAWCZUK, Rev. Michael, (born Oct. 26, 1890—ord. Sept. 15, 1918), St. John the Baptist. Res. 343 Windermere Blvd., Baffalo, N. Y. 14226. Phone: Code 716 832-6135.

KUCHMA, Rev. Anthony, (born Apr. 15, 1907—ord. Apr. 10, 1936), Holy Family. Res. 471 Montauk Highway, West Islip, L. I., N. Y. 11795. Phone: Code 516 MOhawk 1-0031.

KURYLO, Rev. Michael, (born Nov. 15, 1909—ord. Mar. 24, 1934), St. John the Baptist. Res. 339 Centre St., Fall River, Mass. 02724. Phone: Code 617-673-2353.

LAR, Very Rev. Basil, (born Dec. 4, 1892—ord. May 26, 1918), SS. Peter and Paul's. Res. 105 Clifton Ave., Ansonia, Conn. Phone: Code 203 REgent 4-3895.

LISCHYNSKY, Rev. Leo, (born Sept. 15, 1898—ord. June 17, 1928), St. Nicholas'. Res. 24 Pulaski St., Amsterdam, N. Y. 12010. Phone: Code 518 VIctor 2-8731.

LITWAK, Rev. Matthew, St. Michael's. Res. 25 Chestnut St., Yonkers, N. Y. 10701. Phone: Code 914 YOnkers 3-0209.

MACELUCH, Rev. Eugene, (born Jan. 1, 1893—ord. Apr. 7, 1920), Holy Trinity. Res. 288 Vanderbilt Ave., Staten Island, N. Y. 10004. Phone: Code 212 GIbraltor 2-2555.

MAK, Rev. Ivan, (born July 6, 1910 ord. Mar. 4, 1934), St. Michael's. Res. 394 Blackstone St., Woonsocket, R. I. 02895. Phone: Code 401-762-2733.

MANASTERSKY, Very Rev. Emil, B.A., V.G., (born Aug. 25, 1919—ord. Feb. 12, 1943). Res. St. Basil's College, Stamford, Conn. Phone: Code 203 324-7574.

MOSKO, Rev. Leon, B.A., M.Ed., (born 1929—ord. 1956). Ukrainian Catholic Seminary. Res. Clovelly Rd., Stamford, Conn. 06902. Phone: Code 203 424-7573.

MUDRY, Rev. Lubomyr, (born Apr. 7, 1923—ord. June 18, 1951), St. Mary's. Res. 97-06 — 87th St., Ozone Park, N. Y. 11416. Phone: Code 212 846-5366.

MYSCHYSHYN, Rev. Miroslav J., (born Nov. 26, 1913—ord. Mar. 5, 1939), St. Nicholas'. Res. 410 E. McCann's Blvd. Elmira Heights, N. Y. Phone: Code 607 REgent 4-7666.

NAZAREWYCZ, Rev. Andrew, (born Oct. 1, 1912—ord. Feb. 12, 1942), Protection of B.V.M. Res. 69 Oak St., Willimantic, Conn. Phone: Code 203 HArrison 3-5031.

OHIRKO, Rev. Peter, (born July 8, 1923—ord. June 11, 1955), St. Mary's. Res. 48 Linwood Ave., Colchester, Conn. 06415. Phone: Code 203-537-2069.

OSIDACH, Rev. Bohdan, (born Nov. 17, 1897—ord. Mar. 9, 1924), St. Nicholas'. Res. 29 S. 2nd St., Hudson, N. Y. Phone: Code 518 TA 8-5226.

OSTAS, Rev. Basil, (born April 11, 1910—ord. Feb. 15, 1936), St. Josaphat's. Res. 303 Eddy Clover Vlvd., New Britain, Conn. Phone: 225-7340.

PELENSKY, Rev. Ihor G., (born Mar. 28, 1919—ord. Dec. 4, 1943), Holy Ghost. Res. 1172 Ridge Rd., Lackawanna, N. Y. 14218. Phone: Code 716 TA 3-6182.

PREIMA, Rt. Rev. Msgr. Clement, (born May 12, 1914—ord. Apr. 3, 1938), St. Nicholas. Res. 261 — 19th St., Brooklyn, N. Y. 11215. Phone: Code 212 768-0628.

PRYBYLA, Rev. Paul, St. Nicholas'. Res. 308 Fillmore Ave., Buffalo, N. Y. 14206. Phone: Code 716 TL 2-7566.

QUARTUCCI, Rev. Samuel, (born Jan. 25, 1925—ord. Nov. 26, 1949), St. Vladimir's. Res. 709 Front St., Hempstead, L. I., N. Y. Phone: Code 516 IVanhoe 1-7717.

SCHMONDIUK, Most Rev. Joseph M., D.D., (born Aug. 6, 1912—ord. Mar. 29, 1936). Res. 161 Glenbrook Rd., Stamford, Conn. Phone: Code 203-324-7693.

SEREDOWYCH, Very Rev. Basil, born 1908—ord. 1932), St. John the Baptist. Res. 207 Tompkins St., Syracuse, N. Y. 13204. Phone: Code 315 GRanite 8-5109.

SHALOKA, Rev. Joseph L., (born 1918—ord 1946), St. John's, 207 Tompkins St., Syracuse, N. Y. 13204. Phone: Code 315 GRanite 8-5109.

SHARANEVYCH, Rev. Emile, (born 1906—ord. 1932), SS. Peter and Paul. Res. 132 Washington St., Auburn, N. Y. 13021. Phone: Code 315-252-5573.

SZUFLAT, Rev. Paul, (born Apr. 6, 1899—ord. June 27, 1926), St. John the Baptist. Res. 1 Lemon St., Salem, Mass. Phone: Code 617 744-4547.

SHUST, Rev. Yaroslav, (born 1904—ord. 1931), Protection of B.V.M. Res. 110 Grant St., Bridgeport, Conn. 06610. Phone: Code 203 367-5054.

SKRINCOSKY, Very Rev. Peter, (born June 16, 1922—ord. June 2, 1947). Res. St. Basil's College, 195 Glenbrook Rd., Stamford, Conn. 06902. Phone: Code 203 324-4578.

SKULSKY, Rev. Joseph, (born Mar. 16, 1893—ord. Feb. 9, 1930). St. Michael's. Res. 569 George St., New Haven, Conn. 06511. Phone: Code 203 865-0388.

SMYK, Rev. Bohdan, (born May 6, 1912—ord. Dec. 12, 1937), St. Vladimir's. Res. 1104 State St., Utica, N. Y. Phone: Code 315 REgent 5-5138 or REgent 3-4768.

SQUILLER, Rev. John, S.T.L., (born Jan. 28, 1930—ord. June 14, 1956). SS. Peter and Paul. Res. 105 Clifton Ave., Ansonia, Conn. 06401. Phone: Code 203 REgent 4-3895.

STASIUK, Rev. Andrew, (born Sept. 10, 1895—ord. Dec. 4, 1921), St. Nicholas'. Res. 310 Fillmore Ave., Buffalo, N. Y. 14206. Phone: Code 716 TL 6-3673.

STOCK, Very Rev. Msgr. John, (born July 5, 1918—ord. Dec. 4, 1943), St. Michael's. Res. 569 George St., New Haven, Conn, 06511. Phone: Code 203-865-0388.

VOLOSIN, Very Rev. Bohdan, S.T.D., (born May 19, 1914—ord. Apr. 2, 1939), St. Nicholas'. Res. 2410 — 4th Ave., Watervliet, N. Y. Phone: Code 518 273-6752.

WOJAKOWSKY, Very Rev. Nicholas, (born June 12, 1899—ord. Apr. 5, 1925), Holy Ghost, 161 N. 5th St., Brooklyn, N. Y. 11211. Phone: Code 212 EVergreen 8-5634.

WOLANSKY, Rev. Onuphry, (born Apr. 17 1901—ord. Aug. 15, 1925), St. Michael's. Res. 133 River St., Rome, N. Y. 13440. Phone: Code 315 6-1213.

ZABAWA, Rev. John, (born June 16, 1894—ord. Sept. 27, 1925), St. Michael's. Res. 35 Allen St., Terryville, Conn. Phone: Code 203 583-7588.

ZUCK, Rev. John, (born 1891—ord. 1918), St. John's the Baptist. Res. 158 Germain St., Buffalo, N. Y. 14207. Phone: Code 7716 TR 3-6074.

RELIGIOUS PRIESTS

ANDREYCHUK, Very Rev. Bessarion B., OSBM., (born Jan. 24, 1915 —ord. July 23, 1939), Holy Cross. Res. 37-09 — 31st Ave., Long Island City, N. Y. 11103. Phone: Code 212 YEllowstone 2-4060.

BENEDIK, Very Rev. Hilarion, OSBM, St. Josaphat's Retreat House. Res. East Beach Rd., P. O. Box 231, Glen Cove, L. I., N. Y. 11542. Phone: Code 516 671-8980.

CHMYLAR, Rev. Gregory, OSBM., (born 1918—ord. 1944). Res. St. George's. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

GUTRIE, Rev. Paul, OFM., (born 1923—ord. 1953), Holy Protection Monastery. Res. 82 Ponus St., New Canaan, Conn. Phone: Code 203 966-5159 or 3424.

HOLYK, Very Rev. Soter, OSBM, born 1909—ord. 1936), St. Mary Protectress. Res. 1745 Washington Ave., Bronx, N. Y. 10457. Phone: Code 212 TR 8-9392.

HOTRA, Rev. Ireneus, OSBM, (born Aug. 31, 1890—ord.Apr. 18, 1920). St. Josaphat's Monastery. Res. Lattingtown Rd., P. O. Box 231 Glen Cove, L. I., N. Y. 11542. Phone: Code 516 ORiol 1-0545.

KATRIY, Very Rev. Julian, OSBM, (born 1912—ord. 1940), St. George's Monastery. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

KOHUT, Very Rev. Nicholas, St. George's Monastery. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

KOVALYK, Rev. Wolodymyr OSBM, St. George's Monastery. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

KUZMIAK, Very Rev. Josaphat, OSBM., (born 1914—ord. 1939), St. Josaphat's Monastery. Box 231, Glen Cove, L. I., N. Y. 11542. Phone: Code 516 ORiole 1-0545.

LAWRYNIUK Rev. Lawrence, OSBM, St. Josaphat's Monastery. Res. Lattingtown Rd., P.O. Box 231, Glen Cove, L. I., N. Y. 11542. Phone: Code 516 ORiol 1-0545.

PANCZUK, Rev. Bernard, OSBM, St. Josaphat's Retreat House. Res. East Beach Rd., P. O. Box 231, GlenCove, L. I., N. Y. 11542. Phone: Code 516 671-8980.

PEKAR, Rev. Athanasius, OSBM. born Mar. 1, 1922—ord. Mar. 24, 1946), Basilian Fathers Novitiate. Res. Box 231, Glen Cove, L. I., N. Y. 11542. Phone: Code 516 ORiol 1-0545.

PINCHAK, Rev. Stephen, OFM., (born 1932—ord. 1959), Holy Protection Monastery. Res. 82 Ponus St., New Canaan, Conn. Phone: Code 203 966-5159 or 3424.

WYSOCHANSKY, Rev. Constantine, OSBM, St. George's Monastery. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

RYCHKUN, Rev. Innocent, OSBM, (born 1910—ord. 1935), Sacred Heart. Res. 6 Holland St., Binghamton, N. Y. Phone: Code 607 SW 7-6293.

SCHOTT, Rev. Basil, OFM, Holy Protection Monastery. Res. 82 Ponus St., New Canaan, Conn. Phone: Code 203 966-5159 or 3424.

SKURLA, Very Rev. Anthony, OFM, (born 1928—ord. 1954). Holy Protection Monastery. Res. 82 Ponus St., New Canaan. Conn. Phone: Code 203-966-3424 or 5159.

SOLOVEY, Rev. Meletius, OSBM., (born 1918—ord. 1941), St. George's. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

WOJNAR, Very Rev. Meletius, OSBM, (born 1911—ord. 1938). Res. 341 Caldwell CUA, Washington 17, D.C.

WOYTYNA, Rev. Christopher, OSBM., (born Mar. 1, 1930—ord. Aug. 13, 1961), St. George's. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

ZASEYBIDA, Very Rev. Orest, OSBM, (born 1912—ord. 1944), St. George's. Res. 22 E. 7th St., New York, N. Y. 10003. Phone: Code 212 ORegon 4-1615.

RETIRED OR SICK PRIESTS

BOHATIUK, Rev. Theodore, (born 1893—ord. 1922). Res. 800 Avery Ave., Syracuse, N. Y. 13204.

ILEWYCH, Rev. Nicholas, (born Dec. 17, 1886—ord. Jan. 30, 1910). Res. 281 Fillmore Ave., Buffalo, N. Y. 14206. Phone: Code 716 TL 2-8628.

KEKISH, Rev. Yaroslav, (born Jan. 1, 1884—ord. April 17, 1910). Res. 128 Second Ave., New York, N. Y. Phone: Code 212 254-9323.

KNIAHYNYCKY, Rev. Jaroslav, (born Apr. 10, 1903—ord. Feb. 12, 1928). Res. 506 Cottage Rd., Utica, N. Y. Phone: Code 315 733-8853.

KOSTEK, Rev. Joseph, (born 1886 —ord. 1911). Res. 32-86 — 34th St., Long Island City, N. Y. 11103. Phone: Code 212 YEllow Stone 2-1382.

KULYNYCH, Rev. Michael, (born 1890—ord. 1926). Res. 92 Second Ave., New York, N. Y. Phone: Code 212 YUkon 2-4728.

LUKASZEWYCH, Rev. Joseph, (born Feb. 27, 1907—ord. 1935). Res. 804 Fay St., Utica, N. Y. Phone: Code 315 RA 4-8741.

MENCINSKY, Rev. George, (born Jan. 11, 1885—ord. Sept. 1, 1911). Res. 560 Grant St., Brooklyn, N. Y. 11208. Phone: Code 212 MItchell 7-8876.

MYHOCKY, Rev. Dmytro, (born 1878—ord. 1906. Res. 219 E. 12th St., New York, N. Y. 10009. Phone: Code 212 CAnal 8-4435.

PAWLOWICZ, Rev. Zenon, (born 1898—ord. 1926). Res. 18-19 — 25th Rd., Astoria, L. I., N. Y. Phone: Code 212 RAvenswood 1-7111.

RABIJ, Rev. Vladimir, (born 1896—ord. 1921). Res. 86 E. 4th St., New York 3, N. Y.

TEODOROWYCZ, Rev. Paul, (born 1897—ord. Jan. 7, 1923). Res. 428 — 1st St., Troy, N. Y. 12180. Phone: Code 518 272-3512.

WARECHA, Rev. Theodore. Res. 251 Sedgewick Ave. Yonkers, N. Y. 10705. Phone: Code 914 GR 6-2516.

Український
Конґресовий Комітет Америки

вітає

ГОЛОВНУ УПРАВУ, ВІДДІЛИ і ЧЛЕНСТВО СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ КАТОЛИКІВ „ПРОВИДІННЯ“

та висловлює

ЩИРУ ПОДЯКУ ЗА ВСЕСТОРОННЮ ПІДДЕРЖКУ ДІЯЛЬНОСТИ УККА.

Зокрема Український Конґресовий Комітет Америки з признанням підкреслює корисну для української спільноти працю СУК „Провидіння“ на релігійному, громадському й культурному полі та дякує за постійну піддержку акцій УККА на сторінках щоденника „Америка“.

Завдання, а з цим і матеріяльні потреби УККА, як верховного представництва української спільноти в ЗДА, в його незалежній праці для добра Українців в Америці і української визвольної справи, постійно збільшуються, тому УККА сподівається, що Союз Українців Католиків „Провидіння“, як один з основників Українського Конґресового Комітету Америки, і на далі піддержуватиме морально і матеріяльно почини УККА.

UKRAINIAN CONGRESS COMMITTEE
OF AMERICA, INC.
302-304 West 13th Street
New York, N. Y.

УКРАЇНЦІ КАТОЛИКИ!

СОЮЗ УКРАЇНЦІВ КАТОЛИКІВ В АМЕРИЦІ

„ПРОВИДІННЯ“

це одинока УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА БРАТСЬКО-ЗАБЕЗПЕЧЕНЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ, яка дає низько-процентові позички на будову церков, парафіяльних шкіл та народніх установ.

Дарує постійно великі суми на релігійні, національні та культурні цілі.

УДІЛЯЄ ПОЗИЧКИ І ДОПОМОГИ СВОЇМ ЧЛЕНАМ.

МАЄ НАЙКРАЩІ І НАЙДЕШЕВШІ РОДИ ГРАМОТ ДЛЯ ДОРОСЛИХ І ДІТЕЙ.

8 РОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ.
7 РОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ДОРОСЛИХ.

Видає

книжки та одинокий у світі український католицький щоденник „АМЕРИКА“.

Кожний Українець католик є зобовязаний бути членом СУК „ПРОВИДІННЯ“

УКРАЇНЦІ КАТОЛИКИ!
ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ „ПРОВИДІННЯ“!
ЧИТАЙТЕ І ПОШИРЮЙТЕ „АМЕРИКУ“!

Адреса:

The Providence Association
817 NORTH FRANKLIN STREET
PHILADELPHIA, PA. 19123

NASEVICH FUNERAL HOME

Established 1919

N.E. CORNER FRANKLIN & BROWN STS.

(Located Across from the Cathedral)

Philadelphia 23, Penna.

For Considerate, Personal Service AT ANY HOUR

CALL MA 7-1320

MICHAEL & ANNE NASEVICH

FRONT & TABOR ROAD

Philadelphia 20, Pa.

DA 9-1844

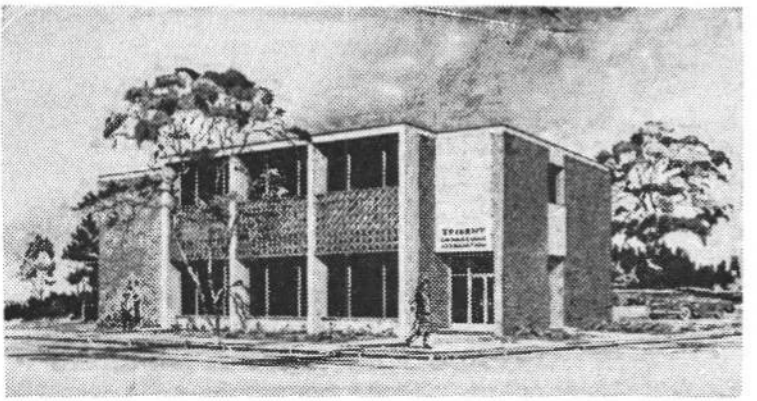

ВСЕБІЧНА ФІНАНСОВА ОБСЛУГА

- Позички на купно домів
- Державні бонди — Продаж і виміна
- Грошові перекази (Money orders)
- Різдвяні ощадності
- Ощадності приймаємо поштою
- Безплатне паркування

TRIDENT

ТРИЗУБ

Savings & Loan Association

760 CLINTON AVENUE — NEWARK, N. J.

(Corner Leslie Street) Phone: ESsex 1-1120

Церковна Крамниця Візантійського Обряду

820 N. Franklin St., Philadelphia, Pa. 19123
Phone MA 7-0660

п о р у ч а є :

різні товари, що входять в обсяг церковного устаткування. Поручаємо мистців і фірми для виготовлення іконостасів, Престолів, клячників, сповідальниць, образів. — Маємо на складі Євангелія в гарній оправі, повні Апостоли й інші к н и ж к и для церковних Богослужб. — Великий вибір с в і т л а — воскового і стеаринового, різних розмірів і грубости; семиденні лямпи і світло; офірки й інше.

Для Впреп. Отців — колорадки, колпаки, реверенди і т. п.

Відомий з першоякісної обслуги
НАЙСТАРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ ПОГРЕБНИК
У ФИЛАДЕЛФІЇ й ОКОЛИЦІ

СОЛІДНА ОБСЛУГА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ЦІНИ
KNOWN FOR FIRST-CLASS SERVICE

HASYN FUNERAL HOME

THE OLDEST UKRAINIAN CATHOLIC FUNERAL DIRECTOR IN PHILADELPHIA and VICINITY

AIR CONDITIONED

4244-46-48 OLD YORK RD.

Phone: GLadstone 5-1400 **Philadelphia 40, Pa.**

GA 5-7878

БОГДАН КОЦЮБИНСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ ПОХОРОННИК
на Филаделфію і околицю. Обслуга совісна й особиста
за низькою винагородою

КАПЛИЦЯ БЕЗПЛАТНО

B. KOCIUBINSKY

Funeral Director

and Embalmer

AIR CONDITIONED PARLOR

DAY and NIGHT SERVICE
NEW MODERN CHAPEL

305-307-309 East Girard Ave., Philadelphia, Pa.

МИХАЙЛО КАНЮК

ПОГРЕБНИК

KANIUK

CHICAGO FUNERAL HOME

2321 W. CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS

Phone: ARmitage 6-4575
or 227-2270

УКРАЇНСЬКА ЩАДНИЦЯ

UKRAINIAN SAVINGS & LOAN ASS'N

1321 W. Lindley Ave. 517 W. Girard Ave.

Phone: DA 9-7080

Lytwyn & Lytwyn

UKRAINIAN FUNERAL DIRECTORS

AIR CONDITIONED

ОБСЛУГА ЩИРА І ЧЕСНА

Our Services Are Available Anywhere in New Jersey

801 SPRINGFIELD AVENUE

Newark, N. J. Irvington, N. J.

ESsex 5-5555

Членство СУК „Провидіння“ та українське громадянство вітає

Олександер Смаль і Адам Гординський

ОБЕЗПЕЧЕНЕВІ БРОКЕРИ-АҐЕНТИ

776 Springfield Ave. Irvington, N. J.

374-4400

„ДО ДОБРА І КРАСИ!“

УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКЕ КООПЕРАТИВНЕ ТОВАРИСТВО

„САМОДОПОМОГА“, ІНК.

запрошує Українську Громаду відвідати

МОДЕРНУ ХАРЧОВУ КРАМНИЦЮ

при 2204-06 В. ШИКАҐО ЕВНЮ, ШИКАҐО, ІЛЛ.

Одиноке того роду українське підприємство в Америці!

Прохаємо заїхати літом на Оселю в Равнд Лейку, Іллиной.

Ставайте членами нашого Товариства! Свій до свого!

МА 7-2143 МА 7-7707

ІМПОРТОВАНІ ФРАНЦУЗЬКІ ПАРФУМИ

туалетні води, як теж кольонські води.

Лічниче зілля й зільні чаї в опакуваннях ріжного роду

Замовлені товарі висилаємо до всіх частин світу.

Аптека відкрита кожного дня, теж у неділю і святкові дні.

HAUSSMANN'S PHARMACY

6th St. & Girard Ave., Philadelphia 23, Pa.

ЧЛЕНІВ СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ КАТОЛИКІВ „ПРОВИДІННЯ“

вітає

Іван Романишин

АДВОКАТ

760 Clinton Avenue

В НЮАРКУ, Н. ДЖ.

УКРАЇНСЬКИЙ
СПОРТОВИЙ ОСЕРЕДОК

„ТРИЗУБ“

4930-32 N. Broad St.
Phila., Pa. 19141
Tel. DA 4-9700

присвячує свою діяльність різнородним ділянкам спорту.

Веде ланки: копаного мяча — професійну, аматорську, юніорів і хлопців; пливацьку, шахову, відбиванки, ситківки, стукпук і т. д.

Окрема Світлиця Молоді.
Власний дім з великою салею і клюбом.

Вступайте в члени
УСО „ТРИЗУБ“!

BRunswick 8-7767
CApitol 7-1222

МУЗИКА і СИН

НАЙСТАРШІ УКРАЇНСЬКІ
ПОХОРОННІ ДИРЕКТОРИ
В ШИКАҐУ І ОКОЛИЦІ

2151-57 W. Chicago Ave.
Chicago, Illinois 60622

Telephone HUmboldt 6-8220

OLENEC BROS.

Ukrainian Funeral Directors

AIR CONDITIONED CHAPEL

2255 West Chicago Avenue
Chicago, Ill. 60622

КНИЖКА – НАЙКРАЩИЙ ПРИЯТЕЛЬ І ДОРАДНИК!

КУПУЙТЕ І ЗАМОВЛЯЙТЕ

цікаві книжки з усіх ділянок української літератури й українознавства, видані Видавництвом Союзу Українців Католиків „Провидіння“:

Н. Геркен-Русова: ШЕВЧЕНКО У РЕПНІНИХ, драматична картина (ілюстрована) 30
Б. Кравців: ДО ПРОБЛЕМИ ТУРА-СВАРОГА-ГРОЯНА . .35
Б. Романенчук: З ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТИ НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ 35
о. Ісидор Нагаєвський: НАРИС ІСТОРІЇ ГАЛИЦЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ 50
А. Цурковський: ПРО ПОЧАТКИ ПИСЬМА И АЗБУКИ . . .40
Гаґґард: В КРАЇНІ СИНІВ МРЯКИ, перекл. А. Цурковський .50
Д-р Петро Ісаїв: БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ 50
Богдан Кравців: ЗИМОЗЕЛЕНЬ, сонети й олександрини . .50
В. Січинський: УКРАЇНСЬКА ПОРЦЕЛЯНА (ілюстр.) . . .50
о. Андрій Мельник: ДОЦІЛЬНІСТЬ У ПРИРОДІ (брош.) .60
Володимир Дорошенко: ГОРЕ І РАДІСТЬ У ШЕВЧЕНКОВОМУ ЖИТТІ (брош.) 60

о. Андрій Мельник: ІСУС ХРИСТОС У СВІТЛІ ІСТОРИЧНИХ ФАКТІВ І ДОКУМЕНТІВ ПОГАНСЬКО-ЖИДІВСЬКОГО СВІТУ В ТРЬОХ ПЕРШИХ СТОЛІТТЯХ . . .25

Д-р В. Безушко: БОГДАН ЛЕПКИЙ 25

Волод. Дорошенко: МАНІФЕСТ „РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ" . . .25

ПАМЯТІ СВ. ОТЦЯ ПАПИ ПІЯ XII 30

В. Січинський: ПАМЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ . .75

М. Матіїв-Мельник: ГОРИТЬ МІЙ СВІТ, посм. зб. поезій .75

Д-р Петро Ісаїв: ЗНАЄТЕ ЧИ РУСЬ-УКРАЇНА ПРИЙНЯЛА ХРИСТИЯНСТВО? 75

В. Дорошенко: ГОРЕ І РАДДІСТЬ У ШЕВЧЕНКОВОМУ Житті 80

о. Андрій Мельник: Що говорять учені про віру 80

Никифор Гірняк: ОРГАНІЗАЦІЯ І ДУХОВИЙ РІСТ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ 80

Б. Полянич: О-313, шпигунська повість 1.00

Б. Полянич: ТОВАРИШІ УСМІХУ, пов. з життя підпілля . 1.00

В. Радзикевич: У ПОДУВАХ БУРЕВІЮ, повість з визвольних змагань 1.00

В Волков: ЗАГАДКОВИЙ ПЕРСТЕНЬ, оповідання про таємничі події 1.00

М. Брадович: НА МОСКВУ, історична повість 1.00

Д-р Ю. Русов: ДУША НАРОДУ І ДУХ НАЦІЇ 1.00

о. І. Сохоцький: ЩО ДАЛИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА И ДУХОВЕНСТВО УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ 1.00

о. І. Нагаевський: БАТЬКИ І ДІТИ. Світла і тіні модерного виховання 1.00

Марія Остромира: ПОДАЙ КЕРМУ, історичне оповідання 1.00

о. Андрій Мельник: ПЕРШЕНСТВО ПАПИ В ЦЕРКВІ та його визнання на Сході і Заході 1.00

Олена Цегельська: ТАЙНИ ГІР, повість для молоді . . . 1.00

В. Радзикевич: УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА XX. СТОЛІТТЯ (брошур.) 1.50

Марійка Кузьмович - Головінська: СЕФТА, оповідання з бойківського життя 1.50

Luznycky Gregory: UKRAINIAN LITERATURE Within The Framework of World Literature 1.50

Григор Лужницький: УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ 10.00

(ДЛЯ КНИГАРЕНЬ І КОЛЬПОРТЕРІВ ВІДПОВІДНИЙ ОПУСТ)

Хто замовляє книжок на суму щонайменше 3 дол., тому оплачуємо пересилку самі. На пересилку книжок вартости нижче 3 долярів просимо додавати 10 ц. Замовлення, разом з належною сумою просимо слати на адресу:

"AMERICA" — 817 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa., U.S.A.

З М І С Т

Стор.

Календарна частина — Історичний календар 12
Церковний календар 36
Загальний Церковний Устав 37
о. Мирослав Харина: За повноту обовязків Українця-католика 41
Д-р Михайло Кушнір: Засадничі ціхи католицького світогляду 43
Д-р Богдан Романенчук: Деякі питання естетики 55
Лев Шанковський: Про ґенезу й природу української держави в революції 72
Д-р Микола Чировський: Колоніяльна політика червоної Москви в Україні..... 99
Д-р Григор Лужницький: Чи література підсовєтської України є українською? 107
Леонід Полтава: УПА в українському поетичному слові 118
Петро Андрусів: Український мистець на еміграції 147
Д-р Василь Лев: Сторіччя „Просвіти“ 157
Л. Нигрицький: Перший Український Літературний Фонд 167
В. Яжівський: Постать Марка Вовчка в українській літературі 172
Володимир Мацьків: Українка, що стала „Радісною Султанкою“.. 181
Андрій Кігічак: Львівський Театр під прапорами УСС-ів в 1916—1918 роках 186
Осип Тритяк: З природи 190
Список і фота членів Головної Управи СУК „Провидіння“ 196
Список померлих членів СУК „Провидіння“ 202
Українська Католицька Преса у вільному світі 207
Адресар священиків української католицької Церкви у ЗДА 209
Оголошення 226